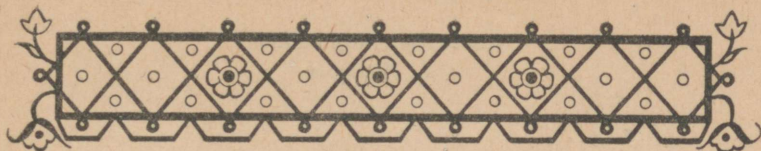

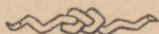
VENE BŌLINAD

BŌLIINAD

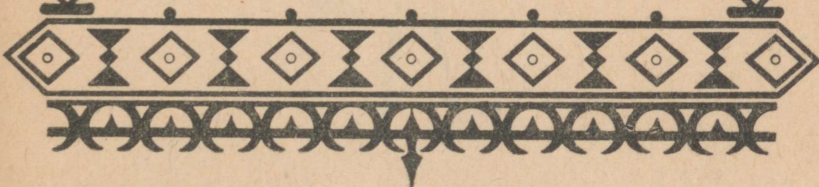
A-20818 II

RÕLINAAD

VALIMIK
VENE RAHVA
VANU
KANGELASLUGUSID

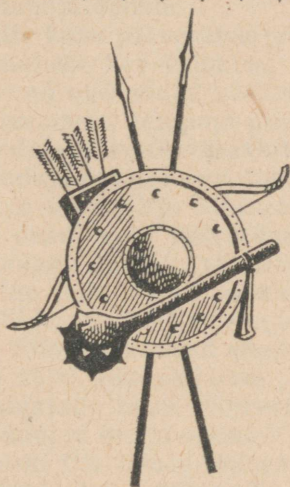
Eesti Riiklik Kirjastus
TALLINN 1955

Kunstiliselt kujundanud
A. Koemets

2

Tartu Riikliku Olikooli
Raamatukogu

30312

ILJA MUROMETSI TERVEKSSAAMINE.

Vanas kuulsas linnas Muromis,
külas ausas, Karatšarovis,
istus Iljá Muromets, talupoja poeg,
aina istus ta aastat kolmkümmend.

Läks ta vanem aulik, isake,
ühes eidekese, hella emaga,
oma talupojatöödele.

Tulid siis kaks palverändajat
alla aknakese kaunipiidase,
ise ütlevad nad sõnad sääraised:

„Ilja Muromets, talupoja poeg,
ava rändajaile laiad väravad,
lase rändajad majja endale!“

Vastab nõnda Ilja Muromets:
„Oh te vennikesed palverändajad!
Ei saa avada ma laiu väravaid,
aina istun juba aastat kolmkümmend,
ei saa liigutada kätt, ei jalgagi.“

Jälle ütlevad vennad rändajad:
„Tõuse nüüd, Ilja, sa jalule jõudsaile,
ava rändajaile laiad väravad,
lase rändajad majja endale!“

Tõusiski Ilja jalule jõudsaile,
tegi lahti ta laiad väravad,
laskis sisse vennad rändajad.
Tulid tuppa palverändajad,
kirja järgi nad risti ette lõid,
kummardusi tegid käsu kohaselt.
Mesijooki siis nad kannu kallavad,
Ilja Murometsile sest juua annavad.

Nii kui ära jõi ta joogi mesise,
vägimehe süda süttis rinnus tal,
ihu valge kõik löi tal higiseks.

Ütlevad rändajad taas sõnad säärased:
„Mis sa tunnend endas, Ilja Muromets?“
Kummardas Ilja ning vendi tervitas:
„Tunnen tõusvat endas jõudu vägevat.“

Nõnda räägivad siis vennad rändajad:
„Saab, Ilja, nüüd sinust võimas vägimees,
ega ole surm sulle lahingus määratud.
Võitle ükskõik millise vägimehega,
kui ka iga ulja väginaisega,
ainult Svjatogori vastu ära mine sa,
teda kannab maagi ainult vaevaga;
ära võitle ka Mikula suguseltsiga,
teda armastab emake niiske maa;
ära ründa ka Volgá Vseslavjitsit —
kui ei jagu saa see võimuga,
siis võidab tarkuse ja kavalusega.

Otsi endale nüüd vägilashobune!
Mine avarale, laiale väljale,
osta esimene tükust varsake,
pane talli siis ta kolmeks kuuks,
sööda teda seal valge hirsiga.
Kui siis mööda läheb kuud ju kolm,
käita varsakest koplis kolmel ööl,
kolmes kastes lase varsake väherdab;
vii ta kõrge tara juurde siis.
Varss kui hakkab tarast üle hüppama,
hüppab üle sest, hüppab ka tagasi,
sõida temaga siis, kuhu tahad sa,
kannab sind auga ta.“

Siis need rändurid ära kadusid.
Läks Iljakene isakest vaatama
sinna talupojatöödele —
vaja puhastada ale tammetüvikuist.
Rookis välja kõik ta tammetüvikud,
jõkke sügavasse pildus puud
ja ise koju läks.

Unest raskest isa, ema ärkasid,
alet vaatasid, ära kohkusid:

„Mida imet siin on sündinud?
Kes meil ära teinud selle töö on kõik?“

Aga töö ju neil tehtud oligi,
tulid nad siis koju tagasi.
Kohe koju jõudes märkavad:
Ilja Muromets kõnnib ringi toas!
Hakkasid nad temalt küsima,
kuidas terveks sai nõnda järsku ta.
Jutustas Ilja siis lugu neilegi:
kuidas tulid vennad palverändajad,
kuidas jootsid teda mesijoogiga,
et sest käed ja jalad hakkasid liikuma,
ning et jõud tal sellest kasvas vägevaks.

Läks Ilja siis laiale väljale.
Näeb ta: tuleb mees seal tavalise varsaga,
kõrvi varsakese, karvavassiga.
Ostis Ilja ära selle varsakse,
mida küsis mees, seda maksiski.
Pani varsakese talli kolmeks kuuks,
söötis teda seal valge hirsiga,
jootis allikaveega värškega.

Juba mööda läks nõnda kuukest kolm.
Käitas varsakest ta koplis kolmel ööl,
laskis väherdada kolme kaste sees,
viis siis kõrge tara juurde ta.
Hakkas kõrb see tarast üle hüppama,
hüppas üle sest, hüppas ka tagasi.
Valjastas Ilja siis kõrvi ja saduldas,
palus andeks isalt, emalt kõik,
palus andeks, palus õnnistust,
ja siis sõitis avarale väljale.

ILJA MUROMETS JA RÕOVEL O'OBİK.

1.

Ei seal haljas tamm maani kummarda,
ega lehed maas ole laotatud laiali,
maas on poeg seal oma isa ees,
palub endale ta isa õnnistust:

„Oh sa mu isake, armas taadike,
anna mulle oma õnnistus!
Sõidan Kiievi linna kuulsasse,
paluma Kiievi imetegijaid,
vürst Vladimiri juurde andma end,
teda teenima tõe ja auga,
väljas olema ristiisu eest.“

Vastab nõnda vana talumees,
vana talumees Ivan Timofejevitš:
„Headeks asjadeks sind ma õnnistan,
aga halvale ei ole õnnistust.
Kui sa sõidad seal mööda kauget teed,
ära mõtle kurja ka tatari vastu sa,
ära tapa tandril ristiinimest!“

Ilja Muromets maani kummardas;
ise istus siis heale ratsule,
sõitis ära laiale väljale.
Lõi ta ratsut seal laiale laudjale,
puruks naha lõi tal musta lihani.
Ratsu peru tal sellest vihastab,
maast lendu tõustes kihutab,
hüppab kõrgemale puustki kasvavast,
vaevalt alla jääb pilvest rändavast.
Esimene hüpe — versta viisteistkümmend,
teise hüppe teeb — tekib jälgedest allikas.
Allika juures tamme raius seal Ilja,

allika juurde sellest tegi kabeli,
kabelile oma nime ta kirjutas:
„Läbi sõitis siit uljas vägimees,
Ilja Muromets, isa poolt Ivanovitš.“
Kolmanda hüppega saigi Tšernigovi.

2.

Vana kasakas Ilja Muromets
sõitis oma ratsul vägeval
mööda linnast sest, Tšernigovist.
Kuid Tšernigovi all vägi mustendab,
tatarlasi väli täis kui vareseid.

Vana kasakas Ilja Muromets
ajas oma vägilashobuse
peale sellele väele hirmsale,
sõtkus tākuga ja torkis piigiga,
sõtkus, puruks peksis varsti kogu väe.
Sõitis Tšernigovi linna juurde siis.

Mehed linnast talle vastu tulevad,
lahti teevad linna väravad,
teda kutsuvad linnaülemaks.

Ütleb seal Ilja sõnad säärased:
„Oh te mehed-vennad Tšernigovist,
ei ma tule teile linnaülemaks.
Aga juhatage mulle otseteed,
kust saab sõita siit pealinna Kiievi.“

Nõnda vastavad mehed Tšernigovist:
„Oh sa uljas sangar südikas,
oh sa võimas, kuulus vene vägimees!
Viissada versta siit on Kiievi otseteed,
aga ringi sõites tervelt tuhat on.
Otsetee see ammu risu alla jäänd,
risu alla jäänd, rohtu kasvanud.
Ei hall huntki siit otse läbi poe,
ei ka vares must läbi saa lennata,
sest et Musta Mülka juures seal,
sealse kõvera kõivu lähedal,
liqi kuulsa risti Levanidovi,
liqi tuntud jõekese Smorodinka
istub röövel Oöbik, Odihmanti poeg.

Vilistab see Ööbik ööbiku moodi seal,
karjub, õelus, kiskja kombel ta,
— mustad metsad sest maani painduvad,
inimesed surnult maha langevad.“

3.

Juba juhtis ratsut Ilja Muromets,
sõitis teed ta kõige otsemat.
Võttis kätte piitsa siidise,
lõi ta ratsukest paksule puusale,
ajas ratsu jooksmata kõigest jõust.
Seal siis kihutas see vägilastäkuke,
mäelt mäele ta hüppas kapates,
künkalt künkale ta kargas traavides,
üle hüppas ta jõgedest, järvedest.

Sõidab Musta Mülka juurde nii,
lähedale selle kõivu kõvera,
ligi kuulsa risti Levanidovi,
ligi tuntud jõekese Smorodinka.

Seal on röövel Ööbik, Odihmanti poeg:
kui ta ööbiku moodi vilistab,
kui ta karjub nagu kiskja elajas,
metsad mustad sest maha painduvad,
inimesed surnult maha langevad.

Ilja Murometsil ratsuke komistas.
Lõi ta ratsut piitsal laiale laudjale,
lõi ta ratsut, ise nii hurjutas:
„Oh, sa hundiroog, võeh, sa heinakott!
Kas pole tahtmist sul, või pole jõudu sul?
Kas pole kuulnud enne ööbiku laksutust,
või pole kuulnud veel kiskja karjumist,
ega kange mehe piitsa maitsta saand,
et sa komistad, sihuke koerapoeg?!“

Jättis seisma ta ratsu vägeva,
võttis kätte oma vibu pineva
sellelt paremalt terasjaluselt,
tõmbas vinna nõöri siidise,
karastatud noole peale asetatas,
laskis välja röövel Ööbikul
silma parema ühes kulmuga.
Langes maha Ööbik maale niiskele.

Vana kasakas Ilja Muromets
parema jaluse külge köitis ta,
jaluse külge, mis on tehtud terasest.
Sõitis edasi siis väljal lagedal
sinna, kus pesake on sel Oöbikul.
Aga Oöbiku pesast vaatab ju
vanem ta tütreke, Nevejake.
Ütleb seal Neveja sõnad säärased:
„Sõidab isake meil väljal lagedal,
sõidab vägilasetäkul tüsedal,
veab üht talumatsi ta endaga;
terasjaluse külge see köidetud.“

Vaatab teine tütar, see Nenilake,
ütleb see Nenila sõnad säärased:
„Sõidab isake meil väljal lagedal,
sõidab vägilasetäkul tüsedal,
veab üht talumatsi ta endaga;
terasjaluse külge see köidetud.“

Vaatas Pelka, tütar kolmas tal,
ütleb seal siis Pelka sõnad säärased:
„Tuleb sõites seal just üks talumats,
mööda välja, laia, lagedat,
ja veab kaasa härra isakest,
terasjaluse külge see köidetud,
välja löödud silm tal ühes kulmuga.
Hei, me mehekesed, kallid õemehed,
kätte haarake karuhargid kõik,
jookske sinna väljale laiale,
lööge surnuks see mähkam talumats!“

Tõusid Oöbiku vaprad väimehed,
kohe karuhargid kätte haarasid,
väljale laiale ühes tormasid,
talumatsi seal peksta tahavad.

Karjus vastu Oöbik neile kõigest jõust:
„Hei, te minu kallid väimehed,
heitke ära need karuhargid käest,
viige kange see vene vägimees
minu pesakesse, pessa Oöbiku,
maiusroogadega toitke teda seal,
jootke teda seal mesise joogiga,
andke ande talle kallihinnaseid!“

Kuid Ilja ei sõitnud pessa Oöbiku,
sõitis hoopis linna, kuulsasse Kiievi,
juurde lahke vürst Vladimiri.

Sõitis vürsti õuele laiale,
peatas ratsukese keset õue seal,
valgekivisesse astus lossi siis.

Vürst Vladimir aga tuli kirikust
sellelt lõunaselt jumalaorjuselt,
istus taha laua tammise,
istus ringipingile pikale.
Söök seal maiustoite suhkruiseid,
peale joo ta jookke magusmesiseid.

Tuli valgest kivist lossi Ilja Muromets,
kirja järgi ta risti ette lõi,
kummardused tegi käsu kohaselt;
igasse nelja külge kummardab,
kuid Vladimirile veel kord eraldi,
ning ka vürstidele, kes ta alamad.

Hakkas vürst Vladimir nõnda küsima:
„Sina ei-tea-kust-tulnud vägimees,
kuidas kutsuda sind tuleks nimega,
uljast austada kuis isanimega?“

Vastas Ilja talle sõnad säärased:
„Olen pärit linnast Muromist,
ausast külakesest Karatšarovist,
nime poolest mind Iljaks hüütakse:
Ilja Muromets, isa poolt Ivanovitš.“

Hakkas vürst Vladimir jälle pärima:
„Kas ju ammu sõitsid Muromist välja sa?
Millist teed sa sõitsid kõrgesse Kiievi?“

Vastas nii Ilja sõnad säärased:
„Hommi kupalve ma veel pidasin Muromis,
lõunateenistuseks jõudsin Kiievi.
Teel mul oli väike ajaviit.
Sõitsin teed ma kõige otsemat,
otse mööda kuulsast Tšernigovist,
mööda jõekesest Smorodinkast.“

Ütleb vürst Vladimir sõnad säärased:
„Mulle otse näkku naerad, talumees,

suu sisse sa mulle valetad!
Paganate väed on all Tšernigovi,
kuid Smorodinkal on röövel Oöbik,
Odihmanti poeg;

vilistab see röövel ööbiku viisi seal,
karjub, õelus, kiskja kombel ta."

Vastab nii Ilja sõnad säärased:
„Oh Vladimir, vürst sa kõrge Kiievil
Oöbik-röövel juba sinu õues on
terasjaluse külge köidetud."

Siisap vürst Vladimir kõrge Kiievi
ruttu kargas jalule jõudsaile,
tõmbas mantli ühele õlale,
sooblimütsi seadis ühele kõrvale,
jooksis kiiresti õuele laiale.

Tuleb juurde röövel-Oöbiku,
ütleb Oöbikule sõnad säärased:
„Oöbik, ööbiku viisi nüüd vilista,
õelus, kiskja kombel kord karjata!"

Ütleb röövel-Oöbik vastu vürstile:
„Oh Vladimir, vürst sa kõrge Kiievi!
Ei ma lõunat söö täna teie pool,
ei ma teie käsku tea kuulata.
Sõin ma lõunat juures Iljakese,
Ilja Murometsi, vana kasaka,
ainult tema käsku tahan kuulata."

Ütles siis Iljale vürst Vladimir nii:
„Oh sa vana kasak Ilja Muromets!
Käsi vilistada ööbiku viisil tal,
kiskja kombel tal käsi karjuda!"

Ütles nii Ilja siis röövlile:
„Oöbik, vilista kord viisil ööbiku,
Oöbik, kiskja kombel karjata!"

Vastu nii Iljale Oöbik kõneleb:
„Oh sa vana kasak, Ilja Muromets!
Minu haavakesed alles verised,
ega liigu veel mu huuled mesised;
ei ma jaksa hüüda viisil ööbiku,
ei saa kiskja kombel karjuda."

Vürst Vladimirile ütles nii Ilja:
„Oh Vladimir, vürst sa kõrge Kiievi!

Vala viina haljast talle karikas,
mitte väikene, poolteisebangene,
vana hoitud mett veel sisse sulata,
anna sellele Ööbik-röövlile!

Siis Vladimir, suurvürst Kiievi,
valgekivisesse lossi läks kiiresti,
valas viina haljast karika,
mitte väikese, poolteisebangese,
vana hoitud mett veel sisse sulatas,
andis selle Ööbik-röövlile.

Röövel-Ööbik see, Odihmanti poeg,
võttis karika talt üheainsa käega,
jõi ta tühjaks selle ühe sõõmuga.

Ütles talle nii Ilja Muromets:

„Vilista nüüd, Ööbik, ainult vileet pool,
karju ainult pool kiskja karjet sa!“

Kuid ju hüüdis Ööbik viisil ööbiku,
kuid ju karjus, õelus, kiskja kombel ta!
Sellest vilest viisil ööbiku,
sellest kiskja karjest koledast
metsad tumedad maha paindusid,
lossi tornikesed viltu vajusid,
kristall-aknakesed lendasid kildudeks,
inimesed aga — maas kui surnud kõik!
Kuid Vladimir, suurvürst Kiievi,
seisab, nirgikasukaga varjab end.

Ilja Murometsile see ei meeldinud.

Istus ju Iljake heale ratsule,
sõitis sealt Ilja väljale laiale,
raius Ööbikult seal pea ta tulise,
raius pea talt, ise ütles nii:

„Küllalt nutma pannud sa isasid, emasid,
küllalt leseks jätnud noori noorikuid,
küllalt lapsukesti väikseid orvuks teind.“

Siin sel Ööbikul siis oligi lauldud laul.

ILJA MUROMETS JA SVJATOGOR.

1.

Sõitis välja Ilja oma heal hobusel,
ise sõitis ta ja ise arutas:

„Mihuke olen ma vägimees, võitleja?
Ei ole võitluses surm mulle määratud,
sõjasurm see pole seatud minu jaoks.
Pühile mägedele sõidan siis vaatama,
vägimeestega seal jõudu katsuma,
Jegor Svjatogorigi tundma õppima.
Üle kõigi teiste ju suurem ja kangem see,
kangem vägimees, kes elab mägedes.
Tema jõukest veel ma pole proovinud.“

Sõitiski siis Iljake Muromets,
sõitis neile mägedele kõrgeile,
kuristikkude süngete keskele.
Näeb ta: sõidab seal hiid, imekoletis,
ise ratsutab veel heal hobusel —
imet seesugust iial pole näinud ta,
imest säärasesest ta pole kuulnudki.

Võttis hoogu Ilja heal hobusel,
juba äigas oma vägimehe-nuiaga,
äigas hiule ta vastu tulist pead.
Aga endiselt ratsutab koletis,
hobul ratsutab, ise tukub veel;
ei see koletis vaata ümbergi,
muudkui õõtsub aina sõita edasi.

See'p see vägimees Ilja Muromets
endamisi mõtles, arutas:

„Kui olen varem ma sõitnud ja tapelnud,
kohe puruks olen pead kõik äianud,

kõik ma maha löönud headelt ratsudelt.
Pole jõud mul nüüd vist enam endine,
pole rammu mul nüüd nagu vanasti.“

Aigas tamme haljast ta nuiaga,
lõhkus tamme halja ta tükkideks.
Sõitis koletise peale teistki korda siis,
äigas nuiaga tal vastu tulist pead.
Aga istub, tukub endiselt koletis,
ei see koletis vaata ümbergi,
ei ta kõigugi veel heal hobusel
sellest vägimehe löögist vägevast.

Kihutas Ilja siis korda kolmandat,
äigas talle pähe veelgi lähemalt,
äigas talle pähe veelgi kõvemalt.
Pööras siis end ümber koletis,
haaras ta Iljal kollaseist käharaist,
sügavasse tasku pistis Iljakese,
sõitis edasi siis ühes temaga.

Aga Svjatogori hobusel
sellest hakkasid põlved nõtkuma,
hakkas ta komistama iga sammuga.

Ütles seal Jegor ta vastu sõnad nii:
„Miks siis nüüd, mu vägimehe-ratsuke,
jalakesed all sul hakanud nõtkuma,
ise sa komistama iga sammuga?“

Kostis hobune vastu mehele:
„Raske on mul kanda kahte vägimeest,
sellest jalad mul hakanud nõtkuma,
sellest komistan ma iga sammuga,
sest nüüd sõidavad kaks ju vägimeest
ainult minul, ühel hobusel.“

Pistis Svjatogor siis käe taskusse,
tõmbas välja sealt Iljakese,
hakkas tema käest ta nõnda küsima:
„Kes sa oled, uljas kangemees?
Olid julge küllalt sa mind ründama,
korda kolm mu peale äigama!“

Utleb seal Ilja sõnad säärased:
„Tahtsin sinuga ma saada tuttavaks,
tahtsin sinuga ma rammu katsuda.
Sinu kuulsus käib ju üle terve maa,

kõigis maades, kõigis riikides,
et sa kõigist teistest tugevam.
Sellepärast siis sõitsin minagi
jõudu katsuma sinuga, kangega."

— „Ole tänatud, Iljake Muromets!
Kui sa kihutasid, mulle äigasid,
kolm korda lõid, kolm hoopi vägevat,
oli nagu sääsk kolm korda hammustaks.
Ole tänatud sa siiski selle eest,
nõnda sinuga sain minagi tuttavaks.
Ole nüüd sa mulle vennaks vähemaks,
aga mina olen sinu suurem vend!
Kui aga oleksin mina löönud sind,
sinust ainult põrm oleks jäänud järele,
kondikesed kõik oleks lennand sul laiali."

Hakkasid nad sõitma mööda metsi, mägesid,
juttu ajama ja ilma vaatama.

Selgeks õpetas Iljale Svjatogor
kõik need vägimehe võtted, sõidudki;
Pühile mägedele ühes sõitsid nad.

2.

Nägid tee peal surnukirstu maas,
aga kirjutatud nii on kirstule:
„Kellele määratud ses kirstus on lamada,
see'p see sinna ise heidab ka!"

Heitis kirstu end Ilja Muromets,
aga temale kirst liiga suur ja lai.
Heitis kirstu siis vägev Svjatogor,
ja on temale kirst just kohane.
Ütles vägimees sõnad säärased:
„Kirst see tehtud just kui minu jaoks,
võta kaas, Ilja, kata kinni mind!"

Vastab nõnda Ilja Muromets:
„Ei ma võta kaant, mu vennas suur,
ega kata sind ma sellega!
Ei sa tühist nalja naljata —
ise ennast tahad matta sa."

Ise vägimees end kattis kaanega.
Aga kui siis jälle tahtis tõsta kaant,

enam kõrgemale kaas ei kerkigi!

Kaua raples mees, end pingutas,
ütles siis Ilja Murometsile:

„Oh sa minu väiksem vennake!

Näha on, mu saatus siin mind tabanud —
ei ma jaksa enam tõsta kaant,
püüa tõsta teda sinagi!“

Püüdis tõsta kaant Ilja Muromets,
aga kuidas jaksaks tõsta temagi!

Ütleb jälle vägev Svjatogor:

„Võta minu mõõk see vägevaim,
vastu kaant kord mõõgaga viruta!“

Aga ei Ilja see jaksa tõstagi
Svjatogori mõõka vägevat!

Ütleb temale jälle vägimees:

„Kummarda kirstule, pilule kitsale,
hingan sinu peale vägilashinge ma!“

Alla end Ilja siis kummardas,
vägilashinge hingas Svjatogor.
Juba tundis sellest Ilja Muromets,
kuidas jõud tal kolmekordseks sai;
juba tõstis mõõga ta vägeva,
äigas sellega risti vastu kaant.
Hoobist võimsast särtsus sädemeid,
aga kuhu tabas kirstu mõõk,
sinna kohe kasvas riba rauane!

Kutsub jälle vägev Svjatogor:

„Umbne on mul, oh mu väiksem vend,
püüa rabada sa kaant veel mõõgaga!“

Äigas veel Ilja piki kirstu kaant,
aga sinnagi kasvas raudne vöö.

Ütles jälle Svjatogor-vägimees:

„Juba lämbun ma, mu väiksem vend,
veel kord kummarda sa alla pilule,
veel kord hingan ma sealt sinule,
annan sulle kogu jõu mu tohutu.“

Vastu ütleb Ilja Muromets:

„Küllalt ju mul jõudu, suurem vend!
Muidu maa ei enam kannaks mind.“

Ütles välja siis vägev Svjatogor:

„Tegid hästi, oh mu väiksem vend,

et ei kuulanud mu viimset käsku sa:
oleksid hinganud su peale surma hingega,
oleksid mu juurde jäänud surnuna.
Jää nüüd jumalaga, väiksem vend,
ise tarvita mu mõõka vägevast,
aga hobune sa kirstu külge seo,
keegi peale minu teda ei taltsuta!"

Juba surma hingust pilust tuligi.
Jättis hüvasti Ilja Svjatogoriga,
kirstu külge köitis ta hobuse,
sidus Svjatogori mõõga vööle endale,
ja siis sõitis jälle väljale laiale.

SVJATOGOR JA MAA RASKUS.

Seadis sõitma end Svjatogor väljale laiale,
paneb sadulasse oma hea hobuse,
ja juba ratsutabki väljal lagedal.

Ei ole Svjatogoril, kellega jõudu katsuda.
Kuid jõud, see soontes tal
aina keeb, aina ringi end keerutab;
raske oma jõust on tal nagu ränga koorma all.

Ütleb Svjatogor siis sõnad sääraised:
„Kui ma nüüd õige pideme leiaksin,
terve maa ma siis üles tõstaksin.“

Sõidab Svjatogor väljal lagedal,
leiab koti väikese, sadulapauniku.
Võtab, piitsaga puudutab — paun ei liigugi,
lükkab sõrmega — see ei nihkugi,
haarab käega — ei see tõuse veel.

„Aastaid palju mööda ilma sõitnud ma,
asja nõnda veidrat pole ma näinud veel,
säärast imet veel ma pole kohanud:
väike kotike, sadulapaunake,
kuid ei tõuse, ei liigu, ei nihkugi.“

Hüppab Svjatogor healt hobuselt,
haaras paunast ta kahe käega,
tõstis paunakese kõrgemale põlvedest, —
kuid põlvist saadik maasse vajus Svjatogor —
näolt valgelt valgub verd, mitte silmavett.

Kuhu vajus Svjatogor, ei suutnud ta tõusta sealt.
Ja seal siis lõpp talle tuligi.

VÄGILASTE VALVETÖKKEL.

Kõrge Kiievi, kuulsa linna all,
neil Tsõtsári laiadel steppidel
seisid valvetõkkel vägimehed koos.
Oli atamaniks tõkkeil Ilja Muromets,
alamatamaniks Dobrõnja Nikititš,
jessauliks Aljoša, popipoeg.
Oli seal veel Griška, bojaaripoeg,
oli neil Vaskagi Pikahõlmane.

Olid vennaksed kord ära sõitnud kõik:
oli Griška vürstil laudnikuks,
Aljoša Popovitš oli käimas Kiievis,
Ilja Muromets aga stepil lagedal
parajasti magas telgis valevas.
Sinimere äärde sõitis Dobrõnja Nikititš,
sinimere äärde jahti pidama,
pidas jahti uljast, vägimehelist,
ambus hanesid ja valgeid luikesid.

Sõidab Dobrõnjake koju tagasi,
näeb kabja jälgi stepil lagedal,
nagu ahjupõrand jäljed suured need.
Hakkas jälgi neid ta uurima:
„Mihuke vägilane küll on sõitnud siin?“
— „Sõitnud kaugelt vöõralt Juudimaalt,
sõitnud võimas juudi vägimees
siia Tsõtsari stepile laiale.“

Jõudis Dobrõnja pealinna Kiievi,
valitud vennaskonna kogus kokku ta:
„Oh te mehed vahvad, mu vennaksed,
milleks seisime valvetõkkel siin,
mis me vahtisime valvetõkkel siin?
Mööda sõitnud meist on vöõras vägimees.“

Tulid kokku kõik nad valvetõkkele,
aru agaralt seal hakkasid pidama:
„Kes läheks, võidaks võõra sissetungija?“

Tahtsid saata Vaska Pikahõlmase.
Utleb Ilja Muromets, suur vägimees,
kullake ataman, Ivanipoeg:

„Ei te, poisid, ole hästi otsustand!
Vaska kasukal hõlmad pikad on,
käies Vaska nendesse takerdub.
Kui ka tapluses ta nõnda kakerdab,
ilmaasjata siis Vaska hukka saab.“

Taheti saata siis Griška bojaaripoeg,
et see Griška ründaks sissetungijat.

Utleb Ilja Muromets, suur vägimees,
kullake ataman, Ivanipoeg:

„Ei te, poisid, ole hästi otsustand!
Griška pärit on bojaarisooost,
kuid bojaarisugu, see on uhkeldav.
Kui ka tapluses nii Griška uhkeldab,
ilmaasjata siis Griška otsa saab.“

Taheti saata siis Aljoša Popovitš noor,
et Aljoša ründaks sissetungijat,
üles otsiks ta stepil lagedal,
sissetungija seal stepil maha lööks.

Utleb Ilja Muromets, suur vägimees,
kullake ataman, Ivanipoeg:

„Ei te, poisid, ole hästi otsustand!
Aljošake on pärit popisoost,
popi silmad aga kadedad,
popi käed need ahnelt kahmavad.
Kui Aljošake näeb sissetungijal
palju kallist kulda, hõbedat,
hakkab kadedalt siis neid ta vahtima;
ilmaasjata Aljoša hukka saab.“

Kästi minna välja Dobrõnjal siis,
et Dobrõnja sõidaks sissetungija järele,
üles otsiks ta stepil lagedal,
sissetungija seal stepil maha lööks,
raiuks õlgadelt ta pea tulise,
tooks selle vägilaste valvetõkkele.

Ei Dobrõnjakene vastu tõrkunud,

hooste talli kohe sammub ta,
võtab sealt Dobrõnja hea hobuse,
paneb pähe talle päitsed poordised,
paneb selga talle tšerkessi sadula.
Sadula külge seob veel sõjanuiagi,
nuia üheksakümnepuudase,
kõidab puusale mõõga terava,
võtab kätte piitsa siidise,
sõidab Sorotšini mäele siis.

Vaatas ringi seal ta hõbekiikriga,
nägi stepil musta täpikest,
otse musta täpi peale kihutas.

Hüüdis valju, helkja häälega:
„Koer ja röövel sa, sissetungija!
Miks me valvetõkkest mööda sõitsid sa,
ataman Ilja Murometsi sa ei tervita,
ei ka alam-ataman Dobrõnja Nikititšit,
jessaul Aljošale ei maksa lõivugi
meie valitud vennaskonna heaks?“

Kuulis hüüdu valjut sissetungija,
pööras ümber oma hea hobuse,
Dobrõnja Nikititši peale kihutas.
Aga väriseb sellest niiske maa,
järved kallastest välja paiskuvad,
hobu Dobrõnja all langes põlvili.

Noor Dobrõnjake Nikitapoeg
palub appi issandat jumalat,
palub pühimat jumalaemagi:
„Päästa, issand, mind sest sissetungijast!“

Toibus siis Dobrõnja all hobune;
sõitis tagasi mees valvetõkkele.
Tuleb vastu talle Ilja Muromets
ühes valitud vennaskonnaga.

Ütles nõnda Ilja Muromets:
„Pole saata teist nüüd enam kedagi.
Nagu näha, sõita tuleb endal mul.“

Läheb talli ju Ilja Muromets,
võtab sealt Ilja hea hobuse,
paneb pähe talle päitsed poordised,
paneb selga talle tšerkessi sadula,
sadula külge seob sõjanuiagi,

nua üheksakümnepuudase,
kõidab puusale mõõga terava,
võtab kätte piitsa siidise,
sõidab Sorotšini mäele siis.

Vaatas läbi vägilasrusika,
nägi stepil musta täpikest,
otse musta täpi peale kihutas.

Hüüdis valju, helkja häälega:

„Koer ja röövel sa, sissetungija!
Miks me valvetõkkest mööda sõitsid sa,
mind, ataman Ilja Murometsi, ei tervita,
ei ka alam-ataman Dobrõnja Nikititšit,
jessaul Aljošale ei maksa lõivugi
meie valitud vennaskonna heaks?“

Kuulis hüüdu valjut sissetungija,
pööras ümber oma hea hobuse,
Ilja Murometsi peale kihutas.

Ilja Muromets ei sellest araks löönd.
Sõitsid vastamisi mehed mõlemad,
esvalt nuiadega üksteist äigasid,
aga nuiad varre küljest katkesid,
ega kumbki neist teist ei haavanud.
Mõõgul teravail siis üksteist raiusid,
mõõgad teravad ent katki murdusid,
ega kumbki neist teist ei haavanud.
Üksteist pistsid siis teraspiigiga,
aga kumbki neist teist ei haavanud.

Maas siis hakkasid kähmlema käsitsi,
kähmlesid, kaklesid nad kuni õhtuni,
õhtust edasi veel kesköönigi,
keskööst edasi hommiku valgeni.
Äigab seal Iljake parema käega,
libiseb Iljake pahema jalaga,
langes sest Iljake maale niiskele.
Istus võõras talle valgele rinnale,
välja tõmbas teraspussi ju,
tahtis purustada rinda valget tal,
tahtis pimestada silmi selgeid tal,
raiuda õlgadelt pea tal tulise.
Ise hooples nõnda sissetungija:

„Oh sa vanamees, vana tudikel

Miks sa sõidad ringi stepil lagedal,
kas ei keegi võiks sõita sinu eest?
Võiksid onnikese teha endale
tee äärde külla kuskile;
oleksid sa sinna onni roninud,
säälsid sa oleks, taat, nüüd varjul, toidetud.“

Lamab maas Ilja vägimehe all,
ütleb seal Ilja sõnad säärased:
„Ei ole pühad isad need õigesti kirjutand,
ei ole pühad apostlid õigesti arvanud;
üks ole kirjutanud pühad isad kord,
üks apostlid need ole öelnud nii,
et ei tapeta Iljad stepil lagedal.
Kuid on maas Ilja nüüd vägimehe all.“

Maast siis kolmekordselt Ilja jõudu sai,
äigas vastu rinda valget võõrale,
paiskas võõra üles puude ladvani;
langes maha võõras maale niiskele,
maasse niiskesse vööni vajus ta.
Kuid Ilja see kargas jalule jõudsaile,
istus võõrale ta valgele rinnale;
ei tal olnud aega palju pärida,
kohe purustas valge rinna tal,
kohe pimestas selged silmad tal,
raius õlgadelt pea tal tulise.
Teraspiigi otsa pistis pea,
viis selle vägilaste valvetõkkele.

Tuli vastu Ilja Murometsile
Dobrõnja ühes valitud vennaskonnaga.
Viskas Ilja pea maale niiskele,
võitlusvendadele ise kiitis nii:
„Olen sõitnud stepil aastat kolmkümmend,
pole näinud veel ma imet säärast seal!“

ILJA MUROMETS JA PUUSLIK.

1.

Oli tugev ja vägev see Suur-Ivan!
End teele Ivan see asutas,
end reisu vastu ta valmistas,
tahtis Jeruusalemma ta matkata,
et seal issandat jumalat paluda,
püha issanda hauda suudelda,
pühas Jordani jõekeses supelda,
kuivatada end küpressi puude all.

Küll oli tugev ja vägev see Suur-Ivan:
tal viisud jalas on seitsmesiidised,
käes tal kepp on neljakümnepuudane,
viiskudesse kivid aga põimitud,
kivid kallid, isekiirgavad:
suvepäevil kõnnib päikese valgel ta,
aga sügisööl käib kivide valgusel.

See'p see tugev, vägev Suur-Ivan
käiski Jeruusalemmas, pühas linnas seal,
issandat, oma jumalat palus seal,
issanda püha hauda suudles seal,
pühas Jordani jõekeses suples seal,
küpressi puude all ennast kuivatas.
Kuju poole tuli Ivan jälle siis,
tuli tagasi ta mööda Tsargradist.¹

Agas Tsargradisse tulnud on Puuslik suur,
linna ära võtnud on uskmatud, tatarid,
pühad kujud on nad puruks peksnud kõik,

¹ Tsargrad — s. o. Tsaarilinn, Konstantinoopoli vanavene nimetus. (Tõlk.)

jalge alla porisse need tallanud,
jumala kirikuis söödavad hobuseid.

Oli tugev ja vägev see Suur-Ivan,
haaras kaenla alla ta tatari,
vedas ta, pagana, kaugele väljale,
hakkas paganalt seal siis küsima:
„Oh sa tatarlane, uskmatu!
Ütle, tatarlane, ära salatse,
milline on teil see pagan, Puuslik suur?
On's ta väga suure kasvuga?“

Ütles tatarlane sõnad säärased:
„Sihuke on meil see pagan, Puuslik suur,
pikkus on tal tervelt sülda kaks,
laius on tal aga tervelt süld,
pea on tal kui toober tohutu,
silmad peas kui joogikausid tal,
nina lõustal küünrapikkune.“

Haaras käest Ivan kinni sel tataril,
virutas hooga ta kaugele stepile,
kondikesed tal seal laiali lendasid.
Ise Ivan aga astus edasi,
rändas oma rajakest jällegi.

Tuli talle vastu Ilja Muromets,
Ilja Muromets, vana kasakas.
„Tere, vana kasak, Ilja Muromets!“
Aga see teda vastu tervitab:
„Tere, sa vägev ja tugev Suur-Ivan!
Kust oled tulemas, kuhu minemas,
kuhu sead oma sammud sa vägevad?“

„Eks ma tule, oh Ilja Muromets,
Jeruusalemmast, pühast linnast sealt.
Käisin seal issandat jumalat palumas,
issanda püha hauda suudlemas,
pühas Jordani jõekeses suplemas,
küpressipuude all kuivatamas end.
Kui sealt tagasi jälle pöördusin,
tuln mööda ma siis ka Tsargradist.“

Hakkas seal Iljakene küsima,
hakkas Iljakene järele pärima:
„Kas on Tsargradis vana viisi kõik,
kas on Tsaarilinnas kõik veel endine?“

Vastab nii Ivan sõnad säärased:
„Ei ole Tsargradis vana viisi kõik,
ei ole Tsaarilinnas kõik enam endine.
Sõitnud sinna on pagan, Puuslik suur,
võtnud linna ära tatarist paganad,
puruks peksnud nad ta pühad kujud kõik,
jalge alla need porisse tallanud,
jumala kirikuis söödavad hobuseid.“

„Oh sa lollpea, vägev ja tugev Suur-Ivan!
Kakskord enam sul jõudu kui minul on,
pole sul pooltki mu julgust ja hakkamist.
Esimeste sõnade eest ma sind küll tänaksin,
nende sõnade eest aga peksaksin,
otse peksaksin sind paljale kerele.
Miks ei päästnud sa Tsaarlinna siis,
aidanud ei tsaar Konstantin Bogoljubovit?
Võta ruttu nüüd jalast enesel,
võta oma viisud seitsmesiidised,
pane jalga minu kingad safjanist,
tahan teha ennast palverändajaks.“

2.

Moondas enese ta palverändajaks,
annab üle siis oma hea hobuse:
„Võta endale mu hea hobune,
kas siis sõida sel või hoia valjastest!
Ole aga, sa vägev ja tugev Suur-Ivan,
ole aga siin sa kohal endisel,
ole aga siin ja oota mind,
kuni tulen jälle tagasi!
Oma reisikeppki anna minule!“

Ei siin saand Ivan siis enam rääkida,
andis kepi ta neljakümnepuudase,
võttis siis Iljalt ta hea hobuse.
Läks Iljake siis, kõndis kiiresti,
läks ta nagu palverändaja.
Ent kui jõudis Tsaarlinna ta,
haaras kaenla alla tatari,
viis ta endaga väljale laiale,
hakkas tatarilt teateid pärima:

„Ütle, ütle, tatar, ära salatse,
mihuke teil on see pagan, mühakas,
mihuke teil on see pagan, Puuslik suur?“

Ütleb tatar vastu sõnad säärased:
„Sihuke on meil see pagan, Puuslik suur:
pikkus on tal tervelt sülda kaks,
laius on tal aga tervelt süld,
pea on tal kui toober tohutu,
peas on silmad nagu joogikausid tal,
nina lõustal on küünrapikkune.“

Haaras käest ta kinni tataril,
virutas hooga ta kaugele stepile,
kondikesed seal tal laiali lendasid.

Aga ise Ilja Muromets
Tsaarilinna sammus jälle tagasi,
hõikas seal Ilja oma täie häälega:
„Oh sa tsaar Konstantin Bogoljubovitš,
anna almust mulle, rändajataadile,
armuanniga ennastki lunasta!“

Aga juba rändaja hõikest sest
lossid uhked Tsargradis kõiguvad,
kristall-aknakesed katki põruvad,
tsaar Konstantin Bogoljubovil sest süda rõõmustab,
aga paganail sest süda võpatab.

Küsib nõnda tsaarilt Puuslik suur:
„Oh sa tsaar Konstantin Bogoljubovitš,
kes on sihukene palverändaja?“

Ütleb Konstantin see sõnad säärased:
„Palverändaja see pühalt Venemaalt.“

„Kutsu enda juurde see rändaja,
anna süüa talle, anna juua ka,
kingi temale kulda, hõbedat,
anna talle kulda, palju tahab ta!“

Kutsus tsaar Konstantin Bogoljubovitš,
kutsus enda juurde palverändaja,
viis ta enda juurde salakambrisse,
toitis rändajat ta, ise rõõmutses,
ise kostitades teda küsitles:

„Kas ehk tõusnud juba punapäikene,
paistma hakanud kas hele kuukene?“

Kui nüüd praegu veel, ajal säärasel,
kui nüüd näitaks ennast siin ka veel
vana kasakas Ilja Muromets:
kui nüüd praegu, ajal säärasel
välja aitaks meid ta hädast hirmsast sest,
päästaks sellest surmast asjatust!"

3.

Nõudis nüüd ka pagan, Puuslik suur,
nõudis enda juurde palverändajat:

„Oh sa vana palverändaja!

Ütle, ütle nüüd sa, ära salatse,
mihuke teil Venes on see vägimees —
vana kasakas, Ilja Muromets?

Kui suur on ta teil ja palju leiba sööb,
palju viina haljast peale joob?"

Vastab temale palverändaja,
ütleb rändaja, kes tulnud Venemaalt:

„Oh sa pagan siin, sa Puuslik suur!

Küllap on meil linnas Kiievis

Ilja säärane, see Muromets.

Ealt ja kasvult just ta minutaoline,

oleme temaga me ristivennaksed.

Kringlit kolm ehk korruga ta sööb.

Kolme viiese eest viina haljast joob.“

„Kas on sihuke kurat ka mõni vägimees!

Oleks minul siin see vägimees,

paneksin ta peole endale,

lööksin peale peoga teisega,

koogiks litsuksin ma kokku ta,

puhuksin ta siis laiale väljale.

Aga vaata mina, Puuslik suur:

minul pikkust on tervelt sülda kaks,

minul laiust aga tervelt süld,

pea on mul kui toober tohutu,

silmad nii kui joogikausid peas,

nina lõustal küünrapikkune.

Kui aga hakkab leiba sööma ma,

siis kolm ahjutäit söön ühekorraga.

Ja kui mina haljast viina joon,

siis kolm pange suurt ma neelan korraga.
Kapsasuppi helbin nii kui vene lehm."

Ütleb siin Ilja see sõnad säärased:

"Aga oli meil lehm popil Rostovis,
see oli alles söödik, suure isuga:
sõi ja jõi ta kuni lõhki läks.

Kui sul, paganal, läeks nõndasamuti!"

Puuslikule ei need sõnad meeldinud,
ei ta kõrvale need kuidagi kõlvanud.

Haaras kätte noa ta, pussi tohutu,
haaras oma laualt tammiselt,
viskas sellega ta palverändajat,
Ilja Murometsi, vana kasakat.

Aga Iljakene ei jäänud ootama,
kohe kargas ta noast eemale,
oma mütsiga lõi noa ta kõrvale.

Lendas nuga see temast mööda nii,
tungis kõrval tal tammest ukseesse.

Hüppas välja uks see ühes piidaga,
lendas ettekotta suure hooga ta,
tappis taga seal kaksteist tatarlast,
need ta surnuks lõi, teisi haavas veel.

Aga vannuvad teised tatarid:

"Ole kolmkord neetud sa, me Puuslik suur!"

Ei Iljakene nüüd jäänud ootama,
suure pagana juurde hüppas ta,
talle pähe äigas reisikepiga.

Hakkas pagan sellest juba vaaruma.

Haaras paganal siis kinni jalgadest,
hakkas temaga ümber vehkima,
ise vehkima, ise ütlema:

"Nüüd'ep, vennaksed, sain nua paraja."

Vehib nii Iljake, ise kõneleb:

"See on kõva pagan, sitkete soontega,
venib, venib küll, kuid ei katke ta."

Hakkas lahmima ta teisi paganaid
ikka selle Puusliku kehaga,
tappis paganad kõik kolme tunniga,
ei jätnud paganat ühtainust seemnekski.

Hakkas tsaar Konstantin Bogoljubovitš
Ilja Murometsi kiitma, tänama:

„Ole tänatud sa vana kasak Ilja Muromets!
Hädast hirmsast meid sa välja aitasid,
välja aitasid, ära päätsid meid,
päätsid surmast ilmaasjatust.
Oh sa vana kasak, Ilja Muromets,
jäägi meile siia sa elama;
kõrgeks vojevoodiks sind ma ülendan!“

Ütles vastu nii Ilja Muromets:
„Ole tänatud, tsaar Konstantin Bogoljubovitš!
Teenisin sind ainult tundi kolm,
tasuks see eest soola, pehmet leiba sain,
peale selle sõna viisaka,
sõna viisaka lahke tooniga.
Aga vürsti suurt, Vladimirit
kolmkümmend aastat olen teeninud,
pole tasuks saanud soola, leibagi,
pole saanud ka sõna viisakat,
sõna viisakat lahke tooniga.
Aga, tsaar Konstantin Bogoljubovitš,
ei ma siiski, tsaar, siia jääda või,
ei saa elada siin mitte kuidagi —
teine mees seal jäi mind teele ootama.“

Siisap tsaar Konstantin Bogoljubovitš
puistas karika punast kulda tal,
teise karika täis helmi eredaid,
kolmandagi täis haljaid hõbedaid.
Võttis karikad need Iljakene,
kallas tasku kõik need kullad, hõbedad,
valas tasku ka helmed eredad.
Tänas tsaari, Konstantin Bogoljubovit:
„Ole tänatud tööpalga eest!“

Jättis jumalaga siis ta tsaariga,
pööras jälle kodu poole sealt,
tuli kokkulepitud kohale.

Aga Suur-Ivan siin ära vaevatud,
vägilasratsu poolt ta ringi rebitud.
Jõudis tagasi Ilja Muromets;

võttis jalast viisud palveränduri,
võttis seljast tema kerjakuuegi,
pani jalga oma saapad safjanist,
pani selga oma riided värvikad.
Võttis siis Ilja oma hea ratsugi,
ise istus selga heale ratsule.
Veel Ivanile nii ütles lahkudes:
„Ela hästi nüüd, sa tugev Suur-Ivan!
Enam teine kord nii ära toimetä,
vaid paganate eest sa kaitse Venemaad!“
Sõitis siis Iljake jälle Kiievi.

ILJA MUROMETSI KOLM SÕITU.

Vanas kuulsas linnas Muromis,
külas ausas Karatšarovis
oli vägilase väljasõit.
Asus teele seal sangar südikas,
vana kasakas, Ilja Muromets.
Sõitis teele ta oma heal hobusel,
heal hobusel, rautatud sadulal.
Sõitis, rändas nii juba kaua vägimees,
rändas, kuni noorest ta vanaks jäi.

Sõidab sangar siis väljal lagedal,
nägi sangar seal kivi, kus kirjad peal;
kivi juures kolm teeharu hargnevad,
aga kirjutatud nõnda on kivile:
„Kes läheb esimest teed, see surma saab,
kes läheb teist siit teed, see naise saab,
kes läheb kolmandat, see rikkaks saab.“

Seisab vanamees ja ise imestab,
ise imestab ja peadki raputab.
„Väljal lagedal ju kaua olen sõitnud, rännanud,
pole seni näinud veel imet ma sihukest.
Milleks mul minna teed, kus ma rikkaks saan?
Ei ole mul võetud veel ju naistki noort,
pole naist mul noort, pole perekest,
pole, kes hoiaks mul mu kulda, hõbedat,
pole, kes kannaks mul mu riideid värvikaid.
Milleks mul minna ka teed, kus naise saan?
Möödas nüüd juba ammu on noorus mul enesel,
kui nüüd võtta noor — siis võta see teiste jaoks,
kui aga võtta vana — võta ahjule magama,
võta ahjule magama ja toida seal kiisliga!

Kas ehk tuleks mul, mehel, sõita siit,
kas tuleks sõita mul teed, kus surma saab?
Ju olen, vennike, maailmas ma elanud,
küllalt ju elanud ja rassinud, rännanud . . ."

Ning juba sõitis mees seda teed, kus surma saab.
Nähti küll sangarit ratsule istuvat,
aga ei sangarit sõitmas nähtudki.
Ainult suitsu silmati kaugel väljal veel,
silmati suitsu veel, tolmusambaid teel.
Mäelt mäele sangar sõidab kapates,
künkalt künkale kihutab traavides,
üle hüppas ratsu jõgedest, järvedest,
mööda sõitis ratsu sinimeredest.

Sõitis sangar läbi kehva Karjala,
rikkasse Indiasse veel ei jõudnud ta,
peatas vägimees Smolenski soode ees:
nelikümmend tuhat röövlit seisab seal,
seisab võsavendi öiseid teede peal.

Nägid röövlid uljast vägimeest,
Ilja Murometsi, vana kasakat.
Karjus röövlipealik, uhke ataman:
„Hõi, mu seltsimehed, vaprad mu vennaksed,
hõi, mu sangarid te uljad, agarad!
Võtke käsile see võõras vägimees,
võtke ära temait ta riided värvikad,
võtke ära temalt ta vägimehe-hobune!”

Näeb ju vana kasak Ilja Muromets,
näeb ju, et on varsti häda käes,
et on häda käes tal ärakäänmatu.
Utleb sangar siis sõnad sääraised:
„Oh teid, nelikümmend tuhat röövlimeest,
oh teid võsavendi öiseid teede peal!
Ei ole minust, vanast, peksta teil midagi,
ei ole minult, vanalt, teil võttaqi midagi,
pole, vanal, mul ju kulda, hõbedat,
pole ju, vanal, mul riideid värvikaid,
ega ole vanal kalleid kivegi.
Ainus mis vanal on, see on hüva hobune,
hüva hobune, vägimehe-ratsuke,
ja on ratsul hüval seljas sadulgi,
seljas sadulgi on vägimehelik.

Ei see ole, vennad, mul iluks, uhkuseks,
vaid see sõjamehele on vaja kindluseks,
et võiks istuda sel vennike sõjamees,
lütta lahinguid nii laia välja peal.
Veel on ratsul valjad nahkseist rihmadest,
ja on valjaisse nahkade vahele
sisse õmmeldud seal rubiinkivike.

Ei ole seegi, vennad, ainult iluks, uhkuseks,
vaid on sõjamehele see vaja kindluseks:
kus ka ringi käiks mu hüva hobune,
või kus uidakski ta öösel pimedal,
näha on kivi see viieteistkümne versta pealt.
Ja mul vanal peas on raudne kübargi,
kiiverkübargi neljakümne-puudane.
Pole seegi, vennad, ainult iluks, uhkuseks,
vaid on sõjamehele see vaja kindluseks."

Juba hõikus, karjus kõva häälega
röövlipealik seal, uhke ataman:
„Miks nii kaua vanal te lasete rääkida?
Peale hakake ju, poisid, asjaga!"

Juba vanal siis asi halvaks läks,
asi halvaks läks, meel sai pahaseks.
Võttis vanamees peast raudse kübara,
hakkas vehkima ta selle kiivriga:
kuhu poole virutab, valmis uulits seal,
kuhu äigab teisale, seal kõrvaltänav on.

Juba näevad röövlid, et neil häda käes,
et on häda käes neil ärakäänmatu.

Juba hüüdsid röövlid valju häälega:
„Jäta alles meid kas või seemnekski!"

Raius puruks kõik ta selle röövliväe,
ei ta jätnud röövleid alles seemnekski.

Tuli uuesti siis kirjakivile,
ise kivile alla nii kirjutas:

„Ju siit puhastatud on nüüd otsetee."

Sõitis vana siis teed, kus naise saab.
Sõidab vanamees väljal lagedal,
näeb eemal valgeid kivikodasid;
sõidab juurde ta kodadele valgeile.

Nägi teda sealt neitsike kenake,
ise tugev, uljas vägilaspiigake.

Tuli välja, vastu vägimehele,
ise tervitab, maani kummardab:
„Tere tulemast mu juurde, vägimees!”

Võtab vägimehel kätest valevaist,
kätest valevaist, kuldseist sõrmuseist,
valgekivisesse siis ta kotta viib,
tammest laua taha seab ta istuma,
hakkab sangarile toitu pakkuma,
ise sangarilt küsima, pärima:

„Ütle, ütle mulle, kallis kangemees,
mihukeselt maalt sa, riigist millisest,
kes on isa sul ja kes on su emake?
Kuidas kutsuda sind tuleks nimega,
kuidas austada sind isanimega?”

Vastab temale nõnda vägimees:
„Miks sa küsid nii, nägus neitsike?
Olen praegu väsind ma, vanamees,
olen väsind ma ja tahan puhata.”

Võtab piigake vägimehe siis,
võtab kinni tal kätest valevaist,
kätest valevaist, kuldseist sõrmuseist,
viib ta vägimehe, ise juhatab
magamiskambrisse, mis kaunilt ehitud,
tahab panna sinna pettevoudile.

Ütleb vägimees sõnad säärased:
„Oh sa mu hingeke, priske piigake,
heida enne ise voodile laudsele!”
Haaras vanamees ju priske piigakse,
kahmas endale ta käte vahele,
viskas piiga sinna pettevoudile.
Aga voodi see pööras ümber end,
sügavasse keldri kukkus piigake.

Hüüdis vägimees siis valju häälega:
„Hei, te seltsimehed, mu vennaksed,
uljad sangarid, võtke vastu nüüd,
võtke, haarake, kui tuleb neitsike!”

Teeb ta lahti siis keldrid sügavad,
laseb välja sealt vangi kaksteistkümmend,
ja on kõik need kanged, vägevad sangarid;
jättis keldrisse ta ainult piigakse.
Kõik need sangarid põrmu end heidavad,

maani kummardavad vana kasakat,
Ilja Murometsi, uljast vägimeest.

Sõidab jälle siis ta kirjakivile,
ise kivile alla nii kirjutab:

„Nüüd on puhastatud ka see otsetee.“

Juhib vägimees oma ratsu siis
teele sellele, kus rikkaks saab.

Leidis keldrit kolm ta väljal lagedal,
keldrid sügavad, täis kulda, hõbedat,
kulda, hõbedat, kive kallimaid.

Võttis sangar kõik need kullad, hõbedad,
jagas kullad kõik need kerjajatele,
jagas kodutuile, vaestele lastele.

Tuli siis sangar jälle kirjaga kivile,
ise kivile alla nii kirjutas:

„Puhastatud nüüd on seegi otsetee.“

ILJA MUROMETS JA TA POEG.

1.

Meie kauni kodu kallale,
alla pealinna, kõrge Kiievi,
sõitis vägimees, nooruke Solovnikov.
Mere sinise tagant tuli ta,
nõudis endale ta välja vastalist:
„Hei, sa suurvürst kõrges Kiievis,
saada välja mees, kes võitleks minuga!
Kui ei saada sa mulle vastalist,
pistan põlema te linna, kõrge Kiievi,
rullin üle temast tuletunglaga.“

Sellest kokkus suurvürst Kiievi,
läks ta välja kõrgele trepile,
karjus vürst seal oma täie häälega:
„Hei, te vene vägilased võimakad,
tulge kokku kõik nüüd aru pidama,
tulge juurde suurvürst Vladimiri!“

Kuulis seda kutset vana kasakas,
vana kasakas Ilja Muromets,
varsti siis Ilja seadis valmis end,
astus kiiresti välja vanamees.
Juba tulebki Ilja Muromets
astub läbi ta uutest esikuist,
astub läbi uhkeist saalidest;
tuleb vanamees, ise vaarub ju,
aga trepi astmed all tal nõtkuvad.

Astub sisse Ilja Muromets,
lökkab pärani ukсед avarad,
ise vürsti ja vürstinnat tervitab:
„Ole tervitatud, sa suurvürst Kiievi,

ja su vürstinna ka, Apraksia!
Mida hõigud sa, segad rahu meil,
su vene vägimeestel võimakail?"

Vastu ütleb nii suurvürst Kiievi:
„Oh sa vana kasak Ilja Muromets,
kuidas võiksin olla hüüdmata?
Meie kauni kodu kallale,
alla pealinna, me kõrge Kiievi,
sõitnud on, ei tea, kes mühakas.
Mere sinise tagant sõitnud on
keegi vägimees, nooruke Solovnikov,
soovib endale ta välja vastalist.

Ise ütleb ta sõnad säärased:
„Hei, sa suurvürst kõrges Kiievis,
saada välja mees, kes võitleks minuga!
Kui ei saada sa mulle vastalist,
pistan põlema te linna, kõrge Kiievi,
rullin üle temast tuletunglaga.“

Vaevalt kuulis sellest Ilja Muromets,
kui ju hüppas üles Iljakene,
hüppas püsti ta jalule jõudsaile,
raksas rusikaga tammest lauale,
igasse külge laud sest lendas laiali:
„Oh Vladimir, vürst sa kõrge Kiievi,
küllap püüan veel ma teenida, tapelda,
küllap kaitsen veel pealinna Kiievit!“

Pööras siis Iljake ümber varmast,
tuli taas Iljake koju kärmesti,
ruttu saduldas oma hea hobuse,
ratsu, kangelasele mis kohane,
tõmbas rihmad sellel üle rihmade,
higivaibad üle higivaipade,
pani vildidki peale viltide,
seadis sedelgale peale sedelga,
kõige peale siis tšerkessi sadula.
Sidus sõlmedki ta peale siidised;
ise sidus, ise kõneles:

„Ei see ole, vennad, iluks, uhkuseks,
ega ole ainult mulle mõnukski,
vaid see vaja sõjamehe kindluseks.“

Nähti vägilast küll ratsule istuvat,

kuid ei sõitmas teda enam nähtudki,
ega saadud aru, kuhu sõitis ta:
Nõnda'p kihutas Ilja Muromets,
nõnda'p tormas vastu noort Solovnikut,
nõnda'p äigas talle vastu pead
oma võimsa vägimehenuiaga.

Kuid Solovnikov istub, ei ta võpata,
koldsed käharadki peas ei liigata!

Sõitis eemale Ilja, jäi mõtlema:
„Palju tatareid ma elus maha löönd,
igäühe löönd ma ainsa hoobiga,
seda tatarit aga maha ei saanudki,
muudkui istub tatar, näe, ei võpata,
koldsed käharadki peas ei liigata.“

Juhtis ratsu hea ta teistki korda siis,
noorele Solovnikule peale kihutas,
jälle vastu pead tal virutas
oma võimsa vägimehenuiaga.

Kuid Solovnik istub, ei ta võpata,
koldsed käharadki peas ei liigata!

Sõitis eemale Ilja stepile laiale,
stepile laiale üsna kaugele,
ise seal Iljake vajus mõttesse:
„Kas ehk mulle mõni haigus on tulemas,
haigus tulemas, surmgi jõudmas ju?“

Kuid niisamuti sel Solovnikul
keel on kangeks jäämas, ei kõnele,
ajud peas tal kõik segi on põrumas,
silmist selgeist tal valgus kadumas.
Utleb seal Solovnik sõnad säärased:
„Oh te mu sulased, mu teenrid ustavad,
sõitke sinna, taha mere sinise,
kus on elamas mu emake, hellake,
minu emake hellake, Nataljake,
viige sõnumid need mitte-rõõmukad:
sõitnud siia on, ei tea, kes mühakas,
väljalt lagedalt mu peale ta kihutab,
peksab nüüd ta mind mööda tulist pead;
keel mul kangeks jäämas, ei kõnele,
ajud peas ju kõik mul segi põrumas,
silmist selgeist valgus on kadumas.“

Sõitsid minema ta teenrid ustavad,
läksid viima nad seda sõnumit,
seda sõnumit mitte-rõõmukat.
Aga vana kasak Ilja Muromets
jälle juhib oma hea hobuse,
noorele Solovnikule peale kihutab,
jälle nuiaga talle pähe virutab.
Kuid veel seisab Solovnik, ei võpata,
koldsed käharadki tal peas ei liigata.

2.

Juba siis Ilja peatas hobuse,
ütles seal Ilja sõnad säärased:
„Oh sa uljas võõras, noor vägimees,
ratsa küllalt nüüd ju võideldud, heideldud,
parem astume nüüd, noor vägimees,
alla astume headelt ratsudelt,
maas nüüd hakkame kähmlema käsitsi.“

Alla astusid nad headelt ratsudelt,
emakesele maale niiskele,
hakkasid nüüd maas nad kähmlema käsitsi.
Läksid ühte ju, hüppasid eemale.
Aga Iljakene oli kogenud,
oli kogenud ja hästi taibukas,
hüppas kiiresti ta noore kõrvale,
lõi tal rusikaga lõua alla just,
maha lõi ta noore Solovniku,
maha virutas ta maale niiskele.

Ise istus aga Ilja Muromets,
istus tema rinnale valgele,
tõmbas välja noa, oma pussi tohutu.
Juba tõstis käe Iljakene parema,
juba tahtis tappa noort Solovnikut —
aga käsi tal õlast seisma jäi.
Hakkas nii Iljakene küsima,
teise elu kohta teadust pärima:
„Oh sa uljas võõras, noor vägimees,
üttele, üttele mulle, ära salatse,
kas oled isa poolt sa mõne tsaari poeg,

või oled kuningas, või kuninga poeg?
Ütle, mihukesest tuled riigist sa,
üttele, pärit oled maalt missuguselt?"

Ütleb noor Solovnik sõnad säärased:

"Oh sa vana peni, habemega koer!
Miks sa minu üle siin veel irvitad,
oleksin mina sinu valge rinna peal,
ei ma küsiks enam sinult nime siis,
ei ma päriks ka, kus on su isamaa.
Kohe purustaksin valge rinna sul."

Jälle tõstis noa Iljake terava,
pussi terava, mis käes tal paremas.
Aga käsi tal õlast seisma jäi.

Hakkas jälle nii Iljakene küsima:

"Ütle ikkagi, uljas noor vägimees,
üttele, üttele, ära salatse,
üttele, mihukesest tuled riigist sa,
üttele, pärit oled perest missuguselt?
Isa poolt kas oled tsaari poeg,
või oled kuningas, või kuninga poeg?"

Vastas jälle talle noor Solovnikov:

"Oh sa vana peni, habemega koer!
Miks sa minu üle siin veel irvitad,
ise istudes mu valge rinna peal?
Oleksin mina sinu valge rinna peal,
ei ma küsiks sinult enam nime siis,
ega päriks ka, kus on su isamaa.
Kohe purustaksin valge rinna sul."

Tõstis jälle noa Iljakene terava,
pussi terava, mis käes tal paremas.
Aga käsi taas tal õlast seisma jäi.

Hakkas taas Ilja nõnda küsima:

"Oh sa võõras noor, uljas vägimees,
üttele, üttele mulle, ära salatse,
üttele mihukesest tuled riigist, maalt,
kes su isa on ja kes su emake?
Kas sa oled tsaar, või siis ehk tsaari poeg,
kas oled kuningas, või kuninga poeg?"

Hakkas rääkima ju siis noor vägimees:

"Oh sa vana peni, habemega koer!
Mis sa minu üle siin veel irvitad,

ise istudes mu valge rinna peal?
Oleksin mina sinu valge rinna peal,
ei ma küsiks enam sinult nime siis,
ega päriks ka, kus on su isamaa —
kohe purustaksin valge rinna sul.
Aga kui hakkasid ju kord sa küsima,
minu elu kohta teadust pärima,
siis ma sulle räägin, jutustan.
Pärit olen tagant mere sinise,
on mu nimeks noor Solovnikov,
on mul emake Nataljake,
kuid kes oli taat, ei seda teagi ma.“

3.

Hüppas ju Ilja nüüd jalule jõudsalle,
tõstis teisegi ta kätest valevaist:

„Oh sa nooruke, sa noor Solovnikov!
Oled mu enda poeg sa armsake!
Küllalt oleme ju peksnud, kakelnud,
parem sööme, joome nüüd üheskoos!“

Maha istusid nad, ühes sõid ja jõid,
valgeid luikesid koos puruks rebisid.

Heitis magama siis Iljakene.

Magab vägimees, ennast kosutab,
häda enda kohal ei ta aimagi.

Aga nooruke, see noor Solovnikov,
peagi endamisi mõtles, otsustas,
peagi vibu kange vinna pingutas,
karastatud noole peale asetas,
noole Iljale laskis rinda valgesse.

Kuid ei veel Iljal sest päevad lõppenud,
oli seal Iljal rinnal kuldne rist,
oli kuldne rist kolmepuudane,
vastu seda põrkas nooleke.

Üles unest nii ärkas vägimees,
mööda tänavat tormas vihane,
jooksis palja jalu, valgeis sukkades,
ilma vöötä, valge särgi väel.

Haaras koldseist juukseist ta Solovnikul,

maha virutas ta maale niiskele,
tõmbas välja noa, oma pussi tohutu,
ega käsi enam õlast peatunud,
ruttu purustas valge rinna tal.
Võttis välja südame koos maksaga,
neljaks osaks ruttu raius katki need,
pildus laiali nad stepil lagedal.

Seal Solovnikul siis oli lõpulaul.
Kuid Iljakese au ja kuulsus ei unune,
põlvest põlve Iljakesest lauldakse.

ILJA MUROMETSI TULI VÜRST VLADIMIRIGA.

1.

Pealinnas kuulsas, kõrges Kiievis,
lahke vürst Vladimiri saalides
oli pidu, sööming-jooming suur.
Kutsus vürst Vladimir, suurvürst Kiievi,
kutsus peole vürstid ja bojaarid kõik,
kutsus vägimehed, vene vägevad,
kutsus vene uljad väginaisedki,
kuid ei kutsunud suur Vladimir-vürst
Ilja Murometsi, vana kasakat —
teda ei kutsunud ta peole ausale.

Sai Iljakene sest väga pahaseks,
läks ta välja õuele laiale,
vibu vägeva seal vinna pingutas,
karastatud nooled peale asetab,
hakkas mööda linna hulkuma,
kogu Kiievis seal ringi kõndima,
jumala kirikuid noolega sihtima.
Laskis, murdis maha ristid ta kirikuilt,
tipud kuldsed laskis katuse harjadelt,
tilad kiskus, laskis välja kelladest.

Läbi käis Ilja siis joogimajad kõik,
ütles seal Iljake sõnad sääraised:
„Tulge välja kõik nüüd, kõrtsi paljakad,
tulge välja kõik te turuplatsile,
üles korjake need tipud kullatud,
võtke endale need ristid hõbedast,
viige kõrtsidesse nad endaga!

Müüge ära need kullad, hõbedad,
ostke vaadid, mis on haljast viina täis,
teised vaadid veel kange õllega,
vaadid kolmandad täis mõdu magusat!"

Juba tulidki siis kõrtsi paljakad,
juba jooksid ruttu joogimajadest,
kokku korjasid need kullad, hõbedad,
müüsid ära kõik nad kõrtsimeestele,
veeretaskid välja vaadid viinaga,
teised vaadid veel kange õllega,
vaadid kolmandad täis mõdu magusat.

Aga Ilja Muromets Ivanipoeg
ise hüüdis nõnda valju häälega:
„Hei, te joomarid ja kõrtsikäimarid,
tulge kokku kõik te turuplatsile,
tulge, linnarahvas, sõjakütidki,
tulge, talumehed kehvad küladest,
põllukündijad, viisukandijad,
tulge, mehed, tulge, naisedki,
tulge Ilja juurde aupeole!

Söödan kõiki teid ma söönuks siin,
joodan kõiki teid ma joonuks siin!"

Küll siis tulid, jooksid kokku kõik;
tulid joomarid, kõrtsikäimarid,
lihtne linnarahvas, sõjakütidki,
kui ka talumehed, küla kehvikud,
põllukündijad, viisukandijad,
tulid mehed, tulid naisedki
Ilja Murometsi juurde peole ausale.

Ilja Muromets, isa poolt Ivanovitš,
seisab kapaga, jagab viina seal.

2.

Kuulsid seda lugu vürsti teenijad,
valgekivisesse jooksid lossi nad,
vürst Vladimirile nõnda ütlevad:
„Oh sa vürst Vladimir, punapäikene,
siin sa sööd ja jood, ennast kosutad,
häda Kiievi kohal ei sa aimagi.

Aga vana kasak Ilja Muromets
vihas märatseb, kuraasitab,
maha murdnud ristid ta kirikuilt,
kuldсед tipud lasknud alla katustelt,
tilad-karad kiskund välja kelladest,
vaadid viinaga turule veeretand.
Seal ta kostitab kõrtsi kaltsakaid,
söödab, joodab kõiki küla kehvikuud.“

Ju siis vürst Vladimir kõrgest Kiievist
nirgimantli heitis ühele õlale,
sooblimütsi seadis ühele kõrvale,
võttis kaasa oma kiikritorugi,
astus üles kõrgele trepile,
vaatas alla sealt turuplatsile —
pidutseb Ilja seal kehvikutega!

Ütles siis Vladimir, suurvürst Kiievi:
„Hei, te vürstid ja bojaarid mul!
Aru nüüd pidage, andke õiget nõu,
kuidas ma Iljad rahustaks, lepitaks,
kuidas kutsuksin ta peole ausale?
Ise minna hästi ei tahaks ma,
ei vürstinnat ju sobiks saata ka,
keda peaksime siis saatma kutsujaks?“

Vürstid ja bojaarid nõnda ütlevad:
„Saadame siis Vaska Pikkhõlmase!“
Hüppas Vaska Pikkhõlm pingilt tammiselt,
Ilja Murometsi juurde kiirustas,
ütles seal Iljale sõnad säärased:
„Ilja Muromets, sa Ivanipoeg!
Tulen juurest vürsti Vladimiri,
tuln saadikuna sind ma kutsuma —
läheme üheskoos me peole ausale!“

Utleb vana kasak, Ilja Muromets:
„Oh sa Vaska Pikkhõlm, Vaskake,
joo ka sina minu haljast viinakest!“

Vaska Pikkhõlm sellest rõõmustas.
Ilja Muromets, see Ivanipoeg,
valab talle peekri haljast viinakest,
mitte väikese, poolteise pangese,
kaalu poolestki poolteise puudase.
Võtub Vaska selle ühe käega,

joob ta tühjaks peekri ühe sõõmuga.
Juba Vaska sest sai kuraasi täis,
Ilja Murometsi kiitis, meelitas:
„Ilja Muromets Ivanipoeg,
väga hea on sul see viinake;
ühe sõõmu jõin, süda ju ihkab teist.“

Valas veelgi Ilja Muromets,
valas teise peekri haljast viina täis,
seisnud meega selle tegi magusaks,
andis Vaskale ta peekri sellegi.
Võtab Vaska peekri ühe käega,
joob ta tühjaks peekri ühe sõõmuga,
kuid ei üles enam jõudnud tõusta siis.

Ütleb siis Iljake sõnad säärased:
„Hei, mu külalised, kõrtsi kehvikud,
võtke Vaskal kinni kätest valgetest,
kätest valgetest ja kaenla alt,
viige Vaska mööda Kiievit,
talutage siit ta vürsti õueni,
et ei kiievlased naeraks Vaskakest!“

Võtsid kehvikud, need kõrtsi kaltsakad,
võtsid Vaskal kinni kaenla alt,
viisid kaunisti ta läbi Kiievi,
talutasid ta vürsti õueni,
lasksid lahti seal ja tulid tagasi.

Aga Vaska see Pikahõlmane
pikis hõlmades astub, takerdub,
vürsti õue pidi käib ja komistab,
ei ta jõuagi lossi valgesse.

3.

Ütleb siis Vladimir, suurvürst Kiievi:
„Nüüd me saadame Ilja kutsujaks
selle Aljošakese, popi pojukse.“

Juba end Aljoša paneb riidesse,
kutsuma Iljad ta läheb kiiresti
vürst Vladimiri peole ausale.
Kutsub nii ta vene vägilast,
Ilja Murometsi, vana kasakat;
ütleb nii Aljoša popipoeg:

„Ei see ole auks ega kiituseks
vene võimsale vägimehele
koos siin istuda kaltsakatega!
Parem läheme siit peole ausale
juurde punapäikse, vürst Vladimiri!”

Sai Iljake sellest väga vihaseks,
hüppas ju Iljake jalule jõudsaile:
„Oh sa häbematu, oh sa popist koer!
Pole sinust mulle õpetajat, käskijat!”
Kui ta äigas talle vägilaspihale,
äigas teise korra veel ja kolmanda,
vajus kokku ju Aljošake, kõverdus,
nagu oleks peol ta enda purju joond.

Tuli vürst Vladimiri juurde ta tagasi,
ise ütleb talle sõnad säärased:
„Küll nüüd kostitas Ilja mind kämblaga!
Vaevalt vürsti õue suutsin ronida.”

Ütleb nii Vladimir, suurvürst Kiievi:
„Oh sa uhke noor Tšurilo Plenkovitš,
teeni vürsti nüüd sina ausa teoga,
mine minu eest sa kutsujaks,
kutsu vana kasak Ilja Muromets,
kutsu vürsti juurde peole ausale!”

Tõuseb Tšuriloke siis kähku, kärmesti,
ehib riide end ta valmis kiiresti,
pani selga särgid ja maniskad,
pani lõhnasid ja peeneid pumateid,
läks siis omakorda teele raskele.
Kui aga käis Tšurilo mööda Kiievit,
juba keeras Maarja kõrvalkujale,
palju naljatas seal tütarlastega,
ennast lõbustas popinaistega,
vürst Vladimiri hoopis unustas!

Aga vürst Vladimir, suurvürst Kiievi,
mööda saale kõnnib, ennast ärritab,
ootab ta Iljad, Tšurilot, pahandab.
Kuid ju päevake jõuab õhtule,
ei tule Ilja, ei ka Tšuriloke.

Ütleb siis Vladimir, suurvürst Kiievi:
 „Oh sa noor Dobrõnjake Nikitapoeg,
 teeni sina mind nüüd teoga ustavalt,
 teoga ustavalt nii nagu ennemalt:
 mine minu eest sa ise kutsujaks!
 Ilja Muromets, vana kasakas,
 kutsu minu juurde peole ausale!“

See Dobrõnjake, kulla Nikitapoeg,
 ei ta seadnud selga sooblikasukat,
 ega pannud pähe karusmütsigi;
 jooksis kohe kähku, kärmesti,
 jooksis mööda linna Kiievit,
 jõudis sinna ta turuplatsile,
 eemal seisatab, endas arutab:
 „Kust poolt küljest küll ligi nüüd minna mul
 oma vannutatud ristivennale,
 vanale Iljale, Murometsile?“

Istub Ilja Muromets Ivanipoeg,
 istub lauas, mis on saelaudadest,
 saelaudadest mis tehtud kiiruga;
 aga istuvad ümberringi tal
 kõik need joomarid ja kõrtsikäimarid,
 istuvad paljakad ja kõrtsi kaltsakad,
 kui ka talumehed, külakehvikud.
 Aga laudadel, mis tehtud kiiruga,
 palju söögikesi suhkrumagusaid.
 Söövad end nad seal söönuks täiesti,
 jooavad end nad seal joonuks täiesti.

Seal siis Dobrõnjake, kulla Nikitapoeg,
 juurde laudade astus kärmesti,
 sõnad nõnda ütles vaiksesti:
 „Ole tervitatud, mu ristivennake,
 sa mu vanem vend Ilja Muromets!
 Vürst Vladimiri poolt tulen sind kutsuma,
 peole ausale tule nüüd minuga!“

Ütleb Ilja Muromets Ivanipoeg:
 „Kui sa poleks mulle ristivennake,
 kostitaksin sind ma nagu Aljošatki.
 Aga istu nüüd sa lauda meiega:

esimest korda tegin pidu ausa ma:
ei bojaare, vürste siia ma kutsunud,
vaid kõik kogusin ma küla kehvikud,
kui ka kõrtsi paljad kaltsakad."

Istus seal Dobrõnjake Nikitapoeg
taha laudade, mis tehtud kiiruga;
söövad üheskoos nad söönuks end,
joovad üheskoos nad joonuks end,
vürst Vladimiri peole nad ei ruttagi.

Ütleb vana kasak Ilja Muromets:
„Pole vaja mulle vürsti saalisid,
olen talumees vähenõudlik ma,
pole vaja mulle ka pidusid:
olen rahul tüki leivaga.“

ILJA MUROMETS JA KALIN-TSAAR

1.

Suures pealinnas, kõrges Kiievis
lahke suurvürst Vladimiri saalides
oli pidu aulik, rõõmus pillerkaar.
Palju bojaare, vürste sinna on kutsutud,
ainult vägimehed, vaprad, tugevad,
peole kutsumata need on jäetud.

Kuid Iljake tuli kutsumatagi.

Käskis siis Vladimir, suurvürst Kiievi,
keldri sügavasse heita Iljakese,
surmata ta seal näljasurmaga.
Aga teised vägilased kõrges Kiievis
vürst Vladimiri peale said vihaseks,
istusid nad selga häile hoostele,
ära sõitsid sealt laiale stepile,
lailale stepile ääretumale:

„Enam kunagi ei ela me Kiievis,
enam kunagi ei teeni vürst Vladimirit!“

Aga vürstil oli tütar väikene,
tütar väikene, üsna veel nooruke,
ema järelt võtab see võtmed salaja,
keldris sügavas ta võtmetega käib,
Ilja Murometsile ise leiba viib.

Nii seal mööda läks tervelt aastat kolm.
Tuli röövel siis, röövel Kalin-tsaar;
ajas kokku ta väe vägeva,
kogus endale ta palju tsaare muid,
palju tsaare, palju ka kuningaid,
väehulkasid ilma otsata.
Sõitsid piirama nad kõrget Kiievit,

aulist pealinna, kõige kuulsamat,
vürsti ennastki, lahket Vladimirit.
Tahtsid endale nad vürstinna Apraksiat,
enda alla heita kogu Kiievi.

Linna ette jäi see vägi laagrisse,
Kiievi ette asus laiale stepile.
Saadab Kalin-tsaar sealt siis saadiku,
paganast tatari kurja kirjaga
juurde vürsti, lahke Vladimiri:

„Hõi, sa uskmatu, tatar-peletis!
Kas sa rääkida ka oskad vene keelt,
või ehk tatari keelt ainult mõmised?
Vürst Vladimirile vii see kirjake!“

Ju siis uskmatu see tatar-peletis,
hüppas ruttu selga heale ratsule,
võttis kätte kirja ta endale,
sõitis linna ta, kuulsasse Kiievi,
juurde lahke suurvürst Vladimiri.
Ei ta sõitnud linna läbi värava,
sõitis üle linnamüüri ta,
sõitis vürsti õuele laiale,
teritatud tulpa sidus seal hobuse,
kõitis kinni ta kullatud rõngasse,
astus kohe vürsti kotta siis.
Ei löö risti ette, ei palu ta jumalat,
ega anna au Vladimir-vürstile,
muudkui paneb kirja tammest lauale.

„Loe, Vladimir-vürst, sa seda kirja nüüd!“
Aga kirjas, näed sa, selles öeldud on,
et tahab vürsti käest saada Kalin-tsaar
kuulsusrikast linna Kiievit,
laulatatud vürstinna Apraksiat,
tahab tülita, sõjata suureta,
verevalamiseta valjuta.

2.

Vürst sest kurvaks sai, murelikuks jäi,
hakkas kurtlema ta tusas tulises:
„Oh miks vägimehed ära ma vihastand,
Ilja Murometsi, vana kasaka,

aga sügavasse sulgesin keldrisse,
sinna tapsin ta näljasurmaga.
Nüüd ei seisa keegi Kiievi linna eest.“

Oli juures seal ta tütar väikene,
tütar väikene, alles veel nooruke,
ütles selle kohta sõnad säärased:
„Oh mu vanem sa, isake kallike!
Olen kuulnud ma kirikus kirjadest,
et sõjasurm Iljale pole määratud,
ka näljasurm ei ole talle määratud.
Võta võtmed kuldsed, vaata järele.“

Võtab vürst Vladimir võtmed kullased,
avab vürst Vladimir keldri sügava.
Istub keldris all Iljakene elus veel,
ees Iljal seal põleb küünal vahane,
ise aga loeb ta püha raamatut.

Küll siis vabandas Vladimir, suurvürst Kiievi,
ennast Ilja Murometsi ees:

„Anna andeks mulle, Ilja Muromets,
et sind sügavasse sulgesin keldrisse,
tahtsin tappa sind seal näljasurmaga!
Oled, Iljakene, siiski sa elus veel!
Kuid kas tead sa ka me hädast praegusest,
et on kuulsa Kiievi kallale
sõitnud uskmatu see pagan, Kalin-tsaar?
Kokku ajanud ta palju tsaare muid,
palju tsaare kui ka kuningaid,
väehulkasid ilma otsata,
ja kõik vägevad ja tugevad tatarid.
Kas nüüd Kiievi eest võiksid seista sa,
kaitsta me emakest, me püha Venemaad,
kaitsta kirikuid me kõigepühamaid,
ja me ristisid imettegevaid,
päästa kõiki vürste ja bojaare meid?
Kalini vastu meil pole saata kedagi;
ära vihastand ma vägimehed kõik,
ära sõitnud on nad laiale stepile,
pole neid olnud siin enam aastat kolm.“

Utleb vana kasak Ilja Muromets:
„Oh sa vürst Vladimir kõrges Kiievis,
aga kus on nüüd mu hea hobune?“

„Hobu alles sul on minu tallides.“
Ju siis vana kasak Ilja Muromets
paneb selga kullatud soomusrüü,
paneb valjad pähe heale ratsule,
ratsu selga laotab higinõbake,
paneb vildidki siis peale viltide,
kõige otsa seab tšerkessi sadula.
Võtab siis Iljake vibu pineva,
võtab Iljakene karastatud nooledki,
võtab Iljakene mõõga terava,
võtab piigi ta pikavarrese,
võtab sõjanuia raskeist raskeima,
võtab viimaks veel ka pikasilma ta.

3.

Istub siis Iljake heale ratsule,
kuid ei julge rünnata hulki nii arvutuid,
tugevaid neid ja vägevaid tatareid.
Sõidab Iljakene stepile laiale,
üles ratsutab ta künkale kõrgele,
vaatab ringi seal ta pikasilmaga,
igasse nelja külge kiikritoruga.
Tuleb alla siis künkalt sellelt ta,
sõidab teisele ta künkale kõrgele,
vaatab sealtki ta pikasilmaga,
igasse nelja külge kiikritoruga.
Tuleb alla ta siis künkalt teiseltki,
sõidab kolmandale künkale kõrgele,
vahib ringi seal ta pikasilmaga,
igasse nelja külge kiikritoruga.

Ning siis näeb ta kaugel ida pool,
näeb ta telki, mis on valgest lõuendist.
Valge telgi juurde Ilja kihutab.
Aga seisavad seal valge telgi ees,
vägimeeste kaksteistkümmend ratsukest.
Näeb Iljakene: asi nõnda on —
need on ratsud tema ristivendade,
tema vennaks end kes ristil on vandunud.
Teritatud tulpa sidus ta hobuse,
puistas talle ette valget hirsikest,

astus siis Ilja ise telki valgesse.
Kirja järgi risti ette lööb,
teeb ta kummardused käsu kohaselt:
igasse nelja külge Iljakene kummardab,
oma ristitaadile veel eraldi:

„Ole tervitatud, mu ristitaadike,
sina Samson, Samoilo pojake,
olge tervitatud, mu ristivennad kõik,
kes end ristil minu vennaks vandunud!”

Ilja Murometsi nägid vennaksed,
kohe hüppasid nad jalule jõudsaile,
ise tervitasid Iljat, vennakest:
„Tere, vana kasak Ilja Muromets!
Räägiti, et koltud keldris sügavas,
vürst Vladimiri enda lossi all,
või et näljaga sa surnuks piinatud.
Kuid sõidad elusalt sa tõesti, me vanamees!”

Nüüd Ilja see ütleb sõnad säärased:

„Oh sa mu isake, ristitaadike,
ise Samson, Samoilo pojuke,
ja mu vannutatud ristivennad kõik!
Sõidame üheskoos aitama hädalist,
sõidame võitlema Kalin-tsaariga!”

Ent ristitaadike ta vastu kõneleb:

„Ei sõida ise ma ja sindki ei õnnista,
kõrge Klievi eest enam ei võitle ma,
ei taha näha ma vürst Vladimirit,
ega vürstinnatki, kaunist Apraksiat;
suure vande alla me nad pannud kõik!”

Kuid Iljake ütleb sõnad säärased:

„Oh sa mu isake, ristitaadike,
sõidame siiski abiks neile vägevaks,
sõidame võitlema Kalin-tsaariga!
Ei lähe kaitsema me vürst Vladimirit,
ei lähe kaitsema vürstinna Apraksiat,
läheme kaitsema püha emakest Venemaad,
läheme välja oma õige usu eest,
läheme eest me kirikute kõrgete,
eest me pühama jumalaemagi!”

Juba tõusis siis ta ristitaadike,
juba tõusid kõik ta ristivennadki,

sõitsid abi andma nad vägevat,
sõitsid võitlema Kalin-tsaariga.

Üles sõitsid nad künkale kõrgele,
ümber vaatasid kiikritoruga,
nägid paganahulki nad arvutuid:
stepil avaral hulgad need seisavad,
nagu lainetaks seal meri sinine,
aga emakene maa sest nõtkub all . . .

Lõid nad üles seal telgi valeva,
teritatud tulpa sidusid hobused,
ise heitsid telki nad puhkama.

4.

Kõik seal magavad veel ristivennad muud,
ei maga Iljakene, ei saa ta und.
Tõuseb siis Iljake jalule jõudsaile,
läheb Iljake välja telgist valevast,
istub selga Ilja oma heale ratsule,
alla kihutab künkalt kõrgelt sealt;
paganahulkade peale ta kihutab,
peksma neid tugevaid, vägevaid tatareid.
Peksab hulki neid kolm päeva ta söömata,
ilma söömata, ilma ka joomata,
alla astumata healt hobuselt,
heale hobusele puhkust andmata.

Peksab hulki neid ta veelgi päeva kolm
ilma söömata, ilma ka joomata,
heale hobusele puhkust andmata.

Hakkas kaebama siis hea hobune,
ütleb nõnda inimese häälega:
„Oh sa vana kasak Ilja Muromets,
oma vägilasesüdant vaigista!
Neetud paganail, neil tatareil
kolm on kaevatud kraavi sügavat,
hüppan ühte kraavi, hüppan välja ka,
sealt, Iljakene, toon välja sinugi.
Hüppan teise kraavi, hüppan välja ka,
veel, Iljakene, toon välja sinugi.
Hüppan kolmandasse, hüppan välja ka,
kuid ei sind, Ilja, sealt enam ma välja too.“

Süda vägilasel siiski löi põlema,
järsku kraavi juhtis ta hobuse...

Hüppas välja sealt ta hea hobune,
välja kandis ka Iljakese,
kargas kraavist välja teisestki,
välja kandis ta ka sealt Iljakese.
Kargas kraavist ta välja ka kolmandast,
kuid ei enam toond sealt välja vägilast.
Jooksis ratsuke siis stepile laiale,
hakkas jooksuma seal ta stepil lagedal.

Aga tatarlased kanged, tugevad,
püüdsid Iljakese kinni kaevandist,
kinni sidusid Iljal ta käed valevad,
kinni kütkeisse, mis kõvad, siidised.
Viisid siis Ilja nad ära hukata,
pea et tuline tal maha raiuda.

5.

Ütleavad tatarid seal sõnad sääraised:
„Maha raiume pea tal tulise.“

Aga tatarid ju teised ütlevad:
„Arme raiume veel pead tulist tal!
Viime Kalin-tsaari, koera, juurde ta;
mis see soovib, seda tehku temaga!“

Viisid Iljakese nad stepil lagedal
juurde telkide, mis tehtud lõuendist.
Tõid ta telki lõuendisesse,
juurde tsaarist koera, Kalini,
koer Kalin-tsaari ette seadsid ta.

Ütleavad tatarid seal sõnad sääraised:
„Oh sa koer, sa meie Kalin-tsaar,
kinni saime Ilja Murometsi, vana kasaka,
oma kaevikuis me sügavais,
tõime sinu juurde, koer Kalin-tsaar;
mis sa soovid, seda tee sa temaga!“

Ütleb Kalin-tsaar seal sõnad sääraised:
„Oh sa vana kasak Ilja Muromets,
just kui kutsik noor sa haugud väge suurt!
Ei saa üksinda mu väest jagu sa.“

Jalad jõudsad tal nüüd lahti needige,
päästke köidikuist ta käedki valed!

Jalad jõudsad tal siis lahti neediti,
kütkest päästeti ta käedki valed.
Ütles Kalin-tsaar seal sõnad sääraised:

„Oh sa vana kasak Ilja Muromets,
istu nüüd mu lauda ühes minuga,
söö sa minu sööke suhkruiseid,
joo mu joogikesi magus-mesiseid,
pane selga minu kallid riidedki,
võta endale mu kukrud kullaga,
võta kulda, palju vajad sa!

Ara ainult teeni vürst Vladimirit,
teeni ainult koera, tsaar Kalinit.“

Vastu ütles Ilja sõnad sääraised:
„Ei ma istu lauda ühes sinuga,
ei ma söö su sööke suhkruiseid,
ei ma joo su jookke magus-mesiseid,
ei ma kannan sinu kalleid riideidki,
ei ma võtan sinu kukruid kullaga
ega teeni sind, koer-tsaari Kalinit.
Vaid ma teenin usku, teenin isamaad,
kaitsen pealinna, kuulsat Kiievit,
kaitsen kõrgeid jumala kirikuid,
kaitsen ühtlasi ma vürst Vladimirit,
kaitsen vürstinna Apraksiat.“

Siisap vana kasak Ilja Muromets
välja astus sealt telgist valedast,
taas läks avarale, vabale stepile.
Aga kiusama tulid paganad, tatarid,
tahtsid vangi võtta vana kasaka.
Ilja Murometsil, vanal kasakal,
polnud sõjariista kaasas ainustki,
polnud millegagi tal vastu hakata.

Vana kasakas, Ilja Muromets,
nägi, et läheb asi täbaraks,
haaras tatarlasel kinni jalgadest,
hakkas tatariga ümber vehkima,
ühe tatariga teisi vohmima,
aga tatarid eest tal plagama.

Läks ta läbi terve tatari sõjaväe,

tuli avarale, vabale stepile,
viskas eemale siis käest tatari.
Läks ta mööda steppi vaba, avarat.
Polnud kaasas tal vägilasratsukest,
polnud sõjariistu ega soomusrüüd.
Vilistas Ilja siis vägilasvilega.
Kuulis laial stepil hea ta hobune,
vana kasaka juurde jooksis ta.

Siisap vana kasak Ilja Muromets
istus jälle oma heale ratsule,
sõitis avarale, vabale stepile.

6.

Kihutas ta üles mäele kõrgele,
vaatas ida poole sealt ta kaugele.
Aga eemal seal, kaugel ida pool
telgid valged stepil valuvad,
aga juures telkide valgete
seisavad head vägilashobused.

Vana kasak Ilja Muromets
astus alla oma healt hobuselt,
kätte valesse võttis vibu pineva,
tõmbas pingule ta nõöri siidise,
karastatud noole peale asetab,
sihtis noole ta telki valgesse.
Utles nii Ilja sõnad säärased:

„Lenda, lenda, karastatud nooleke,
lenda, nooleke, telki valgesse,
rebi maha katus telgilt valevalt,
lange, nooleke, valgele rinnale,
valgele rinnale mu ristiisale.
Mööda rinda valget sa libise,
tee sa sellele kriimustus väikene,
kriim tee väikene, ära suurt sa tee!
Tema magab seal, ennast kosutab,
kuid siin mina üksi vähe ära teen.“

Laskis lahti siis ta nõöri siidise,
saatis lendu karastatud noolekse.
Lennata vihises karastatud nooleke
sinna toredasse telki valgesse,

rebis maha telgilt valgelt katuse;
langes nool siis valgele rinnale
seal Samsonile, Samoilo pojale;
mööda valget rinda nooleke libises,
tegi kriimustuse ta sinna väikese.

Sellest püha Venemaa vägimees,
ise see Samson Samoilovitš
ärkas üles unest sügavast,
selged silmakedes juba lahti löi:
telgilt valgelt katus ära rebitud,
mööda valget rinda nool on lennanud,
teinud kriimukese rinnale valgele.
Tõusis ruttu ta jalule jõudsaile,
ütles nii Samson sõnad säärased:

„Hei, mu vägimehed pühalt Venemaalt,
ruttu saduldage head hobused,
ruttu istuge häile hoostele!
Mulle ristipojalt mu armsamalt
tuli kingitus mitte armas just —
lendas siia karastatud nooleke
läbi meie telgi valge lõuendi,
rebis telgilt valgelt katuse,
mööda rinda valget mul libises.
Tegi kriimustuse mu rinnale valgele,
mitte suure kriimu, ainult väikese:
oli kasuks mulle rist, mis kaelas mul,
kuldne ristike see kuuepuudane;
poleks olnud risti rinnal mul,
oleks rebind nool see pea mul tulise.“

7.

Tõusid vägilased pühalt Venemaalt,
ruttu saduldasiid head hobused,
ruttu istusid nad häile hoostele,
sõitsid mööda steppi laia lagedat,
sõitsid Kiievi linna poole nad,
sõitsid tatarite väe poole nad.
Aga mäekünkalt kõrgelt sealt
nägi vana kasak Ilja Muromets,
et on vägimehed stepil lagedal,

et ju sõidavad nad headel ratsudel.
Tuli alla künkalt kõrgelt ta,
vene vägimeeste hulka sõitis ise ka.

Neid on vägimeest kaksteistkümmend,
ise on Ilja kolmeteistkümnes:
sõitsid tatarlaste väe peale nad,
kihutasid oma kangelasratsudel,
hakkasid hävitama väge tatareil,
puruks sõtkusid väe võimsa kõik.
Jõudsid lõuendise telgi juurde siis.
Telgis lõuendis istub koer Kalin-tsaar.

Püha Vene vägilased nõnda ütlevad:
„Maha raiume nüüd pea tulise
sellel koeral, tsaar-Kalini!“

Ütleb vana kasak Ilja Muromets:
„Milleks raiuda pead tulist tal?
Viime pealinna ta, kõrgesse Kiievi,
juurde kuulsa vürst Vladimiri!“

Tõidki siis nad koera, tsaar-Kalini,
tõid ta endaga kõrgesse Kiievi,
juurde kuulsa vürst Vladimiri,
valgekivisesse viisid ta lossi seal.

Kuid Vladimir, kuulus suurvürst Kiievi,
võtab kinni koera kätest valevaist,
paneb istuma ta taha laua tammise,
annab süüa talle sööke suhkruiseid,
joodab joogikesi magus-mesiseid.

Ütleb Kalin-tsaar siis sõnad säärased:
„Oh sa vürst Vladimir kõrges Kiievis,
ära raiu maha pead mu tulist sa!
Teeme enda vahel kirjad, kindla lepingu,
et sulle maksan maksu elupõliselt,
ainult sulle, suur Vladimir-vürst!“

8.

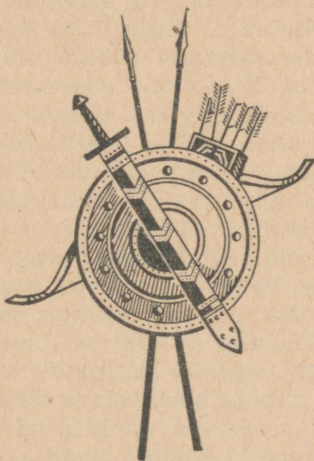
Seal'ep siis Vladimir, suurvürst Kiievi,
pidu aulist hakkas pidama
seltsis suurte vürstide, bojaaride,
seltsis vägilaste vahvate.
Seal siis sõid nad sööke uhkemaid,

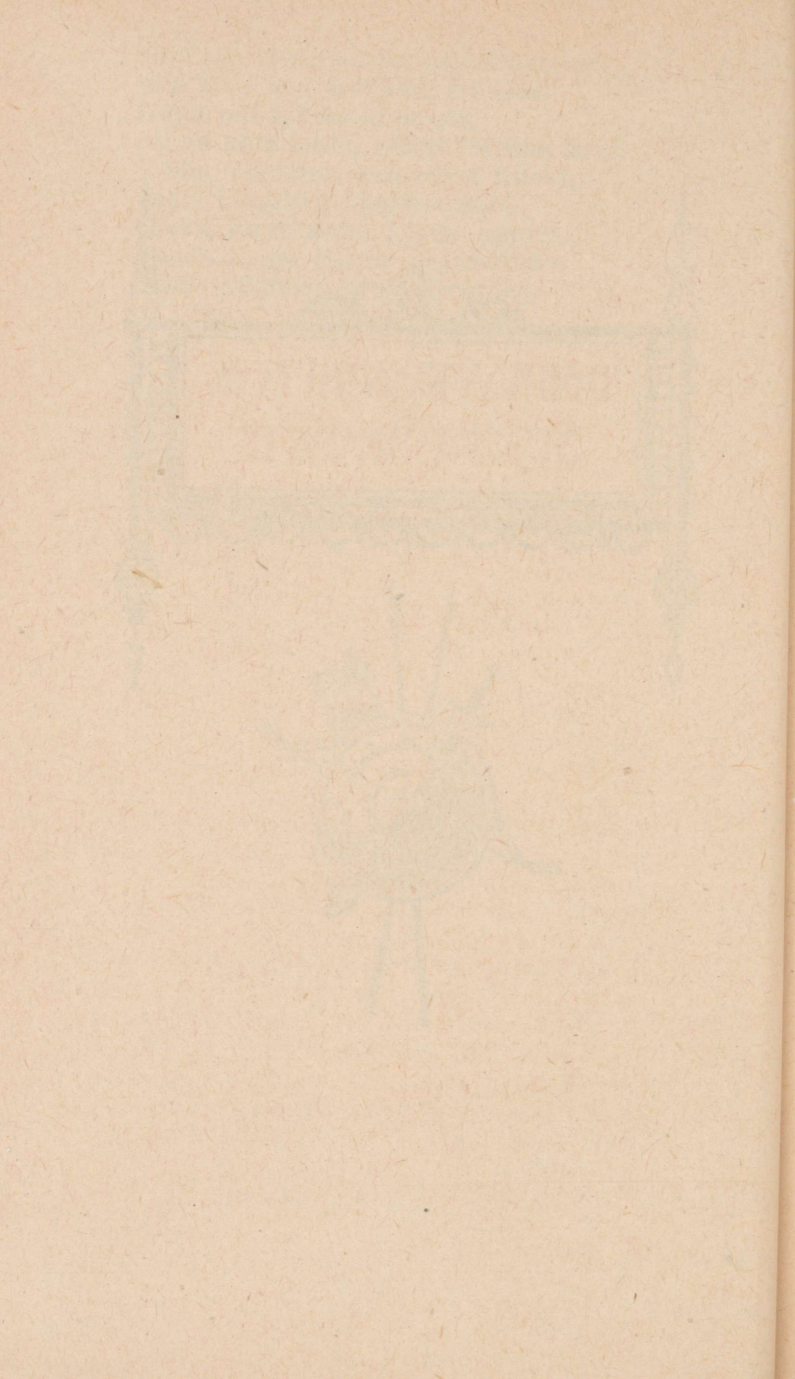
seal siis jõid nad jooke kangemaid;
olid kõik nad joobnud, lõbusad.

Nagu punapäike õhtu eel,
nii on pidu aulik, kõigil rõõmus meel.

Siis Vladimir, suurvürst Kiievi,
andis kingitusi vägimeestele.
Kinkis linnu neile, kinkis aguleid,
kinkis kulda kallist lugematuna,
hoidis vägilasi au sees eluaeg.

DOBRŌNJA NIKITITŠ
ja
ALJOŠA POPOVITŠ

DOBRŌNJA NIKITITŠI KIHLEVEDU VURST VLADIMIRIGA.

Pealinnas, kuulsas Kiievis,
lahke vürst Vladimiri saalides
oli pilgar, sööming-jooming suur.
Oli palju seal bojaare, mehi häid,
oli vägilasi vapraid ja tugevaid,
oli valitsejaid, oli kuningaid.

Kõik sel peol nad joovad joonuks end,
kõik sel ausal söövad söönuks end.
Ise käib seal vürst Vladimir-päikene,
sammub mööda tammest põrandat,
saabast saapa vastu ta koputab,
kontsa kontsa vastu ta kõputab,
valgete kätega ümber vehkeldab,
kuldsete sõrmustega kõlksutab,
ruskeid käharaid peas raputab,
silmil selgeil vaadata vilksutab.

Ise seal Vladimir nii kõneleb:
„Oh mu külalised, võõrad aulised,
võõrad aulised, kes siia sõitnud te,
kaubasaksad, kes te tulnud kaugeilt mailt,
kui ka vägilased võimsad, tugevad!
Kes teist veaks kihla kindlat minuga,
kes teist kihlveoks saaks hakkama sellega:
sõidaks ühest linnast teiseni,
Kiievi linnast kuni Tšernigovi,
hommikupalve ajast lõunapalveni —
kolm ja üheksakümmend versta täit?
Panen välja sada rubla ja tuhande,
kes paneb välja oma peakese tulise?“
Tõuseb üles lauast keskmisest,

tõuseb üles uljas noor vägimees,
ise Dobrõnjake Nikititš noor,
tõuseb üles jalule jõudsaile,
maani kummardab Vladimir-vürstile:

„Oh sa päike, isake Vladimir-vürst!
Mina sõidan nõnda linnast linnani,
sõidan Kiievi linnast Tšernigovi —
kolm ja üheksakümmend versta täit
hommikupalve ajast lõunapalveni.
Pane välja sada rubla peale tuhande,
mina panen oma peakese tulise.“
Lõppes vürsti pidu aulik see,
välja tänavale läks Dobrõnjake.
Tuli juurde oma hea hobuse,
ütles seal Dobrõnja sõnad sääraised:

„Oh mu Kõrvike, karvavassike,
hea hobune sa ühesuvene!
Kas jõuad sõita sa linnast linnani,
Kiievi linnast kuni Tšernigovi,
kolm ja üheksakümmend versta täit,
hommikupalve ajast lõunapalveni?
Kihla suurt ma vedasin vürstiga:
pane pandiks vürst sada rubla ja tuhande,
mina aga oma peakese tulise.“

Vastab temale hea hobune,
väike Kõrvike, karvavassike,
ütleb temale ta sõnad sääraised:
„Oh sa Dobrõnjake Nikititš noor!
Küllap sõidame Kiievist Tšernigovi
kolm ja üheksakümmend versta täit
hommikupalve ajast lõunapalveni,
kuid ei maksa sulle Vladimir-vürst
selle sõidu ega võidu eest.“

Saduldas Dobrõnja hea hobuse,
sõitis stepilt laialt jälle Kiievi.
Jumala kiriku juurde sõidab seal,
ruttu hüppab alla sadulast,
astub Dobrõnjake jumala kiriku,
ütleb Dobrõnjake, nii sõnad kõneleb:
„Tere teile, popid, isad te aulikud!
Pidasite siin hommikuteenistust,

kirjutage sellest kirjad kiiresti,
ärge viivitage sõidul uljast noorukest!
Vedasin ma kihla kindlat vürstiga,
paneb välja vürst sada rubla ja tuhande,
aga mina oma peakese tulise,
et ma sõidan linnast linnani,
sõidan Kiievist Tšernigovi
kolm ja üheksakümmend versta täit
hommikupalve ajast lõunapalveni.
Kui ei sõida ma, siis pea kaotan.“

Vaimulikud isad ei vastu tal tõrkunud,
kohe kirjutasid kiired kirjad nad,
kiiresti Dobrõnja võttis kirjad need,
astus jälle välja teele sealt,
istus kiiresti heale ratsule,
juba kihutas stepile laiale.

Väike Kõrvike, karvavassike,
hea hobune, ühesuvene, *Inevers,*
hakkas sõitma mööda steppi lagedat,
hüppeid tegema mitte väikesi.
Versta kümme hüppas esimese hüppega, *hüppes*
teise hüppega ju versta kakskümmend,
aga kolmandaga versta kolmkümmend.
Ju hakkas elama väike Kõrvike,
juba hoogu läks sest hea hobune:
mäelt mäele ta hakkas kargama,
üle jääraquist otse hüppama,
ühest järsakust teisele veerema,
järvi väiksemaid katma sabaga,
kiireist jõgedest üle lendama,
jätma mädasoid hüpete vahele —
ruttu jutt sest käib, ruttu läks tegugi.

Jõudis Dobrõnja juba Tšernigovi;
jättis tänavale hea hobuse,
ise astus jumala kiriku,
kuulas ära seal lõunapalvuse,
ise ütleb siis, sõnad kõneleb:
„Tere teile, popid, isad aulikud,
kõrgeaulikud kirikuteenijad!
Kirjutage mulle kiired kirjad nüüd,
ärge viivitage sõidul noorukest!

Kihla kindlat vedasin vürstiga,
pani välja vürst sada rubla ja tuhande,
aga mina oma peakese tulise,
et ma sõidan linnast linnani,
Kiievi linnast kuni Tšernigovi
kolm ja üheksakümmend versta täit
hommikupalve ajast lõunapalveni."

Vaimulikud isad vastu ei tõrkunud,
noorukesele andsid kirjad nad.

Jälle välja läks Dobrõnjake,
istus kiiresti heale ratsule.

gust
võrdel.

Moondus ratsu nagu kiskjaks elajaks,
sõitis mööda steppi laagedat.

Ju hakkas elama hea hobune,
juba hoogu läks sest väike Kõrvike:
mäelt mäele ta hakkas kargama,
üle jäärakuist otse hüppama,
ühest järsakust teisele veerema,
järvi väikesi katma sabaga,
jätma mädasoid hüpete vahele; —
ruttu jutt sest käib, ruttu läks tegugi.

Sõitiski Dobrõnja ju pealinna Kiievi,
jõudiski Dobrõnja jumala kiriku,
astus sisse issanda templisse,
kuulas ära seal hommikupalvuse;
nägi seal päikest, vürst Vladimirit,
ütles temale sõnad säärased:

„Oh sa päikene, Vladimir-vürst!
Maksa välja raha sõidu, võidu eest,
maksa sada rubla üle tuhande!
Sõitsin nüüd ma linnast linnani,
Kiievi linnast kuni Tšernigovi.“

Ütleb nõnda vürst Vladimir-päikene:
„Tule, Dobrõnjake, mu aupeole!“

Käis seal pidu rõõmus vürst Vladimiril,
pidas pidu vürst Dobrõnja auks.

Kestis pidu see pikka aega ju,
ütleb siis Dobrõnja sõnad säärased:

„Oh sa me isake, me punapäikene,
oh Vladimir, sa suurvürst Kiievi!
Maksa välja mulle rahad sõidu eest,

maksa sõidu eest, maksa võidu eest,
anna sada rubla üle tuhandel
Kui poleks mina sõitnud linnast linnani,
oleksid raiunud mu pea tulise."

Utleb valitseja sõnad sääraised:
„Ohoi sind, Dobrõnjake Nikititš noor!
Müü sa mulle oma väike Kõrvikel!"

Vastab seal Dobrõnja sõnad sääraised:
„Ei müü Kõrvikest ma mingi raha eest!
Tuhandeid ta toob oma tulise peaga."

Hakkas hädaldama suur Vladimir-vürst,
tuli mure sellest talle tuline;
ütles vürst Vladimir sõnad sääraised:

„Ohoi, teie, mu teenrid ustavad,
teenrid ustavad, sõnakuulekad!
Minge, teenrid, te juurde tallide,
laske välia seal tükku kolmkümmend,
tükku kolmkümmend taltsutamatu,
laske jooksevad nad stepile laiale,
surnuks hammustavad Kõrvi väikesel!"

Ei tal teenrid vastu tõrkunud;
jooksid tükukesed stepile laiale,
hakkasid hammustama väikest Kõrvikest.
Aga Kõrvike sellest hooгу läks,
hakkas jooksema ta stepil laial seal,
nii et tükud teised sellest kohkusid,
nagu maugud kõik maha langesid.

Taas Dobrõnja hakkas raha küsima:
„Kui poleks mina sõitnud linnast linnani,
oleksid raiunud sa pea mul tulise.
Maksa välja nüüd rahad sõidu eest,
rahad sõidu eest, rahad võidu eest!"

Kostab vürst Vladimir sõnad sääraised:
„Müü mulle Kõrvike, see karvavassikel!"

Utleb taas Dobrõnja sõnad vastu nii:
„Ei müü Kõrvikest ma mingi hinna eest."

Hakkas hädaldama sellest suur Vladimir-vürst,
tuli mure sellest talle tuline.

Käsu andis nii Vladimir, kõneles:

„Laske välja nüüd kolm tükku kangeimat,
las nad Kõrvi stepil surnuks purevad!"

Ei tal teenrid vastu tõrkunud.
Jooksid täkud need stepile laiale,
aga ei neist pärast kuulnud midagi.

Taas Dobrõnja ütleb sõnad sääraised:

„Oh sa päike, isake Vladimir-vürst!
Maksa välja rahad sõidu eest,
maksa sõidu eest, maksa võidu eest,
lao sada rubla peale tuhande!
Kui poleks mina sõitnud linnast linnani,
kolmsada üheksakümmend versta täit,
oleksid raiunud sa pea mul tulise.“

Ei seal ükski astund välja poisi eest,
välja astusid kaks uljast vägimeest,
üks on vana kasak Ilja Muromets,
teine Samson Kolõbanovitš;
ise vägimehed nõnda ütlevad:

„Oh sa vürst Vladimir-päikene,
oh sa suurvürst kõrge Kiievi!
Anna kätte talle rahad sõidu eest,
anna sõidu eest, anna võidu eest!
Kui ta poleks sõitnud linnast linnani,
Kiievi linnast kuni Tšernigovi,
oleksid raiunud siis pea tal tulise.“

Ei siis vürst Vladimir vastanud midagi,
raha vürstil välja maksta polnudki!

Läks Dobrõnja siis stepile laiale,
juurde oma Kõrvikese väikese.
Hakkas tusatsema Kõrvike väikene,
tuli Kõrvile sest mure tuline.

Vihastas sest Kõrb, see karvavassike,
haaras ta Dobrõnja nirginahk-kasukast,
maha paiskas ta maale niiskele.
Lamas Dobrõnja seal kolm tundi surnuna,
aga ütleb ratsu sõnad sääraised:

„Kepsle, noormees, mis sa kepsledki,
kuid ära hoople nagu poisike!“

DOBRŌNJA, ALJOŠA JA DUNAI.

Kogus kokku oma vabra kaasaväe
vürst Vladimir kõrges Kiievis.
Suurel aupeol end sõid nad söönuks kõik,
sõid nad söönuks end, jõid nad joonuks end,
hakkasid kõik peol sel hooplema.
Üks hoopleb ühega ja teine teisega:
üks see kiitis oma kulda-hõbedat,
teine kiitis oma rammu vägevat,
kolmas kiitles oma suurest julgusest,
tark see kiitles oma isa-emaga,
narr see kiitles oma noore naisega.
Ise valitseja aga, rõõmusärane,
ise väesaalis ringi jalutab,
uhkeis kingades käia kriuksutab:

„Oh te minu vürstid ja bojaarid siin,
oh mu vägimehed uljad, tugevad!
Kõik te naisemehed olete,
kõik bojaaritütred meil on mehel ju,
ainult mina üksi Kiievis kaasata,
ise veel Vladimir, suurvürst Kiievi!
Kas te teate, kust ma kaasa saaks?“

Astub välja seal Dunai Ivanovitš,
valitseja ette astub, ütleb nii:
„Oh sa valitseja hiilgav, isake!
Tean, kust võtta sul tuleks kaasake:
leiad selle kaugelt Poolamaalt,
perest selle Poolamaa kuninga.
Temal kasvamas on tütart kaks:
vanem kuningatütar seal Maria on,

see ei ole, isand, sulle kohane:
teine kuningatütar on Apraksia,
see'p see kummardada sobiks meile siin
terve meie Kiievi linnaga."

Ütles temale suurvürst, isake:
„Oh sa noor Dunai Ivanovitš!
Võta kaasa minu kulda arvutult,
võta lugematult kaasa mu vägegi,
sõida sinna Poolasse suuresse,
mine Poolamaa kuninga kotta sa,
mine heas asjas, kosjakaubaga,
kosi mulle see printsess Apraksia!"

Utleb nii Dunai Ivanovitš:
„Oh sa valitseja, me isake!
Pole vaja mulle su kulda arvutult,
ei ka lugematult sinu vägesid.
Anna ainult julge Aljoša, popipoeg
— see lonkru jalaga, kuid kärke käiega —,
teiseks anna veel Dobrõniake Nikititš!"

Nähti vägimehi neid ratsule istuvat,
vaevalt nähti teel aga sõitmas neid:
ei läinud nad väravaist ega mööda tänavaid,
üle linna müüri sõitsid otse nad
— tõusis ainult tolm laial stepiteel.

Juba jõuavad nii Poolamaale nad,
jõuavad juurde Poolamaa kuninga
hea asjaga, kosjakaubaga.
Sõitsid sõnatult laiale õuele,
tulba külge seal ratsud sidusid
tulba külge, mis teritatud otsaga,
rõnga külge, mis on kaunilt kullatud.
Ütles nii Dunai Ivanovitš:

„Oh sa minu vandevennake,
uljas sa, Aljoša, popipoeg!
Seisa valmis siin, ise taipa siis!"

Valgekivisesse läksid lossi nad,
tulid uhkele nad trepile.
Ütles siin Dunai sõnad säärased:
„Oh sa noor Dobrõnja Nikititš,
seisa siin, Dobrõnja, trepil laial sel,
seisa valmis siin, ise taipa siis!"

Valgekivisesse saali tuli nüüd,
tegi kummardusi käsu kohaselt,
igasse nelja külge kummardas,
aga kuningale veel kord eraldi:
„Ole tervitatud, Poola kuningas!
Tulime asjas heas, tulime kosima
teie tütart noort, printsess Apraksiat
naiseks lahkele Vladimir-vürstile.“

Vastu kõneles nii Poola kuningas:
„Oh sina, Dunai Ivanovitš!
Kas sa tõesti sellest veel ei tea,
või mu üle ainult irvitad, —
et Apraksia mul juba kihlatud
sinna kaugele Hordi Kuldsesse,
naiseks kuningale, sellele Kainile?“

Sõnad ütles talle Dunai Ivanovitš:
„Oh sa kõrge Poolamaa kuningas!
Ei lähe Apraksia sul Hordi Kuldsesse,
vaid tuleb Apraksia see kõrgesse Kiievi,
naiseks lahkele Vladimir-vürstile!“

Kuningale need sõnad ei meeldinud,
lõi Dunaile ta näkku valgesse.
Pööras kärmelt end Dunai Ivanovitš,
lõi ta kuningale näkku mustasse,
tellistest põrandale paiskas ta kuninga,
võttis jalust jõudsaist kinni tal,
hakkas kuningaga ringi vehkima,
panisid, ulaane uhtuma.

Kuulis seda Dobrõnja Nikitapoeg,
kuulis saalist kõrgest kära suurt.
Hüppas kähku Dobrõnja uksele,
kiskus lahti sealt ukse pealispuu,
hakkas sellega ringi vehkima,
panisid, ulaane uhtuma.

Kuulis seda kära all Aljošagi,
uljas see Aljoša õuel avaral,
kuulis, et on lahti lööming saalides,
hordi vankri juurde hüppas Aljošake,
kiskus vankri alt lahti telje ta,
vankri telje, mis on rautatud,
täpselt neljakümnepuudase.

Hakkas teljega Aljoša vehkima,
panisid, ulaane uhtuma.

Jõudsid välja nii kolm vennikest,
jõudsid õuele ju laiale, valgele.

Ütles nii Dunai Ivanovitš:

„Oh te seltsimehed, mu vennaksed!
Küll sain pihku tubli peksupuu,
küll on sitke soonilt see kuningas!“

Tuleb välja siis printsess Apraksia,
tuli ta õuele laiale, valgele,
haaras ta Dunai õlust vägevaist,
ise ütles sõnad säärased:

„Oh sa vägimees, Dunai Ivanovitš!
Jäta mehi meile alles seemnekski!
Tulen ise ma kõrgesse Kiievi,
naiseks lahkele Vladimir-vürstile.“

Istusid nad kõik siis häile hoostele,
võtsid endaga printsess Apraksia,
sõitsid kaugele nad stepile laiale,
sõitsid koju nad kuulsasse Kiievi.

ALJOŠA POPOVIŠ JA TUGARIN.

Kuulsast Rostovist, linnast ilusast
välja lendasid kaks kaunist kullikest,
välja sõitsid kaks võimast vägimeest,
üks on nimega Aljoša Popovitš noor,
teine — noor Jekim Ivanovitš.

Õlg-õla kõrval sõidavad sangarid,
jalus jaluse kõrval on sangareil.
Sõitsid, uitasid nad stepil lagedal,
midagi ei leidnud stepis eest:
ei nad näinud lindu rändavat,
ega märganud metslooma kargavat.
Leidsid ainult seda stepis tühjas nad:
kolm tee haru laia hargnevad,
teede vahel aga kivi helendab,
ning on kirjutatud kiri kivile.

Ütleb sõnad nii Aljoša Popovitš noor:

„Oh sa vennas mul, Jekim Ivanovitš!
Oled kirjatarkust sa õppinud.
Vaata ligemalt kirja kivil seal;
mis on kirjutatud sinna kivile?“

Hüppaski Jekim ju healt hobuselt,
uuris kirjasid, mis on kivi peal.
Kirja pandud aga kivil laiad teed:

Esimene tee — see läheb Muuromi,
teine tee, see läheb Tšernigovi,
kolmas aga, see viib Kiievi,
juurde lahke vürst Vladimiri.

Ütleb sõnad nii Jekim Ivanovitš:

„Oh sa vennas mul, Aljoša Popovitš noor,
mihukest nüüd teed pead sõita paremaks?“

Vastab temale Aljoša Popovitš noor:

„Kõige parem on sõita meil Kiievi,
juurde lahke vürst Vladimiri.“

Juba pöörasidki head hobused,
Kiievi linna poole teele asusid.
Ei nad jõudnud veel Safati jõeale,
jäid ju peatama arule haljale:
vaja Aljošal toita on häid hobuseid.
Üles seadsid nad kaks telki valevat,
hakkas siin Aljoša puhkust pidama.

Ei ka palju aega viitnud noor Jekim,
pani kammitsasse hea hobuse,
laskis süüa ta arule haljale,
ise heitis oma telki puhkama.

Mööda jõudis nii pime sügisöö;
ärkab üles ju Aljošake,
tõuseb asemelt vara hommikul,
koidu kastega ennast peseb ta,
siis end kuivatab valge rätiga,
ida poole pöörab, palub jumalat.

Aga noor Jekim, isa poolt Ivanovitš,
tõttab otsima häid ta hobuseid,
viib jooma nad Safati jõeale.

Juba käskis siis Aljoša tal
ruttu saduldada head hobused.
Ja kui sadulasse pannud need Jekim,
jälle Kiievisse nad sõitma asuvad.

Tuli vastu neile palverändaja:
viisud jalas sel on seitsmesiidised,
läbi põimitud puhtal hõbedal,
pealt ehitud punakullaga,
sooblinahkadest pikk tal kasukas,
saratsiinimüts on pärit Kreekamaalt,
käes tal reisikepp kolmekümnepuudane,
tina valatud sesse puuda viiskümmend.

Ütles rändaja sõnad säärased:

„Hei, te vägilased uljad, tugevad!
Nägin ma Ussipoega Tugarin Zmejovitšit.
Sel Tugarinil pikkus on sülda kolm,

tubli süld on õlgade vahet tal,
noole pikkus on silmade vahet tal,
hobune tal all on nagu kiskja õel,
lõugade vahelt leek sel välja käib,
suitsusammas kerkib kõrvadest.“

2.

Hakkas ütlema Aljoša Popovitš noor:
„Oh sa vennas, palverändaja!
Võta mu vägilasriided endale,
anna mulle oma riided ränduri,
oma viisud need seitsmesiidised,
läbi põimitud mis puhtal hõbedal,
pealtki ehitud mis punakullaga,
sooblinahkadest pikk see kasukas,
saratsiinimüts, mis pärit Kreekamaalt,
reisikepp see kolmekümnepuudane,
sees kus tina puuda viiskümmend.“

Annab oma riided rändaja Aljošale,
vägilase riided võtab endale.
Varsti on Aljoša riides kui rändaja,
käes tal reisikepp viiekümnepuudane;
võttis veel teraspussigi tohutu,
tuli siis ta üle Safati jõe.

Nägi teda Tugarin Zmejovitš noor,
hakkas röökima hirmsa häälega —
nii et haljas tammik sellest värahtas,
vaevalt ellu jäi Aljoša Popovitš noor.

Küsis temalt nii Tugarin Zmejovitš noor:
„Hei, sa vana palverändaja!
Kas oled kuulnud või kas oled näinud sa,
kus on see Aljoša Popovitš noor?
Läbi pistaksin Aljoša ma piigiga,
pistaksin piigiga, põletaksin tulega.“

Ütles nii Aljoša kui palverändaja:
„Oh sa Tugarin Zmejovitš, Ussipoeg!
Sõida ligemale sa minule,
ei ma kuule siin, mis sa kõneled.“
Sõitis ligi talle Tugarin Zmejovitš noor,
seal siis äigas lüüa Aljoša Popovitš noor,

äigas ägedalt Tugarin Zmejovitšit,
reisikepiga mööda ta tulist pead,
uimaseks nii lõi pea tal tulise;
langes sest Tugarin maale niiskele.

Hüppas Aljoša talle rinnale mustale.
Hakkab paluma Tugarin Zmejovitš noor:
„Ohoi sina, sa palverändaja!
Viimaks oledki Aljoša Popovitš noor?
Kas ei teeks me siis sinuga vennastust!“

Ei Aljošakene vaenlast uskunud.
Võttis maha talt riided värvikad,
sada tuhat need riided maksavad,
pani riided need selga endale,
istus ise tema heale ratsule,
oma telgi valge poole sõitis siis.

Nägi esmalt teda Jekim Ivanovitš,
nägi vana ka palverändaja,
sellest ehmusid, hoostele istusid,
Rostovi linna poole paku pagesid.

Jõuab järgi neile Aljoša Popovitš noor.
Pöörab ümber end Jekim Ivanovitš,
haaras sõjanuia kolmekümnepuudase,
selle selja taha virutas endale.
Mõttles tulevat Tugarin Zmejovitšit,
tabas rinda valget Aljoša Popovitšil.
Maha kukkus see tšerkessi sadulast,
maha langes ta maale niiskele.
Hüppas ratsult ka Jekim Ivanovitš,
istus tema rinnale valgele,
tahtis purustada rinda valget tal.
Aga nägi sel kuldset ristikest.
Hakkas nutma, ütles rändajale nii:
„Oh mu patu pärast juhtus mulle see,
et ma tapsin oma venna lihase.“

Küll siis raputasid teda mõlemad,
jooki meretagust talle pakkusid,
kuni jälle vennas viimaks toibuski.
Vahetasid jälle oma riideid siis,
oma kasuka sai palverändaja,
vägilase riided — Aljoša Popovitš noor;

aga Tugarini riided värvikad
oma reisipauna panid nad.
Jälle istusid siis häile hoostele,
jälle sõitsid kõik nad Kiievi,
juurde lahke vürst Vladimiri.

3.

Juba jõudsidki nad kõrgesse Kiievi,
kõrgesse Kiievi, vürsti õuele,
maha hüppasid headelt hobustelt,
tammetulpade külge need sidusid,
väesaalidesse valgeisse astusid.
Palvetavad Lunastaja pildi ees,
maani kummardavad vürst Vladimirit,
kui ka vürstitari Apraksiat,
igasse nelja külge peale selle veel.

Ütleb neile nii lahke Vladimir-vürst:
„Hei te vaprad, uljad noorukid!
Mulle ütelge, mis te nimed on!
Nime järgi siis saate koha te,
isa järgi ka austust teenite.“

Ütles nii Aljoša popipoeg:
„Nimeks, vürst, on mul Aljoša Popovitš noor,
taat mul popiks on peakirikus Rostovis.“

Sellest vürst Vladimir rõõmustas,
ise ütles talle sõnad sääraised:
„Hei, sa Aljošake Popovitš noor!
Isa järgi istu aukohale suurele,¹
või ka teisele, vägimehe kohale
minu vastu siia tammest pingile,
või siis kolmas koht ise vali sa!“

Ei Aljoša istu kohale suurele,
ei ta istu ka tammest pingile,
ühes kaaslastega istus nari palgile.
Veeres aega siis mööda veidike.
Sisse kannavad seal Tugarin Zmejovitšit

¹ Aukohaks loeti istekohta vürsti kõrval, laua esinurga juures.
(Tõlk.)

punakullase kandelaua peal
kaksteistkümmend võimsat vägimeest;
kohale suurele ta istuma panevad.
Istub ta kõrval vürstinna Apraksia.

Olid kokad seal kärmed, arukad,
sööke-jooke tõid nad kohe mesiseid,
kandsid viinu kangeid meretaguseid.
Seal siis sõid ja jõid ning lõbutseid nad.
Kuid Tugarin noor sööb leiba sündmatult;
terve pätsi topib pöske korraga,
terve pätsi kloostrileibadest;
kuid Tugarin noor joob viina sündmatult:
peekri täie ta neelab korraga,
peekri, mis poolteise pangene.

Ütles nii Aljoša Popovitš noor:
„Oh sa isand lahke Vladimir-vürst!
Mihuke su juurde tulnud on mühakas,
kes see tahumatu tobumats seal on?
Vürsti lauas istub viisakuseta,
kaenla alla, koer, käe topib vürstinnale,
teda suudleb ta mesihuultele,
sinu, vürsti üle irvitab!
Aga minu härral isakesel kord
oli sihukene ablas koeramait,
laua alla tikkus vägisi,
õgis konte seal, kuni lämbus sest.
Võeti turjast tal, sohu visati.
Nii Tugariniga teen nüüd minagi.“

Tugarin mustaks läks nagu sügisöö,
Aljoša Popovitš oli nagu hele kuu.

Aga jälle kokad olid arukad,
jälle uusi tõid sööke suhkruiseid,
kandsid lauale valge luigegi.
Vürstinna ise hakkas luike lõikama,
lõikas katki oma vasaku käekese,
mähkis käisesse, laua alla viis,
ise ütles sõnad säärased:

„Oh te vürstinnad ning bojaarinnad!
Kas ma pean luike valget lõikuma,
või siis noormeest armast vaatama,
seda noort Tugarin Zmejovitšit?“

Võttis ju Tugarin valge luigegi,
ära neelas selle ühekorraga,
juurde pistis pätsi kloostrileiba veel.

4.

Ütles nii Aljoša nari palgilt siis:
„Oh sa lahke isand Vladimir-vürst,
kes seal sihuke tolvani istub sul,
kes on see tahumatu tobumats?
Istub lauas ta viisakusetult,
soola-leiba õgib üpris sündmatult,
terve pätsi topib põske korraga,
terve luige nüüd ära neelas ta.
Oli minu härral-isal kord,
Rostovi popil, sellel Fjodoril
oli ablas lehm, vana ahnepäits,
ikka õue tikkus vägisi,
sattus kööki kord juurde kokkade,
terve tõrretäie virret ära jõi,
sellest lõhki läks ja surma sai.
Võtsin sabast tal, sohu viskasin,
nüüd Tugariniga ma niisama teen.“
Tugarin mustaks läks nagu sügisöö,
tõmbas teraspussi tohutu,
viskas sellega Aljoša Popovitšit.

Kuid Aljoša oli kärmas põikama,
ei Tugarin saanud teda tabada.
Haaras pussi ju Jekim Ivanovitš,
ise ütleb nii Aljošale:

„Kas sa viskad ise või ehk käsed mul?“
— „Ei ma viska ise ega käse sul.
Asjad õiendan need homme hommikul,
vean ma kihla kindlat temaaga
mitte saja rubla peale ega tuhande,
vean kihla peale pea mu tulise.“

Üles tõusid vürstid, bojaarid seal,
üles hüppasid jalule jõudsaile.
Tugarini poolel nad kihla veavad,
sada rubla vürstid välja panevad,
rublat viiskümmend bojaarid annavad,

talumehed siis toovad rublat viis.
Olid külas seal kaubasaksadki,
kirjutasid need kihlaks laeva kolm,
mis seal seisavad Dnepril tõttaval,
kõik täis meretagust kaupa kallimat;
välja panevad kõik eest Tugarini.
Ainult Tšernigovi vürst pani välja Aljoša eest.

Tõusis siis Tugarin, välja läks,
istus oma heale ratsule,
lendas pabertiivul alla pilvede.
Hüppas jalule vürstinna Apraksia,
hakkas noomima Aljoša Popovitšit:
„Oh sa külamats, küla mühakas,
ei lasknud istuda mu armast sõbrakest!“

Ei Aljoša seda kaua kuulanud.
Tõusis sõbraga ja välja läks,
istusid nad häile hoostele,
ära sõitsid sealt Safati jõeale,
lasksid hobused aasale haljale.
Üles tegid siis telgi valeva,
ise heitsid seal puhkust pidama.

5.

Kuid Aljošake sel ööl ei maganud,
pisarsilmil ta palus jumalat:
„Loo sa, jumal, äge äikene,
saada vihmapihv siia rahene!“
Tõusid palved need Aljošal taevani.
Saatis taevataat pilve rahese;
märjaks pabertiivad said Tugarinil,
langes koerana ta maale niiskele.
Juba tuligi Jekim Ivanovitš,
juba ütles ta Aljošale,
et Tugarin all on jälle niiskel maal.
Kärmelt siis Aljoša ennast korda seab,
ruttu istus ta heale ratsule,
võttis endaga mõõga terava,
Tugarin Zmejovitši vastu sõitis ta.

Nägi Tugarin Aljoša Popovitšit,
vastu röökis talle hirmsa häälega:

„Ohoi, sa noor Aljoša popi poeg!
Kas sa tahad, et su tulega põletan,
või su, Aljošake, ma surnuks ratsutan,
või, Aljoša, su ma piigi otsa a'an?“

Ütles talle Aljoša Popovitš noor:
„Oh sa noor Tugarin, Ussipoeg!
Vedasin ma kihla kindlat sinuga,
et sa üksinda võitled minuga —
kuid su selja taga väge on arvutult,
kõik minu, Aljoša, peale nad tulevad.“

Vaatas enda taha Tugarin kord —
kuid Aljoša kargas ning tal raius pea;
nagu õllekatel maha see prantsatas . . .

Hüppas siis Aljoša alla hobuselt,
lahti harutas varduse valjastelt,
ajas läbi Tugarini kõrvade,
sidus nõnda pea oma heale ratsule,
tõi ta Kiievi vürsti õuele,
viskas maha ta keset õue seal.
Nägi seal Aljošat Vladimir-vürst,
üles viis ta väesaali siis,
pani istuma seal kaetud lauda ta,
hakkas kostitama ühes teistega.

Kui nad veidi aega olid söönud nii,
ütles vürst Vladimir, suurvürst Kiievi:
„Oh sa Aljošake Popovitš noor,
päätsid päikese mulle jälle sa!
Ela alati nüüd siin, Kiievis,
teeni alati mind, Vladimirit,
aga mina sind austan, armastan!“

Ei Aljoša vürsti vastu tõrkunud,
hakkas teenima ta tõe ja auga.

Kuid vürstinna see ütles Aljošale:
„Oh sa külamats, küla mühakas,
lahutasid mind mu sõbrast kallimast,
noorest Ussist Tugaretinist!“

Vastas temale Aljoša Popovitš noor:
„Eh, sind emakest vürstinna Apraksiat!
Peaaegu oleksin nimetand litaks sind,
koeralitaks seks ümberaelejaks.“

Nii tehti vanasti ja nii sest lauldigi.

DOBRÕNJA JA MARINA.

1.

Dobrõnjakest nii emakene õpetas,
Nikitapoega memmekene manitses:
„Oh sa mu hingeke, Dobrõnja Nikitapoeg,
kui lähed kõndima sa mööda Kiievit,
võid siis kõndida seal kõigil uulitsail,
käia kõigil ka kõrvaltänavail,
ära mine ainult Marinat sa vaatama,
seda litat, Marina Kaidaljevnat,
Kaidaljevnat, kuningatütrest,
kes seal asub keset uulitsaid käidavaid,
keset kitsaid neid kõrvaltänavaid.
See vast on lita, Marina Kaidaljevna,
Kaidaljevna, see kuningatütreste.
Kuninga tütar, kuid koledaim nõid on ta:
palju hukanud vürste ja vürstipoegi ju,
palju kuningaid ja kuningapoegi ju,
ühiksa vene kangelast vägevat,
lihtsat rahvakest aga arvutult.
Kui lähed sinna, Dobrõnja Nikitapoeg,
juurde selle lita, Marina Kaidaljevna,
siis on, Dobrõnja, su eluke otsas ka.“
Juba lähebki Dobrõnja Nikitapoeg,
läheb kõndima ta mööda Kiievit,
kõnnib ta mööda uulitsaid käidavaid,
mööda kitsaid ka kõrvaltänavaid.
Kõndis kõikjal Dobrõnja Nikitapoeg,
Marina Kaidaljevna juurde ei läinud ta.
Nägi siis tuvikest koos ematuviga,

sealsamas just kus Marina Kaidaljevna,
tema juures nad on, samal tänaval;
istub seal tuvike koos ematuviga,
suu suuga koos, nokk koos nokaga.
Nägi seda paari Dobrõnja Nikitapoeg,
nägi tuvisid ta nõnda istuvat
suu suuga koos, nokk koos nokaga,
tõmbas vinna vibunööri ta siidise,
pani peale karastatud noolegi,
ambus tuvikest koos ematuviga.
Kuid ei taband ta karastatud nooleke,
ei taband see tuvikest koos ematuviga.
Lendas nooleke kotta kõrgesse,
lendas läbi akna ta kaunipiidase,
juurde lita Marina Kaidaljevna,
Kaidaljevna, kuningatütrekse.
Läks ruttu Dobrõnja siis õuele laiale,
astus üles ta treppidest kõrgetest,
viisakalt läks läbi uuest eeskojast,
astus uude ta puhaskambrisse —
oma karastatud noole ta võtab sealt.

Ütleb temale Marinake Kaidaljevna,
Kaidaljevna, kuningatütreke:

„Oh sa mu hingeke, Dobrõnja Nikitapoeg,
tule, Dobrõnjake, armatse minuga!“

Vastab nii Dobrõnja Nikitapoeg:

„Oh sa mu hingeke, Marina Kaidaljevna,
ei ole mina ju mingi su armuke.“

Tuli välja Dobrõnja puhaskambrist sealt,
tuli jälle Dobrõnja ju õuele laiale.

Kuid juba kargas Marina Kaidaljevna,
ise võttis noa, pussi terava,

kaapis välja ta Dobrõnja jäljed toas,
võõbatud ahju pildus ta jäljed need.

Ise aga jälqi nõiub, loitsib nii:

„Põlege, Dobrõnja jäljed, ahjus siin,
põlege siin ahjus, mis on võõbatud,
põle ka, Dobrõnja hing, mu järele!“

Tuli tagasi Dobrõnja õueteelt,
Marina Kaidaljevna juurde astus ta,
Kaidaljevna, kuningatütrekse:

„Oh sa mu hingeke, Marina Kaidaljevna,
Kaidaljevna, kuningatütreke,
tule, Marinake, armatse minuga,
ühes su hingekese, Dobrõnjaga!“

— „Oh sa Dobrõnja, noor Nikitapoeg,
miks sa minu üle nii irvitad?
Alles sind ise ma kutsusin armsamaks;
kas oled äkki nüüd armunud sinagi,
et oma armukeseks mind kutsud sa?“

Ju seal nõiduski ta noore sangari,
moondas tarvaks ta kuldsarviseks,
saatis sangari stepile laiale...

2.

Mööda steppi käis seal sangar noor,
kuldsarvisena käis ta tarvana,
nägi: eemal on kari hanesid,
haned Avdotja Ivanovna omad on,
tema oma tädikese armsama.
Tallas surnuks ta haned need viimseni,
ei jätnud hanepoega ainust ta seemnekski.

Tulid koju siis hanekarjased,
tulid karjased, ise kaebasid:
„Oh sa noor Avdotja Ivanovna,
tuli karja meile tarvas kuldsarvine,
tallas surnuks haned meil viimseni,
ei jätnud hanepoega ainust ta seemnekski.“

Läks see tarvas luigekarja siis,
tallas luigedki surnuks viimseni,
ei jätnud ühtki luigekest seemnekski.

Ei jõudnud veel lahkuda hanekarjased,
kui tulid teised ju, luigekarjased,
needki karjased nõnda kaebavad:

„Oh sa noor Avdotja Ivanovna,
tuli karja meil tarvas kuldsarvine,
sõtkus surnuks luiged meil viimseni,
ei jätnud ühtki luigekest seemnekski.“

Tuli tarvas ju lambakarja siis,
tallas surnuks lambad kõik viimseni,
ei jätnud ainust lambukest seemnekski.

Ei jõudnud veel lahkuda luikede karjased,
kui tulid ju teisedki, lambakarjased:

„Oh sa noor Avdotja Ivanovna,
tuli karja meile tarvas kuldsarvine,
tallas surnuks lambad meil viimseni,
ei jätnud ainust ta lambukest seemnekski.“

Tuli tarvas see veistekarja siis,
jooksis sarvekandjate keskele,
sõtkus surnuks lehmad seal viimseni,
ei jätnud lehmakest ainust ta seemnekski.

Ei veel lahkunud lambakarjased,
kui tulid teised ju lehmade karjastki,
ise karjased nõnda need kaebavad:

„Oh sa noor Avdotja Ivanovna,
tuli karja meile tarvas kuldsarvine,
tuli me sarvekandjate keskele,
sõtkus surnuks lehmad meil viimseni,
ei jätnud ainust meil lehmakest seemnekski.“

Aga tarvas see kuldsarvine,
leidis tarvas siis hobustekarjagi,
ajas laiali stepis ta kõik need hobused,
ei jätnud hobukest ainust ta seemnekski.

Juba tulid siis hoostegi karjased,
ise karjased need nõnda kaebavad:
„Oh sa noor Avdotja Ivanovna,
tuli karja meile tarvas kuldsarvine,
ajas laiali hobused stepil ta lagedal,
ei jätnud hobukest ainust ta seemnekski.“

Ütles nõnda noor Avdotja Ivanovna:
„Ei või olla see tarvas kuldsarvine,
küllap see on vist mu nõbuke armsake,
ise noor Dobrõnja Nikitapoeg!
Selle on moondanud Marina Kaidaljevna,
selle Dobrõnja Nikitapojuks,
nõidunud on ta tarvaks kuldsarviseks.“

3.

Siisap noor Avdotja Ivanovna
moondas endagi halliks harakaks,
Marina Kaidaljevna juurde lendas ta,

kaunipiidasele istus seal aknale,
ise harakana seal ta kädistas:

„Oh sa lita, Marina Kaidaljevna,
Kaidaljevna, kuningatüttere,
miks oled moondanud noore Dobrõnja sa,
muutnud tarvaks ta kuldsarviseks,
ajanud välja ta stepile laiale?
Moonda tagasi Dobrõnja Nikitapoeg
sellest tarvast kuldsesarvisest!
Kui ei moonda sa Dobrõnjat tagasi
sellest tarvast kuldsesarvisest,
siis ma nõiun su enda harakaks,
saadan, Marina, su stepile laiale,
seal siis lenda kui harakas surmani!“

Moondas ise Marina end harakaks,
lendas see harakas stepile laiale,
istus seal tarvale kuldsele sarvele,
ise harakas seal kädistas,
hakkas harakana nii seal ütlema:

„Oh sa tarvake kuldsesarvine,
oh sa mu hingeke, Dobrõnja Nikitapoeg!
Tee sa minule tõotus tõsine,
et mu võtad naiseks sa endale,
siis su moondan tarvast ma tagasi.“

Ütles nõnda Dobrõnja Nikitapoeg:
„Oh sa mu hingeke, Marina Kaidaljevna,
Kaidaljevna, tütar kuninga,
moonda jälle tarvast mind tagasi,
teen siis sulle ma tõotuse tõsise:
võtan su naiseks ma kuldse krooni all.“

Moondas ta noormeheks jälle tarvast kuldsarvisest
selle noore Dobrõnja Nikititši,
tulid nad tagasi kõrgesse Kiievi,
juurde lahke vürst Vladimiri,
nais ta seal Marina kuldse krooni all.

Ara peab ta pulmad temaga:
läks siis puhkama kambrisse soojasse
noor Dobrõnjake Nikitapojuke.
Ise teenijaile aga ütleb nii:

„Oh mu teenijad, piigad ustavad,

kui teilt küsin ma viina karika,
teritatud mõõk siis enne tooge te!"

Said nad puhkekambrisse soojasse.
Aga juba naine nirgiks ta nõidus seal,
hakkas siis hirmutama ta nirgikest,
hakkas muljutama ta nirgikest,
murdis nirgike küüned ju katki kõik.
Nõidus nirgi siis ta nooljaks pistrikuks,
hakkas hirmutama ta pistrikut,
hakkas muljutama ta pistrikut,
väänas tiivad ju pistrik välja kõik.

Hakkas pistrik Marinakest paluma:
„Marina Kaidaljevna, kuningatütreste,
ei enam suuda kui pistrik ma lennata,
olen väänanud tiivad välja kõik.
Luba, et karika ma haljast viina joon!"

Noor Marinake Kaidaljevna,
Kaidaljevna, kuningatütreste,
moondas Dobrõnja siis meheks nooreks taas.
Siis vast hüüdis Dobrõnja Nikitapoeg:
„Hei, mu teenijad, piigad ustavad,
tooge haljast viina mulle karikas!"

Andsid teenijad, piigad ustavad,
andsid talle ruttu mõõga terava.
Ei joond haljast viina enam Dobrõnjake,
mõõka teravat ta kord vaid keerutas,
maha lõi Marinalt pea ta tulise,
tasus eest kõigi ta tegude kurjade.

Läks ise hommikul ta sooja sauna siis.
Tulid sinna vürstid ja bojaarid muud:
„Elad vist hästi sa, Dobrõnja Nikitapoeg,
pead pilgarit oma noore naisega,
seltsis noore Marina Kaidaljevna,
Kaidaljevna, kuningatütrestekse?"
— „Oh te vürstid ja bojaarid kõik,
vürst Vladimiri kõrged ülikud!
Olin eile alles ma naisemees,
olen täna aga poissmees jällegi:
maha lõin Marinalt pea ta tulise,
tasusin eest kõigi ta tegude kurjade."

„Ole terve sa, Dobrõnja Nikitapoeg,
et Marinalt lõid maha pea ta tulise,
tasusid eest kõigi ta tegude kurjade.
Palju vene rahvast on ta hukanud,
palju vürste ning vürstipoegi ka,
palju kuningaid, kuningapoegi ka,
üheksa vene kangelast vägevat,
aga lihtsat rahvast veel arvutult.“

DOBRŌNJA JA LOHEMADU.

1.

Dobrŏnjakesele nii emake õpetas,
Nikitapoega nii memmeke manitses:
„Oh sa mu hingeke, Dobrŏnja Nikitapoeg,
ära sõida Sorotšini mäele sa,
Mao poegi väikseid ära talla seal,
ära vabasta ka vene vangisid,
ära suple emakeses Putšai-jões!
Jõgi see on väga metsik, märatsev,
voolust esimesest nagu tuld seal lööb,
teisest voolust nagu särtsub sädemeid,
voolust kolmandast suits käib sambana,
suits käib sambana, leegid lõõskavad.“

Noor Dobrŏnja aga, see Nikitapoeg,
ei ta kuulanud emakest, vanemat,
ausat leske Afimja Aleksandrovnat.
Sõitis siiski Sorotšini mäele ta,
Mao poegi väikseid siiski sõtkus seal,
vangist vabastas vene vangisid,
juba Putšai-jõeski hakkas suplema.
Ise suples, ise kõneles:

„Dobrŏnjakesele nii emake õpetas,
Nikitapoega nii memmeke manitses:
„Ära sõida Sorotšini mäele sa,
Mao poegi väikseid ära sõtku seal,
ära suple emakeses Putšai-jões!

See on jõgi väga metsik, märatsev;
voolust esimesest nagu tuld ta lööb,
teisest voolust nagu särtsub sädemeid,
voolust kolmandast suits käib sambana,
suits käib sambana, leegid lõõskavad.“

Kuid see emake Putšai-jõgi siin
vaikne on nagu vihmaveelombike."

Vaevalt sõnad need Dobrõnja sai rääkinud,
voolust esimesest nagu tuld seal lööb,
voolust teisest nagu särtsub sädemeid,
voolust kolmandast suits käib sambana,
suits käib sambana, leegid lõõskavad.

Tuleb välja siis Madu neetud sealt;
kaheteistkümne suure londiga:

"Oh sa noor Dobrõnja Nikitapoeg!
Kui tahan, tervelt su, Dobrõnja, ära sünni,
kui tahan, tervelt londi sulle ümber löön,
kui tahan, siis su, Dobrõnja, ma vangi viin."

Vastab nii Dobrõnja Nikitapoeg:

"Oh sa Madu, neetud ussitõug,
kui oleksid jõudnud Dobrõnja sa haarata,
siis vast võiksid Dobrõnjaga hoobelda,
kuid ei nüüd Dobrõnja ole käes sul veel."
Vette kargas Dobrõnja ühe kalda all,
aga välja ujus ta teise kalda all.

Kuid pole seal Dobrõnjal head ratsukest,
pole alles tal ka oda teravat,
pole millegagi Dobrõnjal kaitsta end.

Juba sest Dobrõnjake ehmatab,
ise Dobrõnjake nii sõnad kõneleb:

"Nagu näha, lõpp nüüd tuleb Dobrõnjale."

Ainult kreeka kiiver oli maas tal seal,
kaalub kiiver see üksi puuda kolm.
Hakkab sellega Madu peksma ta.
Maha lõi ta Maolt kaksteistkümme lonti kõik,
Mao peale hüppas ise siis põlvili,
haaras tupest noa ta, pussi tohutu,
tahtis Madu ta tappa pussiga.

Hakkas Madu siis hädaga paluma:

"Oh sa mu hingeke, Dobrõnja Nikitapoeg!
Ole sina, Dobrõnja, mulle vanem vend,
mina sulle aga noorem su õeke!
Teeme lepingu üksteisega murdmatu:
ära tule enam Sorótšini mäele sa,
ära tule noori Mao poegi sõtkuma,
ära tule päästma vene vange siit,

aga mina, noorem su õeke,
enam ei lenda ma pühasse Venesse,
ei ma võta enam vene vange sealt,
ei ma kanna siia ristitud rahvakest.“

Pisut kergitas põlvi ju vägimees,
juba lipsas ära Madu, see kavalpea.
Põlvede alt ta ära end libistas,
ära lendas sealt stepirohusse.

2.

Aga noor Dobrõnja Nikitapoeg
sõitis tagasi linna, Kiievi,
juurde lahke vürst Vladimiri,
juurde endagi hella emakse,
ausa lese Afimja Aleksandrovna.
Ise nii Dobrõnja sõnad kõneleb:
„Pole nüüd Dobrõnjäl head ratsukest,
pole ka Dobrõnjäl oda teravat,
pole, millega võiks sõita steppi ta.“

Räägib seal Vladimir, suurvürst Kiievi:
„Kui meil päevake vajub loodesse,
pidu aus veel läheb rõõmsamaks.
Kuid pole rõõmu mul, Vladimiril,
oli ainuke mul nõbu armsake,
noor Zabava, Potjati tütreke.
Aga lendas siis Madu neetud see,
lendas läbi Kiievi linna ta,
kui mu nõbu Zabava Potjatitšna
seltsis memmede ja seltsis ammede
haljas aias seal õhtul jalutas.
Lendas siia Madu neetud see,
laskus alla maale niiskele,
haaras kinni oma londiga
noore Zabavakese Potjatitšna,
minu aias haljas kõndiva,
oma Mao urgu ära kandis ta.“

On seal istumas kaks vene vägimeest,
istub esiteks Aljoša Leontjevitš,
istub teisena Dobrõnja Nikitinitš.
Ütleb nii Vladimir, suurvürst Kiievi:

„Oh te vene võimsad sangarid,
oh Aljošake, sa Leontjevitš,
kas võid tuua mu Zabava sa tagasi,
kas tood välja sa Mao koopast ta?“

Vastu ütleb nii Aljoša Leontjevitš:

„Oh sa päikene, Vladimir-vürst,
olen kuulnud ma ilmas üht ja teist.
Kuulsin, ütles siin Dobrõnja Nikitapoeg,
et ta, Dobrõnjake, on Maole ristivend.
Küllap annab siis Madu neetud see
Dobrõnjakesele Nikitapojale
noore Zabavakese Potjatitšna
ilma tülita, verise riuta.“

Ütles nii Vladimir, suurvürst Kiievi:

„Oh sa mu hingeke, Dobrõnja Nikitapoeg,
too sa tagasi Zabava Potjatitšna,
too ta tagasi Mao koopast sealt!
Aga kui ei too Zabavat sa tagasi,
maha raiuda pea käsin sinulgi.“

Jäi Dobrõnjale norgu peakene tuline,
lõi ta maha oma selged silmadki,
maha põrandale, mis tehtud tellistest;
midagi Dobrõnja ei vastanud vürstile.
Tõusis siis Dobrõnja jalule jõudsaile,
austust avaldas suurt ta vürstile,
tänas teda ka peo rõõmsa eest,
tuli siis ta juurde hella emakse,
juurde ausa lese Afimja Aleksandrovna.

Võttis vastu teda hella emake,
ise küsis kohe Dobrõnjalt ta:

„Pojuke, miks käid sa kurva näoga nii,
miks on norgus nõnda pea sul tuline?
Oh sa nooruke, Dobrõnja Nikitapoeg,
kas ehk su meele järgi polnud toidud peol,
või ei maitsend sulle peoviinadki,
või ehk naeris sind seal mõni narriku,
või ehk mõni joodik pilkas rumalalt,
või ehk solvati viina keelates?“

Ütleb nii Dobrõnjake Nikitapoeg,
ütleb nõnda oma hellale emale:

„Oh sa aus lesk, Afimja Aleksandrovna!

Küllap meele järgi olid toidud peol,
küllap maitseid peoviinadki,
ei mind solvatud viina keelates,
ega naernud mind seal keegi narrike,
ega pilganud joodik rumalalt.
Aga andis mulle töö Vladimir-vürst,
andis mulle töö ta teha raskeima:
tuua tagasi ta nõbu Zabavake,
tuua välja ta Mao koopast sealt.
Aga pole mul ju head ratsutki
ega ole mul ka oda teravat,
millega sõidaksin Sorotšini mäele ma,
võitleksin seal Maoga, neetud röövliga.“

Ütles nii ta vanem, emake hellake,
aus lesk Afimja Aleksandrovna:
„Oh sa mu lapseke, oma kullake,
noor Dobrõnjake Nikitapoeg!
Palu jumalat ja heida siis magama,
küllap hommik uus õhtust targem on,
küllap jälle päev meid aitab edasi.
Mine talli ainult, talli taatide,
võta hobune vanast tallist sealt,
see su isa hobu ja vana su ätigi,
ootab sind kõrb viisteistkümme aastat seal,
põlvini on maasse juba ta kasvanud,
ukski talli ees on maasse vajunud.“

Tuli siis Dobrõnjake Nikitapoeg,
tuli taatide talli vanasse,
rebis lahti ukse, maasse mis vajunud,
tõmbas välja jalad, maasse mis kasvanud.
Võttis siis Dobrõnjake Nikitapoeg,
võttis kinni päitseist, nahast punutuist,
tõi ta välja tallist hea hobuse,
söötis hobust head ta valge hirsiga,
jootis hobust head ta mesise veega;
heitis siis Dobrõnja voodile laiale.

Tõusis taas Dobrõnja vara hommikul,
pesi enda puhtaks hoolsasti,
seadis valmis enda teele kiiresti,
pani sadulasse oma hea hobuse,
pani higivaiba peale ratsule,

pani vildi siis higivaibale,
 seadis vildile tšerkessi sadula.
 Istus selga siis ta heale ratsule.
 Aga saatis teda hella ta emake,
 aus lesk Afimja Aleksandrovna,
 andis kaasa talle piitsa siidise,
 piitsa, mis on toodud Šemahhiinimaalt,¹
 seitset värvi siidist kokku põimitud.
 Ise nii Dobrõnjakest õpetas:
 „Oh sa mu hingeke, Dobrõnja Nikitapoeg,
 võta kaasa piits see seitsmesiidiline!
 Kui sa Sorotšini mäele sõidad siis,
 väikseid Mao poegi hakkad sa tallama,
 päästma lahti sealt vene vangisid,
 ega taha kõrb sul hästi hüpata,
 väikseid Mao poegi jalult ei raputa,
 löö siis kõrbi sa kõrvade vahele,
 kõrvade vahele, jalgade vahele,
 jalgade just tagumiste vahele;
 ise kõrvile nõnda sa kõnele:
 „Karga, kõrvike, kõrgele karga sa,
 Mao poegi jalult maha raputa!“

3.

Jättis hüvasti siis ema, pööras tagasi.
 Nähti Dobrõnjakest ratsule istuvat,
 aga ei sõitvat teel teda nähtudki;
 ei ta sõitnud teed läbi värava,
 üle linnamüüri kohe sõitis ta,
 üle nurgatorni kõige kõrgema.
 Jõudis Sorotšini mäele siis,
 noori Mao poegi hakkas seal tallama,
 päästma lahti sealt vene vangisid.
 Aga ussid kõrvil pahkluid puurisid;
 enam kõrvike ei jaksanud karata.
 Juba kokkus Dobrõnja sest isegi:
 „Nüüd Dobrõnjal küll varsti ots on käes.“

¹ Šemahhi — muistne linn Kaukaasias. (Tõlk.)

Tuli meelde siis tal ema õpetus;
sügavasse tasku käe ta küünitas,
tõmbas piitsa sealt ta seitsmesiidise,
piitsa, mis on toodud Šemahhiinimaalt.
Hakkas peksma kõrvi kõrvade vahele,
kõrvade vahele, jalgade vahele,
jalgade just tagumiste vahele;
ise kõrvile ta nõnda kõneles:

„Karga, kõrvike, kõrgele karga sa,
Mao poegi jalult maha raputa!“

Hakkas siis kõrvike hüppama, kargama,
noori Mao poegi jalgadelt puistama;
väiksed Mao pojad sõtkus kõik puruks ta,
päästis vabaks siis ta vene vangidki.

Kuid ju tuli koopast Madu neetud siis,
sellest Mao koopast, urust sügavast,
ise Dobrõnjale nõnda ta kõneles:

„Oh sa hingeke, Dobrõnja Nikitapoeg,
oled murdnud oma töotuse tõsise,
sõitsid jällegi Sorotšini mäele sa,
sõtkud surnuks minu poegi väikesi.“

Vastab nõnda Dobrõnja Nikitapoeg:

„Oh sa vana Madu, äraneetud sa!
Kas siis mina rikkusin töotuse tõsise,
või sa ise, neetu, ta rikkusid?

Miks sa lendasid üle Kiievi,
ära röövisid Zabava Potjatitšna?

Too nüüd tagasi mulle Zabavake,
ilma võitluseta, verise riiuta!“

Ei toonud Madu see tüli, riiuta,
tüli, riidu suurt ta ise alustas,
Dobrõnja vastu veriselt võitles ta.
Võitles Dobrõnja Maoga kolm päeva, ööd,
jaksanud ei võita neetud Madu ta.

Tahtis Dobrõnja sealt sõita ju minema,
ütles aga hääl Dobrõnjale ülevalt:

„Oh sa nooruke, Dobrõnja Nikitapoeg!
Kolm ööd-päeva Maoga võitlesid,
võitle Maoga nüüd sa kolm veel tundi!“

Võitles Maoga Dobrõnja nüüd veel tundi kolm,
viimaks tappis siis Mao neetu ta.

Hakkas veri Maost ju välja voolama,
voolas veri see idast lääneni,
ei seda imenud emake niiske maa,
ei seda Mao verd imeda tahtnud ta.

Seisab Dobrõnja veres ju päeva kolm,
seisab hobusel, ju ise kartma lööb;
tahtis Dobrõnja ju sõita sealt minema.

Ütleb Dobrõnjale hääl aga ülevalt:

„Oh sa nooruke, Dobrõnja Nikitapoeg,
löö sa kord oma idamaa piigiga,
löö sa sellega emakest niisket maad,
ise emakest maad sa vannuta!“

Lõi Dobrõnja siis emakest niisket maad,
ise maaema nõnda ta vannutas:

„Mine lahti sa, emake niiske maa,
igasse nelja külge sa tagane,
Mao veri kõik see neela endasse!“

Ju siis lahti läks emake niiske maa,
igasse nelja külge ta taganes,
Mao vere kõik ta neelas endasse.

Tuli maha Dobrõnja siis healt hobuselt,
läks ta Mao koopaisse, urkaisse,
hakkas tooma koopaist, urkaist neist,
hakkas tooma välja vene vangisid,
palju tõi ta vürste, vürstipoegi ka,
palju kuningaid, kuningapoegi ka,
palju vürsti- ja kuningatütredki,
aga ei leidnud Zabava Potjatitšnat.

Palju Mao koopaid ta läbi käis,
tuli viimaks ta viimsesse koopasse,
seal vast leidis siis Zabava Potjatitšna,
Mao koopas selles päris viimases.

Tõi Zabava ta, Potjati tütrekse,
Mao koopast sellest viimasest,
tõi ta jälle sealt päevavalgele.
Ütles kuningaile, kuningapoegile,
ütles vürstidele, vürstipoegile,
ütles kuninga- ja vürstitüttele:

„Kust on keegi teist ka röövitud,
mingu igaüks nüüd koju jällegi,
mingu igaüks teist omale poole nüüd!“

Ei teid kiusa enam Madu neetud see.
Juba neetud Madu on tapetud,
juba Mao veri välja voolanud,
teda täis on maa idast lääneni.
Enam ei röövi ta vene vange nüüd,
enam ei piina ta ristirahvakest.
Tapnud Mao selle Dobrõnjake,
lõpu teinud ta on Mao elule."

Istus siis Dobrõnja heale ratsule,
võttis endaga Zabava Potjatitšna,
enda ette Zabava ta istuma asetas,
sõitis Dobrõnja siis stepile laiale.

Ütleb nii Zabava, Potjati tütreke:
„Sinu suure abi ja päästmise eest
oma isakeseks sind ma kutsuaksin,
aga ei või ju sind nõnda ma kutsuda.
Sinu suure abi ja päästmise eest
oma vennaks lihaseks sind kutsuaksin,
aga ei või ju sind nõnda ma kutsuda.
Sinu suure abi ja päästmise eest
oma sõbraks armsaks sind kutsuaksin,
aga mind ju, Dobrõnja, sina ei armasta."

Ütleb nõnda vastu Dobrõnja Nikitapoeg
noorele Zabavale, Potjati tütrele:
„Oh sa noor Zabava Potjatitšna!
Oled sina ju kõrgest vürstisoost,
aga mina olen sündinud talupoeg,
ei saa ju olla me sõpradeks armsamaiks."

DOBRŌNJA JA NASTASJA.

Sõidab noor Dobrõnja stepil lagedal,
sõidab, näeb ta stepil kabjajälgesid,
kabjajälgesid, kus hobune kõndinud —
nagu pakkudega maa kõik ümber on pööratud.
Sõitis edasi Dobrõnja Nikitapoeg,
sõitis mööda neid kabjajälgesid.
Nägi sõitvat ka Aljoša Leontjevit.
„Oh sa vend, Aljošake Leontjevitš,
võta vastu meilt Zabava Potjatitšna,
vii sa pärale Zabava ausasti,
nagu võtad tema minult ausasti,
ära häbista ta näokest valget sa!
Kui häbistad ta valget näokest sa
ja ta sellest mulle hakkab kaebama,
homme ju, Aljoša, pea sul maha löön.
Võta, vii ta auga juurde Vladimiri,
vürst Vladimiri, punapäikese!“

Saadab ära nii Zabava Potjatitšna,
ühes Aljošaga, Leontjevitšiga,
ise sõidab mööda kabjajälgesid.
Sõitis väljal järgi vägilasele:
istub vägilane heal hobusel,
istub, ise aga naise riietes.
Ütleb nii Dobrõnja Nikitapoeg:
„See pole vägilane heal hobusel,
see on ainult naine uljas, ratsutav,
see on naine uljas või veel piigagi.“

Sõitis peale ta vägilaspiigale,
lõi ta piigale vastu tulist pead.

Aga piigake sellest ei kõssagi,
ei ta lööjale tagasi vaatagi.
Istub hobusel Dobrõnja, jahmatab;
sõidab stepile Dobrõnja, eemale
sellest uljast piigast vägevast:
„Nagu näha, julgus mul, Dobrõnjal, on endine,
nagu näha — jõud Dobrõnjal pole endine.“

Kasvab haljas tamm seal stepil lagedal —
ümber haarata ühele mehele.

Tamme halja peale Dobrõnja kihutab,
vägilase jõudu tammel proovima;
tamme haljast Dobrõnja piigiga virutab,
tamme halja lööb ta puruks pilbasteks.
Istub hobusel Dobrõnja, jahmatab:
„Näha, jõud Dobrõnjal alles on endine,
näha, julgus Dobrõnjal pole endine.“

Võtab hoogu taas Dobrõnja Nikitapoeg,
jälle kihutab ta heal hobusel
peale sellele vägilaspiigale,
äigab piigale vastu ta tulist pead.
Aga piigake ei sellest kõssagi,
ei sest piigake tagasi vaatagi.

Istub hobusel Dobrõnja, jahmatab:
„Näha, julgus Dobrõnjal on endine,
näha, jõud Dobrõnjal pole endine:
Maoga võideldes ennast ma kurnanud.“

Sõitis eemale piigast vägimees.
Kasvab haljas tamm seal stepil lagedal,
ümber haarata kahele mehele.
Tamme halja peale Dobrõnja kihutab,
tamme haljast Dobrõnja piigiga virutab,
tamme halja pilbasteks purustab.

Istub hobusel Dobrõnja, jahmatab:
„Näha: jõud Dobrõnjal alles on endine,
näha, julgus Dobrõnjal pole endine.“

Süttis sest Dobrõnjal süda põlema,
sõitis ju Dobrõnja korda kolmatki
peale sellele vägilaspiigale,
äigas piigale ta vastu tulist pead.
Istub vägiipiiga, juba võpatab,
enda taha piiga juba vaatab siis.

Ütleb uljas vägipiiga see:

„Arvasin, et vene sääsed nõnda näksavad,
aga vene vägimehed nõnda peksavad.“

Haaras siis Dobrõnjal kuldseist lokkidest,
tõmbas ta Dobrõnja alla sadulast,
pistis ta Dobrõnja suurde kaukasse,
sügavasse kotti nahksesse.

Sõitis edasi siis stepil lagedal.

Hakkas rääkima seal hea hobune:

„Oh sa vägilanna, uljas ratsanik,
noor Nastasiake, Nikulatütreste,
ei ma jaksa kanda kahte vägilast.
Jõult see vägilane sinu vastu saab,
julgest kaks kord tal sinust eram on.“

Noor Nastasiake, Nikulatütreste,
võttis vägimehe kotist nahksest siis,
vägimehele ise ütles nii:

„Vana vägimeest, kel habe hall ju suus,
oma isakeseks siin ma nimetan.
Ent kui vägimees alles noor on veel
ja kui vägimees mu meele järgi on,
nimetan ma teda sõbraks armsamaks.
Kui aga vägimees ei meeldi minule,
peole panen ta, teisega pigistan,
kaerakoogiks kokku mätsin ta.“

Nägi siis Dobrõnja Nikititšit:

„Tere, mu hingeke, Dobrõnja Nikititš!“

Küsib nii Dobrõnja Nikititš:

„Oh sa vägipiiga, uljas ratsanik,
kust on teada sul, kuidas mu nimi on,
aga sinu nime ma ei teagi?“

— „Olen käinud ma kõrges Kijevis,
näinud seal ka sind, Dobrõnja Nikititš,
aga sina mind ju pole näinudki.“

Olen Poolamaa kuningatütar ma,
noor Nastasjake, Nikulatütreste,
sõitsin seiklema stepile laiale,
vastast väärilist otsima endale.

Kui, Dobrõnja, võtad mu naiseks sa,
teed sa minuõa vandetootuse,
lasen sind, Dobrõnja, lahti ma eluga;

kui ei tee sa vandetöotust siin,
peole su asetan, teiseiga pigistan,
kaerakoogiks mätsin kokku su."

— „Oh sa noor Nastasja Nikulatütreke,
lase lahti mind sa siiski eluga,
teen ma töotuse, vande tõsise,
võtan naiseks su, Nastasja, kuldse krooni all."

Tegid töotuse koos nad tõsise,
ise sõitsid siis kuulsasse Kiievi,
juurde lahke vürst Vladimiri.

Sõidab seal Dobrõnja Nikitapoeg
juurde oma hella emakse,
ausa lese Afimja Aleksandrovna.

Võtab vastu teda hella emake,
aus lesk Afimja Aleksandrovna.

Küsib nii Dobrõnjalt hea emake:

„Kelle sa ühes tõid, Dobrõnja Nikitapoeg?"

— „Oh sa aus lesk Afimja Aleksandrovna,
oh sa mu emake, hella eideke,
kaasakese tõin ma ühes endale,
noore Nastasja Nikulatütrekse:
laulatame endid kuldse krooni all."

Läksid juurde lahke vürst Vladimiri,
astusid ta saali uhkesse,
kirja järgi nad risti ette lõid,
maani seal Dobrõnja end painutas,
igasse nelja külge kummardas,
vürsti ning vürstinnat veel eraldi:

„Ole tervitatud, päike Vladimir-vürst!"

— „Ole tervitatud, Dobrõnja Nikitapoeg!
Kelle sa ühes tõid, Dobrõnja Nikitapoeg?"

Utleb nii Dobrõnja Nikitapoeg:

„Oh sa päike Vladimir, suurvürst Kiievi!
Tõin ma kaasakese ühes endale,
noore Nastasjakese Nikulitšna:
laulatame endid kuldse krooni all."

Kohe neist siis tehti kuulutus,
võeti ka Nastasja usku õigesse,
laulatati siis nad kuldse krooni all.

Hakkas Nastasjaga ta elu elama.

DOBRŌNJA NIKITITŠ JA ALJOŠA EBAŌNNESTUNUD NAISEVŌTT.

1.

Läks sest ajast mööda juba aastat kolm.
Ei enam käinud Nastasja Nikulitšna,
ei enam käinud sõitmas stepil lagedal,
elas kodus ta ühes mehega,
ühes oma emakese-ämmaga.

Tegi vürst seal pidu auliku,
kutsus sinna ka Dobrõnja Nikititši
ühes oma noore naisega.

Pani riidesse end siis Dobrõnjake,
ehtis enda ka Nastasja Nikulitšna,
läksid vürsti juurde peole ausale.

Veeres päev neil seal mööda kiiresti,
juba pidu lustlik jõudis lõpuni.

Ütles vürst Vladimir sõnad säärased:
„Kas siin leidub teist, kangeist sangareist,
uskmatute maale kes see sõidaks siit
abiks minu armsale äiale,
aitaks raiuda tal vaenlast ründavat?
Sain ma hommikul kiire kirja talt —
vägimehi palub ta abiks endale.
Kes teist oleks hea, läheks appi temale,
suure heateo see teeks ka minule.“

Aga vaikseks jäid seal vägimehed kõik,
ei neist vastanud ükski vürstile.

Küsis vürst siis teistki korda veel,
küsis korda veel ka kolmandat.
Siisap tagant laua valgetammise
tõusis kange vene vägimees,
ütles nõnda noor Aljoša popipoeg:

„Peale Dobrõnja meist pole ükski olnud seal, selle maa kuninga juures ainult Dobrõnja käind, oskab nende moodi ta sõidida.“

Juba ütles vürst siis sõnad sääraised:
„Kui, Dobrõnjake, mu käsku ei täida sa, vihastad mind, vürst Vladimirit, saadan välja su ma kõrgest Kiievist.“

Tõusis siis Dobrõnja jalule jõudsaile, tänas viisakalt vürsti, vürstinnatki, välja lossist astus kiiresti.

Läks siis kurvana ema juurde ta, juurde ema ning oma noore naiseги. Hakkas teele valmis end seadima, maale kaugele asutas reisima, aga ei öelnud sest perele sõnagi; sellest teada said ammed ja memmed vaid, Dobrõnja enda teenijad ustavad. Ütlesid edasi need siis ka emale, elatand lesele Afimjale.

Hakkas nutma, ahastama ju emake, nõnda pärima, ujudes silmavees:
„Lapseke armsake, kuhu sõidad sa, hele mu helmeke, kuhu end asutad, magus mu marjuke, kuhu nüüd kaod sa, pojuke kallis, kuspoole nüüd tõttad sa? Miks ei räägi sa sest oma emale, salgad ja salatsed lihase memme ees?“

Ütles Dobrõnjake siis oma memmele:
„Miks seda päridki kõike mult, emake, miks minu käest tahad teada sest kõigest sa? Kui jään ellu, küll siis tulen tagasi, kui aga suren, pole vaja siis oodata! Olen su peale, ma, emake, pahane, miks mu, õnnetu, ilma sa sünnitand, ilmale toonud mu, Nikititši osatu? Kuhu küll ongi jäänud mu õnneke, kellele minu õnn osaks on langenud? Poleks, õnnetut, ilmale toondki sa! Oleksin lamand siis kivina hallina, seisnud kui kivi Putšai-jõe kaldal seal, poolsada aastat ainsama hädata.“

Keegi ei liigutaks, keegi ei segaks seal;
vägimehed ainult mu juurde ehk sõidaksid,
kivi hallikest imeks seal paneksid.
Parem oleks sünnitand mind sa, mu emake,
kasekeseks käharaks laiale väljale!
Ainult vägimehed seal all vahel puhkaksid,
selle kase all laia välja peal.
Parem oleksid pannud mu, hellake emake,
pannud korvikesse mu, kui olin väikene,
lasknud Dneprist alla mu vooluga;
poleks siis maailmas olnud mind ollagi.
Või oleksid mähkinud mu peakese tulise,
mähkind ta peenesse, valgesse rätisse,
uputanud mu Türgi mustasse meresse.
Oleksin mere põhjas nüüd alati,
lamaksin seal, Dobrõnja, ma jäädavalt.
Poleks sõitnud siis ma pühal Venemaal,
poleks hukanud süütuid hingesid,
poleks pannud nutma isasid, emasid,
poleks lapsi väikseid teinud orbudeks.“

Vastas Dobrõnjale nuttes ta emake,
aus leseke Afimja Aleksandrovna:
„Oleksin rõõmus küll, kui oleks olnud sul
saatus nii nagu Ilja Murometsil on,
jõud nagu Svjatogoril sel vägeval,
ilu nii nagu Ossipil ilusal,
kuulsus nagu Volgá Vseslavjevil,
rikkus nagu Sadkól, kaupmehel rikkal sel,
kaupmehel rikkal sel, novgorodlasel,
uljus nagu Aljoša Popovitšil,
rüht ja kõnnak uhke kõigiti
nii nagu uhkel Tšurilo Plenkovitšil —
ainult viisakus nagu Dobrõnjal, sul;
seda annet sul on, muud pole antud sul,
muud pole saatus sinule kinkinud.“

2.

Sellest vihastas Dobrõnja Nikititš,
oma emakese peale sai pahaseks,
läks ta minema kähku õuelt sealt.

Hakkas rakendama head oma ratsukest,
pani higivaibad peale vaipade,
pani vildid peale viltide,
siis'ep vildile tšerkessi sadula.

Tõmbas kinni kaksteistkümmend rihma kõik,
kolmeteistkümnenda veelgi kindluseks,
et ei hobu hea saaks lahti sadulast,
ega stepile ta puistaks vägilast.

Saatis teda teele ta jalusel paremal,
saatis teda minnes ta emake hellake,
saatis teda teele ta jalusel vasemal,
saatis teda ta naisuke armsake,
noor Nastasjake Nikulitšna.

Ju siis aus lesk Afimja Aleksandrovna
jättis jumalaga, pööras tagasi,
tuli koju jälle, hakkas nutma seal.

Aga ikka veel jalusel vasemal
sõidab noor Nastasjake Nikulitšna.

Hakkas naine Dobrõnjalt seal küsima,
nii Nikititši käest teadust pärima:

„Oh sa mu hingeke, Dobrõnja Nikititš!
Ütle, ütle mulle, Dobrõnjake Nikititš,
kunas võin oodata sind stepilt lagedalt,
kunas koju jälle tagasi pöörad sa?“

Vastas nõnda Dobrõnja Nikititš:

„Oh sa noor Nastasjake Nikulitšna!
Kui nii hakkasid Dobrõnjalt sa küsima,
minult, Nikititšilt, teadust pärima,
siis ma sulle nüüd vastan sellele:

Oota sa Dobrõnjat aastat kolm,
kui ei tule ma, oota siis veelgi kolm.

Aga kui ju möödas aastat kuus,
enam ei tulegi siis stepilt laialt ma,
ela siis lesena, või mine mehele,
mine siis vürstile või ka bojaarile,
või mine vene vägimehele vaprale!

Ära mine ainult mu ristivennale,
vend Aljošale, popipojale!“

Noor Nastasjake Nikulatütreste
jättis siis hüvasti ja tuli tagasi,
tuli üksi koju nuttes, kaevates.

Päev kaob päeva järel nagu tibaks vihm,
 nädal nädala järel nagu kasvaks hein,
 aasta aasta järel nagu jõevool.
 Juba ongi möödus aastat kolm,
 ei Dobrõnja veel tule kaugelt teelt.

Hakkas veel ootama Dobrõnjat aastat kolm.
 Päev kaob päeva järel nagu tibaks vihm,
 nädal nädala järel nagu kasvaks hein,
 aasta aasta järel nagu jõevool.
 Juba möödus ongi aastat kuus —
 ei tule ikka veel Dobrõnja pikalt teelt.

Sõidab tagasi Aljoša Popovitš noor,
 toob ta kaasa teelt kurva sõnumi:
 „Lamab ju Dobrõnja stepil lagedal —
 õlad ilusad on läbi lastud tal,
 pea kaunike tal puruks on raiutud,
 lamab peaga paksu pajupõõsa all.“

Ju siis emake Afimja Aleksandrovna
 hakkas mööda kambreid ringi rändama,
 kurva häälega kõigile kaebama:
 „Lamab surnult stepis Dobrõnja Nikitapoeg.“

Hakkas päike-vürst Vladimirigi vaatama,
 hakkas Nastasjakest uuesti naitama:
 „Mine sa vürstile või ka bojaarile,
 või vene vägimehele võimsale!“
 Kõigest enam aga ajas Aljošale,
 julgele Aljošale, popipojale.

Ei veel läinud siiski Nastasjake,
 ei läinud vürstile ega bojaarile,
 ei ta läinud ka Aljošale julgele:
 „Seni täitsin tõotust, mis andsin mehele,
 täidan nüüd ka teist, mis andsin endale.“

Ootas, ootas veel Dobrõnjat teist aastat kuus.
 Päev kaob päeva järel nagu tibaks vihm,
 nädal nädala järel nagu kasvaks hein,
 aasta aasta järel nii kui jõevool.
 Kadus kokku nii kaksteistkümme aastat ju,
 ei tule ikka veel Dobrõnjake pikalt teelt.

Sõidab sinna siis Aljoša Leontjevits,

sõidab Aljošake teistki korda ju,
teistki korda juba toob ta sõnumi,
toob ta sõnumi kõige kurvema:
„Lamab tapetult Dobrõnja stepil lagedal,
õlad ilusad on läbi lastud tal,
pea kaunike tal puruks on raiutud,
lamab peaga paksu pajupõõsa all.“

Hakkas vürst Vladimir jälle kihlama,
jälle Nastasjakest mehele sundima:
„Mine vürstile või mine bojaarile,
või vene vägimehele vaprale!“
Kõigest enam aga sundis Aljošale,
julgele Aljošale, popipojale.

Ei läinud ta vürstile, ei bojaarile,
ei ka vene vägimehele vaprale,
läks ta Aljoša Popovitšile julgele.
Juba pulmad neil käes on kolmas päev,
juba täna lähevad jumala kiriku.

4.

Kuid Dobrõnja — see on sõitmas Tsargradis.
Akki hobune all tal komistas,
maale niiskele põlvili nõtkatas.

— „Oh sa hundiroog, oh sa karusööt,
neljal jalal, aga ikka veel komistad!
Kas ehk enda kohal aimad ohtu mõnd,
või ehk mindki mõni häda ähvardab,
mind ehk ähvardab, Dobrõnja Nikititšit?“

Utles ülevalt aga nõnda hää:
„Oh sa noor Dobrõnja Nikitapoeg!
Juba su naine armas läeb uuesti mehele
julgele Aljošale popipojale.
Peavad pulmi nad nüüd juba kolmas päev,
peagi seisavad ka kuldse krooni all.“

Sellest vihastas Dobrõnja Nikitapoeg,
hakkas ajama oma heal hobusel,
Kiievi poole ta Tsargradist kihutas.
Ei ta sõitnud mööda teid või väravaid,
ajas otse üle jõgede, järvede,
lendaş linnuna laial lagedal.

Kiievi poole nii Dobrõnjake ratsutas,
juba jõudiski kuulsasse Kiievi,
juurde lahke vürst Vladimiri.
Sõitis linna üle müüri ta,
üle nurgatorni kõige kõrgema,
sõitis lese ausa õuele,
juurde ausa lese Afimja Aleksandrovna,
kiirelt jooksis ju lese kottagi.
Ei ta hoolinud uksehoidjatest
ega vaadanud väravavahtidest,
kraest haarates nad kõrvale virutas,
valgekivisesse tormas kotta siis.

Aga uksehoidjad, vahid väravast
järele jooksevad, ise kaebavad:
„Oh sa aus lesk, Afimja Aleksandrovna,
see'p see uljas nooruke vägimees
stepilt lagedalt siia kihutas
sinu, ausa lese Afimja õuele.
Ei ta hoolind uksehoidjatest
ega vaadanud väravavahtidest,
kraest haarates nad kõrvale virutas.“

Aga aus lesk Afimja Aleksandrovna
mööda kambreid hakkas kõndima,
kurva häälega nõnda kaebama:
„Juba kaksteist aastat sellest mööda on,
kui mul looja läinud punapäikene,
ära sõitnud mu Dobrõnjake;
läks Dobrõnjake stepile laiale.
Lamab nüüd Dobrõnja stepil lagedal:
õlad ilusad on läbi lastud tal,
pea kaunike tal puruks raiutud,
lamab peaga paksu pajupõõsa all.
Nõnda nüüd siis ajal praegusel
looja läinud on mu hele kuukene.“

Utleb nii Dobrõnja Nikitapoeg:
„Oh sa aus lesk Afimja Aleksandrovna,
oli Dobrõnjake ka mulle ristivend,
mind Dobrõnjake siia saatiski.
Sõitis nüüd Dobrõnja ise Tsargradi,
aga mina tulin kuulsasse Kiievi.
Nõnda käskis mul Dobrõnja kuulata,

kui mind jumal aitab jõuda Kiievi,
kuidas elab noor Nastasja Nikulitšna,
kuidas elab Dobrõnja naisuke?"

Ütles aus lesk Afimja Aleksandrovna:
„Juba nüüd Dobrõnja armas naisuke,
juba nüüd Nastasja läheb mehele,
Aljoša Popovitšile läheb julgele.
Käimas pulmad on neil juba kolmas päev,
aga täna seisid kuldse krooni all.“

Ütleb nõnda Dobrõnja Nikitapoeg:
„On Dobrõnjake mulle ristivend,
nii Dobrõnjake mulle kinnitas:
kui sind jumal aitab jõuda Kiievi,
mine mu ema, leskemanda kotta sa,
võta minu skomorohhiriided¹ sealt,
mis mu vastses kambris varnas on rippumas.
Käskis võtta ka keldreist sügavaist
minu sõjanuia neljakümnepuudase,
et ei mind seal pulmas solvataks.
Käskis võtta ka vahtrapuust kandlekse,
mis sealsamas keldris on sügavas.“

Aus lesk Afimja Aleksandrovna
uude kambrisse tõttas kiiresti,
tõi ta kambrist skomorohhiriided need,
keeras lukust lahti keldrid sügavad,
andis kätte kandlekese vahtrase;
ise ta nuia tõi neljakümnepuudase.

Läks kui skomorohh siis pulmi ta vaatama.
Tuli ta leikarina pulmapidule,
mängumehe riideis vürsti õuele.
Ei ta vaadanud väravavahtidest,
ega hoolinud uksehoidjatest,
kraest haarates kõik kõrvale virutas.
Aga uksehoidjad, vahid väravast,
järgi jooksevad, ise kaebavad:
„Oh sa vürst Vladimir-päikene!
See'p see uljas vägilane noor

¹ Skomorohh — vana-vene rändav mängumees, laulik ja rahva-
näitleja; vastab umbes eesti ja soome rahvaluules tuntud „lei-
kar'ile“. (Tõlk.)

stepilt laialt siia kihutas,
lese õue ta sisse ratsutas,
ei ta vaadanud väravavahtidest
ega hoolinud uksehoidjatest,
kraest haarates kõik kõrvale virutas.
Nüüd ta tulnud on vürstikottagi,
ei ta vaata siingi vahtidest,
ega hooli ta uksehoidjatest,
kraest haarates nad kõrvale virutas."

Ütles nii Vladimir, suurvürst Kiievi:
„Oh sa noor ja uljas mängumees!
Miks sa sõitsid siia hiljuti,
miks sa kihutasid lese õuele,
seal ei hoolinud sa uksehoidjatest
ega vaadanud väravavahtidest,
kraest haarates nad kõrvale virutid?
Tuled nüüd sa vürstikottagi,
ei sa siingi hooli uksehoidjatest
ega vaata meie väravavahtidest,
kraest haarates nad kõrvale virutad?“

Ei seal skomorohh vastanud vürstile,
ei sest rääkinudki leikar vürstiga,
küsis ainult nii uljas mängumees:
„Oh sa päikene, suurvürst Kiievi,
kus on koht siin meile, mängumeestele?“

Vastab vürst Vladimir punapäikene:
„See'p see koht on teile mängumeestele:
kas on ahju taga või ka ahju peal.“

5.

Ei see mängumees kohta valinud,
kargas ahjule, mis kaunilt võõbatud,
hakkas mängima seal kannelt vahtrapuist
sellel ahjukesel kaunilt võõbatul.
Mängis Kiievis siin Dobrõnjake,
kuid tema väärilist pole ka Tsargradis,
pole vastalist seal talle kedagi,
võidab kõik ta noorest vanani.

Laua taga kõik jäid võõrad kuulama,
kõik nad kuulavad, järele mõtlevad,

kõik siis laua taga lausa ütlevad:
„Ei ole harilik see uljas mängumees,
vaid see kõrgest soost on vapper nooruke,
püha Venemaa võimas vägimees.“

Ütles vürst Vladimir punapäikene:
„Oh sa uljas leikar, mängumees!
Oh sa kõrgest soost vene vägimees!
Tule alla sealt tagant ahju pealt,
annan kolm sul kohta valida:
üks neist kohtadest mu kõrval on,
teine kohtadest mu vastas on,
kolmas koht, mis ise valid sa.“

Ütles nõnda uljas mängumees:
„Oh sa päikene Vladimir-vürst,
lase istun ma selle pingi peal,
kus mu vastas on vürstinna noor,
noor Nastasjake Nikulitšna!“

Vastas temale suurvürst Kiievi:
„Oh sa uljas, vahva mängumees,
on ju kohta kolm sul valida,
kuhu tahad sa, sinna istu ka,
tee just oma tahtmise järele,
mida soovid sa, seda toimetä.“

„Aga luba mulle, suur Vladimir-vürst,
luba valada viina haljast ka!“

Toodi peeker talle halja viinaga.
Laskis peekrisse ta kuldse sõrmuse,
pakkus peekri siis Nastasjale,
sellele noorele vürstinnale:

„Oh sa noor Nastasja Nikulitšna,
kui sa soovid head, põhjani jooma pead,
kui ei soovi head, joo siis ainult pealt!“

See oli noor Nastasia Nikulitšna,
võttis peekri ta ühe käega,
jõi ta põhjani ühe sõõmuga, —
oma kuldset sõrmust nägi põhja peal,
miska laulatatud ta Dobrõnjale.

Ise vürstile nii ütles, kummardas:
„Oh sa vürst Vladimir, punapäikene!
Pole see mu mees, kes mu kõrval on,
vaid on see mu mees, kes mu vastas on!“

Jõudnud on Dobrõnja koju jällegi,
jälle emakest ta meelde tuletas,
üles otsis jälle noore naisegi.“

Tuli välja tagant laua tammise,
langes ette mehe jalgade jõudsate:
„Anna andeks mulle mu süü ja rumalus,
et ei teinud ma su käsu järele,
vaid et mehele läksin Aljošale!“

Ütleb nõnda Dobrõnja Nikitapoeg:
„Ei ma imesta te, naiste, arukest!
Naistel juus on pikk, aru lühike.
Imeks panen ma vürst Vladimirit
ühes tema kõrge kaasaga,
et see päikene Vladimir, suurvürst Kiievi,
ise sobitas sulle meest ju uut
ühes oma kõrge kaasaga:
tahtis naise naita mehelt veel elavalt!“

Ju siis vürst Vladimir, punapäikene,
longu laskis oma peakese tulise,
telistest põrandale maha vaatas ta
ühes oma kõrge kaasaga.

Tuli välja ka Aljoša, popipoeg,
tagant laudade valgetammiste,
Dobrõnja jalgade ette ta kummardas:

„Anna andeks, Dobrõnja Nikititš,
et ma istusin su naise kõrvale,
võtsin noore Nastasja Nikulitšna!“

— „Oh sa minu ristivennake,
oh Aljošake Leontjevitiš!

Annab jumal andeks selle patu sul,
et sa istusid mu naise kõrvale,
aga süüdi teist ei anna andeks ma:
miks sa koju sõitsid stepilt lagedalt,
kaasa tõid sa sealt kurva sõnumi:
et on tapetud Dobrõnja stepis seal,
õlad ilusad läbi lastud tal,
pea kaunike puruks tal raiutud,
lamab peaga paksu pajupõõsa all.
Kurvastasid nii mu emakest, eidekest,
ausat leske Afimja Aleksandrovnat.
Palju nuttis ta pisaraid valusaid,

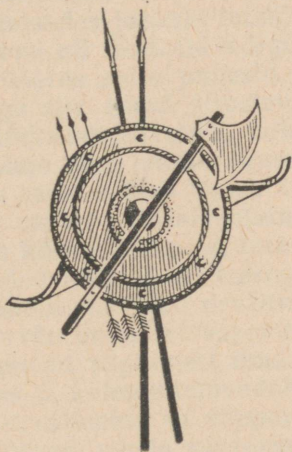
silmad selged endal rikkus nutuga,
näo valge pani murest närtsima —
nõnda raskesti mu pärast nuttis ta.“

Haaras siis Aljošal kollaseist käharaist,
hakkas siis Aljošat kopsima, kolkima,
polnud kuulda muud kui ähkimist, ohkimist.

Kadusid ju vürstid ja bojaarid kõik,
pulumist poolikuist nad koju pagesid.

Ütles seal Aljoša sõnad säärased:
„Iga kuratki naise kord võtaks küll,
aga ei igal see naisevõtt õnnestu.“

Niikaua sai Aljoša olla naisemees.

VOLGA VESLAVJEVIŠ.

Veeres looja päevake punane
taha metsade mustade, merede laiade,
süttis tähti palju taeval heledal:
sündis Volgá Vseslavjeviš pühal Venemaal.
Kasvas see Volga viieaastaseks.

Kui läks siis Volga kõndima mööda maad,
emake niiske maa sellest kõikus all,
loomad metsades jooksid laiali,
linnud taeva all lendasid kõrgele,
kalad sinimeres peitu pugesis.
Läks Volga siis, isand Vseslavjeviš,
õppima kõikisugu kavalusi, tarkusi,
keeli õppima läks mitmesuguseid.
Seitsmeks aastaks läks Volga Vseslavjeviš,
aga õppis aastat kaksteistkümme.
Õppis ära kõik kavalused, tarkused,
õppis keeled kõik ta mitmesugused.
Kogus endale siis tubli družina ta,
hea kaasaväe meestest vapramaist,
kolmkümmeend vägimeest ilma üheta,
ise hakkas ta kolmekümneandaks.
„Oh mu družinake, sa vapper maleva,
krula atamani, venda suuremat,
tehke nii, nagu teha ta käsib teid:
punuge valmis nõörid te siidised,
pange välja need metsas pimedas,
pange nõörid need vastu niisket maad,
püüdke nendega kärpe, rebaseid,
metsa kiskjaid, musti soobleidki,

koopakaapijaid valgeid jäneseid,
valgeid jäneseid, nirke väikesi.
Püüdke neid kolm päeva, öödki kolm!”

Kuulasid atamani, venda nad suuremat,
nõnda tegidki, nagu kästud neil:
punusid valmis võrgud siidised,
metsas mustas panid need vastu niisket maad,
püüdsid nii kolm päeva, öödki kolm —
ei saa kätte nad ainustki loomakest!

Moondas siis Volga, isand Vseslavjevitš,
moondas ise enda kiskjaks elajaks,
jooksis mustas metsas, mööda niisket maad,
ajas kokku kärpe, rebaseid,
metsa kiskjaid, musti soobleidki,
kui ka valgeid hüplevaid jäneseid,
kui ka väikesi väledaid nugiseid.

Olid jälle koos Kiievi linnas nad
ühes oma vapura družinaga.
Ütles nii Volga, isand Vseslavjevitš:
„Oh mu družinake, vapper maleva,
kuulake atamani, venda suuremat!
Tehke nii, nagu teha teil käseb ta:
kuduge valmis võrgud siidised,
seadige välja mustas metsas need,
mustas metsas hästi kõrgele;
püüdke luiki seal ja hanesid,
kauneid jahikulle, linde väikesi;
püüdke neid kolm päeva, öödki kolm!”

Kuulasid atamani, venda nad suuremat,
nõnda tegidki, nagu kästud neil,
kudusid valmis võrgud siidised,
seadsid metsas mustas üles kõrgele,
püüdsid nii kolm päeva, öödki kolm —
ei saanud kätte nad ainustki linnukest!

Moondas siis Volga ise kulliks end,
lendas kotkana üles pilvini,
püüdis hanesid, valgeid luikesid,
kauneid jahikulle, linde väikesi.

Olid jälle koos Kiievi linnas nad
kogu oma vapura družinaga.
Ütles nii Volga, isand Vseslavjevitš:

„Oh mu družiinake, vapper maleva,
kuulake atamani, venda suuremat,
tehke nii, nagu teha teil käseb tal
Puuraiumise kirved võtke nüüd,
ehitage tammest laevuke,
tehke kalavõrgud siidised,
sõitke välja siis sinimerele,
püüdke lõhesid ja tuurakalasad,
püüdke havikesi, püüdke särjekesi,
kui ka kalleid kalu, sammakesi,
püüdke neid kolm päeva, öödki kolm!“

Kuulasid nad atamani, venda suuremat,
tegid nõnda, nagu kästud neil:
puuraiumise kirved võtsid nad,
ehitasid tammest laevukse,
kudusid kalavõrgud siidised,
sõitsid välja sinimerele.

Püüdsid kolm päeva ja veel öödki kolm —
ei saanud kätte nad ainustki kalakest!

Moondas siis Volga ise haviks end,
ujus läbi mere sinise,
ajas võrku lõhesid, tuurasid,
püüdis havikesi, kui ka särjekesi,
kui ka kalleid kalu, sammakesi.

Olid jälle koos Kiievi linnas nad
kogu oma vapura družiinaga.

Utlas nii Volga, isand Vseslavjevitš:

„Oh mu družiinake, mu vapper maleva,
kuulake atamani, venda suuremat;
keda saata meist Türgimaale võiks,
et saaks teada tsaari mõtteid me,
mida mõtleb teha türgi tsaar,
kas ta mõtleb tulla pühasse Venesse?
Kui ehk saata vana, peab kaua ootama,
saata keskmine — joodavad purju ta,
kui aga saata noor — hakkab mängima,
hakkab mängima tütarlastega,
nalja tegema noorikutega,
lobisema ka seltsis eitede —
tuleb kaua meil teda oodata.

Näha on, tarvis minna Volgal, mul enesel.“

Moondas end Volga, isand Vseslavjevitš,
tegi end ta linnuks väikeseks,
lendas taeva alla, alla pilvede,
oli varsti ju ta Türgimaal.

Lendas juurde Türgi sultani,
juurde selle lossi valgekivise,
otse aknakese taga kuulatas.

Jutud salajased ära kuulis ta:
kõneleb seal tsaar tsaarinnale:

„Hei, tsaarina sa, Pantalovna,
kas sa tead ka, kas võid arvata:
rohi ei kasva Venes enam endiselt!
Kuid ei kasva rohi Venes endiselt
ega õied õitse nagu vanasti,
sest et, nagu näha, pole neil Volgad.
Sõidan ise nüüd pühasse Venesse,
võtan endale üheksa linna neilt,
kingin oma üheksale pojale.

Aga sulle, tsaarina Pantalovna,
sulle toon ma sealt kalli kasuka.“

Kostis tsaaritar Pantalovna:

„Oh sa Türgi tsaar, Türgi tsaar Saltan!
Aga mina tean, võin arvata:
Kasvab Venes rohi ikka endiselt,
õied õitsevad nii nagu ennegi.
Aga öösel nägin und ma magades:
nägin, kuidas kaugelt ida poolt
väike linnuke tuli lennates,
aga samal ajal kaugelt lääne poolt
tuli kaaren must niisama lennates.
Kokku lendasid nad väljal lagedal,
hakkasid seal kurjalt kisklema.
Aga väike lind, see pisilinnuke,
läbi peksis musta rongi seal,
ükshaaval kiskus välja suled kõik
ning need pildus tuulde laiali.
Väike lind on Volga, isand Vseslavjevitš,
aga must see ronk — see Türgi tsaar Saltan.“

Ütles nõnda Türgi tsaar Saltan:

„Oi, oi sind, tsaarina Pantalovna!
Mõtlen sõita pea ma pühasse Venesse,

võtan endale üheksa linna seal,
kingin oma üheksale pojale,
aga endale toon kalli kasuka."

Ütles jälle tsaarina Pantalovna:
„Suuda ei võtta sa seal linna üheksat,
ei saa kinkida neid üheksale pojale,
ei saa endale ka kallist kasukat!"

Jälle ütleb Türgi tsaar Saltan:
„Oh sa vana kurat: ise magasid,
ise und ka nägid endale!"

Lõi ta teda näkku valgesse,
pööras ümber siis ja lõi veel teine kord,
kivist põrandale paiskas ta pikali,
ja kui tõusis ta, paiskas veelgi kord.
„Sõidan siiski ma pühasse Venesse,
võtan ära seal üheksa linna ma,
kingin oma üheksale pojale,
toon ma endalegi kalli kasuka."

Moondas end Volga, isand Vseslavjevitiš,
halliks hundiks moondas enese,
jooksis ruttu aeda hobuste,
ära murdis kõik ta head hobused,
läbi näris kõigil ta kõrid neil.
Aga siis Volga, isand Vseslavjevitiš,
moondas enda nirgiks väikeseks,
jooksis sõjariistade kambrisse,
murdis katki seal vibud pinevad,
kiskus katki neil nõörid siidised,
murdis katki karastatud nooledki,
tagus rämme täis mõõgad teravad,
sõjanuiad kõik käänas kõveraks.

Aga siis Volga, isand Vseslavjevitiš,
lendas tagasi kuulsasse Kiievi,
moondas jällegi nooreks meheks end,
ütles nii ta oma väele uljale:

„Oh mu družiinake, mu vapper maleva,
lähme üheskoos Türgimaale nüüd!"
Läksid Türgimaale üheskoos,
võtsid vangi Türgi sõjaväe.

„Oh mu družiinake, mu vapper maleva,
hakkame nüüd vange jagama!"

MIHHAILA KAZARENIN.

Sõitis välja uljas nooruke,
noor Mihhailake Kazárenin.
Hobune tal all kui kiskja elajas,
ise hobusel kui hele jahikull;
kõva soomusrüü ta võimsail õlgadel,
seljas pantser tal on selgest hõbedast,
sadatuhat maksab pantser see;
rõngasturvis peal veel kullast punasest,
nelikümmend tuhat hind sel turvisel;
kiiver kindel peas tal tulises,
tuhat kolm on selle kiivri hind.
Oda idamaine põleb kui küünal käes,
terav mõõk on puusal pahemal;
pikkust mõõgal sel on tervelt süld,
aga laiust mõõgal kaheksa verssokit.
Veel tal kaasas on pinev vibugi,
ning on hind sel vibul tuhat kolm.
Sellepärast hind sel vibul tuhat kolm:
vibukaarel ribad damaskuse terasest,
vibukeermed põdra künnapuist,
vibusarved kullast punasest,
vibunöör on sitke, siidine,
siidist valgest Šemahhiinimaalt.
Karastatud nooli täis on nooltetupp,
poolteistsada noolt on tupes seal,
iga nool seal maksab rublat viis.
Hobune tal all kui kiskja elajas,
ning sel hobusel hinda polegi.
Miks siis hobusel sel hinda polegi?
Sellepärast tal hinda polegi:

ei ta otsi läbikäiku jõest,
ikka hüppab jõe kaldalt kaldale,
kuigi jõgi lai on versta viisteistkümmend.

Sõitis noor Mihhaila Kazarenin
võimsa tamme juurde väljal lagedal.
Aga tammel sel istub kaaren must,
ühelt jalalt tammub teisele,
seab sulekesi seljas enesel;
nokk ja jalad tal kui tuli säravad.

Siin Mihhailakesel oli häda käes,
paistis temale see suure murena.
Vaatab seal Mihhaila, imestab,
ise ütleb sõnad säärased:

„Nõnda palju kui stepis ma sõitnudki,
säärast imet pole ma näinud veel,
säärast kaarnat musta nagu see.“

Võttis siis Mihhaila Kazarenin,
võttis vibutupest vibu pineva,
noolekojast karastatud noolegi,
tahtis maha lasta kaarna musta ta.
Juba tõmbas vinna vibu pineva,
karastatud noole peale asetas,
vedas luku taha vibu pineva,
karastatud noole seadis õieti.
Juba vingusid sarved vibul sel,
juba ragisesid ribad terasest,
karastatud noole tahtis lasta just —
hakkas rääkima seal kaaren must:

„Ohhoi sind, sa uljas nooruke,
ära ammu sa, musta kaarnat, mind!
Ei ju minu verd sa juua saa,
ei minu lihagi sa süüa saa,
ei mu tapmine su südant vaigista.
Saagi juhatan, mis vägimehe väärt:
sõida sinna mäele kõrgele,
vaata avarale seal sa stepile,
näed sa stepis valget telki kolm,
seisab pingike seal kallist kalaluust,
pingil istuvad kolm tatarlast,
kolm koera, ratsaröövijat;
kõnnib nende ees nägus neitsike,

vangi viidud vene neiuke,
noor see Marfake Petrovitšna."

Sellest sõnast ju Mihhaila jahmatas,
ei ta musta kaarnat tammel ambunud,
sõitis edasi mäele kõrgele,
vaatas avarale sealt ta stepile;
nägi stepis valget telki kolm,
nägi pinki kallist kalaluust,
pingil istuvad kolm tatarlast,
kolm koera, ratsaröövijat.

Kõnnib nende ees nägus neitsike,
vangiviidud vene neiuke,
noor see Marfake Petrovitšna.

Ei saa pisarais ta sõnagi kõnelda,
nutab ainult ta, itkeb haledalt:

„Oh mu, õnnetu, peakest tulist küll,
oh mu vaesekese rusket palmikut!

Alles eile seda suges emake,
suges emake, kui ka palmitses, —
nüüd, ma tean ka ise, neitsike,
lahti võtavad mu ruske palmiku
need kolm tatarlast, ratsaröövijat.“

Aga edasi räägivad tatarid,
esimene tatar nii kõneleb:

„Ära nuta, neitsike, mu hingeke,
ära riku oma valget näokest sa!

Saad sa tatarile mehele.

Ei sind, neitsike, ma odavasti müü,
annan su oma armsale pojale,
heale pojale Kuldsesse Hordisse.“

Nagu sinimerel langeb jahikull,
langeb jahikull selgesilmane
luikede ja hanede kallale,
nõnda noor Mihhaila Kazarenin
lendab mäelt kõrgelt stepile laiale,
alla kihutab oma heal hobusel.
Karmilt kannustas vägilasratsut ta,
käes on oda tal, mis toodud idamaalt.
Tatari esimese tappis odaga,
teise koera sõtkus surnuks ratsuga,
paiskas kolmanda vastu niisket maad.

Hüppas siis Mihhaila healt hobuselt,
haaras neitsikul kätest vaevalt,
võttis neitsiku, vene vangikse,
viis ta neitsiku telki valgesse.
Hakkab nutma seal nägus neitsike:

... „Olen kaubasaksa tütar ma,
pärit Volõõnia linnast Galitšist,
noor olen Marfa ma, Petrovitšna.“

Sõnast sest Mihhaila jahmatas:
„Oh sa mu hingeke, nägus neitsike,
noor Marfake Petrovitšna!
Oled sündind siis mu õde lihane!
Kuidas sattusid sa tatarlastele,
kolmele koerale, ratsaröövlile?“

Vastab temale ta õde lihane:
„Õhtul jalutasin aias haljas ma
ühes oma aulise emaga,
siisap kaugelt stepilt lagedalt
nagu mustad kaarnad lendasid
kolm need tatarlast, ratsaröovijat;
võtsid vangi mu, vaese neitsiku,
viisid stepile mu laiale.

Nõnda sattusin ma tatarlastele,
kolmele koerale, ratsaröövlile.“

Siisap noor Mihhaila Kazarenin
kogus telkidest kulda, hõbedat,
sadulakottidesse pani kokku kõik,
sadulakottidesse mädinahkseisse,
võttis pingikese kallist kalaluust,
seadis neitsi siis ta selga ratsule,
vene ratsule, mis kandnud vägimeest,
ise aga istus tatari ratsule,
ohelikuga tõi kaasa ratsut kaht.
Nõnda sõitsidki Kiievi linna nad.

Juba jõudsid pealinna Kiievi.
Kuid lauaülemad, väravavahtijad
vürst Vladimirile juba teatavad,
et on tulnud Mihhaila Kazarenin.
Aitas Mihhailake healt hobuselt
maha oma õekese lihase,
sidus neli ratsut tammetulpa siis.

Aga ruttavad ju vürsti saadikud,
käsevad tulla tal väetuppa valgesse.

Astuski Mihhaila väetuppa valgesse
ühes oma õega armsaga;
palvetavad seal nad Jeesu pildi ees,
kummardavad siis nad vürst Vladimirit
ning vürstinnatki Apraksiat:

„Ole tervitatud, lahke isand, Vladimir-vürst,
kui ka hingeke vürstinna Apraksia!

Tulen ise vägimehe-saagiga:
tapsin stepis ma kolm tatarlast,
kolm koera, ratsaröövijat,
päästsin nende käest oma õe lihase,
noore Marfakese Petrovitšna.“

Siis Vladimir, suurvürst Kiievi,
sellest rõõmsaks sai, hakkas särama,
viina valas peekri ta poolteispangese,
mõdu tarva sarve poolkolmatpangese,
ise andis selle Mihhailale.

Võttis Mihhaila selle ühe käega,
jõi ta tühjaks ühe hingega.
Läksid ühes siis nad laiale õuele,
läksid vürstki ühes vürstinnaga,
vaatasid ta tublisid ratsusid,
häid hobuseid, mis võetud tatareilt.

Käskis võtta vürst siis seljast ratsudel,
käskis ära võtta sadulakotid kõik,
kanda valgesse väetuppa need,
võtta pingi ka, mis kallist kalaluust,
käskis oma talli panna hobused.

Ütleb nõnda siis lahke Vladimir-vürst:

„Oh sa uljas, vapper nooruke,
noor Mihhailake Kazarenin!

On mu tallides kolmsada täkku head,
ja kolm täkku veel mu kõige armsamat,
aga pole ühtki säärast täkukest.

Au ja kiitus sulle, uljas noor vägimees,
et sa teenid vürsti ausalt, ustavalt!“

MIHHAILO DANILOVITŠ.

Pealinnas, kuulsas Kiievis,
oli pidu lahkel vürst Vladimiril,
oli pidu aulik, pillerkaar.
Joonud peol sel kõik ju joonuks end,
söönud peol sel kõik ju söönuks end,
kõik sel ausal siis hakkasid hooplega.
Üks see hoopleb oma laia mõisaga,
teine hoopleb oma ohtra kullaga,
kolmas jälle oma kange ratsuga,
neljas oma rohke rammuga.
Ainult narr, see hoopleb noore naisega.

Üks vaid vägimees, kes ei söö, ei joo,
ei ta söö, ei joo, ennast ei kosuta,
ei ta millegagi hooplega ka.
Lasknud norgu oma peakese tulise
kuulus vägimees Danilo Ignatjevitsš.

Juba märkas seda vürst Vladimirgi.
Ringi jalutab ta kivist põrmandal,
käies vehkleb ta valgete kätega,
peas ta raputab kollakaid käharaid:
„Miks siis sina nii, Daniloke Ignatjevitsš,
miks sa ei söö, ei joo, ennast ei kosuta,
miks sa millegagi, Danilo, ei hooplega ka?“

Tõusis siis Danilo jalule jõudsalle,
vürsti ees kummardas maani niiskeni:
„Millega hoobelda on mul, Vladimír-vürst?
Pole olnud mul mõisat laialist,
pole juhtunud ka kulda ohtrasti,
oli rammu mul aga ühtlaselt alati.

Olen teenind sind ma aastat viiskümmend,
olen tapnud sulle tsaare viiskümmend,
aga väikest väge, seda arvutult.

Üheksakümmend aastat nüüd mul täis ju sai.
Lase nüüd, lase, vürst, mind ausasse kloostrisse,
lase ju minna mul nüüd kongi kitsasse,
et seal päästa, päästa oma patust hingedest."

Vastab temale nii Vladimir-vürst:

"Oh, ei saa, ei saa sind lasta, Daniloke!
kes jääb kaitsma siis pealinna Kiievit?"

Palus veelgi kord Daniloke Ignatjevits:

"Lase nüüd, lase, vürst, mind ausasse kloostrisse,
lase ju minna mul nüüd kongi kitsasse,
et seal päästa, päästa oma patust hingedest!"

Ütles nõnda veel Daniloke Ignatjevits:

"Keegi ometi jääb kaitsma Kiievit,
keegi ju valgekivist siiski hoidma jääb:
on ju mul pojuke, Mihhailoke."

Laskis Vladimir siis ta kloostrisse ausasse,
lubas asuda tal kongi kitsasse.

Aga teada said sest tsaarid uskmatuil,
et läind vägimehed Kiievis kloostrisse.

Juba paganate tsaar siis tuligi,
pani lauale kurja kirja ta,
nõudis, koer, ta seal kahevõitlejat.

Läks Vladimir-vürst rõdule kõrgele,
igasse külge vaatas ringi seal.

Aga koeral sel on stepil lagedal
väge kokku aetud musta pilvena.

Peo ausa tegi vürst Vladimir siis,
kutsus vürstid kõik ja bojaarid kõik,
kutsus vägimehed, uljad, vägevad,
kui ka rahva muu õigeuskliku.

Jõid sel peol nad kõik ju joonuks end,
sõid sel peol nad kõik ju söönuks end.

Ütles siis Vladimir sõnad säärased:

"Oh, mu vürstid ja bojaarid kõik,
oh mu vägilased, uljad, vägevad,
kui ka mehed muud te õigeusklikud!

Kes see sõidaks teist väljale laiale,
läbi kolgiks seal väe uskmatuil?"

Aga ajal sellel, tunnil säärasel
suurem peitu poeb seal taha keskmise,
peidab keskmine end taha väiksema,
aga väiksem, see ei vürstile vastagi.

Küsis vürst Vladimir teistki korda siis:
küsis korda teist ja korda kolmandat.
Siisap ajal sellel, tunnil säärasel
astus välja aulik, uljas vägimees,
tuli tagant laua valgetammise —
ise nimega Mihhailo Danilovitš.
Astus veidi vürsti poole ta,
ise vürstile maani kummardas:
„Lase, lase sõita, vürst, mind väljale laiale,
läbi kolkima seal väge uskmatuil!“

Vastab temale nii Vladimir-vürst:
„Oi-oi, sind, Mihhailoke Danilovitš!
Oled kasvult veel sa üsna väikene,
oled arultki sa alles nõrgake:
kaksteist aastat ainult oled vana sa!
Kaotad, vend Mihhailo, oma peakese.“

Aga ei Mihhailo sellest hoolinud,
kivist põrandal ta kõndis kiiresti,
uksed tugevad löi lahti pärani,
uksed tugevad löi kinni kõvasti,
puruks pilbasteks uksed lendasid,
ümber laiali killud kargasid,
kogu loss sest löögist värises,
peaaegu loss sest oleks varisend.

Läks Mihhailo kiirelt üle õue siis,
kiiremini veel ta ema juurdē läks.
Pani rakmesse oma hea hobuse,
sõitis siis Mihhailo stepile laiale.
Sõitis stepile, ise arutas:

„Kas ei sõitma peaks ma isa juurde veel,
kas ei võtma peaks talt isa õnnistust?“

Ausa kloostri juurde käenas hobuse,
juurde madalate sõitis kongide.
Sellest värises emake niiske maa,
muutus ärevaks Danilo-vanake:
„Kas ei sõitnud siia minu Mihhailoke?
Kuhu nüüd, Mihhailo? Kuhu sõidad sa?“

„Sõidan, isake, ma stepile laiale,
läbi kolkima seal väge uskmatuil.“

Vastas nõnda talle vana Danilo suur:
„Pole sinu kohus töö veel säärane!
Ei ma laseks sind stepile laiale;
sulle antud käsk on liiga raske veel,
valveteenistus see liiga suur on veel.
Aastaid sul, Mihhailo, alles kaksteistkümmend,
kaotad seal, Mihhailo, oma peakese.“

Aga ei Mihhailo sellest hoolinud,
laia välja poole hakkas sõitma ju.
Hõikas vana Danilo valju häälega:
„Pea nüüd, pea, Mihhailo, peata hobune!
Võta enne minult isa õnnistus!
Kui sa jõuad, Mihhailo, stepile laiale,
sõidad üles seal kõrgele künkale,
kõrgele künkale, järsule rünkale,
hõika seal, Mihhailo, täie häälega,
kutsu Kõrvikest, karvavassikest:
„Kes sa teeninud kord oled mu isakest,
teeni nüüd ka poega, Mihhailokest!“
Jookseb juurde sul siis ratsu karvane,
seisma jääb ta sinna künkale kõrgele.
Temast edasi sa mõõda küünart viis
ja siis kaeva seal emakest niisket maad,
kaeva nii, Mihhailo, ratsust ida pool:
leiad vägimehe soomusrüü sa seal.“

Sõitiski Mihhailo künkale kõrgele,
hõikas seal Mihhailo täie häälega,
kutsus Kõrvikest, karvavassikest:
„Kes sa teeninud kord oled mu isakest,
teeni nüüd ka poega, Mihhailokest!“
Mõõtis siis Mihhailo sealt veel küünart viis,
mõõtis küünart viis ida poole ta,
kaevas Mihhailoke seal emakest niisket maad.
Leidis vägimehe soomusrüü ta sealt,
sõitis sellega siis väljale laiale.
Juba sõjanui tal sähvis endiselt,
juba terav mõök vihises endiselt.
Tuli välja Danilo haljale aasale,
palus lunastajat koos jumalaemaga:

„Oh sa lunastaja, jumalaemagi!
Võta vastu sa mu palve kõrbest siit,
täida palve see sa kohe kiiresti:
aita pojukest sa mul, Mihhailokest:
teeb ta tegu suurt ja kasulist,
kaitseb vaenu eest ta kogu Kiievit.“

Aga ajal sellel, tunnil säärasel
õpetas Mihhailot hea hobune:
„Peksa vaenuväge ainult ääre pealt,
ära kihuta sa väe keskele!

Kaevand tatarid seal augud-kaevandid,
kaevand auku kolm, kõik väga sügavad,
pannud aukudesse piigid teravad.
August esimesest hüppan üle ma,
hüppan veelgi üle august teisest ka,
kuid ei jaksa enam august kolmandast.“

Lõi Mihhailo ratsut laiale laudjale:
„Oh sa ratsu mul, oh sa heinakott!
Kas ei taha mind sa teenida vähegi?“

Sõitis ratsul kohe sõja keskele.
August ühest hüppas üle ratsuke,
hüppas üle ta august teisestki,
kuid ei kolmandast suutnud hüpata.
Tagumistele kukkus jalgele,
maha seljast pillas Mihhailokse,
auku sügavasse pillas maha ta.
Kuid ei piikide otsa kukkond ta.

Tulid sinna siis tatari paganad,
köitsid kinni tema käed vaelevad,
köitsid kinni siidipaeltega,
neetisid veel raske rauaga,
kinni neetisid ka jõudsad jalad tal,
viisid juurde vürst Ulaništši.

Palus seal Mihhailo Danilovitš,
palus lunastajat ning jumalaema ta:
„Ära paganaille jäta mind teotada!
Teenin ausalt sind ma surmatunnini,
olen väljas ristiusu eest,
kaitsen jumala kauneid kirikuid.“

Kasvas jõudu sest Mihhailol mitme võrd,
kiskus katki ta paelad siidised,

murdis katki ka rauad raskemad,
haaras kätte vankri tiislipuu,
hakkas selle puuga vehkima.
Kuhu ette löi, tekkis tänav lai,
kuhu taha äigas, tekkis kõrvalkäik.
Tundis ära tema ta hea hobune,
vägilasrakmetega jooksis sinna ta.

Istus taas Mihhailo heale ratsule,
hakkas kolkima ta väge uskmatuil,
hakkas kolkima nüüd väge ääre pealt,
puruks peksis väe ta äärest ääreni.
Sõitis juurde siis tatari tsaarile,
maha raius sel pea ta tulise;
oda terava otsa torkas ta.

Ise aga pead ta imestab:
kõrvad tsaaril sel on nagu taldrikud,
silmad tsaaril sel kui õllekausid on,
nina tsaaril nagu sõjanui.

Sõidab siis Mihhailo stepil lagedal.
Aga tuleb sealt vana Danilo suur,
tuleb sealt ta oma raudse kepiga,
kepp on aga neljakümnepuudane.
Ise vanamees nõnda kõneleb:

„Oh te paganad, roojased tatarid,
ära tapsite mu poja Mihhailokse.“

Sõitis sinna ise Mihhailoke,
hõikas isale valju häälega:

„Mis teed sina, vana, väljal siin?“

Vastab temale vana Danilo suur:
„Oh sa pagan seal, tatar roojane!
Tule ligemale mulle, vanale,
raiun pooleks ma su ühes ratsuga.“

Hõikas taas Mihhailo täie häälega,
täie häälega, veel lapse tooniga:

„Seisa, munk, pea kinni hobune!

Oma siidkapuutsi kergita,
küllap tunned siis sa, keda tarvis on!“

Lükkas munk kapuutsi tagasi,
sõitis ligemale tal Mihhailoke.

Tundis vana esmalt oma Kõrvikse,
teiseks tundis ära poju Mihhailokse:

„Kuhu nüüd, Mihhailo, kuhu sõidad sa?“

„Sõidan, isake, Kiievi linna nüüd.

Olin, isake, ma hädas tulises,
kui seal kolkisin ma väge uskmatuil:
sõitsin sügavasse auku, kuid ei surma saand.
Näha on, te palved kõrbes aitasid,
armulik lunastaja, näha on, kuulis neid.
Mine, isake, jälle ausasse kloostrisse,
palu jumalat seal nagu ennegi,
aga ise sõidan linna ma, Kiievi.“

Ei ta sõitnud linna läbi värava,
üle linnamüüri otse lendas ta,
üle nurgatorni kõige kõrgema.
Kuldse rõnga külge sidus ratsu siis.
Tulid õue ka Vladimir ja Apraksia.
Tatarlase pead kõik imeks panid nad.

Siis vast algas pidu, pillerkaar
seltsis vürstide ning bojaaride,
seltsis vägimeeste võimsate, uljaste!

SUHMATI.

(Suhman.)

Vene kuulsas linnas, kõrges Kiievis,
lahke vürst Vladimiri saalides
oli pilgar suur kokku kutsutud,
peole ausale kõik võõraks palutud:
olid vürstid seal, olid bojaaridki,
olid vägimehed, uljad, vägevad.

Kõik sel peol ju söönud on söönuks end,
kõik sel ausal joonud on joonuks end.

Kõik seal istuvad ja ise hooplevad:
kes veel narr, see hoopleb noore naisega,
kes on tark, see kiitleb auväärt isaga,
auväärt isaga, auväärt emaga.

Aga vürst Vladimir saalides jalutab,
ise pajatab ta sõnad säärased
oma võimsatele vägimeestele:

„Miks mul vägimehed kõik ei kiitle veel?
Küsin sinult ma, uljas nooruke,
sa mu tugev vene vägimees,
oh Suhmati sa, kallis Suhmatjevitš,
miks ei joo mul sa ega hoople ka?“

Vastab nii Suhmati, kallis Suhmatjevitš:

„Vürst Vladimir sa, me punapäikene!
Võin ehk sellega ma ainult hoobelda,
et toon luige sulle ma stepilt lagedalt,
toon ilma vereta, ainsa haavata,
toon sulle luigekese päris elava.“

— „Oh sa Suhmatike, kallis Suhmatjevitš,
too see luik sa mulle homme hommikul!“

Lähevad ju peolt kõik varsti laiali,

tõuseb siis ka uljas, auväärt vägimees,
tõuseb vägimees Suhmati Suhmatjevitš
tagant laudade valgetammiste,
tagant linade säresiidiste,
ise vürsti ees ta maani kummardab,
ees vürstinnagi, uhke Apraksia.

Ruttu saduldas oma tubli ratsu ta,
seadis vööle oma mõõga terava,
sõidab vägimees stepile laiale,
stepilt laialt sealt jõeale vaiksele.

Kuid ei leidnud sealt luike ühtainustki,
polnud kusagil neid koolme vaiksel veel,
polnud emakesel, sel Putšaigi jõel.

Sõitis edasi siis uljas nooruke;
„Nüüd on häda küll poisil vaesel mull
Ei saa sõita ma kaunisse Kiievi.
Sõidan, otsin enne veel ka Dnepri jõel.“

Sõitis, jõudiski ta Dnepri jõeale.
Aga voolab Dnepr, vesi sogane,
ise ütleb ta nii inimhäälega:
„Oh sa uljas, auväärt vägimees,
vapper kangelane pühalt Venemaalt,
nimega Suhmati, kallid Suhmatjevitš!
Ära vaata mind sa, Dneprist emakest,
või kui vaatad, ära ehmu siis:
olen, emake, kõik ära ma vaevatud:
seisavad mu taga, Dnepri ääres seal,
kümme tuhat paganat, tatarlast,
iga päev siin sildu seavad nad,
aina seavad neid sildu lodjapuist,
päeval teevad nad, öösel lõhun ma ...
Sellest ma sogane, Dneprist emake,
sellest ma sogane ja ära vaevatud.“

Sõitis uljas nooruke vägimees
üle emakesest Dnepri jõest,
mööda silda, mis on seatud lodjapuist,
hakkas tapma ta paganaid, tatareid,
sõtkus neid ratsuga, raius neid mõõgaga.

Aga oli seal pagan, puuslik suur,
aina sihtis ta auväärt vägimeest,
aina ambus ta Suhmati Suhmatjevit,

sihtis, ambus oma karastatud noolega,
laskis läbi tal ta küljest paremast,
küündis välja nool ta küljest vasemast.

Ju siis langes sangar ratsult tuliselt,
langes noor Suhmati, kallis Suhmatjevitš.
Rohu küljest rebis lehti ta,
sulges lehtedega haavad verised.
Aga selles valus, vihas vägevas
tõmbas välja maast tammetüviku,
hakkas tammega ta ümber vehkima,
selle hudjaga vaenlast hutjama.
Tampis puruks kõik ta tatarid,
ei neid jätnud üle mitte seemnekski.
Jäi ka hudjast üle ainult tükike.

Ise istus siis ta heale ratsule,
sõitis pealinna, kuulsasse Kiievi,
juurde lahke vürst Vladimiri.

Tuleb välja vürst õuele laiale,
hõikab vastu talle sõnad säärased:
„Kas tõid minule, uljas noor vägimees,
nimega Suhmati, kallis Suhmatjevitš,
kas tõid luigekese ilma haavata,
ilma haavata ja ilma vereta?
Töotasid ju tuua luige elava!“

Ütleb nii Suhmati, kallis Suhmatjevitš:
„Ei mul olnud, vürst, me punapäikene,
ei mul olnud mahti mõelda luigele!
Tuli sõjavägi suur seal tatareid,
seisid ääres emakese Dnepri jõe;
seisis tatareid seal mitmeid tuhandeid,
sinna ehtasid sildu lodjapuist.
Päeval nad ehitavad, aga ööseti
lõhub jälle kõik jõgi emake;
juba vesi kõik tal sellest sogane.
Peksin puruks kõik need paganad, tatarid,
ei neid jätnud üle mitte seemnekski.“

Aga ütleb nii me punapäikene,
suur Vladimir-vürst see kõrges Kiievis:
„Visake vangi see mu uljas vägimees,
pimedamasse ta pistke pogrissel!
Hoopleb tühja ta, siin praalib asjata.“

Vangi heidetigi uljas vägimees.
Aga saadab vürst Dobrõnja vaatama:
„Sõida, sõida sa, Dobrõnja Nikititš noor,
vaata järgi seal Dnepril, emajõel,
vaata, kas on seal vägi võidetud!“

Sõitiski Dobrõnja Dnepri jõeale.
Valmis seal on sillad, sillad lodjapuist,
aga tatarlaste vägi on tapetud.
Leidis seal Dobrõnja tüki palkigi,
ainult jupike see jäänud on tükikast;
tõi ta selle jupi näha vürstile.

Ära kaalusid nad tolle tükika:
üheksakümmend seda oli puudakest!

Ütles nii Vladimir, suurvürst Kiievi:
„Ruttu avage mu pime pogrī nüüd!
Küll nüüd austan ma Suhmati Suhmatjevit,
küll nüüd austan ma, küll talle tasun ka:
annan linnu talle, kingin külasid.“

Võeti lahti lukust pime pogrī siis,
lasti välja sealt uljas vägimees,
nimega Suhmati, kallis Suhmatjevitš.

Räägitakse talle, nõnda öeldakse:
„Oh sa võimas püha Venemaa vägimees,
nimega Suhmati, kallis Suhmatjevitš,
küll nüüd vürst Vladimir kiidab sind,
tahab sind austada, anda tasu ka,
lubab anda linnu, külasid kinkida.“

Vastab neile Suhmati, kallis Suhmatjevitš:
„Varem ei mulle vürst Vladimir taibanud tasuda.
Kuid nüüd steppi siit ära sõidan ma.“

Istus ruttu ta heale ratsule,
sõitis ruttu ta stepile laiale.
Sai ta künkale sinna kõrgele,
tõmbas ära haavast lehed verised,
ise aga ütles sõnad sääraised:

„Oh nüüd voolake, mu haavad verised,
jookse, Suhman-jõgi, minu haavust neist,
vaese noorukese haavust veriseist!
Jõgi Suhmani, kiire vooluga,
vene vägilase verest voola sa!“

Jocksis Suhmani jõeke kiire sealt,

jooksis välja kõik ta veri tuline.

Ise õpetas ta head ratsukest:

„Oh sa ratsuke, mu hea hobune!

Ära nutma jää mu keha juurde siin,

kuhu soovid, siit sa jookse minema,

mine aasadele halja heinaga,

söö seal rohtu siidist, pehmekest,

joo seal veekest värsket allikast,

joo seal emakesest Suhman-jöest!“

Veel Suhmatile seal kiitust lauldakse.

Kuid Suhmati ise, kallid Suhmatjevitš

ju on lahkund siit, ju on toone-teel.

Ainult vana laul ta elust vestab veel.

VASSILI IGNATJEV JA BATŌGA.

Ule emakese Dnepri jõe
välja ujusid kaks rusket tarvast noort.
Tuli vastu neile ematarvake:
„Tere teile, mu pojad väikesed!“
„Tere sullegi, me emake armsake,
ematarvake kuldsesarvine!“
„Kus te olite, tarvad, kus käisite?
Mis te, tarvad, maailmas nägite?“
„Oh, me emake, olime Šahhovis,
käisime, auline, me Ljahhovis,
Sorotšini kuulsa välja läbi jooksimine.
Kulikovo välja nurgast nurgani,
pealinna Kiievi — müürist müürini.
Mingit imet muud ei näinud me —
üheainsa ime tõesti nägime,
mitte väikese, üsna suuregi:
tuli välja neitsik noor ja kaunike,
ilma vööta, ainult särgikese väel,
ilma kingadeta, paljais sukkades,
tuli ta Potšovi jõeale,
võttis evangeeliumi raamatu,
astus põlvist saadik vette seal,
läks siis edasi kuni vööni ta,
läks veel kuni valge rinnani;
jäi ta seisma halli kivikese ees,
pani raamatu ta sinna kivile,
seisis seal ta koidust koiduni,
luges raamatu ta kaanest kaaneni,
mida enam luges, seda enam nuttis ta.“

„Tarvad rumalad te, lapsed väikesed,
oh te tarvad rumalad, mõistmatud!
Ei see olnud neitsik noor ja kaunike,
oli kõige püham jumalaema see,
aimab häda linna kohal ta,
nutab õnnetust, mis ees on Kiievil.“

Tõusis üles seal kuri Skurla-tsaar,
tuli Skurla-tsaar, isa poolt Smorodovitš,
ühes kalli äiakese Koršakiga,
ühes kalli väimehe Konšakiga,
ühes kalli vennapoja Kiršakiga,
kogus kokku, koer, ta väe vägeva:
nelikümmend tuhat käib tal, koeral, ees,
nelikümmend tuhat koerast tast paremal,
nelikümmend tuhat koerast tast vasemal,
aga taga koeral väge on arvutult.

Sõitis välja, koer, ta stepile laiale,
hästi, koer, ta telgid seal ehitas,
toredasti, koer, neil tipud ilustas,
telkidesse, koer, ta lauad paigutas,
kiire kirja seal valmis kirjutas.
Valis välja siis tatari parima,
teistest kõigist suurema, kiirema,
ise tatarile nõnda õpetas:
„Sõida, südikas tatari vägimees,
üle tõkete ja vahelt valvete,
üle linna kindlate kantsidel!
Ära vaata sa väravavahtidest,
ära hooli ka uksehoidjatest!
Jäta hobune sa keset uulitsat,
ilma valveta, kindla kütqueta,
mine juurde vürst Vladimiri,
mine otse ta eluhooneisse,
pane kiri see ta tammest lauale!
Pane sinna see ja tule tulema!“

Nägi kirja vürst Vladimir-päikene,
nägi kirja kiiret laua peal,
ütleb nõnda vürst Vladimir-päikene:
„Oh mu pojuke, Dobrõnja Nikititš,
loe mulle ette kiire kiri see!“

Ent Dobrõnjat kiri paneb muigama:
„Kui annad heaga linna, heaga võtan ma,
kui ei anna heaga, võtan kurjaga,
võtan sõjaga, suure verega,
vürsti enda tapan mõõgaga,
vürstinna Apraksia võtan endale,
kõrged kirikud kõik süütan põlema.“

Tuli tusk ju sellest hirmus vürstile,
tundis muret sellest musta ta,
ise, päikene, ta hakkas jooksema,
sooblikasuka sai ühele õlale,
mütsi sulise ühele kõrvale,
hakkas käima mööda linna, Kiievit.
Tuli vastu talle suurem linnamees.

„Tere, tervist sulle, suur sa linnamees!“
„Tervist sullegi, vürst Vladimir-päikene!
Miks ei käi sa enam endiselt?
Miks on norgus nüüd su pea tuline,
maha löödud on su silmad siravad?“ —

„Oh mu vennike, suur sa linnamees!
Mure suur on mul linna pärast nüüd,
suur on häda kohal Kiievi.
Kas ei tea sa mõnda sissesõitnud vägimeest?“

„Oh sa vürst Vladimir, punapäikene!
Ega's ju meiega sa asju aruta,
bojaaridega ainult pead plaane sa,
nende käest nüüd küsi abi ka!“

Ju läks edasi punapäikene;
tuli talle vastu linnamees keskmine.
„Tere, tervist sulle, linnamees keskmine!“
„Tervist sullegi, Vladimir-päikene!
Miks ei käi sa enam endiselt?
Miks on norgus nüüd su pea tuline,
maha löödud on su silmad siravad?“

„Oh sa vennike, linnamees keskmine!
Mure suur on mul linna pärast nüüd,
suur on häda kohal Kiievi.
Kas ei tea sa mõnda sissesõitnud vägimeest?“

„Oh sa vürst Vladimir, punapäikene!
Ega's ju meiega sa asju aruta,

bojaaridega ainult pead plaane sa,
nende käest nüüd küsi abi ka!

Ju läks edasi punapäikene,
tuli vastu talle linnamees väikene.
„Tere, tervist sulle, linnamees kallike.“
„Tervist sullegi, Vladimir-päikene!
Miks ei käi sa enam endiselt,
miks on norgus nüüd su pea tuline,
maha löödud on su silmad siravad?“

„Oh sa vennike, linnamees väikene!
Suur on mure mul linna pärast nüüd,
suur on häda kohal Kiievi —
kas tead mõnda sissesõitnud vägimeest?“

„Oh sa päikene, isake Vladimir-vürst!
Mine mööda linna, Kiievit,
käi sa mööda suuri tsaari kõrtsegi,
vaata valitseja viinapoodisid,
kas ehk kuskil ahjumüüril seal
lamab uljas, vapper nooruke;
pole tal risti rinnal ega vöödki vööl,
ega särki seljas lõuendist;
lamab paljalt, peal on rogusk vaid;
kõik tal ära joodud viinaga,
tsaari kõrtsi kõik on pannud pandiks ta —
magab nüüd siin kolmat päeva ju.“

Astus edasi ju punapäikene,
käib ta mööda linna, Kiievit,
käib ta mööda tsaari suuri kõrtsisid,
vaatab valitseja viinapoodisid.
Vahib võõbatud ahju müürile,
näeb ta seal noort uljast vägimeest.

„Oh sa noor ja uljas vägimees,
noor Vassili sa, Ignatipoeg!
Küllalt magatud sul, vaja tõusta nüüd,
suurest viinauimast üles ärgata!
Juba tõuse nüüd, Vassili Ignatipoeg,
hakka teenima mind tõe ja auga,
tõe ja auga, ikka ustavalt!“

Ei Vassilike veel seda kuulnudki.
Kutsub päike teise korra veel:

„Oh sa noor ja uljas vägimees,
noor Vassilike Ignatipoeg!
Küllalt magatud, vaja tõusta nüüd,
suurest viinauimast üles ärgata!
Juba tõuse nüüd, Vassili Ignatipoeg,
hakka teenima mind tõe ja auga,
tõe ja auga, ikka ustavalt!“

Ei Vassilike veel kuulnud sedagi.
Kutsub päike siis korda kolmandat:
„Oh sa noor ja uljas vägimees,
noor Vassili sa, Ignatipoeg!
Küllalt magatud, vaja tõusta nüüd,
suurest viinauimast üles ärgata.
Juba tõuse nüüd, Vassili Ignatipoeg,
hakka teenima mind tõe ja auga,
tõe ja auga, ikka ustavalt!“

Nüüd Vassilike vast viimaks aru saab,
üles ärkab suurest uimast sest,
ütleb nii Vassili Ignatipoeg:
„Küll sind teeniksin kas või eluga,
aga valutab mu peake tuline.“
Valab vürst tal viina haljast karika,
mitte väikese — poolteise pangese,
tarva sarve täie mõdu magusat,
peale süüa kringli valgeist jahudest.
Annab, päikene, ta kahe käega,
kuid Vassili võtab ühe käega,
ära joob ta kõik ühe sõõmuga.
Aga pärast joomist nõnda pajatab:
„Pole kindel veel mu süda innukas,
pole rõõmus veel mu pea tuline.“

Valab päikene siis teise korra veel,
valab viina haljast teise karika,
mitte väikese, poolteise pangese,
tarva sarve täie mõdu magusat,
peale annab kringli valgeist jahudest.

Võtab selle Vassili ühe käega,
joob karika tühjaks ühe sõõmuga,
pärast joomist siis ise pajatab:
„Pole kindel veel mu süda innukas,
pole rõõmus veel mu pea tuline.“

Valab päike talle karika kolmanda,
annab päike talle kahe käega,
kuid Vassili võtab ühe käega,
joob karika tühjaks ühe sõõmuga.
Pärast joomist siis Vassili pajatab:
„Nüüd on kindel Vaskal süda innukas,
nüüd on rõõmsaks läinud pea mu tuline,
nüüd võin teenida sind tõe ja auga,
aga pole mul risti ega vööd,
pole valmis mul vibu pinevat,
ega ole mul kanget ratsukest,
pole, mida panna selga ratsule,
ega mida võtta kätte endale,
pole valmis mul vibu pinevat
ega ole tupes nooli teravaid,
ega ole mul sõjanuia suurt,
ega odakest, mis toodud idamaalt.
Kõik mul ära joodud viinaga,
tsaari kõrtsi kõik pannud pandiks ma.“

Läks see vürst Vladimir-päikene
juurde kõrtsimeeste, maksukubjaste:
„Oh te kõrtsimehed, maksukogujad,
andke Vaskale kõik ilma rahata!“

Anti Vaskale kõik muidu kätte siis.
Hakkas Vaskake ennast ehtima,
hakkas tapluseks end valmis seadima.
Seadis sadulasse hea hobuse,
juba istus ise selga sellele,
tõmbas vinna vibu vägeva,
pani peale karastatud noolegi,
ise noolt ta nõnda vannutas:
„Lenda, karastatud kõva nooleke,
lenda kõrgemale puust sa kasvavast,
aga allapoole pilvest rändavast,
lenda, nooleke, stepile laiale,
lenda läbi Skurla silma parema,
tule välja tal kõrvast vasemast!“

Juba istus Vassili heale ratsule,
juba sõitis ta väljale laiale,
nii et ratsu lakk laialt lainetab,
saba toruna taga vongeldab —

aga ratsu suust välja purskab leek,
ratsu sõormeist lendab sädemeid,
kõrvust kerkib suitsu samšana.

Kihutas Vassili laiale stepile,
jõudis tatarite valvetõkkeni,
valis välja sealt tatari parima,
kes on kõige suurem, kõige paksem ka,
haaras tataril sel jõudsaist jalgadest,
hakkas tatariga teisi vehkima.
Kuhu lööb paremale — seal on uulits lai,
kuhu lööb pahemale — seal on kõrvalkäik.
„Kuigi kõhn sa soonilt, ei sa rebene,
kuigi kuiv sa kondilt — ei sa purune.“

Nii ta vehkis maha terve sõjaväe,
hea ratsuga kõik puruks sõtkutas.
Sõitis juurde siis vürst Vladimiri,
tuli söögisaali, väekambrisse.
Pani vürst ta taha laua tammise,
jootis teda seal halja viinaga,
jootis teda kolm öödpäeva nii.

Tulid siis bojaarid paksuvatsased,
vürst Vladimiri juurde tulid nad.
Kuid Vladimir-päike saalides jalutab,
tasa-targu nii ise kõneleb:

„Hei, sa uljas vapper vägimees,
noor Vassilike Ignatipoeg!
Mis sul endale oleks vaja nüüd?
Võta linnu, võta aguleid,
võta külasid suuri, väikesi.“

Utleb nii Vassilike Ignatjevitš:
„Pole tarvis mulle linnu, aguleid,
pole vaja küli, suuri, väikesi.
Luba mulle, mis mul tarvis on:
et kuhu ka läheks ma või kuhu sõidaks ma —
et saaks igalt poolt ma viina rahata.“

Utlevad bojaarid paksuvatsased:
„Et sind enam, Vaska, pole vaja meil,
siis see asi praegu keelatud on meil.“

Utleb Vaska vastu sõnad säärased:
„Oh sa päikene, Vladimir-vürst,
kas ehk veelgi teil Vaskat vaja on?“

Ütlevad bojaarid korra teisegi:
„Et sind enam, Vaska, pole vaja meil,
siis see asi, Vaska, keelatud on meil.“

Ütleb Vaska neile veelgi sõnad nii:
„Kas veel kunagi mind, Vaskat, vaja on?“

Vastavad bojaarid korda kolmandat:
„Et sind enam, Vaska, pole vaja meil,
siis need asjad, Vaska, keelatud on meil.“

Kui siis kargas Vaska jalule jõudsaile,
haaras pihku ta lauad seedrised,
surnuks lõi bojaarid paksuvatsased!

MIHHAILO POTÕK.

1.

Vürst Vladimiril, punapäikesel,
oli pidu suur kolmat päeva ju.
Juba päevakene vajub õhtule,
aga pidu aus läheb ikka rõõmsamaks.
Kõik sel peol ju joonud joonuks end,
kõik sel ausal söönud söönuks end,
kõik sel peol ju hakkasid hooplema.
Ütleb nii Vladimir, suurvürst Kiievi:
„Pole mul, päikesel, millega hoobelda.
Maksud-andamid mul sisse nõudmata
juba aastat kaks-kolmteistkümmend,
kolmeteistkümne ja poole aasta eest.“

Istuvad kolm võimsat vene vägimeest:
vana kasakas Ilja Muromets,
noor Dobrõnjake Nikitapoeg,
Mihhailo Potõk Ivanipoeg.

Ütleb nii Vladimir, suurvürst Kiievi:
„Oh te kolm mu võimsat vene vägimeest!
Vana kasakas Ilja Muromets,
sina sõida sinna Kivi-hordisse,
Kivi-hordisse, maale suurele,
nõua sisse mulle maksud-andamid,
maksmata mis aastat kaks-kolmteistkümmend,
kolmeteistkümne ja poole aasta eest.

Noor Dobrõnjake Nikitapoeg,
sina sõida maale mitte-suurele,
mitte-suurele, Kuldsesse hordisse,
nõua sisse mulle maksud-andamid,
maksmata mis aastat kaks-kolmteistkümmend,
kolmeteistkümne ja poole aasta eest.

Kolmas vägimees Mihhailo Potõk Ivanipoeg,
sinna Podooliamaale sõida sa,
nõua sisse seal maksud-andamid,
maksmata mis aastat kaks-kolmteistkümmend,
kolmeteistkümne ja poole aasta eest.“

2.

... Mihhailo Potõk Ivanipoeg
sõitis Podooliamaale siis,
hakkas nõudma seal makse-andameid,
maksmata mis aastat kaks-kolmteistkümmend,
kolmeteistkümne ja poole aasta eest.
Esmalt mehed kõik ta vastu tõrkusid,
ei nad tahtnud maksta makse-andameid,
maksmata mis aastat kaks-kolmteistkümmend,
poole aasta eest veel pealegi.
Kuid siis Mihhailo Potõk Ivanipoeg
vägimehe moodi talitas.

Mehed kõik sest ära hirmusid,
tema eest nad pakku pugesid,
hakkasid siis tooma makse-andameid,
maksmata mis aastat kaks-kolmteistkümmend,
poole aasta eest veel pealegi.

Nõudis sisse kõik ta maksud-andamid,
maksmata mis aastat kaks-kolmteistkümmend,
poole aasta eest veel pealegi.

Läks siis Mihhailo Potõk Ivanipoeg,
hakkas käima mööda jõe äärt,
hakkas laskma seal valgeid luikesid.
Käis ja kõndis ta mööda jõe äärt,
laskis seal ta valgeid luikesid,
leidis siis ta valge luigekse;
ujub luigeke jõe vaiksel veel.
Vedas vinna mees ju vibu pineva,
karastatud noole peale asetasa,
tahtis lasta seda valget luigekest.
Aga luigekene vastu kõneleb:
„Oh sa Mihhailo Potõk Ivanipoeg,
ära lase valget luigekest!
Ei ma olegi valge luigeke,

olen Maarja ma, nägus neitsike,
valge luigeke ja printsessike,
Podooliamaa kuningatütreste.
Ära tapa mind, Podoolia tütarlast,
parem võta mind sa naiseks endale,
vii mind endaga kuulsasse Kiievi,
risti seal sa mind usku õigesse,
laulatame endid kuldse krooni all,
hakkame üheskoos me elu elama."

Oli nõus Mihhailo Potõk Ivanipoeg,
võttis ta Maria, valge luigekse,
valge luigekse, printsessikse,
Podooliamaa kuningatütrestse.
Tegi Maarjaga ta suure lepingu.
Võttis endaga ka maksud-andamid
kaasa Podooliamaa kuningalt,
maksmata mis aastat kaks-kolmteistkümme,
poole aasta eest veel pealegi.
Hakkas sõitma kuulsasse Kiievi,
juurde päikese suurvürst Vladimiri.
Jõudis siis Mihhailo Potõk Ivanipoeg,
jõudis pealinna, kuulsasse Kiievi,
juurde lahke vürst Vladimiri,
tõi ta kaasa kõik maksud-andamid,
sellelt Podooliamaa kuningalt,
andis üle need Vladimir-vürstile.

... Täna seda suur Vladimir-vürst,
et sai kätte ta maksud-andamid,
maksmata mis aastat kaks-kolmteistkümme,
poole aasta eest veel pealegi,
selt Podooliamaa kuningalt.

Kuid Mihhailo Potõk Ivanipoeg
laskis ristida usku õigesse
oma Maarjakse, valge luigekse,
Podooliamaa kuningatütrestse,
andsid Maarjaga nad vandetõotuse:

"Kui nüüd juhtub edaspidi nii,
et meist üks läheb enne maasse niiskesse,
maetagu ka teine kolmeks kuuks,
maetagu ka teine maasse niiskesse!"

Utleb nii Vladimir, suurvürt Kiievi:

„Oh sa Mihhailo Potõk Ivanipoeg!
Miks sa andsid nõnda suure tõotuse,
tegid tõotuse nii tõsise,
nõnda kauaks minna maasse niiskesse?“

Vastas nii Mihhailo Potõk Ivanipoeg:
„Andsin seepärast ma selle tõotuse
ühes Maarjaga, valge luigega,
et on armsaks saanud ta minule.“
Laulatasid nad end kuldse krooni all,
hakkasid siis koos elu elama.

3.

Juhtus ajal sellel, päevil neil,
tuli mere tagant vaenus tsaar-Buhhaar,
saatis tsaar-Buhhaar see saadiku.
Nõuab endale see makse-andameid
sellelt päikeselt Vladimirilt:

„Oh sa päikene Vladimir, suurvürst Kiievi,
anna mulle nüüd sa maksud-andamid
kahe-kolmeteistkümne aasta eest,
poole aasta eest veel pealegi!“

Päikene Vladimir, suurvürst Kiievi,
kutsus Mihhailo Potõki, Ivanovi:

„Oh sa Mihhailo Potõk Ivanovitš!
Tuleb mere tagant tsaar Buhhaar,
nõuab meie käest ta makse-andameid
kahe-kolmeteistkümne aasta eest,
poole aasta eest veel pealegi.“

Utleb nii Mihhailo Potõk Ivanipoeg:
„Oh sa päikene Vladimir, suurvürst Kiievi!
Istu maha nüüd punutud toolile,
kirjuta sa kirjad, pane pitserid,
et sa saatnud kõik need maksud-andamid
kahe-kolmeteistkümne aasta eest,
poole aasta eest veel pealegi
sinna suurele Buhhaara tsaarile,
ja et viib neid Mihhailo Potõk Ivanipoeg.
Aga sõidan ma ilma kõigeta.“

Sõidabki Mihhailo Potõk Ivanipoeg
juurde tsaar Buhhaari meretaguse,

toob ta endaga kiired kirjad need
meretagusele tsaar Buhhaarile,
et viib Mihhailo Potõk Ivanipoeg
makse-andameid Buhhaara tsaarile
kahe-kolmeteistkümne aasta eest,
poole aasta eest veel pealegi.
Juba jõuabki tsaari juurde ta,
annab kätte talle kiired kirjad need.

Võtab tsaar Buhhaar see meretagune
kinnipitserdatud kirjad need,
võtab kiiresti lahti pitserid,
loeb kiiresti ta läbi kirjadki,
küsib tsaar Buhhaar siis rõõmsasti:
„Oh sa Mihhailo Potõk Ivanipoeg,
kuhu jäid siis maksud-andamid?“
— „Jäid need maksud mul teele tulema.
Teljed vankritel katki murdusid,
ära lagunesid vankrid isegi,
jäid mu meistrid parandama neid.“

Ütleb tsaar Buhhaar siis, meretagune:
„Oh sa Mihhailo Potõk Ivanipoeg,
kuidas viidetakse Venes aega nüüd?“
— „Nõnda viidetakse Venes aega nüüd:
mängitakse tamkaid tammiseid,
keeratakse kabelaudu vahtraseid.“

Toodi siiagi siis lauad vahtrased,
seati üles neile tamkad tammised,
maha istuti kabet mängima.

Pani mängu Mihhailo Potõk Ivanipoeg,
pani mängu oma hea hobuse,
pani veel ka oma peakese tulise.
Aga Bahramei, Buhhaara tsaar,
pani mängu kõik need maksud-andamid
kahe-kolmeteistkümne aasta eest,
poole aasta eest veel pealegi.

Tamkaid tammiseid ju siis nad mängisid,
laual vahtrasel nuppe lükkasid.
Kaotas Mihhailo Potõk Ivanipoeg,
mängis maha oma hea hobuse,
mängis maha oma peakese tulise,
kaotas kõik nad laual vahtrasel

meretagusele tsaar Buhhaarile.

Aga tsaar Buhhaar, see meretagune,
selle võidu üle väga rõõmustas.

Alustasid siis nad mängu uut,
jälle seadsid tamkad tammised
vahtrapuisele kabelauale.

Pani nüüd Mihhailo Potõk Ivanipoeg,
pani vahtrasele kabelauale,
pani mängu Maarja, valge luigekse,
valge luigekse, printsessikse,
Podooliamaa kuningatütrekse,
pani teiseks mängu oma emakse,
pani kõik nad vahtrast lauale.

Aga tsaar Buhhaar, see meretagune,
pani omalt poolt vahtrast lauale,
pani ta Mihhailo hea hobuse,
pani ka Mihhailo pea tulise,
pani kõik need maksud-andamid
kahe-kolmeteistkümne aasta eest,
poole aasta eest veel pealegi.

Teistki korda siis nad mängu mängisid,
tamkaid tammiseid laual lükkasid.
Võitis nüüd Mihhailo Potõk Ivanipoeg,
võitis tagasi ta hea hobuse,
võitis jälle oma peakese tulise,
võitis kõik ka maksud-andamid
kahe-kolmeteistkümne aasta eest,
poole aasta eest veel pealegi.

Tegid mängu siis nad korda kolmandat,
Mihhailo Potõk Ivanipoeg
pani välja maksud-andamid
kahe-kolmeteistkümne aasta eest,
poole aasta eest veel pealegi,
pani veelgi sinna vahtrast lauale,
pani mängu oma hea hobuse,
pani mängu oma peakese tulise.
Aga tsaar Buhhaar see meretagune
pani välja sinna vahtrast lauale
poole oma riigist meretagusest.

Kolmat korda siis nad mängu mängisid,
tamkaid tammiseid laual lükkasid.

Võitis jällegi Mihhailo Potõk Ivanipoeg,
võitis mängu ta selle kolmanda,
võitis tsaar Buhhaarilt meretaguselt
poole ta riigist, poole Buhhaaramaast.

Sellest vihastas ju tsaar Buhhaar,
pani välja nupud korda neljandat,
pani mängu kogu Buhhaaramaa.
Aga Mihhailo Potõk Ivanipoeg
pani omalt poolt poole Buhaaramaad,
pani lisaks veel maksud-andamid
kahe-kolmeteistkümne aasta eest,
poole aasta eest veel pealegi.

Mängisid nad mängu neljandat.
Võitis jällegi Mihhailo Potõk Ivanipoeg,
võitis jällegi ta mängu neljanda,
võitis tsaar Buhhaarilt meretaguselt
tema terve riigi, terve Buhhaaramaa.

4.

Seadsid nupud välja korda viiendat.
Pani tsaar Buhhaar see meretagune,
pani mängu oma peakese tulise.
Aga Mihhailo Potõk Ivanipoeg
pani viiendale mängulauale
terve Buhhaara riigi meretaguse.
Jälle hakkasid nad mängu mängima;
aga äkki uks seal avaneb,
sisse hingeldades tuleb vandevend,
tuleb, ütleb nii Dobrõnja Nikitapoeg:
„Oh sa noor Mihhailo Potõk Ivanipoeg,
siin sa mängid tamkaid tammiseid,
lökkad nupukesi laual vahtrasel,
häda enda kohal ei sa aimagi.
Kuid su Maarjake, see valge luigeke,
valge luigeke, printsessike,
Podooliamaa kuningatütreste
see on nüüd sul läinud hingama.“

Mihhailo Potõk Ivanipoeg
hüppas üles ju jalule jõudsaile,
haaras enda eest ta laua vahtrase,

ühes sellega ka tamkad tammised,
paiskas vastu ust ta kõvapiidalist,
ühes piitadega ukse purustas.

Ehmus tsaar Buhhaar, see meretagune,
hakkas Mihhailo Potõkki ta paluma:
„Oh sa Mihhailoke Potõk Ivanipoeg,
jäta, Mihhailoke, mind veel elama,
võta kõik see riik, terve Buhhaaramaa!“

Aga Mihhailo Potõk Ivanipoeg
ise vendadele nõnda kõneleb:

„Oh mu vandevennad, ristil kes vandunud,
võtke tsaar Buhhaarilt, meretaguselt,
võtke vastu tema terve Buhhaaramaa,
jätke sinna tsaar see asetäitjana.
Pole aega mul nüüd sellega jännata,
sõidan nüüd ma kõrgesse Kiievi,
juurde lahke vürst Vladimiri.“

Ara sõitis Mihhailo Potõk Ivanipoeg,
aga vene võimsad sangarid
tsaarilt võtsid kõik ta maksud-andamid,
võtsid terve riigi — Buhhaaramaa,
jätsid tsaari sinna asetäitjana.

Aga Mihhailo Potõk Ivanipoeg
ise sõitis kõrgesse Kiievi
juurde lahke vürst Vladimiri.

Hakkas vürst see temalt küsima:

„Oh sa Mihhailo Potõk Ivanipoeg!
Kuidas sealt nüüd välja sõitsid sa?“

Utleb Mihhailo Potõk Ivanipoeg:

„Oh sa päikene Vladimir, suurvürst Kiievi!
Võitsin mänguga kõik maksud-andamid
kahe-kolmeteistkümne aasta eest,
kolmeteistkümne ja veel poole eest
sellelt tsaar Buhhaarilt meretaguselt;
veel on võidetud Buhhaara tsaari käest
kõik Buhhaaramaa see meretagune.
Vastu võtma seda vägimehed jäid,
minu vandevennad, ristil kes vandunud;
Ilja Muromets, vana kasakas,
kui ka noor Dobrõnja Nikitapoeg.“
— „Kuidas peaksin sulle nüüd tasuma?“

Kas sulle anda linnu agulitega,
või anda külasid külakestega,
või ehk soovi järgi kulda, hõbedat?"

„Pole vaja anda mulle midagi,
pole vaja linnu agulitega
ega külasid külakestega,
ega soovi järgi kulda, hõbedat.
Anna mulle ainult voli suur,
anna mulle voli tsaari kõrtsides,
voli juua viina rahata —
kas siis kannuga või poole kannuga,
või ka kapaga või poole pangega,
aga mõnikord ka terve pangega!“

Päikene Vladimir, suurvürst Kilevi,
andis voli suure temale,
voli juua kõigis tsaari kõrtsides,
juua viina ilma rahata —
kas siis kannuga või poole kannuga,
või ka kapaga või poole pangega,
aga mõnikord ka terve pangega.

5.

Ütleb nii Vladimir, suurvürst Kilevi:
„Mihhailo Potõk Ivanipoeg,
asjata sa andsid selle suure tõotuse.“

Vastab nii Mihhailo Potõk Ivanipoeg:
„Oh sa päikene Vladimir, suurvürst Kilevi,
aga tõotus see on antud ometi,
vaja minna mul nüüd maasse niiskesse,
maasse niiskesse tervelt kolmeks kuuks.“

Mihhailo Potõk Ivanipoeg
laskis teha maja väikese,
kus võis parajasti seista püsti just,
seista püsti või ka istuda,
aga mõnikord ka heita pikali.
Võttis endaga ta moona hulgana,
võttis sinna küünlaid, viirukit,
võttis leiba kaasa kolmeks kuuks,
võttis vettki kaasa kolmeks kuuks.
Käis siis ringi sepikodades,

pihid raudsed laskis taguda,
võttis kaasa latid, varvad ta,
esimesed latid tinased,
teised latid, varvad rauased,
latid kolmandad valgest vasest veel.
Läks ta nendega maasse niiskesse,
läks ta nõnda tervelt kolmeks kuuks.

Elas Mihhailo Potõk Ivanipoeg
öö ja päeva emas niiskes maas,
hakkas elama ta päeva teistki veel.
Ronis sinna siis neetud Madu suur,
kaheteistkümne oli ta londiga,
puusärki raudset hakkas lakkuma.
Kuid Mihhailo Potõk Ivanipoeg
haaras kinni neetud Maost sest,
raudsete pihtidega haaras kinni ta,
tinast lattidega hakkas kolkima,
siis veel teistega, mis tehtud rauast on,
kolmandatega, mis valgest vasest on.

Hakkas Madu viimaks teda paluma:
„Oh Mihhailo Potõk Ivanipoeg,
ära tapa mind, neetud Madu, sa,
annan sinule ma suure tõotuse:
ellu äratan siis Maarja, valge luigekse,
valge luigekse, printsessikse,
Podooliamaa kuningatütrekse,
sulle eluvett toon ma selle jaoks.“

Vastab Mihhailo Potõk Ivanipoeg:
„Oh sa Madu, madu neetud sa,
oled, Madu, sa õel ja kavalpea,
jätta mulle pandiks oma pojuke!“

Ju siis jättiski Madu kavalpea,
jättis oma poja pandiks tõsiseks.
Raius vägimees poja väikesteks tükkideks.
Läks siis Madu, neetud kavalpea,
tõi ta endaga kaasa eluvett.
Seadis poja tükid jälle kokku ta,
eluveega neid ta piserdas,
hakkas mao poeg sest jälle siplema.
Piserdas siis Maarjat, valget luigekest,
piserdas ta teda korda kolm:

esimesel korral Maarja võpatas,
teisel korral juba liigutas,
korral kolmandal juba ütles nii:

„Oh, küll kaua nüüd vist magasin!“

Ütleb Mihhailo Potõk Ivanipoeg:
„Poleks olnud mind, magaksid jäädavalt.“

Hõikas siis Mihhailo Potõk Ivanipoeg,
hõikas vägimehe võimsa häälega.
Sellest majad vastsed linnas vappusid,
tarad tugevad ümber kukkusid,
kõik need inimesed linnas kokkusid,
ära kokkusid, ise küsisid:

„Mis see imeasi hirmus sündind nüüd —
surnud maa all hakanud karjuma?“

Aga vandevennad sellest aru said.
Vana kasakas Ilja Muromets,
noor Dobrõnjake Nikitapoeg
sinna kohale kokku tõttavad,
ise ühte mõtet mõtleavad:

„Näha on, me vandevennaksel
hakkab umbne niiske mulla all,
ning seal lämbub ta ühes surnuga,
sest'ep karjub ta nii kõva häälega.“

Võtsid kätte nad raudsed labidad,
kaevasid ta välja valge liiva alt,
päevavalgele ta jälle aitasid
ühes Maarjaga, valge luigega —
ning on mõlemad nad jälle elavad.

Siis Mihhailo Potõk Ivanipoeg
hakkas lõbutsema tsaari kõrtsides,
hakkas jooma viina ilma rahata —
esmalt kannuviisi, poole kannuga,
siis ju kapaviisi, poole pangeaga,
aga ajuti ka terve pangeaga.

6.

Hakkas nii Mihhailo elama, olema.
Aga kuulsus, kumu käis sest üle maa,
läks sest kumu maile muilegi,
et on, elab Maarja, valge luigeke,

Podooliamaa kuningatütreke,
kuningatütar, tark kes kõigiti,
tark kes kõigiti, surematugi.

Tuli selle kumu peale siis,
tuli Leedumaa ilus kuningas,
ilus kuningas Ivan Okuljevitš
oma sõjaväega suurega,
kõrge Kiievi peale tuli ta.
Juhtus ajal sellel, päevil neil,
et ei olnud kodus vägimehi muid,
juhtus ainuüksi kodus olema
noor Mihhailo Potõk Ivanipoeg.
Seal Mihhailoke seab siis valmis end,
ise sõidab väljale laiale
væe suure vastu sõdima.

Jõudis kohale Mihhailo Potõk Ivanipoeg,
võitis selle væe ta kolme tunniga.
Tuli tagasi Mihhailo Kiievi,
heitis seal Mihhailo puhkama.

Magab vägimees, puhkab väsimust,
häda enda kohal ei ta aimagi.
Tull jälle ilus Ivan Okuljevitš,
veelgi suurema ta tuli väega,
tuli ise Kiievi linna ta.

Hakkas ise seal ta Maarjat kosima,
ise Maarjale nii ette rääkima:

„Oh sa Maarjake, valge luigeke,
tule, Maarjake, sa naiseks minule,
kuningas Ivan Okuljevitšile!“

Nõnda Maarjat veelgi meelitas:
„Tule, tule naiseks minule,
minu juures saad kuningaprouaks sa,
kuid Mihhailoga ju pole proua sa,
oled ainult pesupesija
juures valitseja suurvürst Vladimiri.“

Hakkas Maarja sest ka ise mõtlema:
„Milleks olla mul pesupesija,
parem olen siis kuningaproua ma
seltsis selle Ivan Okuljevi.“

Alles mõtles nii, juba tegigi,
Leedu kuningale läkski naiseks ta.

Magab veel Mihhailo, ennast kosutab,
häda enda kohal ei ta aimagi,
aga juba tema naine noor,
naine nooruke, kallis abikaas,
oma Maarjake, valge luigeke,
Ivan Okuljevile läbski mehele.
Uhes kuningaga sõitsid minema.

Tulid seal siis kurvad sõnumid
Mihhailo Potõk Ivanipojale:
„Mihhailo Potõk, Ivanipoeg,
siin sa sööd ja jood, ennast kosutad,
häda enda kohal ei sa aimagi,
kuid su Maarja, valge luigeke,
valge luigeke, printsessike,
Podooliamaa kuningatütreste,
Leedu kuningaga sõitis minema.
Läksid mõlemad Leedumaale nad.“

Mihhailo Potõk Ivanipoeg
pani enda siis naise riidesse,
võttis muidu ka naise moodu ta,
Leedu kuningat läks taga ajama,
et ei aimaks Leedu kuningas,
kes teda naise kujul taga ajamas.

Sõidab Mihhailo Potõk Ivanipoeg,
Leedu kuningale jõuab järele.
Nägi teda Maarja, valge luigeke,
valge luigeke, printsessike,
Podooliamaa kuningatütreste,
ise kuningale nõnda kõneleb:

„Oh sa kuningas Ivan Okuljevitsš,
juba taamal meid taga aetakse!
Sõidab nagu naine meile järele,
aga ehk on küll ta naise riides,
õige naine pole ta ometi.

See on Mihhailo Potõk Ivanipoeg.
Saada mind ta vastu kiiresti,
anna kaasa mulle unejookigil
On ta viina peale maias kangesti;
kui saab karika ta halja viinaga,
kus ta joob, seal uinub magama.“

Sõitis Maarjake vastu mehele,

ise nutab, kurdab raskesti:

„Oh sa Mihhailo Potõk Ivanipoeg!
Ära röövis mu see Leedu kuningas,
väevõimuga ta viis mu Kiievist.“

Pakkus haljast viina siis karika:

„Joo nüüd, kallike, haljast viina sa!“

Kus ta viina jõi, sinna maha jäi.

Hüppas Maarja juurde mehele,
nõiajõuga tõstis ta õlale,
laskis üle õla alla langeda,
ise nõnda nõidus loitsuga:

„Kus oli noor Mihhailo Potõk Ivanipoeg,
olgu seal nüüd kivi valge vaid:
jäägi nüüd, Mihhailo, sellesse kivisse!“

Läheb jälle Maarja Leedu poole siis,
Leedu kuninga seltsis läheb ta.
Juba jõudiski nii laiasse Leedusse,
Leedu kuninga kotta kõrgesse,
Leedu kuningaga hakkas elama.

Kaua aega seal ju elas ta.

7.

Igav oodata on vandevedadel —
Ilja Murometsil, vanal kasakal,
noorel Dobrõnjakesel Nikitišil.
Panid end palverännu riidesse,
panid jalga viisud pärnakoored,
panid selga rüüd mittevärvikad,
läksid nagu palverändajad,
läksid juurest suurvürst Vladimiri
juurde selle Leedumaa kuninga,
läksid otsima oma vandevennakest,
Mihhailo Potõkki Ivanovit.
Päeval käivad nad päikese valgusel,
öösel kõnnivad kivi kiirgusel.
Kivi kiirgava juurde jõudsidki.
Tuli teiseltki poolt palverändaja,
palverändaja ju halli peaga,
halli peaga, pooldi paljaga:
„Tervist teile, palverändajad!“

— „Tervist sullegi, sa palverändaja,
palverändaja, vanataadike,
vanataadike ju peaga halliga,
peaga halliga ja pooldi paljaga!“

„Kuhu lähete nüüd, palverändajad?“

Vene vägilased võimsad vastavad:

„Oh sa vanataat, vana palverändaja!

Kuigi käime palverändaja riides,

pole palverännul me ometi,

oleme kaks vene kanget vägimeest,

vana kasakas Ilja Muromets,

noor Dobrõnjake Nikitapoeg,

otsime siin oma vandevennakest,

Mihhailo Potõkki Ivanovit,

püha Venemaa võimast vägimeest.

Aga kes siis ise oled sa,

kustpoolt tuled, vana rändaja?“

— „Palverändaja ma olen kaugelt maalt,

tulen kaugelt maalt, mitte teie poolt.

Otsin Mihhailo Potõkki minagi.“

Läksid üheskoos nad, palverändajad,

läksid juurde Leedu kuninga,

keset linna seal nad seisma jäid,

otse kuninga enda lossi ees,

hõiskasid seal valju häälega.

Lossi seinad sellest vappusid,

tarad tugevad ümber kukkusid,

kõik need inimesed linnas kohkusid:

„Mihuke ime nüüd on juhtunud,

miks need rändajad on siia ilmunud?“

Ütleb nõnda Leedu kuningas:

„Need on imekanged palverändurid.“

Aga ütleb Maarja, valge luigeke,

valge luigeke, printsessike,

Podooliamaa kuningatütreste:

„Ei need ole ime-palverändurid,

need kaks vene kanget sangarit:

vana kasakas Ilja Muromets,

noor Dobrõnjake Nikitapoeg,

aga kolmas rändur mulle tundmata,

tundmata see rändur hallike,

juba hallike, peast ju paljake.
Kutsu, kuningas, need palverändurid,
pead kutsuma nad külla endale.
Kui ei tule nad su peole,
need kaks vene kanget sangarit,
siis nad lõhuvad meil terve Leedumaa.“

... Juba läks siis Leedu kuningas,
tuli kärmesti õuele laiale,
ühes Maarjaga, valge luigega,
valge luigega, printsessiga,
Podooliamaa kuningatütrega.
Läks see Maarja juurde meestele,
oma mehe vandevennile,
kutsus külla ta neid vene vägevaid,
kurtis härdalt oma meest ta kadunut.

Ju seal pärisid vene vägevad,
küsis vana kasak, Ilja Muromets,
kui ka noor Dobrõnja Nikitapoeg:
„Kus on nüüd Mihhailo Potõk Ivanipoeg?“
— „Pole näinud ma Mihhailot ammugi,
ise nutan teda taga härdasti,
ise meeles pean ma teda iga päev.“

Kutsus külla nad ta endale,
kutsus juurde Leedu kuninga.
Tuli juurde siis ka ise kuningas,
kutsus külla ta vene vägevaid.
Läksidki siis vene vägevad
Leedu kuninga juurde võõrsile.

Võttis vastu neid Leedu kuningas,
andis neile ausaid kinkisid,
andis neile kulda, andis hõbedat,
andis peeneid helmi eredaid,
kui ka palju kalleid kivisid.
Tänus kummardasid palverändajad,
tulid võõruspeolt nad tulema,
kuid ei kuulnud, kus on vandevend,
püha Venemaa võimas vägimees,
kus on Mihhailo Potõk Ivanipoeg.

Pöörasid nad jälle teele tuldule,
käisid päeval sel nad päikse valgusel,
öösel kõndisid nad kivi kiirgusel.
Jõudsid jälle juurde kivi kiirgava.

Ütles vana hall seal palverändaja:
„Oh te kanged vene rändajad,
nüüd te lähete teele ühele,
mina aga keeran teele teisele.
Jagame nüüd saadud varagi!“

Vene vägimehed nõnda ütlevad:
„Oh sa vana palverändaja,
palverändaja vanataadike,
vanataadike ju peaga halliga,
peaga halliga ja pooldi paljaga,
sina jagagi kõik me kingid nüüd!“

Hakkas jagama vana rändaja,
vana rändaja peaga halliga,
jagas kingikesed rohked need,
jagas kõik nad nelja osasse.

Vene vägimehed võimsad küsivad:
„Miks sa, vana palverändaja,
vana rändaja ju peaga halliga,
miks sa jagad kingikesed need,
jagad need siin nelja osasse,
aga meid siin kokku ainult kolm?
Kellele see neljas osa jääb?“

Vastab vana palverändaja:
„Oh te kanged vene rändajad,
hakkame siin tõstma seda kivikest.
Kes meist tõstab üle õla ta,
see'p see saabki osa neljanda.“

Vene vägimehed võimsad mõtlevad,
oma vägimehe-peaga arvavad:
„Kas ei tõsta siis me seda kivigi?!
Saame endale me osa sellegi.“

Ütleb nõnda vana palverändaja,
vana rändaja peaga halliga:
„Oh te vägilased, vene vägevad,
tõstke üles siis kivi kiirgav seel!“

Asub nüüd Dobrõnja Nikitapoeg,
hakkab tõstma kivi valget, kiirgavat,
tahab tõsta kivi üle õla ta.
Tõstis Dobrõnjake kivi vööni vaid,
aga vajub Dobrõnja maasse põlvini,
ei ta jaksand tõsta seda kivikest
kuni vägimeheliku õlani.

Asub nüüd vana kasak Ilja Muromets,
hakkab tõstma seda kivi kiirgavat,
tõstab kivikese valge rinnuni,
aga maasse vajub ise niudeni.

Tuleb siis see vana palverändaja,
palverändaja ju peaga halliga,
peaga halliga ja pooldi paljaga,
kivile valgele paneb alla käed,
tõstab õlani ta kivi kergesti,
laseb üle õla kivi langeda,
laseb langeda ta maale niiskele,
ise nõnda loitsib loitsuga:

„Katke, kivi, katke kaheks sa,
astu välja, Mihhailo Potõk Ivanipoeg,
astu välja kivist kiirgavast!“

Kaheks osaks kivi katkeski,
astus välja Mihhailo Potõk Ivanipoeg,
nägi oma vandevendi ta:

„Olge tervitatud, mu vandevennaksed!“

— „Ole tervitatud, Mihhailo Potõk Ivanipoeg!
Kuidas sattusid sa kivisse valgesse?“

„Pani siia mind mu Maarja, valge luigeke,
valge luigeke, printsessike,
Podooliamaa kuningatütreste.“

Andis mulle unejooki ta,
jootis sisse selle halja viinaga,
kus ma sellest jõin, sinna maha jäin,
ei tea rohkem sellest nüüdki ma.“

Ütleb vana palverändaja,
rändaja ju peaga halliga:
„Oh sa Mihhailo Potõk Ivanipoeg!
Kui saad jälle kõrgesse Kiievi,
juurde lahke vürst Vladimiri,
ehita siis seal kaks kõrget kirikut,

üks tee kirik sa Lunastajale,
teine tee pühimale jumalaemale
ja Mikulale pühamehele.
Palus mind pühim see jumalaemake
tulla appi teile maale niiskele,
välja aitama sind surmast asjatust,
surmast asjatust, nõiaväelisest.“

Jättis jumalaga vana rändaja,
vana rändaja ju peaga halliga,
jälle oma teed läks sealt ta minema.

9.

Vene vägimehed võimsad ütlevad:
„Oh me vannutatud vandevend
Mihhailo Potõk Ivanipoeg,
läheme meiegi kodu poole nüüd,
läheme jälle linna, kõrgesse Kiievi,
juurde lahke vürst Vladimiri!“

Ütleb Mihhailo Potõk Ivanipoeg:
„Oh mu ristil vandund vandevennaksed,
minul vaja minna laiasse Leedusse,
minna juurde Leedu kuninga.
Ära ajas ta mu hea hobuse,
ära viis ka Maarja, valge luigekse,
valge luigekse, printsessikse,
Podcoliamaa kuningatütrekse.“

Küll need keelitasid vandevennaksed:
„Oh me vannutatud vandevend
Mihhailo Potõk Ivanipoeg!
Pole ta naine sulle, vaid on nõiamoor,
hukka saadab ta su pea tulise,
toob ta sulle surma ilmaasjatu.“

Kuid Mihhailo Potõk Ivanipoeg,
ei ta kuula vandevennakseid,
käskis võtta neil ta kingikesed kõik,
minna tagasi kõrgesse Kiievi.
Ise aga astus poole Leedumaa,
poole Leedumaa, poole Poolamaa.

Juba tuligi ta laiasse Leedusse,
tuleb nagu palverändaja;

keset linna seal ta seisma jäi,
otse kuninga enda lossi ees,
hõikas seal ta valju häälega.
Lossi seinad sellest vappusid,
tarad tugevad kõik ümber kukkusid,
kõik need inimesed linnas kokkusid,
mehest-koletisest nõnda küsisid:

„Olid imemehed kord siin ennegi,
nüüd on tulnud ime uuesti.“

Agaga ütleb Maarja, valge luigeke,
valge luigeke, printsessike,
Podooliamaa kuningatütreste:

„Ei see ole hulkuv palverändaja,
see on Mihhailo Potõk Ivanipoeg.“

Valab kohe peekri unejooki ta,
jookseb kiiresti ta laiale õuele,
võtab vastu Mihhailo Potõki siin,
ise Mihhailole ta maani kummardab:

„Oh sa noor Mihhailo Potõk Ivanipoeg,
viis mind vägisi Leedu kuningas,
ilus kuningas, Ivan Okuljevitš.

Agaga nüüd ma, ajal praegusel
nagu ei saa olla, ei saa elada
ilma päikeseta mitte päevagi,
nii ka sinuta, Mihhailo Potõk Ivanipoeg,
ei saa elada ma mitte kuidagi,
ei saa elada, ei süüa, juuagi.

Oled olnud hädas suures sinagi,
kurva mõega, näha on, su huuledki,
joo siis selle mure peale nüüd,
joo nüüd viina haljast see peekrike!“

Jõi ta peekrikese, juba tahtis teist,
teise jõi, ju süda ihkab kolmandat.
Jõi Mihhailo jälle purju enese,
langes maha maale niiskele.

Agaga Maarja, valge luigeke,
palub Maarja nii Leedu kuningat:

„Ilus kuningas, Ivan Okuljevitš,
raiu maha nüüd ta pea tulinel!“

Agaga kuningas vastu kõneles:

„Oh sa Maarjake, valge luigeke,

pole auks see mulle, kangelasele,
maha lüüa meest, kes magab surnuna.
Las ta magab välja, kaineks, terveks saab,
siis ta tapan, kas siis üksinda,
või ka sõjaväega suurega.
Kui ta tapan nii, siis see mulle auks
kõigis külades ja kõigis riikides.“

Aga Maarjake, valge luigeke,
jooksis kiiresti sepipajasse,
tagus rauast siin ta naela viis,
võttis haamrigi ta kolmepuudase,
kahmas kaenla alla veel Mihhailogi,
tassis peretoa eeskotta ta.

Nägi seda Nastasja, kuningatütreke,
et nii tassitakse välja vägimeest,
hakkas vägimehest hale tal.

Aga Maarjake, valge luigeke,
valge luigeke, printsessike,
Podooliamaa kuningatütreke,
peretoa eeskotta jõudis mehega,
siia vägimehe ta seinale naelutas:
lõi ta naela ühesse jalasse,
lõi ta naela teisesse jalasse,
lõi ta naela kätte ühesse,
lõi ta naela kätte teisesse,
tahtis lüüa naela siis ka südame.
Kuid oli kaotanud ta naela viienda.
Jooksis otsima uut naela viiendat.

Aga noor Nastasja, kuningatütreke,
kiskus välja naelad seinast,
naelutas asemele surnud tatari,
surnud tatari, kes ära külmunud;
viis ta ära sealt vene sangari.

Jookseb Maarja, valge luigeke,
valge luigeke, printsessike,
Podooliamaa kuningatütreke,
ei ta vaadanud kijas pimedas,
lõi ta tatarlasse naela viienda.
Läheb siis ise juurde Leedu kuninga,
ise hoobeldes nii räägib sellele:
„Nüüd on viimaks otsas mu vaenlane.“

Aga noor Mihhailo Potõk Ivanipoeg
 Nastasja juures elas päeva kolm,
 hakkas endale siis hobust paluma:
 „Oh sa noor Nastasja, kuningatütreke,
 palu oma isa, Leedu kuningat,
 kas ehk saaksid talt vägilashobuse,
 et saaks jalutama sõita steppi sa.“

Noor Nastasjake, kuningatütreke,
 tuleb juurde Leedu kuninga,
 hakkab isakeselt hobust paluma:
 „Oh sa mu isake, Leedu kuningas,
 anna, isake, sa mulle hobune,
 anna hobune sa vägimehelik,
 et saaks jalutama sõita steppi ma,
 ennast lahutada stepil lagedal!“

Vastu lausus nii Leedu kuningas:
 „Mine tallidesse kuninglikesse,
 võta ratsu, mis su meele järele!“

Tuli ta tallidesse kuninglikesse,
 valis sealt ta ratsu kõige kangema,
 Mihhailo Potõki enda hobuse,
 trepi ette selle tõi Mihhailole.
 Siis Mihhailo Potõk Ivanipoeg
 pani enda naiseriidesse,
 sõitis naisena ta laiale stepile.
 Aga stepilt tuli kui vägimees,
 sõitis jällegi kuningaõuele,
 nõudis endale Leedu kuningalt,
 nõudis väge suurt ta vastu endale.

Tundis Maarja, valge luigeke,
 valge luigeke, printsessike,
 Podooliamaa kuningatütreke,
 tundis kohe hääle endise;
 valas haljast viina karika,
 jooksis jälle õue kiiresti,
 pakkus seda ühes unejoogiga:
 „Oh sa noor Mihhailo Potõk Ivanipoeg!
 Ei saa elada ma enam kuidagi,
 ei saa elada ma enam päevagi
 ilma päikeseta kaunita,

ilma sinuta, noor Mihhailo Potõk Ivanipoeg!
Ei saa enam elada sinuta,
ei saa süüa ega juua ma.
Küll oled murepäevi näinud sinagi,
küll on kurva moega huuled sinulgi,
joo siis selle mure peale sa,
joo nüüd selle suure murega,
joo see peeker haljast viinakest!"

Nõnda palus ta, ise pisarais,
ise pisarais ta nutab valju häälega.
Juba siis Mihhailo Potõk Ivanipoeg
välja sirutas oma käe parema.
Aga noor Nastasja, kuningatütreste,
vööni ennast aknast välja kummardas:
„Hei, sa Mihhailo Potõk Ivanipoeg!
Kui sa sellest viinast haljast jood,
kus sa sellest jood, sinna maha jääd.
Raiub otsast ta su pea tulise,
raiub sinu enda terava mõõgaga.“

See Mihhailo Potõk Ivanipoeg,
ei ta enam joonud viina haljast siis,
ainult korra äigas terava mõõgaga,
maha lõi ta Maarja pea tulise,
lõi eest tegude ta üliõelate.
Hüüdis vihasena vene vägimees:
„Hävitan nüüd terve Leedumaa,
raiun kuningaltki pea ta tulise.“

Palus siis Nastasja, kuningatütreste:
„Oh Mihhailo Potõk Ivanipoeg,
ära pead mu taadilt raiu sa
eest ta tegude üliõelate,
ära hävita ka laia Leedumaad!“

Oma vägilasesüdant siis ta vaigistas,
võttis ainult Nastasja endaga,
võttis sellelt Leedu kuningalt
noore Nastasjakese päris ausasti.
Ühes sõitsid nad kõrgesse Kiievi,
juurde lahke vürst Vladimiri.
Seal ta ristiti usku õigesse,
laulatati siis nad kuldse krooni all,
ühes hakkasid nad elu elama. — —

DANILO LOVTŠANIN.

Oli pidu vürst Vladimirl,
Kitevi päikesel Vseslavitšil,
oli pidu aus, lustlik pillerkaar,
oli palju vürste ning bojaare seal,
palju vägilasi võimsaid, tugevaid.
Pooldi söönuks end bojaarid söönud ju,
pooldi joonuks end bojaarid joonud ju,
hakkasid bojaarid hooplema:
kes on rammukas, see hoopleb rammuga,
kes on varakas, see hoopleb varaga,
kes on kaubamehed, kiidavad kaupasid,
oma kaupasid meretaguseid;
kel on mõisad, kiidavad mõisaid neid,
oma pärusmaid kõige rikkamaid.

Ei seal hoople ainult Danilo Denisjevitš.
Ütleb ise nii Vladimir-vürst:

„Oi-oi sind, Danilo Denisjevitš,
miks ei sina mul hoople millestki?
Või ei ole sul, millega hoobelda?
või ei ole sul naistki noorukest,
või ei ole sul riideid värvikaid?“

Vastu ütleb nii Danilo Denisjevitš:

„Oh sa isake Vladimir-vürst,
küllap minulgi on kulda, hõbedat,
küllap minulgi on naine nooruke,
on ka minul riideid värvikaid.
Muidu ainult jäin ma mõttesse.“

Läks Danilo ära vürsti saalidest.

Aga ütleb nii Vladimir-vürst:
„Oh teid, vürstid ja bojaarid mull
Teistel kõigil teil oma naised on,
ainult mina käin ilma naiseta.
Otsige ka mulle mõrsja kenake,
et oleks kenake ja muidu tubli see:
näolt kaunike ja arult kohane,
et ta vene kirja oskaks lugeda,
oskaks kirikuviise laulda ka,
et teda kutsuda teil kõlbaks emandaks,
vürstiemandaks, kõrgeks käskijaks.“

Ütleb nõnda vürsti käelt pahemalt,
ütleb Mišake Putjatinitš:
„Oh sa isake, Vladimir-vürst!
Palju olen sõitnud maadel kaugetel,
palju olen näinud kuningatütteidki,
palju näinud, ja neil aru proovinud.
Näolt kes kaunike — pole arult kohane,
arult kes kohane — pole näolt see kaunike.
Aga pole näind ma säärast iludust
ega kohanud säärast arukust,
kui on sellel Danilo Denisjitšil,
kui on tema Vassilissa Mikulitšnal.
Näolt ta kaunike ja arult kohane:
oskab hästi vene kirja ta,
kirikulaule kaunilt oskab laulda ka.
Seda kõlbaks meil kutsuda emandaks,
vürstiemandaks, kõrgeks käskijaks.“

Ei need sõnad hästi vürstile meeldinud,
Vladimirile need olid vastikud;
hüüdis isake Vladimir-vürst:

„Kus on seda nähtud, kus on kuuldudki,
et saab naise võtta mehelt elavalt?“
Käskis Miša ta puua võllasse.

Aga Miša Putjatinitš oli taibukas,
juba teisest küljest keerutas:

„Oh sa isake, Vladimir-vürst!
Ära kiirusta veel minu võllaga,
luba, käskija, et sõna räägin ma!“
Käskis vürst tal sõna rääkida.

„Saadame Danilo laiale väljale,

ära sinna Levanidovi aasale,
juurde suliseva allika;
käseme tal tuua linnu valgekurguse,
käseme tal tappa lõvi tigeda,
tuua lõunaroaks need sulle, vürstile.“

Need-ep sõnad vürstile meeldisid,
vürst Vladimirile õiged näitasid.

Aga ütles vana kasakas,
vana kasakas, Ilja Muromets:

„Oh sa isake, Vladimir-vürst!
Küllap hukkad nii sa pistriku heleda,
kuid ei püüa nii sa valget luigekest.“

Ei need sõnad vürstile meeldinud,
käskis ta Ilja heita keldrisse.
Ise istus aga kuldsele toolile,
kirjad kirjutas kiire kirjaga.
Saatis Mišaga ta need Tšernigovi:
„Sõida, Mišake, sa nüüd Tšernigovi,
Danilo kotta mine, Vassilissa kambrisse!“

Sõidab õue Miša hoolimatuna,
tungib tuppa ta teatamatuna.
Ütleb temale Vassilissa Mikulišna:
„Oh sa mühakas, sihuke sohipoeg,
miks sa, mühakas, nõnda talitad:
sõidad õue hoolimatuna,
tungid tuppa teatamatuna?“

Vastab nii Mišake Putjatinitš:
„Oh sa Vassilissa Mikulišna,
ei ma omal tahtel sind siin külasta,
saatis siia mind Vladimir-vürst
ühes selle kiire kirjaga.“

Pani lauale ta kirja, ise välja läks.
Hakkas Vassilissa kirja vaatama,
hakkas valama ta kuumi pisaraid.
Heitis seljast siis riided värvikad,
pani selga siis mehe riided ta,
istus ratsule, sõitis väljale,
otsis sõpra kallist — Danilokest.

Leidis Danilo kalli, Denisjitši,
ütles temale ta sõnad säärased:
„Oh sa noor Danilo Denisjevitš!

Oh mu lootus sa, südame sõbrake!
See on viimne kord, kus üksteist näeme!
Kuju kõrgesse koos nüüd sõidame!”

Vastab temale Danilo Denisjevitš:

„Oh sa Vassilissa Mikulišna!
Sõidame veel väljal lagedal,
laseme hanesid ja valgeid luikesid.“

Sõitsid, jõudsid nad koju kõrgesse.
Ütleb nii Daniloke Denisjevitš:

„Väike nooletupp too mulle nooltega!”

Tõi talle naine suure tupe nooltega.
Ütles nõnda Danilo Denisjevitš:

„Oh sa mühkam rumal, tütar isatu,
miks ei, mühkam, sa täida käsku mul?
Või ei tahagi sa ülemat kuulata?”

Ei seda pahaks pannud Vassilissake,
ütles vastu talle sõnad säärased:

„Oh sa mu hingeke, südamesõbrake,
oh sa noor Danilo Denisjevitš!
Lisanooligi tuleb tarvis sul,
ei küll vürsti, ei bojaari jaoks,
vaid su oma venna, vägimehe jaoks.“

Sõitis siis Danilo väljale laiale,
Levanidovi ta tuli aasale,
juurde vuliseva allika,
juurde kaevu külmaveelise.
Vaatas sealt ta pikasilmaga,
vaatas Kiievi linna poole ta.
Ei seal lumed valged väljal valenda
ega mudad mustad väljal mustenda,
valub, mustendab vene vägi seal,
tuleb tapma ta Danilo Denisjiti!

Hakkas nutma Danilo kibedaid pisaraid,
ütles seal Danilo sõnad säärased:

„Näha on: pole vaja mind enam vürstile,
näha on: pole vürstile enam teener ma.“

Võttis Danilo siis mõõga terava,
raius puruks ta vene väe kõik.

Läheb aega mööda veidike,
vaatab taas Danilo kiikritorusse,
vaatab Kiievi linna poole ta.

Ei kaks metsa kiskjat väljal hulgu seal,
ei kaks haljast tamme väljal vaaru seal,
tulevad, vaaruvad kaks kanget vägimeest,
tulevad tapma Danilo Denisjitšit:

üks ta oma vend Nikita Denisjevitš,
teine ristivend Dobrõnja Nikitinitš.

Hakkas nutma Danilo pisaraid kibedaid:
„Tõesti, issand on mu peale pahane,
Vladimir-vürst mu peale vihane!“

Veelgi ütleb nii Danilo Denisjevitš!
„Kus on seda nähtud, kus on kuulduki:
Vend et venna peale tuleb sõjaga?“

Võttis siis Danilo oda terava,
torkas odavarre maasse niiskesse,
odaterasse heitis enese,
rinna valge endal ise purustas,
selged silmakede ise pimendas.

Sõitsid juurde talle kaks need vägimeest,
nutma hakkasid kuumi pisaraid.
Kui aga nutnud, koju pöörasid,
vürst Vladimirile nõnda ütlesid:

„Ei nüüd enam ole meil Danilokest,
ei ole uljast meil Denisjitšit.“

Juba Vladimir end asutab reisule,
juba istub ta tõlda kuldseesse.
Sõitis linna ta, Tšernigovi,
sai Danilokese koja ette ju;
kõndis Vassilissa kambrisse,
suudles sellel huuli suhkruiseid.

Ütleb nii Vassilissa Mikulišna:
„Oh sa isake, Vladimir-vürst!
Ära suudle mind sa veriste hualtega,
ilma Danilota, mu kalli sõbrata!“

Vastab temale Vladimir-vürst:
„Oi-oi sind, Vassilissa Mikulišna!
Pane selga nüüd riided värvikad,
riided toredad, rikkad pulmarüüd!“

Pani selga ta riided toredad,
võttis kaasa ka pussi terava;
sõitsid Kiievi linna poole nad,
sõitsid mööda Levanidovi niitudest.

Ütles seal Vassilissa Mikulišna:
„Oh sa isake, Vladimir-vürst!
Las jätan hüvasti oma kalli sõbraga,
selle Danilokese, Denissi pojaga!“

Saatis kaasa talle vürst kaks vägimeest.
Kalli sõbra juurde Vassilissa kiirustas,
sõbra kohale end maha kummardas,
ütles kahele ta vägimehele:

„Oh te kaks mu kanget vägimeest!
Vürst Vladimirile, minge, ütelge,
et ei jätaks meid ta laiale väljale,
siia lamama koos kalli sõbraga,
selle Daniloga, Denissi pojaga!“

Võttis Vassilissa pussi terava,
oma rinna valge ise purustas,
selged silmakesed endal pimendas.

Nutma puhkesid vägimehed need.
Vürst Vladimiri juurde läksid siis:

„Oh sa me isake, Vladimir-vürst!
Pole enam emakest Vassilissa Mikulišnat!
Enne surma meile ta kõneles:

„Oh te kaks mu kanget vägimeest!
Vürst Vladimirile, minge, ütelge,
et ei jätaks meid ta laiale väljale,
väljal lamama koos kalli sõbraga,
selle Daniloga, Denissi pojaga.“

Sõitis vürst Vladimir linna, Kiievi,
Ilja Murometsi laskis keldrist ta,
süudles pead tal meelegohale:

„Tõtt sa ütlesid, vana kasakas,
vana kasakas Ilja Muromets!“

Sooblinahkse talle kinkis kasuka,
aga Miša pani tõrvakatlasse.

STAVJOR GODINOVITŠ JA VASSILISSA NIKULITŠNA.

Punapäikesel vürst Vladimiril
oli pidu suur kolmat päeva ju.
Kõik sel peol ju söönud söönuks end,
kõik sel peol ju joonud joonuks end,
kõik ju peol sel hakkasid hooplega.

Kiidab üks see oma linnu, aguleid,
teine külasid ja külakesigi,
kolmas kiitleb oma rohke rahaga,
rohke rahaga loendamatuga.
Mõni hoopleb oma kiire ratsuga,
tark see uhkustab oma hea emaga,
narr see uhkustab oma noore naisega.

Istub hulgas ka Stavjor Godinovitš,
ei ta söö, ei joo, prassi ei teistega,
valgeid luikesid laual ei rebesta,
mitte millegagi ei ka uhkusta.

Käib seal päikene Vladimir, suurvürst Kiievi,
ise päikene see nõnda pajatab:

„Oh sa nooruke, Stavjor Godinovitš,
ei sa söö, ei joo, ei prassi teistega,
valgeid luikesid laual ei rebesta,
ei sa millegagi, Stavjor, ka uhkusta.
Vist veel pole sul linnu, aguleid,
ega külasid, külakesigi,
pole kulda sul tarbeks küllalt veel?
Kas sul pole siis head ehk emagi,
pole kiiduväärset naistki noort?“

Vastab nii Stavjor Godinovitš:
„Küllalt on linnu mul, küllalt aguleid,

küllalt külasid, külakesigi —
aga ei maksa mehel ju nendega hoobelda.
Küllalt raisata mul kulda, hõbedat,
kuid ei maksa mehel ju sellega hoobelda.
Küll on sõita mul ka kiireid hobuseid,
halp on mehel aga hoobelda nendega.
Kuigi hea ja tubli mul on emake,
sobi ei minul, mehel, hoobelda sellega.
Kuigi kiiduväärne on mul naine noor,
kõlba ei hoobelda ju mul ka naisega:
ta bojaare, vürste kõiki ninapidi veab,
pea segi ajab Vladimir-päikesel.“

Ütlesid bojaarid, vürstid kõik:
„Vaata, kus hoopleski Stavjor Godinovitš,
siiski hooples oma noore naisega,
ta bojaare, vürste kõiki ninapidi veab,
pea segi ajab Vladimir-päikesell
Paneme Stavjori seniks pogrissi,
pistame keldrisse ta sügavamasse,
kuni see Stavjori naine noor
vürste ja bojaare ninapidi veab,
pea segi ajab Vladimir-päikesel.“

Oli seal Stavjoril oma sulane,
istus see Stavjori heale ratsule,
sõitis ruttu Stavjori linna ta;
Stavjori naise juurde tuli seal,
juurde noore Vassilissa Nikulitšna:
„Oh sa noor Vassilissa Nikulitšna,
oh Stavjori naine sa nooruke!
Hooples nüüd Stavjor Godinovitš,
hooples vürsti ees ta sinuga,
oma noore naise Vassilissaga,
et see vürste ja bojaare ninapidi veab,
pea segi ajab Vladimir-päikesel.
Seni peab Stavjor nüüd keldris istuma,
kuni hooplused need täitnud sa.“

Ütles nii Vassilissa Nikulitšna:
„Ei saa välja osta Stavjori ma rahaga,
ei saa sealt Stavjori päästa ma võimuga,
pean ta päästma oma naisearuga.“

Tõusis siis Vassilissa jalule jõudsaile,

laskis mehe moodi juuksed lõigata,
kogus kokku vabra družiina ta,
nelikümmend noormeest võitlejat,
nelikümmend noort veel ammuküttigi,
ise saadikuna sõitis Kiievi,
juurde päikese, suurvürst Vladimiri.

Jättis kaasaväe ta stepile laiale,
ise saadikuna sõitis vürsti jutule:

„Tere, päikene Vladimir, suurvürst Kiievi!“

— „Kustpoolt tuled, uljas noormees sa,
kustpoolt maalt ja riigist pärit oled sa?
Kuidas nimetama peab sind nimega,
kuidas austama sind isanimega?“

„Olen pärit ma kaugelt Poolamaalt,
olen poeg ma Poolamaa kuninga,
noor Vassilike Nikulovitš.

Oh sa vürst Vladimir, punapäikene,
tuln heas asjas, tuln kosja ma,
tahan tütart kallist sult kosida.“

„Lähen tütrega ma aru pidama.“

Tuli päikene Vladimir, suurvürst Kiievi,
tuli tütre juurde nõu ta pidama:

„Oh sa tütreke, mu armsake,
sõitis siia poeg Poolamaa kuninga,
noor Vassilike Nikulovitš,
tahab naiseks sind, tütart mu armsamat.“

Utleb vastu nii tütar ta armsake:

„Oh sa vürst Vladimir, punapäikene!
Mis sul, taadike, nüüd küll arus on,
mis sul arus on, mis sa mõtled küll:
tahad mind, tüdrukut, sa naita naisele?
Kõik ta rind ja puusad nagu naiselgi,
naise moodi kõik ta kõneviisidki;
kohad veel näha need, kus seisnud sõrmused;
põlvi koos ta peab, vara hoida teab.“

Utleb nii Vladimir, suurvürst Kiievi:

„Lähen, saadikut veel püüan vaadata.“

Tuli jälle juurde Poolamaa saadiku,
juurde noore Vassili Nikulitši:

„Oh sa noor Vassili Nikulovitš,
kas ehk pärast reisi sauna sooviksid?“

„Poleks paha see, Vladimir-päikene, hea on reisilt tulles lämbe leilike.“

Käskis vürst Vladimir kütta saunakest, ise järgi siis ta tuli Vassilile:

„Sooja sauna nüüd läheme vihtlema!“

Seni kui seadis end Vladimir-vürst, saadik saunas juba oligi vihelnud.

Vastu tuleb teel, annab au ka veel:

„Ole tänatud, sa suur Vladimir-vürst, aituma sulle sooja leili eest!“

Vastab temale Vladimir-päikene:

„Kuis nii kiiresti ju said sa viheldud?“

„Oh Vladimir-vürst, sa punapäikene,

teie asi on ju peremehelik,

meie asi aga nagu saadikul;

pole aega meil end kaua seadida,

pole aega kaua leilis haududa.

Tulin asja pärast, tulin kosima,

sinu tütrekest kõige armsamat.“

— „Lähen tütreaga veel aru pidama.“

Tuli päikene Vladimir, suurvürst Kiievi,

ise tuli tütrelt jälle küsima:

„Oh sa tütreke, mu armsake!

Ikka poeg see Poolamaa kuninga,

noor Vassilike Nikulovitš

tahab endale naiseks saada sind.“

Vastab temale tütar armsake:

„Oh sa päikene Vladimir-vürst!

Mis sul, taadike, nüüd küll arus on,

mis sul arus on, mis sa mõtled küll?

Tahad mind, tüdrukut, sa naita naisele:

kõik ta rind ja puusad nagu naiselgi,

naise moodi kõik ta kõneviisidki,

kohad veel näha need, kus seisnud sõrmused;

põlvi koos ta neab, vara hoida teab.“

Utleb siis Vladimir, suurvürst Kiievi:

„Lähen, saadikut veel nüüan proovida.“

Tuli saadiku juurde jälle ta:

... „Oh sa noor Vassili Nikulovitš,

kas tahad aega viita minu meestega,

läbi kuldse rõnga lasta noolega?“

Vastab nii Vassili Nikulovitš:

„On mul ammukütid jäetud stepile;
tuleb endal mul su meestega võidelda,
läbi kuldse rõnga lasta noolega.“

See Vladimir, suurvürst Kiievi,
noore ammuküti saatis osava.
Laskis korra see — ei küündinud sihini,
laskis teise — üle lendas nool,
laskis kolmanda — ei tabanud täppi see.
Aga noor Vassili Nikulovitš
nööri siidise ju vinna pingutas,
karastatud noole peale asetab,
sihtis läbi rõnga kullase,
laskis läbi rõnga kullase,
tabas noasse, mis seatud vastu seal,
noole kaheks pooleks nuga lõhestas,
ühesuurused need, üheraskused.

Ise nii Vassili sõnad kõneleb:

„Oh sa vürst Vladimir kõrges Kiievis,
tulid head asja ma siia ajama,
tulid kosima su tütart armsamat.“

„Lähen tütre juurde aru pidama.“

Tuli tütre juurde, jälle manitseb:

„Ikka sind Vassili tahab kosida.“

Aga tütreke see ikka endiselt:

„Oh sa päikene, Vladimir-vürst!

Mis sul, taadike, nüüd küll arus on,
mis sul arus on, mis sa mõtled küll?

Tahad mind, tüdrukut, sa näita naisele?

Kõik ta rind ja puusad nagu naiselgi,
naise moodi kõik ta kõneviisidki;

kohad veel näha need, kus seisnud sõrmused,
põlvi koos ta peab, vara hoida teab.“

Ütleb taas Vladimir, suurvürst Kiievi:

„Lähen, saadikut veel püüan proovida.“

Läks ta jälle juurde saadiku:

„Oh sa noor Vassili Nikulovitš,
kas tahad aega viita minu meestega,
meeste maadluses jõudu katsuda?“

„Minu maadlejad jäid stepile laiale,
tuleb endal mul su meestega maadelda.“

Tuli välja Vassili Nikulovitš,
tuli välja ta õuele laiale,
vürsti meestega ta hakkas võistlema,
meeste maadluses jõudu katsuma:
haarab käega ühest, teisest teisega,
kolmandat veel keskele virutab,
pani kolmekaupa pea nad maha kõik;
keda pani, enam ei tõusnud need.

Tuli ju Vladimir õuele laiale:
„Oh sa noor Vassili Nikulovitš,
oma vägimehe-südant veidi taltsuta!“
— „Tulin asja head ma siia ajama,
tütart armsamat sult tulin kosima.
Kui sa ei anna auga, võtan auta ta,
võtan auta, peksan läbi sinu ka.“

Ei Vladimir enam tütrelt küsinud;
hakkas kohe tütart andma naiseks ta
Vassilile Nikulapojale,
sellele Stavjori noorele naisele.
Päeval kolmandal juba pulmad on.

Aga noor Vassili ise kurvaks jäi,
laskis longu oma pea ta tulise,
tellistest põrmandale selged silmad löi.

Küsis ju Vladimir, suurvürst Kiievi:
„Miks, Vassilike, sa kurvaks jäid?“

„Ei tea, miks mul läks nõnda nukraks meel,
kas ehk isa kodus ära surnud on,
või on hinge heitnud kodus emake,
või ehk sõbrad väljal laial hädas on.
Kas ei ole teil mõnd noort mängumeest,
kes võiks mängida vahtrast kandlekest?
See ehk rõõmustaks südant kurba mul.“

Noori mängumehi kohe kutsuti,
kõik nad kannelt löid, kuid vähe rõõmu tõid,
noort Vassilit ei nad suutnud trööstida.

Küsib jälle nii Vassili Nikulovitš:
„Kas ehk pole sul noori vangisid,
kes võiks mängida kannelt rõõmsamalt?“

Lasti välja noori vange siis.
Hakkasid mängima need kannelt vahtrapuist,
kõik nad kannelt löid, kuid vähe rõõmu tõid.

Utleb jälle Vassili Nikulovitš:

„Oh sa päikene Vladimir, suurvürst Kliievil Olen kuulnud kord ma oma vanemalt, et on kuskil siin Stavjor Godinovitš, kes on kandlelööja kõige osavam.“

Toodi siis Stavjorgi keldrist sügavast; hakkas mängima ta kannelt vahtrapuist. Sellest rõõmsaks sai Vassili Nikulovitš:

„Kuidas elad sa, Stavjor Godinovitš? Kas sa mind, Stavjor, enam ei tunnegi?“

Vastas nii Stavjor Godinovitš:

„Ei ma tunne küll, pole näinudki.“

„Kas sa mäletad, Stavjor Godinovitš, kuis me õppisime kirja tegema: oli tindipott siis minul hõbedast, sinul aga sulg siis oli kullatud.“

Sina kastsid sulge kiiresti, aga mina kastsin ainult harvasti.“

— „Ei me ole koos kirja õppinud.“

„Kas siis mäletad, Stavjor Godinovitš, kuidas mängisime koos kord svaikat¹ me: oli minu rõngas seekord kullatud, aga sinu nael, see oli hõbedast; sina viskasid sisse alati, mina viskasin ainult harvasti.“

— „Ei me ole koos svaikat mänginud.“

Uttles siis Vassili Nikulovitš:

„Oh sa vürst Vladimir, punapäikene! Lase, Stavjoriga me steppi sõidame minu kaasaväge vaprat vaatama.“

Utlevad nii vürstid ja bojaarid kõik:

„Kui Stavjori me lubame, teda enam ei näe me, kui aga ei luba me, siis saadikut solvame.“

Ei nad sõandanud saadikut solvata, lasksid sõita tal koos Stavjoriga.

Sõitis siis Vassili stepile laiale juurde oma vabra kaasaväe, astus telki lõuendisesse.

¹ Svaika — mäng, kus suure peaga nael tuleb visata maa peal asuvasse rõngasse nii, et ta püsti seisma jääks. (Tõlk.)

Naise riided pani selga seal,
sai Vassili jälle naiseks endiseks:
„Ole tervitatud, Stavjor Godinovitš,
kas sa ikka veel ära ei tunne mind?“

Vastab nii Stavjor Godinovitš:
„Ole tervitatud, Vassilissa Nikulitšna,
minu enda naisuke nooruke!“

Küsib nii Stavjorilt Vassilissa Nikulitšna:
„Oh sa noor Stavjor Godinovitš,
miks, Stavjor, sind pandi keldrisse?“

„Sest et hooplesin seal peol ma sinuga,
et bojaare, vürste sa ninapidi vead,
pea segi ajad ka vürst Vladimiril.
Aga naisuke, Vassilissa Nikulitšna,
sõidame nüüd koos me koju jällegi!“

Vastab nii Vassilissa Nikulitšna:
„Pole auks see meile, uljaile,
kui nii varga kombel paeme Kiievist.
Läheme lõpuni mu pulmi mängima!“

Moondas riietega end jälle saadikuks,
sõitsid uuesti nad kõrgesse Kiievi,
juurde lahke vürst Vladimiri,
et seal pulmapidu lõpuni mängida.
Ise küsis nii ta vürst Vladimirilt:

„Oh sa vürst Vladimir, punapäikene,
miks on vangis sul Stavjor Godinovitš,
sügavasse keldri miks ta mõistetud?“

„Seepärast on vangis Stavjor Godinovitš,
sügavasse keldri on ta mõistetud,
et ta hooples oma noore naisega:
kõiki bojaare, vürste see ninapidi veab,
pea segi ajab ka vürst Vladimiril.“

„Oh sa vürst Vladimir, punapäikene,
mis sul tõesti praegu arus on,
mis küll mõtled oma meelest sa?
Naidad tütarlast sa naisterahvale,
just Stavjori noorele naisele,
Vassilissale Nikulatüttele?“

Ju siis vürst Vladimir, punapäikene,
laskis longu oma peakese tulise,
põrandale lõi oma selged silmadki.

Mõtlemä jäid vürstid ja bojaarid kõik,
jäid nad mõtlemä, hakkasid ütlemä:
„Ninapidi vedas ta vürste, bojaare, meid,
pea segi ajas ka sul, Vladimiril.
Ole terve sa, Stavjor Godinovitš,
oskasid hoobelda sa oma naisega!
Kauple nüüd, Stavjor, sa vabalt Kilevis,
kauple nüüd siin, kaua tahad sa,
kauple eluaeg siin lõivu maksmata!“

SOLOVEI BUDIMIROVITŠ.

Kõrge, kõrge on laotus taeva all,
sügav, sügav on meri-ookean,
laiad, avarad maailma maad ja teed,
sügavad on hauad Dnepri jões!

Tagant mere, mere sinise,
mere käärust, kaugelt, haljalt maalt,
kuulsast linnast, nimega Ledenets,
juurest tsaari sealse, meretaguse,
välja sõudsid, sõitsid kolmkümmend laevukest,
kolmkümmend laevukest ja veel laev siis üks,
kuulsa, rikka kaupmehe enda laev,
kaupmehe, nimega Solovei Budimirovitš.

Uhkelt kõigiti need laevad ehitud,
aga üks on laev uhkem kõigist muist,
sellel laeval uhkel, sel „Pistrikul“,
silmade asemel otsale pandud on
kallid kivikesed, safiirid säravad;
kulmude asemel külge tal löödud on
mustad sooblid, mis toodud jakuutidelt,
toodud jakuutidelt kaugelt Siberist.
Vurrude asemel ette tal torgatud
terasnoakest kaks teravaotsalist;
kõrvade asemel külge tal pistetud
terasodasid kaks, mis pärit Idamaalt;
kaks seal lahitsat alla on rippumas,
lahitsat kaks, mis lastud talvel on.
Veelgi laeval uhkel, sel „Pistrikul“,
külge löödud laka asemel
rebast kaks on ruskekarvalist.
Veelgi laeval uhkel, sel „Pistrikul“,

saba asemel küljes rippumas
kaks oli karu valget, vööramaist.
Käilast, ahtrist laev on nii kui metsapull,
aga küljed tal nagu kiskjal on.

Laevad need olid sõitmas Kiievi,
juurde lahke vürst Vladimiri.
Aga laeval ühel, sel „Pistrikul“,
kahhelkividest on kaunis majake,
majas nikerdatud on pingike,
pingil kirjad sees on kallist mursuluust¹,
pöetud sametiga pink see kaetud on,
aga pingil istub noor ja nägus mees,
noormees Solovei, Budimiri poeg.

Ütles Solovei sõnad säärased:

„Hei, te kaubamehed, kallid laevnikud,
mulle vande andnud killavanemad!
Kui me jõuame linna, Kiievi,
juurde lahke vürst Vladimiri,
mida annaksin ma kingiks vürstile,
mida meelega mehele kõrgele?“

Nõnda vastavad laevaülemad,
teistest kallimad killavanemad:

„Hei, sa kuulus, rikas kaubasaks,
isand noor, Solovei Budimirovitš!
Küllalt, isand, teil on kulda, hõbedat,
palju sadasid teil musti soobleidki,
teisi sadasid ruskeid rebaseid.

On teil, isand, veel kalleid kangaid häid,
siid-damastisid, mis peene kirjaga;
kirjad kavalad seal, toodud Tsargradist,
kirjad targad, mis on andnud Jeruusalem,
või mis välja mõelnud Solovei Budimirovitš —
kullast, hõbedast, et siid ei paindugi.“

Sõitsid laevad alla kuulsa Kiievi,
heitsid ankru välja mehed Dnepri jõel,
lasksid sillad sealt järsule kaldale.
Tollimaksu maksid tollimajas siis:
seitse tuhat maksid kõigilt laevadelt,
kõigilt laevadelt, kõige vara pealt.

¹ murss (vene морж) — merihobune. (Tõlk.)

Võttis Solovei nüüd kulda kallimat,
võttis tuhat musta sooblit ta,
teise tuhande ruskeid rebaseid,
läks ta juurde lahke vürst Vladimiri,
läks družiinasaali valgesse.

Uksed nagu ise lahti lähevad,
tuleb sisse noormees sirge, rühikas,
noormees Solovei, Budimiri poeg.
Lunastaja pildi ees ta palvetab,
vürst Vladimirile siis ta kummardab,
vürstinna Apraksiale veel eraldi.
Oma kallid kingid annab vürstile,
tuhatkonna musti soobleid toob,
teise tuhande ruskeid rebaseid,
kuid vürstinnale damasti säravat,
damastist kallimad veel kirjad on ta peal,
kirjad kavalad, mis toodud Tsargradist,
kirjad targad, mis on andnud Jeruusalem,
või mis välja mõelnud Solovei Budimirovitš —
kullast, hõbedast, et siid ei paindugi.

Vürstile need kingid meeldisid
ja vürstinnale seda rohkem veel.

Ütles nii Vladimir, lahke vürst:

„Oi-oi sind küll, sa rikas kaubamees,
Solovei, sa Budimiri poeg!
Asu siia vürsti lossi nüüd,
või ehk võta loss bojaaridelt,
või kui tahad, siis ka aadlikelt!“

Vastab Solovei, noor Budimiri poeg:

„Pole tarvis mulle lossi vürsti käest,
pole tarvis mulle lossi bojaaridelt,
pole tarvis ka lossi aadlikelt.

Anna mulle ainult maad üks lapike,
mida pole küntud, haritud,
juures sinu enda nõbukese vürstliku,
juures noore Zapava Putjatišna!
Tema aiakeses haljas seal,
tema kirsi-, sarapuude keskele
kena lossi teeksin endale.“

Ütles valitseja, lahke Vladimir-vürst:
„Sest vürstinnaga me aru peame.“

Aru pidasid, Soloveile andsidki
tüki maad, mis polnud küntud, haritud.

Läks siis Solovei oma purpurlaevale,
ütles Solovei seal, Budimiri poeg:

„Hei, te minu töömehed tüsedad,
võtke kätte oma kirved teravad,
minge Zapava juurde aeda haljasse,
kena loss seal tehke minule
tema kirsi-, sarapuude keskele!“

Päris hilja õhtust alates
nüüd družinnikud vaprad kopsisid,
nagu rähnid puudel toksisid;
juba keskööks lossid valmis said:
kolm on lossi seal kuldsekuplilist,
kolm neil treppigi on kaunipostilist,
teist kolm rõdu veel on kaunivõrelist.
Uhkelt lossides kõik välja maalitud:
taevas päikene ja lossis päikene,
taevas paistab kuu ja lossis paistab kuu,
taevas tähed on ja lossis tähed on,
taevas kumab koit ja lossis kumab koit
ja kõik muugi laotuse iludus.

Vara kella löödi hommikupalvele,
üles ärkas sellest ka Zapavake,
vaatas läbi akna kaunipeeese,
vaatas oma aeda haljakest,
oma kirsi- ning sarapuu-salusid.
Nägi Zapavake seal imet imelist:
tema haljas aias ilusas
seisavad kolm lossi kuldsekuplilist!
Ütles nii Zapava Putjatišna:

„Oh mu armsad ammed, memmed head,
oh mu tublid toaneitsikud!
Minge, jookske, vaadake järele,
mis on seal see ime imelik
minu kirsi- ning sarapuu-saludes?“
Ammed, memmed need nõnda vastavad,
toaneitsikud talle ütlevad:

„Oh sa me emake, Zapava Putjatišna,
võta vaevaks ise minna vaatama!
Sinu õnn on tulnud sulle õuele.“

Pea Zapavake end pani riidesse,
sooblinahkse pani selga kasuka,
hind sel kasukal — tervelt tuhat kolm,
aga nõobikestel — seitse tuhat veel.
Läks ta oma kirsi-, sarapuu-salusse,
oma aeda haljasse, uhkesse.

Kuulas esimese lossi ukse ees:
miski kõlksub ja siis vaikib sees!
Seal sel Soloveil kulda loetakse.
Kuulas teisegi ju lossi ukse ees —
vaikselt kõneldakse selle lossi sees,
vaikselt kõneldakse, palvet tehakse:
palvetab seal Solovei emake,
seltsis teiste ausate leskede.
Kuulas ukse lossi kolmanda,
pillihääli sellest kuulis ta.

Astus esikusse ju Zapavake,
lökkas ukse lahti pärani.
Aga kohkus siis ta hirmsasti,
jalad jõudsad all tal nõrkesid.
Nägi lossis selles imet imelist:
taevas päikene — ja lossis päikene,
taevas paistab kuu — ja lossis paistab kuu,
taevas tähed on — ja lossis tähed on,
taevas kumab koit — ja lossis kumab koit
ja kõik muugi laotuse iludus.
Ära nõrkesid jalad jõudsad tal.

Aga Solovei oli ärksa taibuga,
üles tõusis jalule jõudsaile,
haaras neiul kätest valgetest,
pani ta voodile, mis elevandiluust,
seadis pikali padjule pehmeile.

„Miks, Zapavake, sa ära kohkusid?
Meie mõlemad ju täiealised!“

„Mina aga nagu piiga pakutav —
tuln ise sind ma kosima . . .“

Seal siis endid nad ära kihlasid,
ise suudlesid, kaela hakkasid,
kuldset sõrmused üksteisele kinkisid.

Sai sest teada Solovei emake,

aus leseke Ustinja Vassiljevna —
see'p see pulmad lükkas edasi:

„Sõida enne üle mere sinise!
Kui on kaubad sul seal ära kaubeldud,
siis Zapava sa oma naiseks saad.“

Sõitis Solovei üle mere sinise.
Tuli sellal sinna kiidukukk David Popov,
mere taga kaubad kauples kiiresti,
ruttu tagasi ta pööras Kiievi,
tuli, vürstile tõi palju kinkisid,
palju kalevit tõi talle tumedat,
kui ka lõuendit mitmevärvilist.

Hakkas vürst siis temalt küsima:
„Oh sa kaubasaks David Popov,
kas pole näinud, pole kuulnud sa
rikkast kaubasaksast, noorest Soloveist?“

Vastas temale nii David Popov:
„Küllap kuulsin, küllap kuulsin ma,
küllap Ledenetsis teda nägingi,
juures sealse tsaari meretaguse:
tollimaksuga sisse kukkus ta,
selle eest ta pandi vangigi,
võeti ära kõik ta laevad kaubaga
tema kõrguse, sealtmaa tsaari heaks.“

Sellest kurvaks sai lahke Vladimir-vürst,
juba mõtles teha pulmad teisiti,
anda Zapavake David Popovile.
Isameheks ise on Vladimir-vürst,
kosjamooriks vürstinna Apraksia,
vürstid ja bojaarid pulmarongis kõik,
koos nad sõitsid jumala kiriku.

Kuid ju jõudsid laevad Kiievi,
jõudis nendega noormees ise ka,
rikas kaubasaks Solovei Budimirovitš.
Sõitsid laevad kõik tal alla Kiievi,
heitsid ankrud välja Dnepri jõel,
lasksid sillad sealt järsule kaldale.
Tuli välja siis „Pistrik“-laeva pealt
Solovei Budimirovitš ühes väega,
ühes nelikümmend palverändajat;
valgeis rõivastes kõik nad astuvad.

Läksid juurde lese Ustinja Vassiljevna, toovad tervitusi talle poja poolt, noorelt kaubasaksalt Solovei Budimirovilt, et on jõudnud ta üheksakümne laevaga Kiievi linna alla Dnepri jõe.

Siis nad läksid juurde vürst Vladimiri.

Aga vürst Vladimir pulmi pühitses, valgeis saalides rõõmsalt pidutses, istusid kõik taga laua tammise, laua tammise, söökide suhkruste. Käskis vürst Vladimir punapäikene peole kutsuda ka palverändajad, käskis valada neil' viina kallimat, viina meretagust, mõdu magusat.

Tunti Solovei kohe ta olekust, toodi vürsti laua ette ta.

Juba hüüdis seal Zapava Putjatišna:

„Oi-oi valitseja, oh sa mu onuke, lahke isand, suur Vladimir-vürst! See on minu õige peigmees kihlatud, noor see Solovei Budimiri poeg! Hüppan üle laua tema juurde siit.“

Ütles temale lahke Vladimir-vürst:

„Oi-oi sind, Zapava Putjatišna! Ära hüpra sa, lauda ära teota!“

Sai ta välja tagant laua tammise, tuli juurde Solovei ta, tervitas, võttis kinni ta kätest valgetest, viis ta taha laua valgetammise, laua tammise, söökide suhkruste, pani istuma seal aukohale.

Ütles nii Zapava David Popovile:

„Ennäe, tere, võtsid naise sa, aga kellegagi pole magada!“

Sai sest rõõmsaks lahke Vladimir-vürst, enam veel vürstinna Apraksia, pidu lustilist nad hakkasid pidama.

TŠURILO PLENKOVITŠ.

Pealinnas kuulsas, Kiievis,
juures lahke vürst Vladimiri
oli pidu aulik, sööming-jooming suur
seltsis vürstide ja bojaaride,
seltsis vene vägimeeste võimsate.
Oli päev ju jõudnud lõunani,
olid söömad juba söödud pooleni,
vürst Vladimirgi läinud lõbusaks —
äkki kutsumata mehed ilmusid,
tuli noorimehi terve sadakond,
tuli noorimehi teine sadakond,
tuli noorimehi kolmas sadakond:
kõik nad läbi pekstud, haavatud,
pead tulised neil taotud muhklikuks,
oma vöödega pead kinni mähitud.
Maani kummardavad, ise kaebavad:

„Oh me valitseja, kuldne Vladimir-vürst!
Sõitsime seal väljal lagedal,
seal Tšerega jõe kallastel,
sinu, valitseja, jahiluhtadel.
Ei me leidnud saaki ühtigi,
ei me kohanud looma kargavat,
ega näinud ka lindu lendavat.
Seda leidsime ainult väljalt sealt:
oli noormehi sadat kolm või viis, —
hobused neil all Ladinamaalt,
kuued seljas neil damastisiidist on,
uhked vammused üherealised,
mütsid peas kõik kaetud kullaga.

Olid püüdnud nad sooblid, tuhkrud meilt,
välja ajanud rebased koobastest,
maha lasknud tarvad, põdrad kõik,
meidki läbi peksid, haavasid.

Ei saa, valitseja, sina saaki meilt,
ega palka saa meie, vaesed, sult,
jäid nii orvuks naised, lapsed meil,
läksid mööda ilma kerjama."

Kuid Vladimir, suurvürst Kiievi,
söüb ja joob ja ennast lõbustab,
nende palvet ei ta kuulegi.

Ei see salk veel jõudnud õuelt lahkuda,
ilmub sinna juba salkkond teinegi.

Selles noorimehi sadat kolm,
selles noorimehi sadat viis;
tulid vürsti kalapüüdjad need —
kõik nad läbi pekstud, haavatud,
nuiadega pead neil muhku kolgitud,
oma vöödega pead kinni mähitud.
Kõik nad kummardavad, ise kaebavad:

"Oh me valgus sa, Vladimir-vürst!
Sõitsime me mööda järvi, jõgesid,
mööda sinu, vürsti, püügikohtasid,
midagi ei saanud püüda me,
eest me leidsime ainult mehi muid,
noorimehi sadat kolm või viis,
tulid kõik nad kalapüüdmiselt.
Välja püüdnud nad kala valge kõik,
havid, kogred nad välja õngitsend,
kalad väikesedki kokku kraapinud.
Pole, vürst, sul saaki saada meilt,
pole, valitseja, sulle tuua meil,
ega sinult meie mingit palka saa;
jäid nii orvuks lapsed, naised meil,
läksid mööda ilma kerjama,
ka me ise läbi pekstud, haavatud."

Kuid Vladimir, suurvürst Kiievi,
söüb ja joob ja ennast lõbustab,
nende palveid ei ta kuulagi.

Ei need salgad jõudnud õuelt lahkuda,
tuli kaks uut salka korraga,

vürsti kullipoisid ühe salgana,
pistrikute poisid teise salgana.
Kõik nad läbi pekstud, haavatud,
pead neil nuiadega muhku kolgitud,
oma vöödega kinni mähitud.

Maani kummardavad, ise kaebavad:

„Oh me valgus sa, Vladimir-vürst!

Sõitsime me väljal lagedal,

seal Tšerega jõe kallastel,

sinu, valitseja, jahiluhtadel,

sinu linnupüügi saarte peal,

sinu kalavetel vürstlikel,

midagi ei püüdnud ega näinud me,

ei rändkulli, ei rändpistrikut,

ainult noorimehi muid seal nägime,

noorimehi terve tuhande.

Kõik need haaranud on kullid heledad,

kinni püüdnud meie valged pistrikud,

aga meid nad läbi peksid, haavasid.

Ütlevad nad end Tšurilo kaasaväeks.“

Haaras vürst Vladimir sõnast kinni sest:

„Kes on see Tšurilo säärane?“

Astus ette vana Bermjata Vassiljevitš:

„Valitseja, tean Tšurilot ammugi.

Kuid Tšurilo see ei asu Kiievis,

vaid veel allpool Väike-Kiievit,

seitse versta lai on tema elupaik.

Õue ümber tal tara raudne on,

igal tarapostil tipp on kullatud,

aga mõnel tipul pärlid hiilgavad.

Õue keskel kojad kõrged seisavad,

elutoad tal seal valgetammised,

seinad kaetud kalli kobranahaga,

lagi kaetud musta soobliga,

aampalgid on uhkest purpurpuust,

põrand keskel puhtast hõbedast,

uste haagid, lingid üle kullatud.

Esimene värav nikerdatud tal,

teine värav tal kristallist on,

värav kolmas aga tinane.“

Juba vürst Vladimir ja vürstinnagi

varsti sõiduks end valmis seavad,
kohe sõitmagi siis asuvad.

Võtsid kaasa vürste ja bojaare nad,
võtsid kaasa kangeid sangareid —
Dobrõnja Nikititši, Bermjata Vassiljevi —
oli kokku neid tervelt sadat viis.

Sõitsid vaatama Tšurilo Plenkovitšit.

Jõudsid juba tema mõisa nad.
Võttis vastu seal neid vana Plen.

Avab vürstile ja vürstinnale,
kullal nikerdatud avab väravad,
avab vürstidele ja bojaarele
teised väravad, mis kristallist on,
avab lihtmeestele — need mis tinased.
Sõitis võõraid neid täis nii terve õu.

Vana Plenko Soroženin, see
astus juurde vürst Vladimiri
kui ka vürstinna Apraksia,
viis nad saalidesse valgeisse,
pani lauda, rikkalt mis kaetud,
pani istuma nad aukohale.
Pani kohtadele siis bojaaridki,
pani vene kanged vägimehedki.
Aga kokad olid taibukad,
kohe tõid nad sööke suhkruiseid,
jooke mesiseid, meretaguseid,
vürsti rõõmuks kandsid lauale.

Vürst vürstinnaga rõõmsalt istuvad,
rõõmsat juttu nad ühes vestavad.
Vaatas vürst siis aknast kaunipiidasest,
nägi vürst ju väljal mehi hulgana,
ise ütles vürst sõnad sääraised:
„Oh, mu patu eest mind jumal karistab!
Et mind, vürsti, pole kodus nüüd,
sõidab siia Hordist kuningas,
või ehk mõni saadik karm ja julm.“

Vana Plenko Soroženin see
ainult naeratab, ise õiendab:
„Suur Vladimir-vürst, vürstinnagi,
võtke vaevaks ainult süüa edasi!
Ei seal sõida Hordist kuningas,

ei ka mõni saadik karm ja julm,
see mu poja vapper družiinake,
selle noore Tšurilo Plenkoviitši.
Varsti, valitseja, on ta sinu ees."

Veel on pidu alles pooleli,
veel on söödud söömad ainult pooleni.
Söövad, joovad nad, lusti peavad,
juba purjus kõik lauas istuvad.
Aga väljas päev ju jõuab õhtule,
läheb looja ju punapäikene.

Jälle meestehulk siis ilmub väljale,
on seal noorimehi sadat viis,
aga ehk ka üle tuhande.
Sõidab koju seal Tšurilo Plenkoviitš.
Päevavarju ees ta kohal kantakse,
et ei põletaks ta nägu valget päikene ...
Oma mõisa jõuab noor Tšurilo ju,
aga käskjalg kiire jookseb ees,
vaatab käskjalg enne õue avarat!
Pole ruumi õuel seal Tšurilole,
ei mahu seisma seal ta oma družiinaga ...
Kõrvalõuele ta salk see kihutas,
sinna seisma ennast korraldas.

Ent on noor Tšurilo taibukas,
võttis võtmed kuldsed puusa pealt,
keldritesse astus sügavatesse,
võttis kulda sealt ja vara muud,
võttis tuhat musta sooblit ta,
teise tuhande kalleid rebaseid,
võttis ka damasti, valget, säravat,
kuid damastil hinnaks sadatuhat on!
Vürst Vladimiri kätte tõi ta kõik,
pani tema ette kaetud lauale.

Sellest rõõmustas Vladimir, suurvürst Kiievi,
ülirõõmsaks sai ta koos vürstinnaga,
ütles temale sõnad säärased:
„Olgu paljugi Tšurilost kaebusi,
tulgu palju tahes ta vastu palujaid,
pole enam nüüd kohut Tšurilole.
Oi-oi sind, Tšurilo Plenkoviitš!
Ei küll kõlba sul külas elada,

peaksid olema, Tšurilo, Kiievis,
Kiievis elama, vürsti teenima.
Tahad tulla mulle lauaülemaks,
lauaülemaks, viinakallajaks?"

Tšurilo vürstile ei vastu hakanud,
käskis saduldada kohe hobuse,
sõitsid kõik nad kuulsasse Kiievi,
juurde lahke vürst Vladimiri.
Jumala abiga said tervelt pärale,
tulid sadulast vürsti õuel siis,
lossi uhkesse sisse astusid,
kaetud laua taha kohe istusid.

Ulrikaunike vürstinna Apraksia
ise lõikas luike valgekest,
ise vaatas ka Tšurilo iludust,
lõikas endale käesse valgesse.
Ise ütles sõnad sääraised:

„Arge imestage, kõrged emandad,
et ma lõikasin käesse endale.
Segi aruke peas on mul tulises,
segaseks mul läinud selged silmadki,
kui siin vaatan ma Tšurilo iludust,
tema käharaid kullakollaseid,
tema sõrmis neid kuldseid sõrmuseid.“

Võttis vürst Tšurilo sellest ametist,
andis ameti talle uue ju,
pani külaliste kutsujaks,
pani käima ta mööda Kiievit,
võõraid kutsuma peole ausale —
võtma kümme rubla igalt kutsutult.

Käibki noor Tšurilo Plenkovitš,
käib mööda tänavaid ja kõrvaltänavaid,
kuldseid kiharaid ta raputab,
kuldseid kiharad need tuules lehvivad.
Aga vaadates Tšurilo iludust
vanad nunnad need kongis õhkavad,
noored noorikud ta järele ihkavad,
noored neiud peast rästi kisuvad.

Käis Tšurilo ringi, kutsus vürstisid,
kutsus vürstisid ja bojaarisid,
tuli juurde ka Bermjata Vassiljevi

ja ta naise noore, kauni Katerinagi.
Sinna läks ja sinna kauaks jäi.
Ootas kaua teda Vladimir-vürst.
Ootas, imestas, kuhu jäänud ta.

Tuli siis Tšurilo, lauda nad istusid,
sööma, jooma seltsis hakkasid.
Jõid end purju vürstid ja bojaarid kõik
uue ülema Tšurilo Plenkovitši auks.
Jõid nad endid täis, koju sõitsid siis.

Aga teisel päeval, vara hommikul,
hommikpalvusele juba kellad lõid.
Läksid vürstid ja bojaarid kiriku,
aga värskel lumel jäljed leidsid ju.
Kõik nad vaatavad, imeks panevad:
„Kas siit jänes jooksnud, lahits lipanud?“
Aga teised need muidu muigavad:
„Ei siin jooksnud jänes, lahits lipanud,
noor Tšuriloke siin on kõndinud
juurde vana Bermjata Vassiljevi,
ja ta kauni naise, Katerinagi...“

TŠURILO SURM.

Ehtis end Tšurilo, sõitma asutas;
pani selga riided siidist säredast,
jalga saapad rohelisest safjanist —
saapa ninal kas või muna keeruta,
keskelt talla alt võib varblane lennata,
võib läbi lennata, tiivad ei puuduta.
Pähe mütsi seadis viiesajase,
mütsi karuse, siidikarvase,
et ei paistnud eest ta palgeid heledaid,
ega kuklast näinud lokke kollakaid.

Säeb sõitma end Tšurilo, teeb toredaks,
ehib uhkeks oma hobugi,
paneb higisõba peale sõbale,
paneb vildi siis ta peale vildile,
vildi peale veel tšerkessi sadula.
Kaksteistkümmend rihma kõvaks kinnitab,
et ei sadula alt pääseks hobu hea,
ega pillaks ta seljast ratsameest.

Nähti küll Tšurilot ratsule istuvat,
kuid ei nähtud, kuhu teele sõitis ta.
Sõitis juurde ta Katerina Mikulitšna,
seisatas all akna kaunipiidase.

Nägi teda Katerina Mikulitšna,
vööni aknast end välja kummardas,
Tšurilo Plenkovitšile ta ütles nii:
„Oh sa noor Tšurilo Plenkovitš,
tule, Tšuriloke, mulle külla sa!
Kodust on ära Bezmer Vassiljevitš.

Sõitis see Bezmer vast hommikupalvele,
jääb ta kiriku ka lõunapalvele."

Sõitiski Tšurilo Plenkovištš
juurde selle Katerina Mikulitšna,
sõitis Tšurilo tema õuele laiale.
Jooksis välja Katerina Mikulitšna,
võttis vastu Tšurilo Plenkovištšit,
haaras kinni kätest valgetest,
kätest valgetest, kuldseist sõrmustest,
suudles teda mesihuultele.

Võttis ta Tšurilo hea hobuse,
viis ta varjule talli uhkesse,
puistas ette hirssi valgekest.
Astus eemale siis, ise kummardas:

"Söö ja joo nüüd, hea hobune!
Ei ma sind küll, hobune, kummarda,
kummardan su kaunikest isandat,
seda Tšurilokest, Plenko pojukest."

Võttis käest kinni siis Tšurilol ta,
valgekivisesse saali viis endaga,
toolikesele kaunile istutas,
tammest lauakese ta ette asetab,
kabemängu seal nad hakkasid mängima.

Kuid ju ütles pea, Tšurilole kõneles:
"Võtaks tont siin kabega jännata,
tühja mänguga aega raisata!
Läheme, Tšurilo, oleme lõbusad,
läheme sinna siidisängile,
sulepadjule neile pehmeile,
seal, Tšuriloke, lusti me peame!"

Nägi seda plikake mustuke,
plika mustuke, orjapiigake,
nägi ta Katerina Mikulitšnat,
ühes temaga Tšurilo Plenkovištšit
sängil siidisel, pehmeil patjadel.

Hüppas välja Tšurilo Plenkovištš
sängist siidisest, pehmeilt patjadelt,
ütles nõnda plikale mustale:

"Oh sa plikake, pooldi mustlane,
võta see pool rublat valge mingi jaoks,
teine pool veel punaks palgeile,

aga kolmas pool, kuhu tahad sa!
Võta see mütsikegi viiesajane,
karusnahane, siidikarvane,
et poleks näha eest su nägu mustukest,
ega tagant näeks su kukalt täitanut!“

Ütles nii Katerina Mikulitšna:

„Oh sa mu Tšurilo Plenkovič!
Anna parem mulle rublad need,
aga mütsike hoia endale!“

Juba jooksis siis plikake mustuke,
kargas kojast ta valgekivisest,
jooksis plikake jumala kiriku,
ise nii Bezmerile kõneles:

„Oh sa noor Bezmer Vassiljevitš!
Siin sa põlvitad, palud jumalat,
aga kodus sul praegu võõras on
juures Katerina Mikulitšna —
ju on seal Tšurilo Plenkovič!
Nagu õde-venda, meest ja naist,
nagu meest ja naist nad lusti peavad.“

Ruttas noor Bezmer Vassiljevitš,
ruttu tõttas ta kojast jumala
oma kivikotta valgesse.

Tuleb ta kivikotta valgesse.

Jooksis välja Katerina Mikulitšna,
silus joostes juukseid sasiseid.

Bezmer Vassiljevitši vastu kõneles:

„Oh sa noor Bezmer Vassiljevitš!
Pidin ju surema ilma sinuta,
nõnda valutab mu süda tuline.“

Ütles nii Bezmer Vassiljevitš,
ütles plikale, orjapiigale:

„Kui sa hakkasid, piiga, kaebama,
nüüd siis, piigake, tee see tõeks ka!“

Ütles nõnda piigake mustuke:

„Oh sa noor Bezmer Vassiljevitš!
Astu alla hoostetalli sa,
seal su hoostetallis ilusas
seisab Tšurilo tore hobune,
uhab vakast hirssi valgekest.“

Juba lähebki Bezmer Vassiljevitš,

tuleb sinna hooste talli ta,
nägi seal Tšurilo hobust head,
lõi ta otsast pea sel hobusel.
Valgekivisesse tuli ta kotta siis,
ise piigale nõnda pajatas:
„Hakkasid sa, piiga, kaebama,
nüüd siis, piigake, tee see tõeks ka!“

Utles jälle piigake mustuke,
piiga mustuke, orjalapsuke:
„Vaata kirstu seda rautatut,
tõsta kirst see pea kohale!“

Rabas mees ju kirstu rautatut,
kirstu rautatu lõhkus lõhki ju,
nägi seal ta sees Tšurilo Plenkovišt.

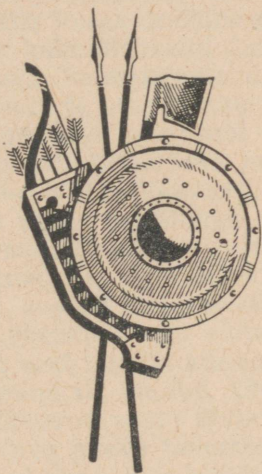
Maha lõi Tšurilol pea ta tulise,
tasus kätte teod ta jõledad.

Utles nii Katerina Mikulitšna:
„Kuhu langes see hobuse peakene,
kuhu langes see mu kallima peakene,
sinna langegu ka minu peakene!“
Juba lõigi siis Bezmer Vassiljevitš,
maha lõi Katerina peakese tulise,
tasus kätte nõnda teod ta jõledad.

Utles siis Bezmer Vassiljevitš:
„Kuhu langenud hobuse peakene,
kuhu langenud Tšurilo peakene,
kuhu kukkunud mu Katerina peakene,
sinna langegu pea plikalt mustaltki!
Plika mustuke, orjapiigake,
oleks parem võinud lehma süüta ta,
kui et paljastama mehe naise läks!“

Lõi ta maha pea orjapiigal sel.
Kohkus siis Bezmer ju sellest isegi,
tappis viimaks siis ta endagi.

NOVGORODI
VÄGILASI

VOLGA JA MIKULA.

Siis kui tõusis päikene punane,
üles kerkis taevale selgele,
siis ka sündis noor Volgá Vseslavjevitš.
Hakkas see Volga sirguma, kasvama,
õppis see Volga tarkusi tuhandeid,
metsas mustas jooksuma halli hundina,
meres sinises ujuma havina.

Kogus siis Volga družina endale,
noormeest kolmkümmend ilma üheta,
ise on Volga kolmekümnendaks.
Andis temale ta oma onuke
Vladimir-päikene, suurvürst Kiievi,
andis kolm tall' linna ühes rahvaga.
Läks siis see Volga Vseslavjevitš
ühes oma vabrapružiinaga
saama linnadelt neilt maksusid.
Esimene linn, see oli Gurjevits,
teine linn, see oli Orehhovets.

Sõitsid üheskoos nad väljal lagedal.
Kuulevad: seal kündja künnab välja peal:
ader vahtrane tal kiunub, kägiseb,
sahad kolksuvad vastu kivisid.
Sõidavad nad päeva hommikust õhtuni,
ikka veel ei jõua sõita kündjani,
ainult kuulevad: ader vahtrane kägiseb,
sahad vastu kive kolksuvad.
Kündja hobusele vahel hõigatab.

Sõidavad ju päeva teiseги,
ikka veel ei jõua kündjani.

Päeval kolmandal, keskhommikul,
siis vast näevad kündjat väljal lagedal.
On sel kündjal võikjas hobune,
käes tal kägiseb ader vahtrane,
aga sahad adral on hõbesed,
roomad rangidel küljes siidised.

Ütleb siis Volga sõnad säärased:
„Jumal appi sulle, kündjamehike,
jumal appi kündma, põldu harima!“

Vastab kündja sõnad säärased:
„Aituma sulle, Volga Vseslavjevitš;
küllap abi mulle vaja on jumalalt,
et siin künda, käia, põldu harida.
Aga ütle mulle, uljas noormees sa,
kuhu lähete, teed mis sõidate
ühes oma vapra družiinaga?“

Ütles siis Volga sõnad säärased:
„Andis minule mu oma onuke,
vürst Vladimir kõrges Kiievis,
andis linna kolm ta kõige rahvaga,
lähen linnadelt neilt nõudma makse ma.“

Ütleb vastu jälle künnimees:
„Alles üleeile käisin linnas seal —
on seal meesteks päris röövlinäod,
päris röövlinäod teeäärsed nad:
teede ääres nad noaga seisavad,
teetengasid käijailt korjavad.
Andsin teetenga neile minagi:
kes seal oli püsti, see jäi kápuli,
kes ju enne istus, see jäi pikali.
Tulin nende juurest hüvastijätmata,
kaasa soola tõin ma kolme kotiga,
puuda nelikümmend iga koti sees;
tõin kõik oma võigul hobusel.“

Ütleb nii Volga Vseslavjevitš:
„Oh sa kündja, kallis künnimees,
tule mulle seltsi sinagi!“

Ütleb nii Volga Vseslavjevitš:
„Ära häbista end, uljas noormees sa,
on družiina vapper sul ju endalgi —
küllalt suur, ei väike, — kümnet kolm!“

Hakkas paluma Volga Vseslavjevitš:
„Oh sa kündja, kallis künnimees,
minu družiina see on kõik veel nooruke,
alles nooruke, harjumatugi.“

Oli nõus siis kange künnimees,
ühes nendega end teele asutas,
roomad siidised lahti rakendas,
mära adra eest ta välja talutas.
Mära selga istus, minema hakkasid,
mööda laia välja üheskoos ratsutid.

Utles kündja seal siis sõnad sääraised:
„Oh sa noor Volga Vseslavjevitš!
Mära rakendasin lahti adra eest,
lahti keerutasin roomad siidised,
unustasin vaole aga adra ma.
Saada mõni oma vapper seltsimees,
et see adra vaost välja kergitaks,
adra sahkadelt mulla raputaks,
pajupõõsa taha heidaks adra siis —
mitte möödakäija, möödasõitja jaoks,
aga külamehe, uue kündja jaoks.“

Saatiski Volga Vseslavjevitš,
saatis oma vaprast kaasaväest
noormeest viis, kes kõige kangemad,
et nad adra vaost välja tõmbaksid,
adra sahkadelt mulla puistaksid,
pajupõõsa taha adra heidaksid.

Sõitsid sangarid need uljad, tugevad
vaolt atra välja tõmbama,
adra sahkadelt mulda puistama,
heitma atra pajupõõsasse.
Kuid need uljad noored sangarid
vaol keeravad atra vahtrapuist,
atra vaolt ei jõua tõsta nad.
Juba tagasi mehed tulevad,
Volga Vseslavjevitšilt vabandust paluvad,
et ei jõudnud atra mullast tõsta nad.

Saadab siis Volga Vseslavjevitš
tervelt kümme meest oma kaasaväest.
Sõidavad need uljad noorukid,
atra kurgedest ümber keeravad,

aga atra vaolt ei jaksa tõsta nad.
Sama targalt ju tagasi tulevad,
ise nii Volgalt vabandust paluvad:
„Ei me atra seda jõudnud tõsta maast.“

Siisap see Volga Vseslavjevitš
saatis kogu oma vabra kaasaväe.

Juurde sõidavad uljad noorukid,
kolmkümmend neid on ilma üheta;
atra kurgedest nad ümber keeravad,
atra vaost ei jõua tõsta nad;
juba tulevad, ise kaebavad:

„Ei me atra seda jõudnud tõsta maast.“

Ütleb juba kündja, kõneleb:

„Vahel kõigist kõvem on veel vana käänd,
aga noored seened juba ussitand.
Volga Vseslavjevitš, ise sõidame,
ära koristame adra vahtrase!“

Uhes adra juurde sõitsidki.

Ütles künnimees seal sõnad nii:

„Oh sa noor Volga Vseslavjevitš,
ise tõsta üles ader vahtrane!“

Astus maha seal Volga Vseslavjevitš,
hakkas kinni adrast vahtrasest
kogu oma vägilasrammuga;
jalad jõudsad all tal nõtkuvad,
silmad selged peas tal tuhmuvad.

Langes ju Volga maale niiskele,
ise ütles seal sõnad säärased:

„Oh sa kündja, kallid künnimees!
olen palju ma maailmas rännanud,
imet seesugust veel pole kohanud.

Havina ma ujunud sinimeredes,
halli hundina käänd mustis metsades,
pole õppinud ma tarkust ülimat —
kuidas atra kanda, põldu harida.“

Võtab siis see kündja, künnimees,
võtab kangelasel kuldseist käharaist,
asetab ta jälle heale ratsule;
ise haarab adra ühe käega,
adra maa seest välja kergitab,
mulla sahkadest välja raputab,

heidab adra siis pajupõõsasse.
Ise istus märale võigule,
ja siis edasi sõitsid üheskoos.
Kündja mära see läheb sammudes,
aga Volga täkk see tõttab kapates;
kuid kui kündja mära traavi läeb,
Volga täkk see jooksul maha jääb.

Ütleb siis Volga sõnad säärased:
„Oh sa kündja, kallis künnimees!
Kui see mära oleks täkuke,
annaks täkust sest viissada rubla ma.“

Vastab temale nõnda künnimees:
„Võtsin mära selle varsana ema alt,
maksin varsa eest viissada rubla ju,
aga nüüd ei müüks ka kahe tuhande eest.
Kui see mära aga oleks täkuke,
siis sel täkul poleks hinda ollagi.“

Sõitsid, sõitsid nad väljal lagedal,
aga kui nad siis end ümber pöörasid,
polnud kaasaväge enam kusagil.

Ütleb nii Volga Vseslavjevits:
„Oh sa kündja, kallis künnimees,
et me edaspidi oleks tuttavad:
kuidas kutsuma sind peaksin nimega,
kuidas austama sind isanimmega?“

Ütles nõnda vastu künnimees:
„Kui ma rukist lõikan, hakki panen ta,
sealt siis koju toon, terad välja löön,
jahvan linnaseid ja keedan õlle neist,
pruulin õlle neist ja kutsun naabrid kõik,
naabreid kostitan, joodan purju nad,
siis nad, mehikesed, mind nii tänavad:
„Ole terve sa, Mikula Seljaninovits!“¹
Ja sellega böliina lõppeski.

¹ Seljaninovits — külamees, talupoeg; tuletatud sõnast: село — küla. (Tõlk.)

VASSILI BUSLAJEV JA NOVGORODLASED.

1.

Suures Novgorodis, linnas vägevas,
üheksakümmend aastat elas mees Buslai,
elas — Novgorodiga ei rielnud,
teiste Novgorodi meeste vastu ta
sõna halba iial ei rääkinud.

Elas nii Buslai kuni vanaks sai,
juba vanaks sai ja siis surigi.

Jäi tal järele pikast ta elueast,
jäi tal palju au ja mõisniku varandus,
jäi teda leinama ta naine, leseke,
aus lesk Amelfja Timofejevna,
jäi ka järele ta kallid pojuke,
poju noor, Vassili Buslajevitš.

Kui oli Vasjake seitsmeaastane,
pani teda ta ema lihane,
aus lesk Amelfja Timofejevna,
pani teda kirja õppima,
ja see kiri talle hästi pähe jäi.
Pani kirjutama siis ta sulega,
ja ka kirjakunst see talle selgeks sai.
Pani õppima ta kirikulaulmist siis,
ja ka laul Vassilile selgeks sai.
Ega olegi säärast lauljat teist
kogu Novgorodis, linnas kuulsas seal,
kes Vassili Buslajevi vastu saaks.

Kuid läks vallatuks Vasja Buslajevitš;
hakkas seltsima ta joodikutega,
rõõmsate, uljaste mürglipoistega,

tihti isegi ta enda purju jõi,
ise mööda linna mürgeldas:
kellel kakluses ta haarab kinni käest,
sellel õlast käe ta välja keerutab;
kellel naljapärast jalga puudutab,
sellel puusast välja väänab jalagi;
keda selgroost haarab kinni ta,
see'p see karjub, röögib, roomab kápuli.

Tõusis sellest kisa, kaebus suur.
Tulid Novgorodi mehed vägevad,
tuli kaubarahvas, mehed varakad,
tulid hulgana nad kurjalt kaebama
Amelfja Timofejevnale, ausale lesele;
Vassili Buslajevi peale nad kaebasid.

Hakkas emake poega noomima,
hurjutades aru pähe panema.

Ei see hurjutus Vasjale meeldinud.

Läks ta oma kotta kõrgesse,
istus maha seal punutud toolile,
ise kirjutas kiired kirjad nii,
kirjad, kõik mis tehtud targasti:
„Kes tahab süüa, juua ilma vaevata,
tulgu Vasja õue ajaviitmata,
söögu, joogu ta, mis on valmis seal,
kandku seljas riideid värvikaid.“

Kirjad need ta saatis teenriga
mööda Novgorodi laiu tänavaid,
kui ka kõrvalkäike, kitsaid, kõveraid.
Pani Vasja ise õue tõrre siis,
viina haljast valas tõrre täis,
juurde kapa tõi poolteisepangese.

Olid Novgorodis, linnas kuulsas ses,
olid inimesed kirjaoskajad,
lugesid neid kiireid kirjasid,
tulid Vaska juurde õuele laiale,
tulid tõrrele, mis haljast viina täis.
Tuli esmalt Kostja Novotorženin,
tuli Kostja see õuele laiale.

Hakkas Vaska siin siis teda proovima,
pähe peksma teda jalaka nuiaga,
pool nuiast sest oli õõnes seest,

raske tinaga õõs see täidetud;
kaalus nui see puuda kaksteistkümmend.
Peksab sellega ta Kostjat mööda pead,
aga seisab Kostja, ei võppugi,
peal ta tulisel ei liigu lokidki.

Ütles nii Vassili Buslajevitš:

„Eh sa poiss, Kostja Novotorženin,
ole verevennaks sa minule,
kallim vennast veel ole lihasest!“

Tulid varsti seal vennad teisedki,
tulid venda kaks, bojaarikest,
Luká ja Moisséi, kaks bojaarilast,
tulid Vaska õuele laiale.
Noor Vassili, see Buslajevitš,
nendest üpris sai rõõmsaks, lõbusaks.
Tulid mehed veel Zalessinid,
keda kartis Vasja isegi,
tulid seitse venda Sbrodovitšid,
tuli kokku veel palju teisi ka, —
poissi kolmkümmend ilma üheta,
ise Vasja sai kolmekümnendaks.
Kes see tuleb sinna, selle tapavad,
selle tapavad, väravast viskavad.

2.

Sai seal teada Vassili Buslajevitš,
et on pidu ees novgorodlastel,
keedetud on kaljad, õlled odrased.
Läks ju Vasja ühes poistega
Nigula vennaskonda pakkuma endid ka:
„Ei me maksa sulle maksu pisikest:
viis rubla saad sa iga venna eest,
aga viiskümmend Vasja enda eest.“

Juba kirikuvanem võttiski
püha Nigula vennaskonda nad.
Hakkasid nad jooma pühade kaljasid,
pühade kaljasid, odrast õllesid.

Noor Vassilike Buslajevitš
tormas sealt ju tsaari kõrtsigi
ühes oma vabra salgaga,

jõid nad täis end seal haljast viina siis,
tulid vennaskonda jälle tagasi.

Juba päevake jõuab õhtule.
Hakkasid seal mehed mässama,
noorest vanani ühes hullama,
üheteisega lööma rusikaid.
Ja siis nendest poiste naljadest,
sellest rusikate löömisest,
tekkis tüli, hiigla kakelus.

Tüli lahutama läks Vassilike,
aga keegi loll tal vastu kõrvu lõi.
Ju siis hõikas Vasja valju häälega:

„Hei, kus oled, Kostja Novotorženin,
ja Luka, Moissei, bojaaripojad te?
Juba mind, Vassilit, pekstakse!“

Juurde ruttasid ta uljad poisid kõik,
varsti uulitsa kõik puhtaks pühkisid,
palju vastaseid juba surnuks löid,
kaksikord enam veel peksid sandiks neid,
käsi, jalgu murdsid, väänasid.

Linna mehed kõik karjuvad, röögivad.

Ütleb siis Vassili Buslajevitš:

„Oh te mehed, novgorodlased!
Veame kihla kindlat teiega,
kogu Novgorodi kutsun välja ma —
üksteist peksame, võistu kakleme.
Kui te võidate mind ühes mu meestega,
teile maksan ma kuni mu surmani,
igal aastal maksan tuhat kolm.
Aga kui ma peksan läbi teid
ja te minule alla annate,
sama palju maksu mulle maksate.“

Tegid lepingu, käed alla kirjutid,
ja siis algas võitlus, kaklus suur.
Tulid kokku kõik ju novgorodlased,
tulid mehed lihtsad, kaubasaksadki,
peale Vasjale nad vahvalt tungisid.
Ja nii kaklesid nad kuni õhtuni.

Noor Vassili oma vabra družiinaga
palju peksid juba novgorodlasi,
peksid, paljusid ka juba surnuks löid.

Aga Novgorodi mehed kavalad,
võtsid kingitused kallimad,
läksid juurde lese Amelfja Timofejevna:
„Oh sa aus lesk Amelfja Timofejevna,
võta vastu meilt kingid kallid need,
aga taltsuta nüüd oma lapsukest,
oma poju Vassili Buslajevit!“

See'p see aus lesk Amelfja Timofejevna
võttis vastu kingid kallid need,
saatis oma piiga, teenija,
koju kutsuma Vassili Buslajevit.
Juba jooksis see orjapiigake,
haaras ta Vassili kätest valgetest,
rebis endaga ema juurde ta,
tõi Vassili ta õuele laiale.

Ja seal vanaeit see vähemõtleva
pani oma poju Vassili Buslajevi,
pani sügavasse ta keldrisse.
Kinni lõi ta ukсед rauased,
terastabaga ukсед lukustas.
Aga Vasja poisid, vaprad, tugevad,
novgorodlastega ikka võitlevad,
kuni ööni nad kisuvad, kaklevad.

Läks siis jälle see orjapiigake,
vett läks võtma jõest, Volhovist;
teda paluma mehed hakkasid:
„Oh sa kallike, orjapiigake,
ära jäta meid siin sõjas hädasse,
surmatunnike meil tuleb verine!“

Juba vihastas siis orjapiigake,
heitis kõrvale pange vahtrase,
võttis kaelkoogu, mis küpressipuust,
kaelkooguga ta hakkas vehkima,
novgorodi mehi ise vohmima;
palju sandiks tegi, palju surnuks lõi.
Juba hingeldama hakkas piigake,
jooksis juurde Vassili Buslajevi,
kiskus maha tabad terasest,
lökkas lahti ukсед rauased:
„Kas sa magad, Vasja, või ehk lamad vaid?
Juba sinu družina mehise

novgorodlased on läbi peksnud kõik,
kelle tapnud, keda haavanud,
kellel rauaga pea puruks äianud.“

3.

Arkas unest ju Vassilike,
hüppas välja laiale õuele.
Ei ta leidnud kohe, kus ta sõjanui,
ainult vankritelje raudse kätte sai.
Jooksis sellega Vassili võitlema
mööda Novgorodi laiu uulitsaid.

Seisab vanamees seal, vana Piligrim,
seisab, üle pea tal suur kirikukell —
kaalult kolmesaja puudane.

Karjub vanamees, see Piligrim:

„Seisa, Vaska ju, ja ära rabele,
kuhu, kukeke, jälle lendad sa?

Vett ei jõua juua kõike Volhovist,
ega tappa kõiki novgorodlasi!

Küllap mehi leidub vastu ka sinule,
siin me seisame, ei hoople me.“

Ütles seal Vassili sõnad sääraised:

„Oh sa vana munk, suur Piligrim!

Vedasin ma kihla kindlamat

kõigi Novgorodi meestega,

ainult ilma ausa kloostrita,

ilma sinutagi, isa Piligrim.

Kui saan vihaseks, siis tapan sinugi.“

Lõi ta vanameest vastu kella peas,

lõi ta raudse vankriteljega.

Kõigub vanamees, kuid ei lange ta.

Vaatas Vaska kella alla meest:

pole silmi sel enam üldse peas!

Jooksis Vaska Volhovi jõeale,

jooksis mööda Volhovi kallast ta,

mööda seda Volhovi uulitsat.

Juba nägid mehed ta võitlevad,

nägi kogu ta družiina mehine,

juba tundsid Vassili Buslajevi —

noortel kullidel sest tiivad kasvasid,

pead sangareil jälle selgeks said.

Tuli noor Vassili Buslajevitš,
 tuli oma poisse päästma ta,
 kakleb Novgorodi meestega,
 kisub, kakleb jälle kuni õhtuni.
 Siis vast taltusid ju novgorodlased,
 siis vast taltusid, alla vandusid.
 Tõid nad kirjad kindlad, lepingud
 ausale lesele, Amelfja Timofejevna.
 Puistasid täis kausi haljaid hõbedaid,
 teise kausi veel punakuldasid.
 Tulid, seisid reas kõrge koja ees,
 maani kummardasid, peaga peksid maad:
 „Oh sa valitseja, meie emake,
 võta meie kingid kallimad,
 aga taltsuta oma pojukest,
 noort Vassilit koos ta meestega!
 Tahame me maksta rõõmuga,
 toome igal aastal tuhat kolm,
 igal aastal sulle veel anname
 igalt pagarilt me ühe leivagi,
 igalt kringlimehelt kringli parima,
 laulatuse lõivu igalt noorikult,
 parvel-pesu maksu igalt tüdrukult,
 maksu kõigilt ka käsimeistritelt,
 välja arvatud popid, diakonid.“

Ju siis aus lesk Amelfja Timofejevna
 saatis jälle oma piiga, teenija,
 ära kutsuma Vassilit meestega.
 Jooksis, jooksis see orjapiigake,
 juba jookstust ise hingeldas:
 ei ta uulitsailt läbi pääsenud,
 täis need langenud novgorodlasi.
 Viimaks siis Vassili juurde sai,
 haaras kinni kätest valevaist,
 ise hingeldas, ise jutustas:
 „Juba tulid mehed novgorodlased,
 tõid nad kaasa kingid kallimad,
 allakirjutatud andsid lepingud
 sinu auväärt proua emale,
 ausale lesele Amelfja Timofejevna.“

Viis nii piiga see Vassili ja mehedki

jälle tagasi õuele laiale,
kus seal tõrres ootas haljas viinake.

Istusid seal ringi uljad noorukid,
kõik nad kapatäie haljast viina jõid —
mis nad saanud novgorodlastelt
oma kange sõjainnu eest.

Hüüdsid poisid siis seal valju häälega:

„Juures selle kiskleja, prassija,
juures noore Vassili Buslajevi
pole seni söödud ega joodudki,
pole ringi käidud uhkesti,
pole kantud riideid värvikaid —
aga eluaegseks sandiks paljud said.“

Viis Vassili nad siis pidusöögile
juurde lese Amelfja Timofejevna.
Aga mehed need novgorodlased
veelgi kinke tõid Vassilile,
sada tuhat tõid nad ühe korraga.

Seal siis tegid nad rahu püsiva:
ju nüüd Novgorodi mehed leppisid,
ise kummardades alla vandusid.

VASSILI BUSLAJEVI SURM.

1.

Suure Novgorodi, kuulsa linna all,
järvel kuulsamal, sel Ilmenil,
ei seal uju pardike hallike,
ega hõlju hele sõtkake,
ujub, hõljub seal laevake punane,
laev see noore Vassili Buslajevi.

On Vassili seal oma vabra družiinaga,
oma kolmekümne ulja poisiga;
Kostja Nikitin tüüri on pidamas,
väike Potanja käilas on vaatamas;
kuid Vassili ise laeval jalutab,
ise jalutab, ise kõneleb:

„Oh mu kallike, družiina mehine,
oh mu kolmkümmend uljast sangarit,
laev te juhtige üle Ilmeni,
laske randa, poisid, Novgorodi all!“

Laeva ritvadega randa nad tõukasid,
kõrgele kaldale seal sillad viskasid.
Läks Vassili oma kotta kõrgesse
ühes oma vabra družiinaga;
ainult valvurid jäid laeva valvama.

Tuleb see Vassili Buslajevitš,
astub oma kotta kõrgesse,
juurde emakese Ameljja Timofejvna.
Ema ümber vurrina keerleb ta,
palub endale ema õnnistust:

„Oh mu kullake sa, auväärt emake;
aus lesk Ameljja Timofejvna,

anna mulle oma suur õnnistus!
Jeruusalemma linna tahaksin minna ma
ühes oma vabrapruudinaga,
tahaksin paluda seal issandat jumalat,
kummardada ka pühi jäänuseid,
ennast pesta pühas Jordanis."

Ütleb nõnda seal vana emake,
aus lesk Amelfja Timofejevna:
„Oh sa mu lapseke, kallid pojake,
noor Vassilike Buslajevitš!
Kui sa lähed heale asjale,
suure õnnistuse sulle annan ma,
aga kui lähed, poju, sa röövima,
ei siis õnnistustki anna ma sinule,
ärgu siis, Vassili, kandku sind ka maa!"

Tulest viimaks süttib kivigi,
kuumusest kord sulab teraski,
nii ka emasüda viimaks pehmeks läeb;
juba püssirohtu, tina annab ta,
juba toiduvara laadib laevale,
lubab pikki suurestükkegi:
„Hoi, Vassilike, oma tulist peakest sa!"

Varsti sangarid nii teele asuvad,
lese emaga hüvasti jätavad.
Juba astusid nad punalaevale,
üles tõtsid purjed peenest lõuendist,
sõitsid üle järvest, Ilmenist.
Sõidavad nii päeva, sõidavad teisegi,
sõidavad nädala ja juba teisegi.

Tulid vastu neile laevnikud:
„Ole tervitatud, Vassili Buslajevitš!
Kuhu, sangar noor, siis nüüd sa purjetad?"

Vastab nii Vassili Buslajevitš:
„Oh te kaubasaksad, laevnikud!
Pole purjetus see enda tahetud:
nooruses on palju pekstud, röövitud,
vanaduses vaja päästa hingekest.
Juhatage mulle, mehed, otseteed
siit Jeruusalemma, linna pühasse!"

Vastu ütleavad seal nõnda laevnikud:
„Oh sa noor Vassili Buslajevitš!

Otseteed Jeruusalemma siit
vaja sõita on sul seitse nädalat,
aga ringi sõites poolteist aastat teed.
Kuulsal merel, sellel Kaspial,
keset merd, Kumiini saare peal
tugev valvetõke kõigil suleb tee;
kasaka-atamanid aina valvel seal,
mitte vähe ega palju — tuhat kolm on neid;
röövivad nad uiske ja galeeregi,
puruks lasevad laevu ilusaid.“

Utleb nii Vassili Buslajevitš:
„Mina, Vasja, ei usu und ega ennustust,
usun oma tublit jalakatümikat.
Poisid, sõidame siiski otseteed!“

2.

... Sõitsid-jõudsid seal nad piki Kaspiat,
juba jõudsidki laevatõkkeni.
Ja seal seisavad röövlid-kasakad,
kasaka-atamanid juba ootamas,
sada meest on neil valmis sadamas.
Aga noor Vassili Buslajevitš
heitis sillad välja kõrgele kaldale,
tuli kaldale kohe ka isegi,
käes tal kepina jalakatümikas.

Kõik need valvurid, uljad sangarid,
kõik need valvurid sest ära kohkusid;
ei nad teda rohkem vaadanud,
jooksid ära kõik laevasadamast
atamanide juurde hirmuga.
Kuid ei atamanid sellest kohkunud:
„Seisame siin saarel kolmkümmend aastat ju,
ei ole tunnud veel me hirmu suurt.
Sealt ju tuleb Vasja Buslajevitš;
tunda käigust on sangari astumist,
tunda kõigest ju on kotka lendamist.“

Kasaka atamanid ringis seisavad,
kuid Vassilike see neile kummardab,
ise ütleb ta sõnad säärased:
„Olge tervitatud, vaprad kasakad,

juhatage teie mulle otseteed
siit Jeruusalemma, linna pühasse!“

Kasaka atamanid nõnda vastavad:
„Oh sa noor Vassili Buslajevitš,
koos sind palume lõunaleivale!“

Ei Vassilike siin ära ütelnud,
ühte lauda istus ta nendega.
Halja viinaga täitsid peekrid nad,
peekri hõbedase, poolteise pangese.
Võttis selle Vassili ühe käega,
jõi ta tühjaks peekri ühe sõõmuga.
Seda atamanid imeks panevad,
pooltki pange ei joo ise nad.
Soola-leiba seal nad maitseisid,
punalaevale siis jälle astusid,
andeid andsid atamanid veel:
ühe kausi punakullaga,
teise kausitäie haljast hõbedat,
kolmandama veel helmeid eredaid.

Selle eest Vassili tänab, kummardab,
tellib endale veel teejuhti siis.
Siingi atamanid ära ei ütelnud,
anti kaasa neile teejuht noor,
saadeti nad auga minema.

3.

Jälle on Vassili laeval punasel
ühes oma vapra družiinaga;
tõstsid üles purjed peenest lõuendist,
jälle sõitsid mööda Kaspiat.
Jõudsid viimaks nii Jordani jõeale nad,
sisse heitsid seal ankrud tugevad,
sillad viskasid kõrgele kaldale,
tulid kaldale siis isegi,
tulid Jeruusalemma, linna pühasse.

Käis Vassili seal kõrgeis kirikuis,
kuulas palveid palju oma ema eest,
kui ka enese, Vassili Buslajevi eest.
Hingepalveid siis ta laskis paluda
ka oma kadunud isakese eest,

kogu oma suguseltsi eest.

Teisel päeval palveid kuulasid

kõigi oma kaasameeste eest:

kõik ju noorelt palju peksnud, röövinud.

— — — — —
Pühi jäänuseid Vassili suudles, kummardas,
jõeski Jordanis käis suplemas.

Andis andeid siis Vassili Buslajevitš,
andis poppidele, andis kõstreile,
andis munkadele, kes on kirikus,
jagas kulda neile lugematult ta.

Tuli jälle družiina juurde siis,
tuli Jeruusalemmast oma punalaevale.
Samal ajal ta družiina mehine
suples samuti jões pühas, Jordanis.

Tuli sinna siis eit metsatagune,
ütles eit see sõnad säärased:
„Miks te suplete jões siin, Jordanis?

Siin ju ristiti ennast Jeesukest.
Pole vaja siin teistel supelda,
ainult te atamanil, Vassili Buslajevil.
Varsti tema te surmas kaotate —
suure atamani, Vassili Buslajevi.“

Ütlevad need vastu sõnad säärased:
„Ei Vassili meil palju hooli sest,
ei ta usu und, ei ka ennustust.“

Tuli jälle siis Vassili Buslajevitš,
tuli družiina juurde punalaevale,
juhtis laeva välja Jordani jõesst ta,
tõstsid üles purjed peenest lõuendist,
sõitsid jälle mööda Kaspiat,
sõitsid ühte järge terve nädala,
sõitsid nädala, sõitsid teise ka.

Maale läksid siis Kumiini saarele.
Kasaka-atamanid vastu tulid seal,
ühes seisid nad laevasadamas.

Välja kargas Vassili Buslajevitš,
tuli oma laevast punasest.

Temale kummardavad kasaka-pealikud:

„Ole tervitatud, Vassili Buslajevitš!

Kas läks hästi sul Jeruusalemma sõit?“

Ei Vassili neile palju rääkinud,
andis kätte ainult kirjad kirikult,
et ta vaeva palju näinud nende eest,
palveteenistusi lasknud pidada.
Juba kasakate atamanid siis
kutsusid Vassili enda lõunale.
Kuid ei läinud nende juurde ta,
jättis atamanid hüvasti,
tõmbas üles purjed peenest lõuendist,
sõitis jälle mööda Kaspiat.

4.

Sõitsid Novgorodi poole nädala,
sõitsid nädala, sõitsid teise ka,
nägid siis nad mäge kõrget teel.
Lasksid ligi selle kaldajärsaku,
tõusid sinna Sorotšini mäele.

Kui ju olid poolel mäeteel,
nägid: lamab ees tee peal tühi pea,
tühi inimpea, inimese luu.
Tõukas teelt Vassili pealuu kõrvale.
Aga kuulutab tühi inimpea:
„Oh sa noor Vassili Buslajevitš,
miks sa pillud mind, inimese pead?
Polnud sangar sinust pahem ma,
küllap oskan, sangar, mäel siin lamada.
Kuid selsamal Sorotšini mäel,
kus nüüd lamab minu tühi pealuu,
seal kord lamab ka Vassili pealuu.“

Sülitas Vassili, astus eemale:
„Kas sinus, pea, mõni vaenlane kõneleb,
või ehk kuri vaim mind hirmutab?“

Läksid üles nad mäele kõrgele.
Aga mäe harjal, seal on kivi suur,
kõrgus kivil sel kolm sülda täielist,
üle tema vaevalt kirvest anda võib,
aga pikkus kivil — kolm on arssinat,
kolm on arssinat ja veerand veel.
Ja on kirjutatud nõnda kivil:
„Kes siin kivil hakkab nalja tegema,

nalja tegema, rõõmus olema,
kivist pikuti üle hüppama,
see'p see hukkab oma peakese tulise."

Ei Vassili seda uskunud,
tuli ühes oma vapra družiinaga.
Hakkasid seal mehed nalja tegema,
nalja tegema, rõõmsad olema,
kivist risti üle hüppama.
Aga pikuti ei julge nad hüpata.

Kuid Vassilil, sel Buslajevil,
süttis põlema süda sangarlik:
„Teie hüpake kivi põigiti,
mina hüppan kivi pikuti!"

Jooksis, võttis hoogu, piki hüppaski;
kolm arssinat ta hüppas korraga;
jäi tal hüpata ainult veerand veel,
veidi kinni võttis saabas safjanist —
lendas peaga ees alla vägimees,
ja seal, kartmatu, ta murdis kaelaluu.

Kus seal tee ääres lamas tühi pea,
seal Vassiligi maha maeti.

Tuli družiina siis Sorotšini mäelt,
tuli jälle oma punalaevale;
tõtsid üles purjed peenest lõuendist,
sõitsid Novgorodi linna alla taas.

Heitsid välja Novgorodi all
ankru ahtrist, teise käila pealt,
et ei kõiguks laev, seisaks kindlasti.
Tulid juurde lese, Ameljaja Timofejevna,
maha kummardasid ta ette kurvana,
ta kätte ulatasid kirja kurvema.

Luges kirja lehest emake,
luges, hakkas nutma härdasti,
ütles meestele ta sõnad säärased:
„Oh mu uljad noored sangarid!
Pole teile mul enam anda tööd!
Minge keldritesse sügavatesse,
võtke lugematult ise kulda sealt!"

Juhtis alla neid orjapiigake,
sügavasse viis nad keldrisse.
Võtsid raha-vara sealt nad veidike.

Tulid jälle lese juurde siis,
talle ütlesid sõnad säärased:
„Ole tänatud, lesk ema Amelfja Timofejevna,
et meid, noorukeid, toitsid, jootsid sa,
panid riidesse, andsid saapadki!“

Seal siis emake, lesk Amelfja Timofejevna,
käskis valada peekri viina veel.
Kandis kätte selle orjapiigake
noorukeile neile uljaile.
Jõid nad põhjani, ise tänasid
ja siis läksid sealt noored sangarid,
kuhu kellelgi sammud kaldusid.

SADKO.

1.

Kuulsas Novgorodis, linnas vägevas,
elas kord Sadkó, osav kandlemees.
Ei tal olnud endal kulda, hõbedat,
käis ta ainult teiste aulistel pidudel,
rikkaid kaupmehi ta kandlel lõbustas,
suuri bojaaregi mängul rõõmustas.

Juhtus ühel päeval Sadkoga nõnda siis —
ei teda kutsutud peole ausale.

Möödus päev juba teine ja kolmaski,
ikka ei kutsuta peole veel kuhugi.

Muutus meel Sadkol juba kurvaks ja igavaks,
läks Sadko siis Ilmeni järve rannale,
istus rannal seal kivile valgele,
hakkas mängima vahtrapuist kandlekest.

Aga õhtul hilja siis juhtus nii —
hakkas laine järvel käima kõrgele,
vesi liivaga segines, soganes.

Juba kartma lõi Sadko, see kandlemees,
suurele hirmule vastu ei pidanud,
tuli ära Sadko järve kaldalt sealt,
tuli Novgorodi jälle tagasi.

Varsti mööda jõudis pime öö,
tuli päevake jälle järgmine.

Sadkod ei veelgi kutsuta peole.

Möödus päev juba teine ja kolmaski,
ikka ei kutsuta peole veel kuhugi.

Muutus meel Sadkol sest kurvaks ja igavaks,
sammus ta jälle Ilmeni rannale,
istus rannal seal kivile valgele,

hakkas mängima vahtrapuist kandlekest,
mängis rannal seal hommikust õhtuni.
Aga õhtul hilja juhtus jälle see:
hakkas laine järvel käima kõrgele,
vesi liivaga segines, soganes.

Jälle kartma lõi Sadko, see kandlemees,
suurele hirmule vastu ei pidanud,
tuli ära järve kaldalt sealt,
tuli Novgorodi jälle tagasi.

Juhtus veelgi kord Sadkole lugu see:
ei teda kutsuta peole ausale.
Möödus ju päevake teine ja kolmaski,
ikka ei kutsuta peole veel kuhugi.

Jälle Sadkol meel läks kurvaks ja igavaks,
sammus ta alla Ilmeni rannale,
istus rannal ta kivile valgele,
mängis kannelt seal hommikust õhtuni.

Aga õhtul hilja juhtus jälle see:
hakkas laine järvel käima kõrgele,
vesi liivaga segines, soganes.
Kuid Sadko ei enam sellest kohkunud,
mängis ikka veel järve kalda peal.

Tuli välja järvest äkki vete tsaar,
ise ütles tsaar sõnad säärased:
„Ole terve, Sadko, sa Novgorodi mees;
hästi lõbustasid meid sa lainte all!
Oli järves siin parajasti mul
pidu auline, sööming-jooming suur,
rõõmustas su kannel ausal võõruspeol
kõiki armsaid külalisi mul.
Ei nüüd tea, Sadko, kuidas sulle tasuda?
Mine Novgorodi, Sadko, nüüd jällegi.
Kutsutakse homme seal sind peole,
ja on peol sel ausal palju kaupmehi,
palju kaubasaksu novgorodlasi.
Kui nad kõik sel peol joonud joonuks end,
kui nad kõik sel peol söönud söönuks end,
siis nad hakkavad hooplega, kiitlema.
Üks hoopleb ühega ja teine teisega:
üks see hoopleb oma rohke kullaga,
teine kiitleb oma kärke ratsuga,

mõni hoopleb oma kange rammuga,
 teine oma noore julge meelega,
 tark see kiitleb oma vana isaga,
 vana isaga, vana emaga,
 aga kes on päris narriks,
 see'p see hoopleb noore naisega.
 Hoople sina siis, Sadko, niisamuti:
 „Aga mina tean, et Ilmeni järves on
 kuldsete uimedega kuldne kalake.“
 Rikkad kaupmehed seal hakkavad ütlema,
 sinu vastu nõnda vaidlema,
 et ei säärast kala pole ollagi —
 säärast kala kuldsetes uimedes.
 Vea siis kihla kindlalt nendega,
 pane pandiks oma pea sa tuline,
 aga nendelt pandiks nõua endale,
 nõua endale kaubahoovis seal
 rida poode kalli kaubaga.
 Siisap tehke noot te niidist siidisest,
 tulge kaldale Ilmeni järvele;
 kolm korda noot see heitke järvesse,
 igasse loomusesse annan kala ma,
 kala, kellel uimed kuldsed on.
 Saad siis kaubahoovis poed sa endale,
 saad, Sadko, sa siis ise kaupmeheks,
 saad sa kaubasaksaks kõige rikkamaks.“

2.

Läks Sadko siis linna jällegi.
 Teisel päeval juba ta peole kutsuti
 juurde kaubasaksa kõige rikkama.
 Tuli kokku sinna palju teisigi
 kaubasaksu peole ausale,
 kaubasaksu rikkaid, novgorodlasi.
 Jõid sel peol nad kõik ju joonuks end,
 sõid sel peol ju kõik nad söönuks end,
 hakkasid siis kõik nad hooplema.
 Üks hoopleb ühega ja teine teisega,
 üks see hoopleb oma rohke kullaga,
 teine kiitleb kärke ratsuga,

mõni hoopleb oma kange rammuga,
mõni oma noore, julge meelega,
tark see kiitleb oma vana isaga,
vana isaga, vana emaga,
aga kes on päris narriker,
see'p see hoopleb noore naisega.

Istub vaid Sadko, ei hoople ta,
endal midagi ei kiida ta.

Rikkad kaubasaksad, novgorodlased
ütlevad Sadkole sõnad säärased:

„Miks sa istud siin, Sadko, ei hooplegi,
midagi, Sadko, sa endal ei kiidagi?“

Utleb seal Sadko sõnad säärased:

„Oh te Novgorodi rikkad kaupmehed,
millega ma õige peaksin hooplema,
mida endal kiitma peaksin ma?“

Ei mul ole kulda, hõbedat,
ega ole naistki noort ja nägusat.

Uhe asjaga vaid võiksin kiidelda:
tean, on Ilmeni järves imekalake,
kala, kellel uimed kullased.“

Seal siis Novgorodi rikkad kaupmehed
hakkasid ta vastu vaidlema,
et ei ole järves Ilmenis,
et ei ole säärast kala ollagi,
kala, kellel uimed kullased.

Ütles seal Sadko sõnad vastu nii:

„Veian kihla peale oma pea tulise,
muud mul pandiks panna pole paremat.“

Aga teised: „Veame kihla kuuele poele,
mis on kaubahoovis kalli kaubaga.“

Panid igaüks siis poe pandiks nad,
panid poe koos kalli kaubaga.

Kudusid siis nooda niidist siidisest,
sõitsid Ilmenile noota vedama.

Heitsid esimest korda nooda järve nad,
saidki kala, kellel uimed kullased.

Heitsid teistki korda nooda järve nad,
jälle kala said, kel uimed kullased.

Heitsid nooda järve korda kolmandat,
veelgi kala said, kel uimed kullased.

Nägid Novgorodi rikkad kaupmehed,
et siin enam pole midagi parata,
kõik on õige, mis Sadko on rääkinud,
omad poed Sadkole andsid nad,
omad poed koos kalli kaubaga.

3.

Saigi nii Sadko, see novgorodlane,
Novgorodi kaubahoovis nüüd
poodi kuus, kõik kalli kaubaga,
kaubameeste kirja ise ta võeti ka.
Sai Sadko nüüd rikkaks kaupmeheks,
hakkas kauplema ta kalli kaubaga.
Esmalt oma linnas kauples ta,
hakkas sõitma siis ta mööda muidki maid,
hakkas kauplema seal kaugeis linnades,
hakkas saama kaubast suuri kasusid.

Siisap pärast seda Sadko-kaubasaks
Novgorodis võttis naise endale.

Ja veel pärast seda Sadko-kaubasaks
valged kivikojad ehtas endale.
Ehtis uhkesti need kojad kõrged kõik,
tegi lossides kõik nagu taeva all:
nagu taevas paistab punapäikene,
nii ka lossis paistab punapäikene;
nagu taevas kumab noor ja hele kuu,
nii ka lossis kumab noor ja hele kuu;
nagu taevas särab tähti tihedalt,
nii ka lossis särab tähti tihedalt.
Nii ta uhkelt ehtis kivikojad need.

Siisap pärast seda Sadko-kaubasaks
tegi enda juures suure võõruspeo,
kutsus peole kõik ta rikkad kaupmehed,
kutsus kõik need Novgorodi isandad,
kõik oma ülemad ja linnavanemad,
Luká Zinovjevi, Fomá Nazarjevi,
kutsus Novgorodi mehed kõik ka muud.

Pidas nii Sadko pidu uhket seal.
Ja kui kõik ju peol ausal sel,
kui ju kõik sel peol joonud joonuks end,
kui ju kõik sel peol söönud söönuks end,

hakkasid nad kõik siis hooplega, kiitlema:
üks hoopleb ühega ja teine teisega,
üks see hoopleb oma rohke kullaga,
teine kiitleb oma kärke ratsuga,
mõni hoopleb oma kange rammuga,
mõni oma noore, ulja meelega,
mõni aga oma sooga kuulsaga.
Kes on tark, see hoopleb vana isaga,
vana isaga, vana emaga,
aga kes on päris narriker,
see'p see hoopleb oma noore naisega.

Mööda saale seal Sadko ise jalutab,
ise nii Sadko seal sõnad pajatab:
„Oh te Novgorodi rikkad kaupmehed,
oh te Novgorodi kõrged isandad,
kõik te Novgorodi linnavanemad,
kui ka Novgorodi mehed muud!
Olete kõik minu ausal võõruspeol,
kõik te minu juures rõõmsad, lõbusad,
kõik sel peol ju joonud joonuks end,
kõik sel peol ju söönud söönuks end,
kõik sel peol nüüd hakanud hooplega.
Üks hoopleb ühega ja teine teisega,
mõni hoopleb sellega, mis on,
teine sellega, mis pole olnudki.
Millega mina, Sadko, peaksin hooplega?
Ei nüüd siin Sadkol, mul, novgorodlasel,
ei nüüd lõpe kuld mu kirstudest,
ei mul riided kulu uhked, värvikad,
ei mu kaasavägi vapper jäta mind.
Sellega, Sadko, ma võiksin hoobelda,
oma kullaga, mis otsalõpmata.
Oma kulla otsatuma eest
Novgorodi kaubad võiksin osta kõik,
kaubad head ja kaubad halvadki,
nii, et pole linnas enam kaupa ollagi.“

Tõusid Novgorodi linnavanemad,
tõusis ju Foma Nazarjev siis,
tõusis ka Luka Zinovjev siis,
tõusid oma jalule jõudsaile,
ise ütlesid nad sõnad sääraised:

„Oh Sadko, sa Novgorodi rikas kaubamees!
Mille peale vead sa kihla meiega,
et sa ostad üles linnas kaubad kõik,
kaubad head ja kaubad halvadki,
nii et pole linnas kaupa ollagi?“

Ütles seal Sadko siis sõnad säärased:
„Oh te Novgorodi linnavanemad!
Võin panna pandiks kulda, palju tahate.“

Jälle ütlesid siis linnavanemad:
„Oh Sadko, sa rikas kaubamees,
kolmekümne tuhandele, tahad, lööme käed?“
Kolmekümne tuhandele löidki käed,
läksid laiali siis kõik selt võõruspeolt,
sõitis igaüks neist koju jällegi.
Kuid Sadko, see rikas kaubamees,
teisel hommikul tõusis vara ju,
üles äratas oma vabra kaasaväe,
andis kaasaväele sellele,
andis lõpmatult ta kulda, hõbedat,
poetänavaile saatis nad laiali,
ise kaubahoovi läks aga otseteed,
ostis Novgorodi kaubad üles viimseni,
kaubad head ja kaubad halvadki.

Tõusis üles päeval teiselgi
Sadko, Novgorodi rikas kaubamees,
jälle äratas ka vabra kaasaväe,
andis lõpmatult taas kulda, hõbedat,
ise kaubahoovi läks ta otseteed.
Aga jälle kaupu juurde veetud on,
aga jälle poed kõik täidetud
suure Novgorodi auks ja kuulsuseks.

Ostis taas Sadko kaubad needki kõik,
ostis kaubad head ja kaubad halvadki.

Tõusis jälle siis ka päeval kolmandal
Sadko, Novgorodi rikas kaubamees,
jälle äratas ta kaasaväe,
andis lõpmatult taas kulda, hõbedat,
poetänavaile saatis nad laiali,
ise kaubahoovi läks ta otseteed.

Kuid siin Novgorodi auks ja kuulsuseks
jõudnud kohale on Moskva kaubad ju,

ning kõik poed on kaubahoovis täis
uusi kalleid Moskva kaupasad.

Juba seal Sadko siis hakkas mõtlema:
„Kui ka ostaksin kõik Moskva kaubad need,
siisap Novgorodi auks ja kuulsuseks
kaubad tuuakse ka meretagused.
Kuid neid kogu ilmast toodud kaupasad
enam ma, Sadko, ei osta jõuagi,
kõiki kaupu ju ei osta kunagi.
Olgu's pealegi, et pole rikkaim siin
mina, Sadko, rikas kaubamees,
vaid on minust rikkam kuulus Novgorod
ning ei jaksanud ma osta kõiki neid
Novgorodi kuulsa kaupasad,
nii et pole linnas kaupu ollagi.
Parem jätan oma suure pandi ma,
jätan kõik need tuhandet kolmkümmend.“

Andis ära kõik need tuhandet kolmkümmend,
ütles lahti oma pandist tohutust.

Siis aga kolmkümmend ta laeva ehitas,
kolmkümmend uisku uut ta tegi tõrvatut,
ja siis Novgorodi kallid kaubad kõik
laadis laevadele neile uutele.

Siis Sadko, see Novgorodi rikas kaubamees,
sõitis oma tõrvatud laevadel,
sõitis kauplema maile kaugeile.
Sõitis esmalt ta mööda Volhovit,
jõudis Volhovilt Laadoga järvele,
Laadoga järvelt siis Neeva jõeale,
Neevalt sinisele jõudis merele.

Sõitis üle ka merest sinisest,
siisap käänas Kuldsesse hordisse,
müüs seal Novgorodi kallid kaubad kõik,
kasud tohutud sai nende eest.

Kuhjas vaadid täis ta punakullaga,
teised vaadid veel täis haljast hõbedat,
vaadid kolmandad täis helmeid eredaid,
helmeid peeni kui ka helmeid jämedaid.
Sõitis Kuldsest hordist välja uuesti,
sinimerele ta tuli jällegi.

Aga merel laevad sõidul peatusid,
uisud tõrvatud ei pääse edasi:
peksab laine suur, rebib purje tuul,
musti laevu merel lõhub ja lammutab —
kuid ei laevad mustad pääse paigastki.

Ütles seal Sadko, see rikas kaubamees
oma kaasaväele vaprale:

„Oh mu kaasavägi, vapper, mehine!
Kaua mööda merd nüüd juba sõitnud me,
pole maksu makstud mere tsaarile,
nõuab maksu nüüd meiltki mere tsaar.“

Ütles veel Sadko, see rikas kaubamees:
„Oh mu kaasavägi, vapper, mehine!
Võtke nüüd ja merre visake
maksuks punakulda vaat see puudane!“

Võtsid kaasaväest siis mehed mehised,
võtsid punakulda vaadi puudase,
selle viskasid nad sinimeresse.

Aga meri endiselt märatseb,
peksab laine suur, rebib purje tuul,
musti laevu merel lõhub ja lammutab,
kuid ei pääse merel laevad paigastki.

Ütleb taas Sadko, see rikas kaubamees,
oma kaasaväele vaprale:

„Oh mu kaasavägi vapper, mehine!
Näha on, vähe veel sest mere tsaarile.
Võtke, visake sinimerre veel
teine vaat täis selget hõbedat!“

Võtsid mehed vaprad kaasaväest,
võtsid, viskasid sinimerre veel
vaadi teisegi täis selget hõbedat.

Peksab laine suur, rebib purje tuul,
musti laevu merel lõhub ja lammutab,
kuid ei pääse laevad merel paigastki.

Ütleb siis Sadko, see rikas kaubamees,
oma kaasaväele vaprale:

„Oh mu kaasavägi vapper, mehine!
Näha, vähe on maksust sellest veel.
Võtke kolmas vaat te helmeid eredaid,

helmeid peeni kui ka jämedaid,
sinimerre vaat see visake!"

Võtsid mehed vaprad kaasaväest,
võtsid vaadi helmeid peeni, jämedaid,
selle viskasid nad sinimeresse.
Kuid veel sinimerel laevad seisavad;
peksab laine suur, rebib purje tuul,
laevu musti lõhub ja lammutab,
kuid ei laevad mustad pääse paigastki.

Ütleb siis Sadko, see rikas kaubamees,
oma kaasaväele vaprale:

"Oh mu kaasavägi vapper, mehine!
Näha, mere tsaar ei lepi sellega,
nõuab maksuks meilt ta pead elavat.
Oh mu kaasavägi vapper, mehine!
Võtke kätte, tehke endile,
tehke endile te liisud pajupuust,
kirjutage oma nimed kõigile,
laske liisud siis need sinimererele,
kuid teen mina liisu kullast punasest.
Kui on liisud lastud sinimererele,
kelle liisk siis mere põhja läeb,
merre minema see meist ka ise peab."

Võttis kaasavägi vapper, mehine,
laskis pajust liisud sinimererele.
Aga liisud vapral kaasaväel
kõik kui pardid ujuvad peal vee,
aga liisk Sadkol, sel rikkal kaupmehel,
nagu võti vajub põhja see.

Ütleb siis Sadko sõnad sääraised:
"Ei need liisud olnud tehtud õieti.
Tehke omad liisud kullast punasest,
aga minu liisk see olgu tammepuust.
Kirjutage nimed peale kõigile,
laske liisud siis need sinimererele.
Kelle liisk nüüd merepõhja läeb,
merre minema see meist ka ise peab."

Võttis kaasavägi vapper, mehine,
laskis needki liisud sinimererele.
Aga liisud vapral kaasaväel
kõik kui pardid ujuvad peal vee,

aga liisk Sadkol, sel rikkal kaupmehel,
nagu võti vajub põhja see.

Ütleb taas Sadko siis sõnad säärased:

„Ei need liisud olnud tehtud õieti.
Oh mu kaasavägi vapper, mehine!
Tehke oma liisud nüüd te tammepuust,
aga mina teen oma liisu pärnapuust.
Kirjutame nimed peale kõigile,
sinimerele siis liisud heidame.
Kelle liisk siis mere põhja läeb,
merre minema see meist ka ise peab.“

Võttis kaasavägi vapper, mehine,
tegi liisud muud ta kõik nüüd tammepuust,
kuid Sadko see liisu tegi pärnapuust.
Kirjutasid nimed peale kõigile,
lasksid liisud siis nad sinimerele.
Jälle liisud vapral kaasaväel
ujuvad kui pardid kõik peal vee,
aga liisk Sadkol, sel rikkal kaupmehel,
nagu võti vajub põhja see.

Ütleb siis Sadko seal sõnad säärased:

„Näha on, nüüd pole teha midagi,
nõuab ennast mind, Sadkod, nüüd mere tsaar.
Oh mu kaasamehed vaprad, viisakad!
Võtke nüüd ja tooge minule,
tooge tindipott mu kalliskivine,
tooge luigetiivast võetud suleke,
tooge paber ka, mis on mu vapiga.“

Ju siis kaasamehed vaprad, viisakad,
tõid tal tindipoti kalliskivise,
tõid tal luige tiivast võetud sulekse,
tõid ka paberi, mis valmis vapiga.
Siis Sadko, see Novgorodi rikas kaubamees,
maha istus pununud toolile,
istus taha laua tammise,
hakkas kinkima ta oma varasid:
kinkis varad suured kirikutele,
teised varad suured kirjutas vaestele,
kinkis kolmandad oma noorele naisele,
muu kõik kaasaväele vaprale.
Ise kirjutas, hakkas nutma siis,

ütles kaasaväele vaprale:

„Oh mu kaasamehed armsad, mehised:
laske merele te laud nüüd tammine,
pange peale mind siis sellele,
et nii hirmus poleks minna surma mul.“

Võttis kaasa vaid ta kandle vahtrase,
nuttis kibedasti, jättis hüvasti
vapra kaasaväe ja kogu maailmaga,
suure Novgorodi, kodulinnaga.
Tammest lauale siis heitis maha end,
hakkas õõtsuma seal merel sinisel.

Ju siis liikusid laevad tõrvatud,
ju siis lendasid kui mustad varesed.
Jäigi nii Sadko seal sinimererele,
suurest hirmust uinus tammest lauale.

5.

Arkas taas Sadko ju mere põhja peal,
suure ookeanimere põhjas seal.

Nägi: läbi vete päike kumendab,
loss valgekivine ees tal helendab.
Lossi valgekivisesse astus sisse ta;
aga lossi saalis toredas
istub toolil ise mere tsaar.

Utleb mere tsaar see sõnad säärased:

„Ole tervitatud, rikas kaubamees,
tere taas, Sadko, sa novgorodlane,
palju oled sõitnud mööda merd,
kas oled maksu maksnud mulle ükski kord?
Tulid ise nüüd sa kingiks minule.
Oled, öeldakse, sa kange kandlemees,
mängi mulle siis nüüd kandlel vahtrasel!“

Näeb Sadko: siin meres pole parata,
vahtrast kandlekest ta hakkas mängima.
Meres tantsima sest hakkas mere tsaar,
hakkas õõtsuma kõik meri sinine,
lausa lendama ta lained vihased,
palju lõhkusid need laevu tõrvatuid,
palju uputasid inimelusid,
matsid sinimerre palju varasid.

Aga hädas suures paljud paluvad,
paljud inimesed õigeusklikud
Možaiski Mikulat appi anuvad,
et neid päästaks see Mikula-pühamees,
aitaks välja hädast, merest sinisest.

Tundis kutistust Sadko, see kaubamees,
tundis puudutust ta õlas paremas.
Pööras ümber end Sadko, see kaubamees,
nägi ees vanakest ta valgehiukselist.

Ütles vanake see sõnad sääraised:
„Ära mängi enam meres sinises!“
Kõneleb Sadko siis sõnad sääraised:
„Pole mul parata siin meres sinises,
mere tsaar mind sunnib mängima.“

Aga vastab jälle vanake:
„Kuid, Sadko, sa novgorodlane,
keeled oma kandlel katki kärista,
murra katki kandle pulgadki,
aga ise ütle mere tsaarile:
„Pole enam mul kandlekeeli muid
ega ole terveid pulkigi,
pole enam mul nüüd, millel mängida.“
Ütleb mere tsaar siis sinule:

„Kas sa ei tahaks naida meres sinises?
Piiga kaunikese saaksid endale.“

Aga sina nõnda vasta temale:

„Sinu, mere tsaari, käes ju võim on siin,
kui sa käsid, siis ma teengi nii.“

Siis ta ütleb sulle jällegi:

„Oh Sadko, sa Novgorodi rikas kaubamees,
ole valmis siis sa homme hommikul,
vali piiga enda meele, mõtte järele!“
Toob ta piigakesi sulle valida.

Esimesed kolmsada piigat lase mööda sa,
teised kolmsada piigat lase mööda sa,
kolmandad kolmsada lase mööda ka.

Aga selle lõpus tuleb viimane,
piiga kaunike, Tšernavake,
see Tšernava vali kaasaks endale,
siis, Sadko, sa õnnelikuks saad!
Kuid kui heidad õhtul magama,

vaata, et ei tee seal mingit pattu sa
selle neitsiku Tšernavaga!
Kui siis üles ärkad teisel hommikul,
leiad Novgorodis enda jällegi
seal Tšernava jõe kalda peal.
Aga kui sa öösel patustad,
merre sinisesse alatiseks jääd.
Kui siis oled jälle pühal Venemaal,
oma linnas seal sa kirik ehita,
peakirik tee Možaiski Mikulale;
olen ise ma Mikula see."

Kadus äkki jälle hall see vanake.
Kuid Sadko, see Novgorodi rikas kaubamees,
keeled oma kandlel katki käristas,
murdis katki kandle pulgadki,
ei enam saanud siis ta kannelt mängida.
Peatama jäi ju nüüd ka mere tsaar,
enam ei tantsinud ta meres sinises,
ütles ta Sadkole sõnad sääraised:

"Miks sa ei mängi enam, novgorodlane,
miks ei kõlksuta sa oma kandlekest?"

Vastab nii Sadko, see novgorodlane:
"Läksid katki kandle keeled mul,
katki murdusid mu kandle pulgadki,
pole kaasas mul keeli, pulki muid."

Ütles temale siis mere tsaar:
"Kas sa ei tahaks naida meres sinises,
piiga kaunikest saaksid endale?"

Vastab nii Sadko: "On sinu võim ju siin,
kui sa käsid, siis ma teengi nii."

Ütles jälle nõnda mere tsaar:
"Oh Sadko, sa novgorodlane,
vali hommikul siis piiga kaunike,
vali enda meele, mõtte järele!"

6.

Jõudis kätte teine hommik varane,
ärkas taas Sadko, see novgorodlane,
kaasat kaunikest läks valima endale.
Vaatab: seisabki seal juba mere tsaar,

aga tütarlapsi tuleb kari, sadat kolm.
Kõik need sadat kolm seal laskis mööda ta,
teised sadat kolm veel laskis mööda ta,
kolmandad sadat kolm ka laskis mööda ta.
Näeb siis: tuleb piiga viimane,
ülikaunike, Tsernavake.

Selle Tšernava valis naiseks endale.

Ütles mere tsaar siis sõnad sääraised:

„Hästi oskasid, Sadko, sa valida!“
Läks siis lahti pilgar meres sinises.
Ent kui pidu aus ju oli lõppenud,
heitis magama Sadko siis, novgorodlane;
läks ta süngi oma kauni piigaga
soojas kambrikeses meres sinises.
Kuid ei mingit pattu teinud ta,
magas hommikuni unes sügavas.

Ärkas siis Sadko üles hommikul
ärkas Novgorodi linna all,
just Tšernava jõe kõrge kalda peal.
Nägi: sõidavad ju mööda Volhovit
tema enda laevad tõrvatud,
ning on peal ka neil ta vapper kaasakond;
uppunud Sadkod see leinab, mälestab,
Sadko naistki noort ta nutab, kahetseb.

Ent ju nägi siis ta vapper kaasakond
seisvat ees Sadkod seal kõrge kalda peal.
Kõik see kaaskond sellest jahmatas,
nagu maailma-imet imestas:

„Merde sinisesse Sadko me jätsime,
enda ees ju siin Sadko nüüd leiame!“

Astus siis Sadko see juurde meestele,
võttis vastu oma laevad tõrvatud,
kõiki tervitas ta suure rõõmuga.
Läksid siis Sadko, rikka kaupmehe kotta kõik;
tervitas ta seal ju oma naistki noort.

Aga hiljem, pärast seda siis
laadis välja Sadko kaubad laevadelt,
tõi ta kaldale varad kallid kõik,
veeretask ka vaadid punakullaga.

Oma loendamatu kulla eest
ehitas ta kõrge kiriku

siis Možaiski pühale Mikulale,
teise kiriku pühale jumalaemale.

Aga hiljem, pärast seda siis
hakkas seal Sadko jumalat paluma,
oma patte rohkeid andeks anuma;
sinimerele enam ei sõitnud ta.

Elas Novgorodis Sadko kaua veel,
kauem veel ta kuulsust laulus lauldakse.

TERENTI-KAUBASAKS.

Oi oi sind, Terenti-kaubasaks,
kaugelt kuulus sa rikas mees!
Haige olevat su naine noor
Oljonuška Klementjevna,
Klementjevna-Dementjevna:
juba õhtul valud tal algavad,
kesköösel teda tõbi vintsutab,
koidu ajal puistab palavik;
tõbi see must on tal
ja palavik punane,
liigne lihavus, kõhupakitsus!

Nõnda ütleb see naine noor,
Oljonuška Klementjevna:

„Oi oi sind, Terenti-kaubasaks,
kaugelt kuulus sa rikas mees!
Miks ei nõu sa küsi meistritelt,
miks ei abi sa otsi sellidelt?“

Ju siis Terenti, see kaubasaks,
tõusis üles vara hommikul,
paneb jalga saapad siledad,
peseb puhtaks näo heleda,
ajab selga uue kasuka,
läheb Novgorodi kõndima.
Tuli viimaks risti juurde ta,
juurde risti imettegeva,
juurde risti Ostafeikovi.

Tulid vastu tal skomorohhid,
skomorohhid, mehed viisakad,
mehed viisakad, aupaklikud;

otsa vaatavad ja muigavad,
kõrvale vaatavad — naeravad.

Ütles Terenti, see kaubasaks:

„Tere teile, oh skomorohhid,
skomorohhid, mehed viisakad,
mehed viisakad, aupaklikud!
Mööda maailma te hulgute,
kõiksugu tõbesid tunnete,
hädasid arstite
ja vaevasid võtate.

Mul, vennased, haige on naisuke,
Oljonuška Klementjevna,
Klementjevna-Dementjevna;
juba õhtul valud tal algavad,
kesköösel teda musttõbi vintsutab,
koidu ajal puistab teda palavik.“

Aga vaatavad need mehed lõbusad
üksteise otsa ja muigavad,

vaatavad kõrvale, naeravad:

„Oi sind, Terenti, sa kaubasaks,
kaugelt kuulus sa rikas mees!
Mine kohe sa lõuendipoodi nüüd,
osta lõuendist kott seal endale;
ära kallist too — kolme tenga eest,
ja ka roguskit, mis maksab tenga pool,
kokku kaupa vaevalt krossi eest.
Ise sinna lõuendist kotti poel!“

Tulid siis Terenti majja nad,
juurde Oljonuška Klementjevna,
Klementjevna-Dementjevna.
Võtab vastu neid seal naine noor,
ise Oljonuška Klementjevna:

„Tere teile, oi skomorohhid,
skomorohhid, mehed viisakad,
mehed viisakad, aupaklikud!
Kas nägite meest mu vastikut,
Terentit, seda mu vanameest,
Terentit, seda va rikast suurt?“

Aga vaatavad need mehed lõbusad
üksteise otsa ja muigavad,
vaatavad kõrvale, naeravad:

„Küll nägime meest su vastikut,
Terentit seda, su vanameest,
juures risti imettegeva,
juures risti Ostafeikovi:
rongad seal korjust tal rebivad,
ja koerad kakeldes kisuvad.“

Vastab neile nii naine noor,
Oljonuška Klementjevna:
„Sain ma lahti nüüd mehest vastikust,
Terentist vanast sest,
Terentist rikkast sest;
sain kätte kuldse ma priiuse.“

Nii ütlesid siis skomorohhid,
skomorohhid, mehed viisakad,
mehed viisakad, aupaklikud:
„Kott, kas sa kuuled nüüd,
kas sa kuuled seal lõuendis,
mis siin sinust öeldakse,
ja su peakesest tulisest?“

Hakkas kott siis sirguma
ja ringi end pöörama,
tõmbas lõhki ta lõuendi,
rebis katki ta roguski;
tõusis püsti Terenti-saks
oma jalule jõudsaile,
võttis kuslapuust kantsiku,
mis tina täis valatud,
hakkas haigusi arstima
ja tohterdama tõbesid.

Siis ütlesid skomorohhid,
skomorohhid, mehed viisakad,
mehed viisakad, aupaklikud:
„Oi oi, Terenti, sa kaubasaks!
Nüüd ise haigused arstid need,
ja tõved terveks need tohterdad!“

RAHTA RAGNOZERSKI.

Olonetsi kubermangus juhtus see, maakonnas, mil nimeks on Pudoga, Ragna järve ääres, metsakülas seal, perekonnas, kel nimeks Prokinid — sündis ilmale uljas nooruke.

Oli sündides tal arssin pikkust ju, kaalus sündides tervelt puuda ta, nimeks pandi talle Ivanuška, aga isakest tal ei teatudki.

Hakkas nooruk see kasvama, küpsema, hakkas talutööd ta tegema.

Aga jõudu oli tal määratult:

tosina reekoormaid kandis korraga, vedas talvel koju kõik ka suuskadel; tõstis tare üles ühe käega, suusad nurga alla tõukas teisega.

Kalu püüdis ta mitu koormat kord, jagas kalad siis talumeestele.

Läksid mehed need Ragnozerskist

ühes kalaga Kargópoli turule, kuid Kargopol ei kõike ostnud neilt; sõitsid edasi Vologdasse —

kuid Vologdagi kõike ei võtnud neilt; sõitsid viimati siis kauplema Moskvani.

Valgekivises käisid Moskvast nad.

Aga samal ajal kivisesse Moskvasse sõitnud võistleja on võõras, uskmatu, nõnda kõneleb ta Moskva vürstile:

„Saada, vürst, sa mulle vastane,
saada maadleja, kes minust üle saab;
kui ei saada sa mulle vastalist,
põrmuks põletan siis Moskva kivise.“

Oli palju seal uljaid noorukeid,
kui ka vanemaid, tugevaid maadlejaid,
aga kõik nad võitis võõras uskmatu,
mitmed võitlejad ka saatis surma ju.

Seisavad mehed seal, kes tulnud põhjamaalt,
kaevad seda lugu mehed Ragnozerskist,
ise ütlevad sõnad säärased:

„Küllap meie Rahta selle käkiks teeks.“

Aga juba kuuleb, küsib keegi tundmatu:

„Kes on teil see Rahta sihuke?“ —

„Rahta Ragnozerskist selle hooplega käkiks teeb.“

Pisteti pokri mehed Ragnozerskist,
pandi sügavaisse nad keldreisse,
kuid Ragnozerski külla vaatama
käskjalg saadeti kiire käsuga.

Juba jõudiski kiire käskjalg see
sinna Ragnozerskisse, metsakülasse.

Küsib nõnda Moskva saadik seal:

„Kas siin elab Rahta Ragnozerski?“

Vastab nõnda naisterahvas kodune:

„Küll siin elab Rahta Ragnozerski,
ta läks metsa tooma loogapuid.

Ainult seda, noormees, sulle soovitan,
kui ta tuleb töölt nüüd tagasi,
ära vihasta sa teda külmana,
ära päri temalt, kui ta näljane.“

Istub saadik akna alla seal,
vaatab välja metsi põliseid,
vaatab eemale ka Ragna järvele.

Näeb: lähemale järvel liigub saar.

Küsib naisterahvalt koduselt:

„Ütle, naine, mulle õigust sa!

Mis ma näen seal teie järve peal:
nagu liiguks saar see paigalt teisele?“

Vastab naisterahvas nõnda temale:

„Vaata paremini, pane tähele:
seal ju tuleb Rahta ja toob jalakaid —

sealt saab loogapuid kui ka jalakseid,
sealt saab jalakseid kui ka kodaraid.“

Tuli koju uljas vägimees,
tuli vana tare juurde ta,
viskas õlgadelt puude-vinnami —
tõstis tare nurga ühe käega,
suusad alla tõukas käega teisega.
Tuli sisse sooja tuppa siis.
Kandis lõuna talle naine lauale:
sõi see Rahta kuni söönuks sai,
kuni söönuks sai, kuni soojaks sai.

Siis vast tõusis käskjalg Moskvamaalt,
ütles Rahtale ta sõnad sääraised:

„Oh sa kange Rahta Ragnozerski,
kutsub appi vürst sind Moskvasse.
Tule Moskvasse sa korraks maadlema,
võõra paganaga võistu võitlema!“

Ütleb vastu Rahta Ragnozerski:
„Küllap kuulan ma vürsti Moskvamaalt,
küllap Moskvasse ma tulen maadlema,
selle paganaga võistu võitlema.
Aga ütle, kui ma jõuan Moskvasse,
kust ma leian vürsti üles seal?“

Vastab nõnda saadik Moskvamaalt:
„Kui sa oled Moskvas kivises,
küsi ükskõik kellelt vürsti järele,
küll siis sulle kohe öeldakse.“

Siis see saadik istub sadula,
Rahta suuskadel aga hakkab ajama;
enne saadikut Moskva jõuab ta.
Otsis üles juba Moskva vürstigi,
juba teda seal söödeti, joodeti.

Jõudis siis ka saadik viimaks tagasi,
ütleb saadik ise sõnad sedasi:

„Varsti tuleb Rahta Ragnozerski.“
— „Juba ongi siin Rahta Ragnozerski.“
Aga saadik nõnda õpetab:

„Hoidke öö ja päev teda enne näljaselt,
hoidke näljaselt, hoidke külmaski,
siis vast laske jõudu katsuma,
ühes paganaga võistu võitlema.“

Hoiti öö ja päev Rahtat näljaselt,
lasti siis ta jõudu katsuma,
ühes paganaga võistu võitlema.

Tuleb uljas, vapper nooruke,
ise Rahta see Ragnozerski
võõra võitlejaga maadlema,
uskmatuga võistu võitlema.

Ütleb Rahta sõnad säärased:

„Ei ma oska hästi maadelda,
ei tea, kuidas võistu võidelda,
aga meie naistel viis on nii“ —
võttis vastasel ta õlgadest vägevaist,
surus kokku ta käkiks korruga.

Moskva suurvürst ütleb temale:

„Kuidas saaksin, noormees, sulle tasuda
sinu suure töö ja abi eest?

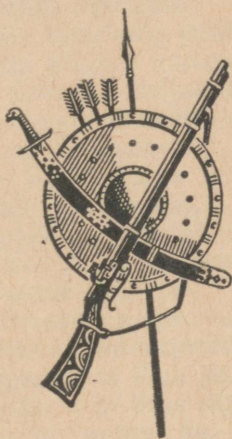
Kas ehk tahad kulda, hõbedat?“

Vastu ütleb Rahta Ragnozerski:

„Oh sa Moskva suurvürst auline,
ära anna mulle kulda, hõbedat,
aga pane mind ülempealikuks
üle meie järve, Ragnozeri,
et seal keegi minu lubata
väikseid kalakesi ei saaks kiusata.“

Andis vürst tal selle õiguse,
lubas seda talle väga heldesti.

AJALOOlisi LAULE
JA
UUEMAID BÕLIINASID

ŠTŠELKAN DUDENTJEVIŠ.

Nii sündis maal tatari,
nii Hordis suures ses:
seal kuldse tooli peal
ja põetud sametil
istub tsaar Azvjak,
Azvjak Tavrulovitš.
Kõhut mõistab ta
ja otsusi annab ta
ja keppi keerutab
mööda tatarlaste päid,
mööda põetud vurrusid,
pea sinkjaid paljakuid.

Naisevendi kostitas
Azvjak Tavrulovitš,
neile kinkis linnu ta:
Plesso — Vassilile,
Vologda — Gordeile,
Kostroma — Ahrameile.
Uksainus ilma jäi,
ta armsaim naisevend
Štšelkan Dudentjevitš.
Mispärast ta ilma jäi?
Seepärast ta ilma jäi,
et kodus polnud ta.
Oli sõitnud siis Štšelkan
ära Leedusse kaugesse,
taha meregi sinise.
Seal kogus noor Štšelkan
makse ja lõivusid
ja tsaari võlgasid:
sada rubla võttis vürstidelt,

viiskümmend bojaaridelt,
viis rubla talupoegadelt.
Kel raha ei ole,
selt võtab lapse ta,
kel last ei ole,
selt võtab naise ta,
kel naist ei ole,
selle enda orjaks viib.

Viis välja noor Štšelkan
palju makse ja lõivusid,
ja tsaarile võlgasid.
Viis välja noor Štšelkan
täku sajarublase,
tuhatrublase sadula,
valjad, hinda mil polegi.
Pole seepärast kallid nad,
et kullast nad terveni;
on valjad nii kallid need,
et need on kinkinud
tema kõrgus tsaar:
ei saa neid müüa ju,
ei teha ka vahetust,
ei kinkida sõbrale.

Nii ütleb noor Štšelkan,
noor Dudentjevitš:
„Oh sa, tsaar Azvjak,
Azvjak Tavrulovitš!
Said kinkisid kalleimaid
kõik armsad näälid sult,
said uljad Borissovitšid:
Plessó sai Vassilile,
Vologda Gordeile,
Kostromá — Ahrameile.
Siis kingi, tsaar Azvjak,
siis kingi minule
vana iidne Tver,
vana rikas Tver
ja venda lihast kaks,
kaks uljast Borissovitšit!“

Ütles tsaar Azvjak,
Azvjak Tavrulovitš:

„Oh armas naisevend,
Štšelkan Dudentjevitsš!
Pista surnuks oma poeg,
kes sulle armsaim on,
vala veri tal peekrisse,
joo ära see veri siis,
see veri tuline.
Siis kingin sulle küll
vana iidse Tveri ma,
vana rikka Tveri ma,
ja kaks lihast vendagi,
kaks uljast Borissovitšit.“

Kohe siis noor Štšelkan
oma poja tappiski,
vere kallas peekrisse
ja selle ta ära jõi,
selle vere jõi tullise.
Selle eest talle kingiti
vana iidne Tver,
vana rikas Tver
ja kaks lihast vendagi,
kaks uljast Borissovitšit.

Kohe noor Štšelkan
kohut hakkas mõistma siis
vanas iidses Tveris seal,
vanas rikkas Tveris seal.
Polnud kaua ta kohtunik veel,
juba leski rüvetas,
neidusid häbistas,
üle kõikide irvitas,
maju kõiki teotas.

Aga siis mehed vanemad,
aga mehed siis jõukamad
ja kauplejad rikkamad
tulid kaebama üheskoos
juurde vendade lihaste,
kahe ulja Borissovitši.
Ja rahva eest läksid need,
läksid kaebepalvega,
viisid ausaid kinkegi,
kulda ja hõbedat,

helmeid eredaid
viisid kõike nad koju tal.
Kuid Štšelkan Dudentjevitš
võttis kingid vastu neilt,
au neile ei andnud ta.

Ei, see noor Štšelkan
ainult upsakalt uhkustas.
Ja nad tülli läksid nii.
Uks haaras juustest tal,
teine kahmas ta jalgadest,
nii lõhki ta kiskusid.
Ja nii surm talle tuligi.
Ega trahvitud kedagi.

AVDOTJA, NAINE RJAZANIST.

Tuli sõjaga Bahmet, Türgi tsaar,
ära laastas vana linna Kaasani,
vana Kaasani, laantetaguse;
nelikümmend tuhat inimest vangi viis,
oma maale kõik nad ajas vangina.
Jäi üksainuke Rjazani naisuke.
See seal kurvastas ja ikka muretses:
viidi peakest kolm ju vangi temaltki,
viidi vennakene ta lihane,
viidi laulatatud ta kaasake,
viidi äi, kes lahke alati.

Mõtles naisuke omas meeles nii:
„Lähèn ise Türgimaale ma,
ostan välja kas või ühegi peakese,
välja lunastan ta kalli lunaga.“

Kui läks Kaasanist Bahmet, Türgi tsaar,
laskis ta ette jõed ja järved sügavad,
pani teedele ta röövlid tigidad,
musta laande pani kiskjad elajad,
et ei keegi saaks käia, sõita sealt.

Aga rjaazanlanna läbi läks ikkagi,
ojad madalad käis läbi koolmetes,
jõgedest sügavaist läks üle ujudes,
järved laiad ümbert ringi käis;
hiilis öösel kohad lagedad,
kesköö aegu, siis kui röövlid magavad,
matkas päeval metsad mustavad,
päevavalgel, siis kui kiskjad puhkavad.

Läbi matkas nii ta kõik need pikad maad,
tuli juba Türgimaalegi,

tsaar Bahmeti juurde jõudis viimati.
Talle kummardas ta maani madalalt:

„Oh sa isake Bahmet, Türgi tsaar,
kui sa laastasid vana Kaasanit,
nelkümmend tuhat viisid vangid sealt,
viisid minultki kolm sa peakest,
viisid vennakse mu lihase,
viisid laulatatud kaasakse,
viisid äia, kes oli lahke alati.
Tulin välja ostma kas või ühtki neist,
lunastama kalli lunaga.“

Vastas temale nõnda Türgi tsaar:
„Oi Avdotjake, Rjazani naisuke,
kuidas ja mis teel sealt siia pääsesid?
Mul olid ette lastud jõed ja järved sügavad,
teede peale pandud röövlid tigidad,
mustis laantes minu kiskjad elajad,
et ei keegi läbi käia, sõita saaks.“

Talle vastas nii Avdotjake:
„Isake Bahmet, sa Türgi tsaar!
Nõnda käisin läbi ma need teed ja maad:
ojad kahlasin ma läbi koolmetes,
suurtest jõgedest sain üle ujudes,
öösel hiilisin ma kohad lagedad,
kesköö aegu siis, kui röövlid magavad,
metsad mustad päeval matkasin,
päevavalgel siis, kui kiskjad puhkavad;
nii sain läbi kõik need teed ja maad.“

Utleb nii Bahmet, see Türgi tsaar:
„Oh Avdotjake, Rjazani naisuke!
Kui sa oskasid nii siia leida teed,
oska paluda siis ka peake üks,
pea üksainus nende kolme seast.
Aga kui sa ei oska paluda,
pea tulise sult maha raiun ma.“

Seisis naisuke, jäi mõtlema,
mõtles, mõtles, puhkes nutma ju:
„Oh sa isake, Bahmet, Türgi tsaar!
Ei olnud Kaasanis ma naine viimane,
ei olnud viimane, vaid esimeste seas.
Kui läen mehele, siis on mul jälle mees, .

hakkan isakeseks ma äia kutsuma.
Kui siis armsakese poja sünnitan,
siis mul poeg on juba jällegi,
või kui armsakese tütre sünnitan,
üles kasvatan, panen mehele,
siis ka väimehe saan endale.
Aga uut ei saa ühtainust peakest ma,
ei saa enam uut ma venda kullakest,
ei saa iialgi ma ega iganes.“

Istus, istus tsaar, jäi mõtlema,
mõtles, mõtles, hakkas nutma ta:
„Oh Avdotjake, Rjazani naisuke!
Kui te laanetagust Kaasanit laastasin,
tapeti mul armas vend mu lihane,
ei näe nüüd ma teda enam iial, iganes.
Võta oma targa kõne eest,
heade sõnade arukate eest,
võta vangisid, palju vaja sul,
võta sugulased, kaimud, vaderid.“

Hakkas naine käima Türgimaal,
välja valima vange endale,
tõi ta välja kõik vangid Türgimaalt,
tõi nad tagasi vanasse Kaasani.
Elas Kaasan jälle nagu vanasti,
nagu vanasti, juba ennegi.

KAKS LIIVIKUT.

1.

Elasid kaks leedu Liivikut,
kaks kuninga vennapoega noort.
Tulid külla nad oma lellele,
Leedu kuningale Tšolpanile.

„Kuule, lell Tšolpan, sa Leedu kuningas!
Tahaksime sõita pühasse Venesse,
aupeole Moskva tsaarile.“

Ütles lell Tšolpan, see Leedu kuningas:
„Oh teid kaht noort leedu Liivikut,
kaht mu kuninglikku vennapojukest!
Paljud on juba sõitnud pühasse Venesse,
pole sealt keegi tulnud õnnega tagasi.
Parem sõitke Liivimaale te,
see on maa, mis kõige rikkamaid;
palju sellel maal on kulda säravat,
enam veel sel maal on selget hõbedat,
rohkesti ka peeni helmeid eredaid.
Aga sõjaväge seal on vähe veel,
võite kogu rahva võtta vangid seal.“

Olid vennapojad nõus ka sellega.
Andis neile kaasa lelleke,
lell Tšolpan, see Leedu kuningas,
andis nelikümmend tuhat sõjameest,
kõik on mehed need headel ratsudel,
kõik on soomusrüüdes, rõngassärkides;
saatis siis nad Liivisse rikkasse.

Läksid teele nad, sõitsid minema,
kogu sõjaväega suurega.
Juba jõudsid Liivimaale nad,
terve rahva võtsid vangid seal,
tapsid kuninga seal kurja surmaga.
Kaasa võtsid nad sealt Liivimaalt,

kaasa hulgana tõid kangeid hobuseid,
karjakaupa ka ajasid lojuseid.
Hulganisti tõid sealt noori mehigi,
mehi tugevaid, nende nägusaid,
vedasid neid vangi karjana.
Said nad palju kulda säravat,
kulda säravat, haljast hõbedat,
palju peeni helmeid eredaid.
Palju orduvankreid täis nad kuhjasid.
Sõitsid nendega väljale laiale,
ise nõnda väljal rääkisid:
„Oli õnnelik see reis meil otsani.“

2.

Siisap need kaks venda Liivikut,
kaks kuninga vennapöega noort,
ise arutasid omavahel nii:
„Kui oli õnnelik see reis meil otsani,
siisap sõidame ka pühasse Venesse,
valgekivisesse kuulsasse Moskvasse!“
Tulid jälle juurde Tšolpan-kuninga:
„Oh sa lell Tšolpan, sa Leedu kuningas!
Tahaksime sõita pühasse Venesse,
valgekivisesse kuulsasse Moskvasse.“
Aru pidasid nad, juba sõitsidki.
Tulid esimesse vene külasse;
suur on küla see, kolm seal kirikut.
Sõid ja jõid nad seal ja rüüstasid,
suure küla kõik tegid tuleroaks.
Sõitsid teise siis nad vene külasse;
suur on küla see, kuus seal kirikut.
Sõid ja jõid ka seal ja rüüstasid,
suure küla kõik nad tegid tuleroaks.
Sõitsid kolmandasse vene külasse;
suur on küla see, üheksa kirikut.
Sõid ja jõid ka seal ja rüüstasid,
suure küla kõik nad tegid tuleroaks.
Võtsid seal ka vangi noorukse,
noore Nastasjakese Dimitrijevna,
ühes kolmekuise vürstipojaga.
Viisid kaugele ta laiale väljale,

sinna Smorodina jõe kiire kaldale,
postid maasse lõid seal väljal lagedal,
postidele tegid telgid lõuendist,
jäid seal nooredmehed puhkust pidama.

Läks sest mööda aega veidike,
mitte vähe, mitte palju, päeva kuus —
lendas lõoke laulev väljalt lagedalt,
istus tsaari aeda haljasse,
ise laulis seal ta, sõnad kõneles:

„Oh sa valju tsaar, Ivan Vassiljevitš!
Siin sa sööd ja jood ja ennast kosutad,
häda enda kohal ei sa aimagi.

Aga tulnud on kaks leedu Liivikut,
kaks kuninga vennapoega noort.

Sõitsid esimesse vene külasse;
suur on küla see, kolm seal kirikut.

Sõid ja jõid nad seal ja rüüstasid,
küla suure kõik tegid tuleroaks.

Sõitsid teise siis nad vene külasse;
suur on küla see, kuus seal kirikut.

Sõid ja jõid ka seal ja rüüstasid,
suure küla kõik tegid tuleroaks.

Sõitsid kolmandasse vene külasse;
suur on küla see, üheksa kirikut.

Sõid ja jõid ka seal ja rüüstasid,
küla suure kõik tegid tuleroaks.

Võtsid kaasa ka su enda õekese,
viisid noore Nastasja Dimitrijevna

ühes kolmekuise vürstipojaga,
viisid kaugele nad väljale laiale,
sinna Smorodina jõe kiire kaldale.“

3.

See oli valju tsaar Ivan Vassiljevitš,
sellest kurvaks sai, üpris nukraks jäi,

sai täis viha, muret tulist ta;

haaras kätte noa, kinžaali tohutu,

paiskas selle pussi tammest lauisse,

lendas puss see läbi laua tammise,

lendas telliskivist põrandassegi:

„Küllalt, koerapojad, nüüd need irvitand!“

See oli valju tsaar Ivan Vassiljevitš,
kogus kokku ta väe vägeva,
võttis endaga ta kolm družiinakest.
Siis Smorodina jõe le läksid nad;
tegi seal kolm liisku endale.
Heitis esimese liisu vette ta.
Liisk see varsti juba jõe põhja läks.
„Nii družiinagi see maha lüüakse.“
Tegi teise liisu, viskas vette ta;
liisk see alla veeres ühes vooluga.
„Nii družiinagi see vangigi võetakse.“
Viskas vette siis ta liisu kolmanda;
liisk see ujus üles otse vastu vett.
„See družiina tulgu ühes minuga!“

Ju siis sõitsidki nad väljale laiale.
Utleb valju tsaar Ivan Vassiljevitš:
„Oh sa družiinake mu mehine!
Kui ma esmalt karjun nagu vares must,
siis te sööge, jooge, seadke valmis end!
Teine kord kui vaagun nagu vares must,
olgu käes ju siis sõjariistad teil!
Kolmas kord kui vaagun nagu vares must,
olge siis, družiina mehine,
olge siis te minu ümber kõik!“

Läks siis valju tsaar Ivan Vassiljevitš,
moondas enda halliks hundiks ta;
jooksis leedu suurtükiladusse,
keeras tulilukud välja tükkidelt,
pildus need ta väljale laiali.
Lõikas nõörid ammuibudelt,
pildus nõörid need väljale laiali.
Siis läks leedu hobustetalli ta,
maha raius pead seal hobustel,
mööda välja needki pildus laiali.

Moondas enda siis ta nirgiks nägusaks,
mööda telki valget hakkas jooksema,
hakkas valge telk sest võppuma.
Ütles vangigi laps sõnad säärased:
„Kas me onuke nii ehk jookseb siin,
et see valge telk nii võppub, väriseb?“

Aga kaks need leedu Liivikut,

kaks kuninga vennapoega noort,
sooblikasuka heitsid nirgile.
Hüppas valge nirk see käiksest kasukal,
moondas enda siis ta mustaks vareseks,
istus tamme halja oksale,
vaakus varesena korda esimest.
Kuulis seda ta družiina mehine,
sõi ja jõi, end ette valmistas.

Aga ütlesid need leedu Liivikud:
„Ära vaagu, vares, tammel haljal seal;
küllap sinugi me surnuks laseme!“
Jooksid tuliriistade ladusse,
aga lukud kõik on võetud riistadelt,
mööda välja laiali pillutud.

Teine kord ju vaakus vares must,
seadis end družiina soomusrüüdesse.
Aga ütlesid kaks venda Liivikut:
„Ära vaagu, vares, tammel haljal seal;
küllap sinugi me surnuks laseme!“
Läksid võtma vinnas vibusid,
aga vibunöörid katki näritud,
mööda välja nöörid laiali pillutud.

Juba sinna sai družiina mehine,
võttis vangi ta need kaks noort Liivikut,
kuninga enda vennapojukest.

See oli valju tsaar Ivan Vassiljevitš,
ühel välja torkas silmad selged ta,
teisel jalad maha raius põlvini.
Pani pimedale selga jalutu,
laskis minema nad Leedumaale siis:

„Pime kandku turjal teist, kes jalutu,
aga jalutu, see teed tal näidaku!
Minge külla nüüd te oma lellele,
Leedu kuningale, ise kiidelge:

„Hävitasime me Moskva kivise!““

Andsid Liivikud siis vandetöotuse:
„Ärgu lasku issand iial, iganes
pühasse Venesse enam tulla meil,
ei ka meie lastel, lastelastelgi!“

KOSTRJUK.

Nii sündis me emakesel pühal Venemaal,
pühal Venemaal, Moskvas valgekivises:
valitseja, valju tsaar Ivan Vassiljevitš,
naist ei võtta soovind Moskvast valgekivisest,
arvas heaks ta naida paganamaalt,
naise võtta Kostrjúk Demrjukovitšilt,
võtta Kostrjukilt sealt Tšerkessimaalt.

Sõitis kosima paganamaale ta,
tõi ta sealt Maria Demrjukovna;
sai ta kaasavaraks kolmsada tatarlast,
sai ta kaasavaraks kolmsada paganat,
sai ta kaasavaraks kena naisevennagi,
Kostrjuk Demrjukovitši,
selle paganapoja Tšerkessimaalt.

Valgekivisesse sõitsid nad Moskvasse,
laulatasid end seal kuldse krooni all.
Tegi tsaar siis pidu auliku,
kutsus palju vürste ning bojaaregi,
kutsus vägimehi võimsaid, tugevaid,
kutsus uljaid vägilannasid,
kutsus kaubasaksu kaugelttulnusi.

Juba päevakene kaldus õhtule,
punapäikene see vajus loodesse.
Kõik sel peol ju joonud joonuks end,
kõik sel peol ju söönud söönuks end,
kõik nad istuvad, rõõmsad, lõbusad.

Istus seal ka tsaari naisevend,
tsaari nääl, Kostrjuk Demrjukovitš,
see Tšerkessimaa pagana poeg.
Ei ta söö, ei joo, ennast ei kosuta,
valgeid luikesid Kostrjuk ei rebesta,
valge suhkruga end ei kostita.

Tuleb valju tsaar Ivan Vassiljevitsš,
ise ütleb talle sõnad säärased:

„Oh mu armas nääl, Kostrjuk Demrjukovitš,
miks sa ei söö, ei joo, ennast ei kosuta,
valgeid luikesid, Kostrjuk, ei rebesta,
valge suhkruga end ei kostita?

Kas pole istekoht sul meele järele,
või jäetud vahele sind viina kallates,
või su üle naernud mõni narriker?“

Kostab talle nii Kostrjuk Demrjukovitš,
annab vastuse nii tšerkessi poeg:

„Oh sa valitseja, valju tsaar Ivan Vassiljevitsš,
küll on istekoht mu meele järele,
ei jäetud vahele mind viina kallates,
ei mind naernud keegi narriker.

Kuid ei söö, ei joo ma, end ei kosuta,
endamisi pean ma aru kõvasti:

kas on Moskvast teil siin kangeid maadlejaid,
kes võiks võistelda minu, Kostrjukiga,
minu, Kostrjuki, vastu jaksaks maadelda,
ühes minuga jõudu katsuda,

lahutada meelt nii tsaaril, sinulgi?

Olen võitnud ma kolmsada maadlejat,
alla heitnud ma nii linna viiskümmend.

Kui nüüd võidaksin Moskvagi maadlejad,
võtaksin endale ka Moskva kivise.“

Vastas valju tsaar Ivan Vassiljevitsš,
ise kostis talle sõnad säärased:

„Oh sa minu Nikita Romanovitš,
mine välja suurele trepile,

hõika kõigile sealt täie häälega,

hõika nii, et kuuleks Moskva kõik:

kas on Moskvast veel kangeid maadlejaid,

kangeid maadlejaid, vahvaid võistlejaid,

kes Kostrjukiga jaksaks maadelda,

kes Kostrjukiga jaksaks võistelda —

valitseja enda nääliga,

ühes temaga jõudu katsuda,
lahutada meelt nii tsaarilgi?“

Kuid me patu pärast juhtus nii,
et ei tookord Moskvast olnud maadlejaid,

ainult juhtusid seal kodus olema
kaks Andrejevitiši, vennakest,
üks neist, Vaskake, on väikene,
teine, Abroškake, on lonkaja.
Jookseb Vaskake, kargab, kepsutab,
Abroškake aga jalalt jalale lomberdab.
Tõttasid mõlemad nad tsaari õuele,
tsaari õuel seal ringi uitavad,
ise ütlevad sõnad säärased:

„Tervit, vanem vürst Nikita Romanovitš,
ei tea, kas tohiksime maadlema hakata,
ei tea, kas tohiksime võistlema hakata,
valitseja enda nääliga,
Kostrjuk Demrjukovitšiga,
tšerkesslase pojaga?

Kas ehk tsaar me peale ei vihasta,
kas ehk põlu alla meid ei pane ta?
Kuid ainult nii me võistlema läheme:
kes teisest üle saab, see võtab riided talt,
ning paneb võidetu ta jooksuma paljana
tsaari õue peal, suure trepi peal.“

Tuleb siis Nikita Romanovitš
valgekivisesse lossikambrisse,
ise ütleb sõnad säärased:

„Nagu sool-leib valmis laual on,
ja jumal seinal on,
nii ka võistlejad meil õues valmis on.“

Küll siis sai Kostrjuk Demrjukovitš,
küll siis sai ta sellest kanget rõõmu täis,
hüppas tagant laua tammise,
eemale jalaga lõi pingi vahtrase,
nii et võitis kolmkümmend tatarlast,
pingiga maha lõi kolmkümmend paganat:
„Ole sa neetud, Kostrjuk Demrjukovitš,
oh, kui õue siit küll sa läheksid,
kuid ei õuest enam tuleks sa tagasi!“

Kargas ju Kostrjuk õuele laiale.
Aga ütleb seal lonkur Abroškake:
„Ei taha Kostrjukiga mina maadelda.
Ei taha Kostrjukiga mina võistelda,
ei taha käsi ma Kostrjukiga määrada.“

Vastab temale Vaskake väikene:

„Küllap lähen ise Kostrjukiga maadlema,
ise asun Kostrjukiga võistlema,
ühes temaga rammu katsuma
ja lahutama meelt me tsaarilgi.

Kuid kas sellega ma tsaari ei vihasta,
kas ta põlu alla ei lange ma?

Lähen ainult nõnda ma võistlema:
kes teisest üle saab, see võtab riided talt
ja paneb õuel ta jooksuma paljana.“

Ütleb nii Nikita Romanovitš:

„Oh sa Vaskake, sa väikene,
kui jumala abiga Kostrjukist sa üle saad,
võta julgesti siis riided seljast tal,
lase õuele ta jooksuma paljana!
Ei sa sellega tsaari vihasta,
ei ka põlu alla lange sa.“

Alles oli Kostrjuk oma jalgadel,
äkki oli oma peal ta tulisel.
Kohe võttis Vaska siis ta riidedki,
pani jooksuma õuel ta paljana.
Kuid ei jooksnud Kostrjuk suurele trepile,
vaid jooksis trepi alla ta varjule.

Tuli välja siis tsaarinnagi,
tuli välja Maria Demrjukovna,
ise ütleb sõnad säärased:

„Oh mis kombed on siin Moskvas kivises:
kes teisest üle saab, see võtab riided talt
ja paneb jooksuma õuel ta paljana!“

Vastu kostab nii Nikita Romanovitš:

„Oh tsaarina, auväärt emand sa,
oh sa Maria Demrjukovna,
nõnda meil ju siin maadlema mindigi:
kes teisest üle saab, see võtab riided talt
ja paneb jooksuma õuel ta paljana.“

Häbi hakkas Kostrjukil elada Moskvas kivises,
ära sõitis Kostrjuk oma maale sealt,
oma paganamaale läks jälle ta tagasi.
Kuid ikka veel Kostrjukist lugu lauldakse,
et sest vaiksemaks jääks meri sinine
ja kõik poisid uljad sellest kuulda saaks.

IVAN GROZNÕI JA TA POEG.

1.

Paistab taevas särav päikene,
valitseb maal valju tsaar Ivan Vassiljevitsš.
Kaotas Kaasanist ta reetmise,
kaotas ta Rjazanist reetmise,
võitis mässi vanas Pihkvaski,
tsaarivõimu ära tõi Tsargradist,
tsaar Perfila hukkas mõõgaga,
pea raius tsaarina Jelenalgi,
tsaari aukuue enda selga sai,
tsaari võimukepi võttis endale.

Tegi siis aupeo ta, suure pilgari,
peo vürstidele ning bojaarele,
peo muile sõjaseltsimeestele.
Peol sellel end kõik joonuks jõid,
enda tegudest hakkasid hooprema.
Hooples teiste ees ka ise tsaar,
meie valju isand tsaar Ivan Vassiljevitsš:
„Kaotand Kaasanist ma reetmise,
kaotand ma Rjazanist reetmise,
võitsin mässi vanas Pihkvaski,
tsaar Perfila hukkasin mõõgaga,
pea raiusin tsaarina Jelenalgi,
tsaari aukuue enda selga sain,
tsaari võimukepi võtsin endale.
Kaotan reetmise nüüd Novgorodistki,
kaotan reetmise ka Moskvast kivisest.“

Ütleb tsaaripoeg Ivan Ivanovitš:
„Oh me valju isand, tsaar Ivan Vassiljevitsš,
ei sa kaota reetmist Moskvast kivisest;
ühes lauas sööb reetmine sinuga,

kannab samu riideid nagu sinagi,
jalas saapad samad kui on sinulgi.“

Tsaari silmad sellest muutusid segaseks,
tsaarlik süda sellest pahvatas põlema:

„Hei, Ivanike, sa tsaaripojuke,
too mu silma ette reetja see!

Kohe reetjal sellel pea ma maha löön.“

Käib Ivanike, tsaaripojuke,
ise mõtleb, nõnda arutab:

„Rumala peaga liig palju rääkisin!

Enda peale öelda on ennast hukata,

venna peale öelda — vennast on kahju ka.

Vähem kahju vennast kui on enesest...

Oh sa valju tsaar Ivan Vassiljevitsš,

meie vanem sa, isand, isake!

Uulitsail, kus sina sõidad, isake,

seal kõik hukatavad ongi hukatud,

— kas on võllastes nad või ka türmides.

Uulitsail, kus sõitsin minagi,

ka seal hukatavad kõik on hukatud,

kas on võllastes nad või on türmides.

Kuid kus sõidab su poeg Fjodor Ivanovitš,

seal nad hukatud on ainult osati,

osati on poodud, pandud türmigi.

Aga enda ees saatis teated ta,

et saaks nooremad joosta laiali,

et saaks vanemad minna varjule.

Ja nüüd reetmine on jälle tõstnud pead.“

Tsaari silmad sellest muutusid segaseks,
tsaarlik süda sellest pahvatas põlema.

„Hõi, mu timukad armuheitmatud!

Võtke poeg mu, Fjodor Ivanovitš,

võtke kinni ta kätest valgetest,

kätest valgetest, kuldseist sõrmustest,

viige Fjodor laiale väljale,

sinna soo veerde vereplatsile,

tapalavale pärnapuisele,

maha raiuge ta pea tuline,

eest ta tegude ülikurjade!“

Istuvad timukad, need ilmaarmutud;

peidab keskmine end taha väiksema,

aga väiksem, see ei vastagi.

Utleb ainult kelm Maljuta Skuratovitš:

„Oh sa valju tsaar Ivan Vassiljevits!
Küllalt hukanud ma vürste, vürstipoegi ka,
küllalt bojaare ja bojaaripoegi ka,
ei mu käest nüüd pääse Fjodorgi.“

Võttis Fjodori ta, tsaaripojukse,
võttis kinni ta kätest valgetest,
kätest valgetest, kuldseist sõrmustest,
viis ta Fjodori väljale laiale,
sinna soo suure servale,
tapalavale pärnapuisele.

Aga jooksis juba Marfa Romanovna,
jooksis särgiväel, ilma ürbita,
paljais sukkades, ilma saapaita,
õlul ainult sooblinahka kasukas
mustist sooblitest, viiesajarublane.
Jooksis sinna Täiamäele ta
juurde oma venna lihase,
juurde Nikitakese Romanovi.
Ei ta vaadanud väravavahtidest
ega hoolinud uksehoidjatest,
turjast võttes kõik nad kõrvale virutas.

Utles nii Nikita Romanovitš:

„Mis ime küll nüüd peaks olema sündinud,
et tulid külla sina kutsumatagi,
jooksid ainult paljais sukkades?“

Nuttis härdalt Marfa Romanovna:

„Oh sa mu vennake, Nikita Romanovitš,
sinu õepoega, su ristipojukest,
Fjodor Ivanovitši tappa viiakse
soo veerde, sinna vereväljale,
tapalavale pärnapuisele;
maha raiutakse pea tal tuline
eest ta tegude ülikurjade.“

Tõttas siis Nikita Romanovitš,
viskas kaftani ta ühele õlale,
heitis mütsigi ühele kõrvale,
haaras kätte mõõga terava,
hüppas hobusele, kel ei sadulat,
kel ei sadulat ega valjaidki.

Sõitis, ise kaugelt ju kisendab,
kaugelt kisendab, vehib mütsiga:
„Oh Maljuta sa, kelm Skuratovitš,
ära vii sa Fjodor Ivanovit
tapalavale pärnapuisele!
Ära raiu pead sa Fjodorilt
eest ta tegude ülikurjade!
Seda suutäit süües ise lämbud sa,
sellest kannust juues ise kõnged sa!“

Ei sest hoolinud Maljuta Skuratovitš,
surub lavale ta Fjodor Ivanovit.
Jälle hüüab Nikita Romanovitš:
„Oh sa tsaaripoeg Fjodor Ivanovitš!
Ära painuta sa oma tulist pead;
tsaari sugu laval ei hukata!“
Ei siis alla andnud Fjodor Ivanovitš
ega painutanud oma tulist pead
pärnapuisele tapalavale.

Juurde jõudis Nikita Romanovitš,
juurde timuka armuheitmatu,
juurde väikese Maljuta Skuratovi.
Ei ta painutanud pead tulist tal,
äigas ainult kord terava mõõgaga,
maha lõi Maljutal pea ta tulise
eest ta tegude ülikurjade.
Aga ise haaras Fjodoril,
haaras kinni ta kätest valgetest,
kätest valgetest, kuldseist sõrmustest,
ise suudles tal huuli suhkruiseid.
Siisap asetask ta heale ratsule,
viisk ta enda juurde koju varjule.

2.

Siis Nikitake Romanovitš
pani selga oma kuue parima,
tsaar Ivan Vassiljevitši juurde kihutas,
igasse nelja külge kummardas,
aga tsaari poole veel kord eraldi:
„Ole tervitatud, tsaar Ivan Vassiljevitš,
ühes kõige oma armsa perega!“

Olgu tervitatud Marfa Romanovna,
olgu tervitatud Fjodor Ivanovitš,
olgu tervitatud Ivan Ivanovitš!"

Ütles valju tsaar Ivan Vassiljevitš:

"Oh sa vana Nikita Romanovitš,
oh sa minu armas naisevend!
Kas ei tea sa minu häda suurt,
mulle juhtund hirmsat õnnetust,
et ei elagi su õepojuke,
su õepojuke, su ristipojuke,
et ei elagi Fjodor Ivanovitš?"

Aga vana Nikita Romanovitš
see'p see teda uuesti tervitab:

"Ole tervitatud, valju tsaar Ivan Vassiljevitš,
ühes oma armsa perega!

Olgu tervitatud Marfa Romanovna,
olgu tervitatud Fjodor Ivanovitš,
olgu tervitatud Ivan Ivanovitš!"

Ütleb jälle meie valju tsaar,
ülivalju tsaar Ivan Vassiljevitš:

"Oh sa vana Nikita Romanovitš!
Miks mu sõnu enam ei kuule sa,
miks sa mu sõnadest enam ei aru saa,
et ei elagi su õepojuke,
su õepojuke, su ristipojuke,
et ei elagi Fjodor Ivanovitš?"

Ütles taas Nikita korda kolmandat:

"Ole tervitatud, valju tsaar Ivan Vassiljevitš,
ühes oma armsa perega!

Olgu tervitatud Marfa Romanovna,
olgu tervitatud Fjodor Ivanovitš,
olgu tervitatud Ivan Ivanovitš!"

Tsaari silmad sellest muutusid segaseks,
tsaarlik süda sellest pahvatas põlema;
ütles valju tsaar Ivan Vassiljevitš:

"Oh sa vana peni, Nikita Romanovitš!
Kas sa minu üle, Nikita, irvitad?
Kui lähen välja siit jumalaorjuselt,
lasen maha lüüa, Nikita, pea su tulise."

Hakkas tsaar siis nutma härdasti:

"Küll on eestkostjaid, kaitsejaid,

eestkostjaid vargail, röövleilgi,
polnud eestkostjat minu lapsele,
polnud eestkostjat, kaitsjat ainustki."

Utleb nii Nikita Romanovitš:

„Kui on säärane patune, kas ta armu saaks?“

— „Küllap armu saaks see patune,
kuid ei patust säärast pole kusagil.“

Küsib Nikita veel ka teine kord:

„Kui oleks säärane patune, kas ta armu saaks?“

— „Küllap patune see armu saaks,
kuid ei patust säärast pole kusagil.“

Küsib Nikita korda kolmandat:

„Kui oleks säärane patune, kas ta armu saaks?“

— „Sellele patusele jumal andestab,
kuid ei patust säärast pole kusagil.“

Kostab siis Nikita Romanovitš:

„Oh sa valju tsaar Ivan Vassiljeviti!
Ei ole Fjodoril ta pea veel raiutud,
vaid on raiutud pea Maljuta Skuratovil
eest ta tegude ülikurjade.

Miks ta tsaarisugu hakkas hukkama?

Tsaarisugu tapalaval ei hukata!

— Poeg sul haljas aias jalutab,
sealt sind, isake, ta austab, tervitab.“

Utleb nõnda meie valju tsaar,
meie valju tsaar, isand Ivan Vassiljeviti:

„Oh sa vana Nikita Romanovitš,
oh sa minu armas naisevend!

Kuidas sulle, Nikita, peaksin tasuma?

Kas sulle anda linnu ja aguleid,
või siis külasid, külakesigi,
või ehk väge palju vaja sul,
või ehk palju tarvis kulda, hõbedat,
või ehk palju tarvis kangeid ratsusid?“

Vastab nõnda Nikita Romanovitš:

„Pole tarvis mulle linnu, aguleid,
pole vaja külasid, külakesigi,
on mul endal väge, palju tarvis on,
on mul endal kulda, palju tarvis on,
kangeid ratsusidki, palju tarvis on.
Ei mul lõpe kuld veel kirstudest,

ega väsi all tublid ratsud mul.
Anna pärusmaaks sa mulle varjupaik,
anna pärusmõis sa kõigiks aegadeks:
ratsu kes varastand ja sinna varju saand,
sellele ta süü jumal andestab;
kes viind võõralt naise ja sinna varju saab,
sellele ta süü jumal andestab;
kes on tapnud mehe ja sinna varju saab,
sellelegi lase jumal andestab!
Kes on sinna saand, selle kui jumal viind.“

Andis valju tsaar Ivan Vassiljevitsš,
andis Nikitale ta mõisa säärase.

KAASANI VÕTMINE.

Keset kuulsat Kaasani riiki
tsaari loss valgekivine seisis.
Aga valgekivises lossis
unest ärkas tsaarina Jelena,
tsaar Simeonile nii rääkis unenäo:
„Tõuse, tsaar Simeon, juba ärka!
Nägin und ma uinudes öösel,
kuidas vägevast Moskva riigist
lendas sinkjas, määratu kotkas,
kerkis kõuepilv pime ja sünge.“

Aga vägevast Moskva riigist
tõusis Moskva suurvürst võimas,
isand tark, Ivan Vassiljevitš,
ühes võimsad ta jalaväe polgud,
ühes kasakad vanad ja kuulsad.
Asus laagrisse Kaasani alla,
sellest eemal viisteistkümmend versta.
Bulaki jõe alt kaevas ta käigu,
Kazanka jõe alt kaevas ta teise,
vaadid musta püssirohtu sinna aeti,
just mäe alla need seati,
Kaasani riigi alla nad seati.
Pandi põlema puhtast vahast küünal,
teine küünal aga väljakul laagris.

Põles väljakul küünal kiirelt,
aga maa all küünal põleb kauem.
Juba vihastas Moskva suurvürst,
isand tark, Ivan Vassiljevitš.
Tahtis hukata ta kanoneere,
et reetjad on need kanoneerid.

Peidab väiksema taha end suurem,
aga väiksem ei vürstile vastagi.
Ainult üks noor kanoneer astus välja:
„Oh sa suurisand, Moskva suurvürst,
ära käse hukata meid, kanoneere!
Põleb tuule käes küünal ju rutem,
aga maa all see põleb kauem.“

Jäi mõtlema Moskva suurvürst,
neid sõnu kaaluma hakkas,
ja kaua see kesta veel võiks nii.
Aga kui olid nõnda nad rääkind,
põles lõpuni küünal ka maa all,
tuli püssirohu vaadini jõudis,
must rohi kõik vaadis sest süttis,
üles paiskas mäe ta kõrge
ja lossi valgekivise lõhkus.

Ruttas juurde siis Moskva suurvürst,
ise ruttas ta kõrgele mäele,
kus loss kivist valgest oli tsaaril.

Oli taiplik tsaarina Jelena:
puistas leivapätsile soola,
võttis vastu rõõmsalt ta vürsti,
isand Ivan Vassiljevitši targa.
Oli vürstki siis armulik talle,
ümberristis ta õigesse usku,
ja kloostri tsaarina pandi.
Aga uhkelt tsaar Simeonilt,
et ei tulnud ta suurvürstile vastu,
ära võttis ta silmad ja patsi,
võttis peast tal tsaari krooni
ja võttis talt tsaari kuue.

Võttis endale tsaarikepi,
ise tsaarina valitsema hakkas,
tegi Moskva ta tsaaririigiks.

Nõnda Moskva riik see rajati,
mis kuulus on tänase päevani.

STENKA RAZINI POËG.

Astrahani, linna kuulsasse,
ilmus noormees kõigile tundmatu,
ega keegi tea, kust on tulnud ta.
Aga Astrahanis uhkelt jalutab,
ohvitseridele ei ta kummarda,
kuberneri ette maha ei heida ta.
Jalas säärikud tal siidiga õmmeldud,
kirsivärvi mantel õlale heidetud,
kübar must tal peas, kindad peened käes,
vööl on vöö, mis toodud Pärsiast.

Nägi kuberner meest, juba kisendas:
„Minge, tooge siia uljas noormees see!“
Hakkas kuberner siis temalt küsima:
„Ütle, ütle mulle, noormees tundmatu,
kas oled kasak vaikselt Donilt või kasaka poeg,
või me kindlast linnast Astrahanist sa?“

Vastu ütleb nii noormees tundmatu:
„Pole ma vaikselt Donilt, pole kasaka poeg,
pole teie kindlast Astrahanist ka,
Stenka Razini ma poeg ja tulen Volga jõelt.
Lubas tulla mu isake homme teile võõrsile.
Õppige mu isa hästi toitma siis,
söötke, jootke teda auga nagu viis.“

Kubernerile need sõnad ei meeldinud:
„Veel on ümber mul mu teenrid ustavad,
võtke noormees see ja türmi visake!“

Võeti noorukesel kuldseist käharaist,
valgekivisesse türmi visati.

Aga mööda Volgat emakest
alla pärivett ujub kerge paat,

istub paadil sel uljas ataman,
istub ataman, Stenka Razin suur.

„Oh mu vennaksed, süda läks raskeks mul,
oh mu poisid, mul hinge lämmatab.
Andke mulle vett käe parema alt.“

Vee pealt nõidus ta, vee valas tagasi:
„Nagu näha, poeg mul kivist türmis on.
Pöörake, mu poisid, järsule kaldale:
müürid me murrame, türmi lõhume,
Astrahani kuberneris vangis võtame,
litaks teeme tema uhke emanda!“

TSAAR PEETER JA BUTMAN KOLÖBANOVITŠ.

Kuidas laulda vaesest noorukist,
laulda vaesest, uljast, üllast sest?
Käib ta, uljas, vapper nooruke,
käib ta suurtes tsaari kõrtsides,
kõnnib valitseja joogipoodides,
joo ta, poiss, seal palju haljast viinakest,
ei joo klaasiga, ei joo peekriga,
terveid vaate ta välja veeretab,
vaate neljakümne-pangeseid.

Viinast kangest noormees purju jääb,
purjus peaga Butman kõnes vääratab:
„Olen jõult ma tsaarist tugevam,
olen arultki ma tsaarist taibukam.“

Tsaari ümber sigind õuekondlased,
õuekondlased, kubernerid kõik,
kubernerid kõik paksuvatsased
kähku lähevad, tsaarile kaebavad:

„Oh sa meie lootus, õigeusklik tsaar,
oh sa tuline Peeter Aleksejevitš!

Käib seal ringi tsaari kõrtsides,
sinu, valitseja, joogipoodides
noormees Butman Kolõbanovitš;
joo ta palju haljast viinakest,
ei joo klaasiga, ei joo peekriga,
terveid vaate ta välja veeretab,
vaate neljakümne-pangeseid.

Viinast kangest noormees purju jääb,
purjus peaga siis ise suurustab:
olen jõult ma tsaarist tugevam,
olen arultki ma tsaarist taibukam.“

Tsaaril keema lõi sest veri tuline,
läksid õieli ta õlad vägevad,
ei näind silme ees ilma valget ta.
Sõatis välja ta kolm teenrit armutut,
teenrit armutut, kes halastuseta:

„Kinni siduge ta, siia tassige!“

Nii siis läksid need tormid timukad,
ise Butmanile kummardavad nii:

„Oh sa Butman-poiss, Kolõbanovitš,
lähme tsaari juurde peole ausale,
lähme sööma, jooma, maitsma maiusi!“

„Oot-oot, vennikesed, vähe oodake,
las joon enne veel haljast viinakest
peekri väikese, poolteise pangese.“

Võttis peekri ta ühe käega,
peekri tühjaks jõi ühe sõõmuga.

„Ei see kergendanud südant rasket mul,
ei see rõõmustanud peadki tulist mul.
Eks siis läheme peole ausale.“

Valgekivisesse läksid lossi nad,
tulid vägimeeste kambrisse.

Seisis tsaari ees ta jõudsail jalgadel,
vägimehe põlvil põlvitas:

„Tervist sulle, me lootus, õigeusklik tsaar,
äge, tuline Peeter Aleksejevitiš!

Miks sa kutsusid, miks sa nõudsid mind?
Mida kurja olen sulle teinud ma,
kuidas meelt su tulist olen vihastand?“

Ütleb nii me lootus, õigeusklik tsaar:

„Oi, oi sind, Butman Kolõbanovitš!

Käid sa tsaari suurtes kõrtsides,
kõnnid valitseja viinapoodides,
jood seal palju haljast viinakest,
viinast kangest, poiss, sa purju jääd,
purjus peaga siis hakkad hoopilema:

„Olen jõult ma tsaarist tugevam,
olen arultki ma tsaarist taibukam.“

Panen nüüd su kivist kongi ma,
sulen taha rauast lukkude,
maha raiun siis su pea tulise.“

Ütleb vastu Butman Kolõbanovitš:

„Meelde tuleta, me lootus, ise mõtle sa,
kui sa olid ära kaugel vööral maal,
olid paganate neetud hordis seal,
kes see tookord välja ostis su,
kes sealt sinu välja lunastas,
kes sealt päästis su päevavalgele?“

„Ei sa tühja, poiss, sest suurusta!
Annan sulle palju kulda, hõbedat,
annan linnu sulle, annan aguleid,
annan külasid, suuri, väikesi.“

„Pole vaja mulle sinu kulda, hõbedat,
pole vaja linnu ega aguleid,
ei su külasidki, suuri, väikesi.
Luba mul juua viina ilma rahata,
juua rahata, kopikatagi.“

Ju siis tsaar see käsud, kirjad kirjutas,
igasse nelja kaarde saatis laiali,
et saaks Butman viina ilma rahata,
päris rahata, kopikatagi.

Siis vast Butman tsaari kõrtsi läks,
parema käega võttis vaadi kaenlasse,
parema jalaga lõi ta vastu maad,
nii et langes koost ahi tellistest.

Siis aga astus Butman tänavale sealt:

„Ohoi, tulge nüüd, te kõrtsi kaltsakad,
kõik, kel valutavad pead tulised,
tulge minu seltsi tänavale kõik!“

ATAMAN PUGATŠOV.

Tagant kõrgete mägede siniste,
tagant metsade igipõliste
jookseb jõgi ohtraveeline,
jookseb Kaamake emake-Volgasse.
Kaama jõgi see tormas, lainetas,
lainet laine peale kihutas,
üle uputas kõrged kaldad ta,
üle ujutas haljad aasad kõik,
haljad aasad kui ka sõiduteed.
Ei sealt sõita saa ega käia ka
ratsa vägimees ega rändav rauk,
ei saa laial teel, ei kitsail radadel,
ei ka mägedel ennekäimatuil.

Aga sõjaväega tuli ataman,
uljas ataman Emeljanike.
Emeljan Pugatš Kaamale kummardas,
Kaamale kummardas, ise kõneles:

„Tere, Kaamake, kiire jõeke,
emakese Volga õde lihane!
Teistest jõgedest kõigist vett sa saad,
sinu kallastel elab priiuspõlv.
Teenisid sa truult ja ustavalt
ataman Jermakki, ei teda reetnud sa.
Nagu avar tee sa, jõeke Kaamake,
oma laineil kandsid laevakest,
ataman Jermaki venekest.
Tema elust nüüd ka mulle jutusta,
tema tegudest ja uljaist käikudest!
Räägi mullegi sa tema võitudest,
tema mõtetest kui ka muredest.

Timofeitš see oli verelt mu vennake,
isakeselt Donilt tulnud me mõlemad,
emakese Vene pojad me ustavad;
meie veri on keev ja tuline,
tugev meie jõud on, vägi võimakas,
sõjakäikudel end kuulsaks tegime,
kestva kuulsuse me endist jätsime.

Mine kallastesse, jõgi, tagasi,
lase väega mind siit minna edasi,
lase minna mind Kunguri-linna siit!
Kunguri-linna kogun väe ma vägeva,
kutsun võitlema su vabad mehed kõik,
et ei valitseks enam mõisa vaev,
vaid et vabana elaks talupoeg.“

VAVILO JA SKOMOROHHDID.

Lesel ausal Nenilal
oli poju Vavilo.

Läks põllule see Vavilo,
et seal oma põllukest künda
ja külvata nisukest valget
ja nii oma emakest toita.

Aga lese Nenila juurde
tulid külla lõbusad võõrad,
mehed lõbusad, mitte lihtsad,
mitte lihtsad, vaid skomorohhid.

„Tervist sulle, aus lesk Nenila!
Kus on sinu poju Vavilo?“

„Siit põllule sõitis Vavilo,
et seal oma põllukest künda
ja külvata nisukest valget
ja nii oma emakest toita.“

Aga ütlevad nii skomorohhid:
„Lähme põllule siis tema juurde,
— kas ei tuleks ta meiega kaasa?“

Tulid põllule nad tema juurde:
„Tere sulle, poju Vavilo,
tere, jõudu sul põllukest künda,
ja külvata nisukest valget
ja nii oma emakest toita!“

„Tänu teile, te mehed rõõmsad,
mehed lõbusad, te skomorohhid!
Kuhu teid viib teie tee nüüd?“

„Me läheme mängima, laulma,
me läheme Vääriti riiki,
et võita seal mängus tsaar Koera,
kui ka ta poega Ulilärmi,

kui ka ta väimeest Ulihiilgust,
kui ka ta tütart Üliuhkust.
Tule meiega kaasa, Vavilo!"

Nii ütles poju Vavilo:

"Kuid ei oska ju laulda ma laule,
ega viiulit¹ mängida mõista!"

Kuzma koos Demjaniga ütles:

"Mängi viiulit siiski, Vavilo,
lase rökata lustilist pilli!

Kuzma koos Demjaniga aitab."

Hakkas mängima viiulit Vavilo,
laskis rökata lustilist pilli,

ja Kuzma Demjaniga saatsid.

Oli seni käes olnud Vavilol,
oli seni käes olnud vaid piits tal,

sai äkki sest viiuli poogen;

olid olnud seni käes tal ohjad,

nüüd said neist viiuli keeled.

Nii taipas sest poju Vavilo:

"Ei ole need mehed lihtsad,
mitte lihtsad, vaid pühakud tõesti."

Ja läski ta nendega kaasa.

Viis ta enda juurde nad koju.

Aga seal aus lesk Nenila

hakkas võõraile otsima rooga:

tõi lauale rukkise leiva, —

see muutus sepikuks soojaks;

tõi lauale keedetud kana, —

aga kana see äkki läks lendu,

ahjupostile lendas ja laulis!

Siis alles see lesk Nenila

sai aru — pole mehed need lihtsad,

mitte lihtsad, vaid pühakud tõesti.

Laskis minna ta kaasa Vavilol.

Läksid nii oma teed skomorohhid.

Aga rehe all mees rabab herneid.

"Jumal appi sulle, sa maamees,
et välja kõik herved peksta!"

¹ Originaalis „гудок“ — viiulitaoline keelpill, harilikult üheainsa keelega (umbes nagu eesti mollpill). (Tõlk.)

„Aituma, mehed te rõõmsad,
mehed lõbusad, te skomorohhid!
Kuhu teid viib teie tee nüüd?“

„Me läheme Vääriti riiki,
et võita seal mängus tsaar Koera
ja ta poegagi Ulilärmi,
ja väimeest tal, Ulihiilgust,
ja tütart tal, Uliuhkust.“

Ütles talumees nendele vastu:
„Aga tsaaril sellel, sel Koeral,
õue ümber tara on raudne,
aga taras ses igal teibal
inimpea on pistetud otsa,
kolm ainult teivast veel tühjad,
kuhu veel inimpead pole pandud.
Need teie peade jaoks jäetud.“

„Oi-oi sind, ise sa maamees!
Kui head sa ei võinud meist mõelda,
siis halba poleks maksnud ka öelda!
Mängi viiulit nüüd sa, Vavilo,
lase rökata lustilist pilli,
küll Kuzma Demjaniga aitab!“

Hakkas mängima viiulit Vavilo
ja Kuzma Demjaniga saatsid.
Seal lendasid tuikeste karjad,
tulid karjad neid, ilmatud parved,
mehel hakkasid nokkima herneid.
Hakkas mees neid koodiga peksma,
enda arvates lõi maha tuvid,
aga lõi maha kõik oma lapsed.

„Küll tegin nüüd hirmsat ma pattu!
Ei olnud need mehed lihtsad,
mitte lihtsad, vaid pühakud tõesti.
Ja mina ei palvetand neile!“

Läksid taas oma teed skomorohhid.
Tuleb vastu neil pottide müüja.

„Jumal appi sulle, sa maamees,
et potte müüksid sa hästi!“

„Tere teilegi, mehed rõõmsad,
mehed lõbusad, skomorohhid!
Kuhu viib teie tee nüüd?“

„Me läheme Vääriti riiki,
et võita seal mängus tsaar Koera
ja poega tal, Ulilärmi,
ja väimeest tal, Ulihiilgust,
ja tütart tal, Uliuhkust.“

Ütles maamees nendele vastu:
„Kuid tsaaril sellel, sel Koeral,
õue ümber tara on raudne,
aga taras ses igal teibal
inimpea on pistetud otsa,
kolm ainult teivast on tühjad,
need teie peade jaoks jäetud.“

„Oi-oi, sind, ise sa maamees!
Kui head sa ei võinud meist mõelda,
siis halba poleks maksnud ka öelda!
Mängi viiulit jälle, Vavilo,
lase rökata lustilist pilli,
küll Kuzma Demjaniga aitab!“

Hakkas mängima viiulit Vavilo,
laskis rökata lustilist pilli,
ja Kuzma Demjaniga saatsid.
Seal lendasid laanepüüd, põldpüüd,
ja metsised, mõtused paksud,
seal lendasid rammusad tedred,
mehe aistele istuma jäid nad.

Mees hakkas neid malgaga peksma,
ja koorma otsa siis heitma.
Tuli mees siis koormaga linna,
ajas koorma turul ta ritta,
sidus koorma köitest ta lahti —
ära lendasid laanepüüd, põldpüüd,
ära metsised, mõtused paksud,
ära lendasid rammusad tedred.
Mees vaatas: ei olnud ta koormas
muud kui vaid pottide killud:

„Oi-oi, küll nüüd tegin pattu!
Ei olnud need mehed lihtsad,
mitte lihtsad, vaid pühakud tõesti!
Ja mina ei palvetand neile!“

Oma teed läksid taas skomorohhid.

Tee kõrval seal piigake kaunis
ja pesu ta loputab valget.

„Tere sulle, sa piigake kaunis,
et pesu saaks hästi sul valgeks!“

„Tere teilegi, mehed te rõõmsad,
mehed lõbusad, skomorohhid!
Kuhu teid viib teie tee nüüd?“

„Me läheme Vääriti riiki,
et võita seal mängus tsaar Koera
ja poega tal, Ulilärmi,
ja väimeest tal, Ulihiilgust,
ja tütart tal, Uliuhkust.“

Nii ütles piigake kaunis:
„Jumal aidaku mänguga võita
seda tsaari teil, seda Koera,
kui ka poega tal, Ulilärmi,
kui ka väimeest tal, Ulihiilgust,
kui ka tütart tal, Uliuhkust!“

„Mängi viiulit jälle, Vavilo,
lase rõkata lustilist pilli,
küll Kuzma Demjaniga aitab!“

Taas viiulit mängis Vavilo,
laskis rõkata lustilist pilli;
Kuzma Demjaniga saatsid.
Oli olnud piigal sel kaunil,
oli olnud seljas tal lõuend,
aga nüüd oli siid tal ja atlas.

Nii ütles see piigake kaunis:
„Ei olnud mehed need lihtsad,
ei lihtsad, vaid pühakud tõesti.
Ja mina ei palvetand neile!“

Läksid taas oma teed skomorohhid.
Juba jõudsidki Vääriti riiki.

Ise mängis siis nendele Koer seal,
tsaar Koer see viiulit mängis,
laskis rõkata lustilist pilli.
Ja hakkas sest vesi tõusma;
tahtis uputada neid veega.

„Mängi viiulit nüüd sa, Vavilo,
lase rõkata lustilist pilli!
Küll Kuzma Demjaniga aitab.“

Hakkas mängima viiulit Vavilo,
laskis rõkata lustilist pilli,
Kuzma Demjaniga saatsid.

— Juba tulid seal härgade karjad,
tulid karjad ja terved parved,
ja hakkasid vett seda jooma,
ja kadus nii vesi see kõik sealt.

„Veel viiulit mängi, Vavilo,
lase rõkata lustilist pilli,
Kuzma Demjaniga aitab!“

Veel viiulit mängis Vavilo,
laskis rõkata lustilist pilli,
Kuzma Demjaniga saatsid.

Läks põlema Vääriti riik sest,
ja põles kõik äärest äärde.

Siis pandi Vavilo seal tsaariks.
Tõi sinna ta emagi kaasa.

BÖLIINAD

Vene rahva suulise poeesia üheks kõige väljapaistvamaks ja väärtuslikumaks liigiks on vanad kangelaslaulud ehk nn. böliinad. Need moodustavad vene rahva eepose, ülitähtsa osa tema rahvuslikust kultuuripärandist, millele õigustatult uhke ollakse. Böliinad on juba kauges minevikus muistsete rahvalaulikute poolt loodud eepilised laulud, milles jutustatakse muistsete vägilaste ja kangelaste elust ja võitlustest. Neid laule on suulisel teel edasi antud ühelt põlvelt teisele paljude sajandite jooksul.

Böliinades esinevate kangelaste kujudes, nende tublis ja mehisel käitumises ülistas vene rahvas patriootilisi kangelastegusid, ennastsalgavat võitlust kodumaa vabaduse eest, piiritut vaprust ja uljust, kaastunnet rõhutute vastu, selget mõistust, kindlameelsust ja otsekohesust — vene iseloomu parimaid jooni. Samuti kajastavad böliinad vene rahva kangelaslikku ajalugu läbi paljude sajandite. Seetõttu on neil lauludel olnud eriline mõju ja tähtsus vene rahva ajaloos kuni tänapäevani. Kõneldes kommunistlikust kasvatuses on M. I. Kalinin ütelnud, et „nõukogude patriotism saab oma algmed kaugest minevikust, alates rahvaeeposest; ta kogub endasse kõik parima, mis rahvas on loonud, ja peab suuri-
maks auks hoida kõiki tema saavutusi”.¹

1.

Eepose-aineliste pärimuste tekkimise algus kuulub kaugesse minevikku. Arvatakse, et juba enne riigi tekkimist oli slaavi hõimudel suulisi pärimusi, milles säilitati mälestusi suguharu väljapaistvatest inimestest, kes olid saanud kuulsaks oma jõu, osavuse ja vahvusega ning kes olid teinud väljapaistvaid tegusid kas jahiretkil või muis ettevõtteis. Eepos pole siiski rahva suulise poeesia kõige ürgsemaid liike, vaid annab tunnistust juba kõrgetasemelisest poeetilisest loomingust.

Uuemate uurimuste alusel seotakse vene eepose tekkimine ürgkogukondliku formatsiooni lagunemise ja feodaalsuhete kaju-

¹ М. И. Калинин о литературе, М. 1949, lk. 100.

nemise perioodiga. On avaldatud arvamust (V. J. Propp), et eepos on olnud vana ühiskondliku formatsiooni lagunemise ettekuulutaja ja uue kujunemise abistaja. Sest eeposele on iseloomulik võitlus, võitlus uue eest ja vana vastu. Eepos on suunatud tulevikku, aga mitte minevikku: ta kajastab rahva taotlusi ja ideaale.

Eepose vanim kihistus tekib veel müütide ja muinasjuttude pinnal. Sugukondlikul ajal loodud lood kujutavad peamiselt üksikute kangelaste individuaalseid ettevõtteid, jahi- või kalaõnne taotlemist, kosjaretki jne., kusjuures kangelaste võitlused omandavad tolleaegsetele kujutlustele vastavalt sageli fantastilise iseloomu. Kujutletud loodusjõudude personifikatsioonid esinevad nendes hirmuäratavate olenditena, kellega vanemate eeposte kangelased võitlust peavad. Ühiskondlik areng oli edasi läinud, inimesed olid saanud teadlikumaks oma jõust ja võimeist; koletid muutusid iganditeks, ja eepos kujutabki, kuidas rahva hulgast tõusnud kangelased neid hävitavad.

Niisuguseid varasemate kujutelmade jälgi näeme ka mõnes vanemas böliinas, kuigi koletised on neis juba ümber mõtestatud — neid kujutatakse nüüd riigi ja rahva vaenlastena. Dobrõnja võitleb Lohega ja hävitab selle („Dobrõnja ja Lohemadu“), Aljoša hävitab fantastilise Tugarini („Aljoša Popovitš ja Tugarin“), Ilja Muromets hävitab kummalise lind-röövli („Ilja Muromets ja röövel Oõbik“). Mõnes böliinas on tähtsal kohal moonдумiste ja nõia-võime rakendamine („Volga Vseslavjevits“, „Dobrõnja ja Marina“), mõnes kandub tegevus „teise maailma“ („Sadko“), mis on samuti väga vana joon. Vanad ained ja motiivid on böliinades aja jooksul saanud enamasti uue ümbertõutuse osaliseks. Rahva tööd teatud aine edasiarendamisel ja ümberkujundamisel näeme näiteks Tugarini loos: Tugarini esimene osa on vanem, sellest on moodustatud teine osa; hiljem on see teine osa ümber kujundatud Ilja võitluseks Puuslikuga.

Urijate arvates on meieni säilinud vene böliinade peamine hulk koostatud Kiievi riigi ajastul, eriti selle õitsengu perioodil ~~X-XI~~ sajandil. Ajalooline olustik oli Kiievi-Venemaal eriti soodne kangelaseepika hoogsaks arenguks ning selle laialdaseks harrastamiseks. Böliinasid, mille tegevus on seoses Kiievi linna ja vürst Vladimiriga, nimetatakse ka böliinade Kiievi tsükliks. Teiseks keskuseks, millega on seotud böliinade tekkimine, on Novgorod. Novgorodi böliinad paistavad silma oma suure poeetilise väärtuse ja kunstiliste kujude sügavuse poolest. Nad kajastavad Novgorodi kui Venemaa ühe vanima ja suurima poliitilise, kaubandusliku ja kultuurilise keskuse omapärase elu ja olustikku. — Üksikuid böliinasid on tekkinud veel muudeski paikades.

Sisuliselt võib böliinad jagada kahte põhiliiki: vägilas-böliinad ja ajaloolis-olustikulised böliinad. Vägilasböliinad jutustavad muistsete vene vägilaste Ilja Murometsi, Dobrõnja Nikititši, Aljoša Popovitši ja teiste sõjalistest vägitegudes. Ajaloolis-olustikulised böliinad on mittesõjalise iseloomuga ja neis jutustatakse niisuguste vägilaste elust, nagu kündja-vägilane, talupoeg Mikula Seljaninovitš, uljas kanneldaja Sadko, julge rändur Vassili Buslajev jt. Kogusummas esineb vene

rahva eepikas väga palju väljapaistvaid vägimehi, kellest lauldakse iseseisvates böliinades või terves tsüklis (Ilja Muromets jt.).

IX sajandil kujunesid idaslaavi hõimud vürstiriikideks, mille keskusteks olid böliinades nii sageli esinevad linnad: Kiiev, Tšernigov, Novgorod jt. X sajandil ühinesid need vürstiriigid ühe vürsti võimu alla. Tekkis suur slaavi riik, mille pealinnaks oli Kiiev. Kiievi-Venemaa lõi kiiresti poliitilisi ja kaubanduslikke sidemeid teiste maadega ning arendas oma kultuuri. Ta kujunes üheks suuremaks ja võimsamaks riigiks tolaeagses Euroopas.

Kuid noorel riigil tuli pidevalt kaitsta oma piire arvukate vaenlaste eest. Eriti palju tuli sõdida stepi rändrahvaste — petšeneegide ja polovetsidega, hiljem tatarlastega. Sagedaste kallaletungidega laastasid nad vene linnu ja külasid, rüüstasid, tapsid ja viisid elanikke vangi. Kaitseks nende vastu tuli ehitada kindlusi, rajada „valveposte“ (hoida sõjasalku riigi piirimail), sooritada karistustretki vaenlaste maale. Riigi kaitsmise ja tugevdamise eest võideldes saavutasid kuulsuse paljud vaprad vene inimesed, tublid väejuhid ning kangelaslikud võitlejad. Nii üksikisikute vägiteod kui kogu see kangelaslik ajastu jätsid sügavaid mälestusi ning kajastusid ulatuslikult rahva poeetilises loomingu.

Rahva poeetiline loomingu on tema tunnete ja soovide väljendaja, tema võitlusvahend oma tahte teostamisel. Eriti on seda kangelaslaul, eepos, millele on iseloomulik just võitluse kujutamine. Milles see võitlus seisab, see oleneb ajastust. Kuid alati võideldakse eeposes mitte kitsaste isiklike huvide eest, vaid vastava ajastu kõige kõrgemate ideaalide eest, üldrahvalike huvide eest. Sugukondliku korra lagunemisel käis võitlus tugeva perekonna loomise ja kaitsmise eest. Feodaalsuhete tekkimise ajastul oli see ideaal aegunud. Perekond ei suutnud pakkuda kaitset stepinomaadide rüüsteretkede eest, mis rahvale palju kannatusi valmistasid. Seda ei suutnud väikesed vürstiriigidki. Rahvale oli tähtis olla kaitstud ja rahvas mõistis, et mida suurem ja ühtsem riik, seda tugevam ta on. Seetõttu kujunes Kiievi ajastu eepose põhiliseks ja tüüpiliseks jooneks võitlus tugeva, ühtse riigi eest. Kiievi ajastu böliinad jäädvustavad ja ülistavad neid vahvaid väejuhte ja kangelaslikke võitlejaid, kes ennastsalgavalt seda eesmärki taotlesid.

Et paljud böliinad on tekkinud Kiievi-Venemaal, see selgub ka böliinade sündmustikust. Vägilaste tegevuse keskpunktiks on enamasti kuulus Kiiev, kus valitseb „punapäikeseks“ ja „lahkeks“ nimetatud suurvürst Vladimir. Selle poeetilise kuju prototüübiks on kahtlemata olnud Vladimir Svatoslavitš, kes valitses Kiievi suurvürstina a. 980—1015. Kiieviga on seotud kõik tähtsamad vägilased. Me näeme neid kodust lahkuvat ja Kiievisse suunduvat (Ilja, Aljoša) teenima vürst Vladimiri isikus kodumaad; näeme, kuidas Ilja puhastab otseteed Kiievisse („Ilja ja röövel Oöbik“), aidates sellega kaasa riigi ühendamisele, Näeme vägilasi kogunevat vürstikotta, kus pulbitseb röömus seltskondlik, külalislahke elu. Pidude all ei tule alati mõista siiski ainult pidutsemist, vaid ka nõupidamisi, kus otsustati riikliku tähtsusega küsimusi. Suurvürst Vladimir ei võitle enam ise vaenlastega, ei üksinda ega sõjaväe

eesotsas, nagu seda tegid varasema ajastu eepika kangelased. Vladimir suunab isamaad kaitsma ja muudele ülesannetele endale alluvaid vägilasi (piiriäärsesse valvetõkkesse, vene vange vabastama, maksusid sisse nõudma, vürstile naist kosima). Tasuks teenete eest pakub ta linnu, aguleid, külasi ja külakesi.

Pärast Kiievi-Venemaa õitseagega, feodaalse killustatuse ja tatari ikke kõige raskematel sajanditel muutus riigi tsentraliseerimist taotlev ideoloogiline suunitlus böliinades veelgi tundavamaks. Mälestus Kiievi-Vene suurvürstiriigist säilib ideaalina läbi süngete sajandite. Seepärast ühendatakse Kiievi linna ja suurvürst Vladimiri nimega ka paljud hiljem kujunenud böliinad. Näiteks Ilja Murometsi tsükkel on lõplikult välja kujunenud just tatari ikke ajal. Vürst Vladimir kujuneb nagu paljude sajandite jooksul valitsenud vene vürstide koondkujuks; samuti saab „tatarlane“ kõikide Vene riigi välisvaenlaste üldnimetuseks.

Kolmandaks järguks böliinade arengus võib arvata nende edasiarendamist ja ümbertöötamist Moskva riigi kujunemise ajal üha teravnevate sotsiaalsete võitluste tingimustes. Rahvas on peetunud vürstides, kes ei suutnud riiki ühendada ega maad kaitsta. Nüüd kaotab vürst lõplikult oma aupaiste, tema hoolimatust ja alatust paljastatakse „Suhmatis“ ja „Danilo Lovtšaninis“. Vägilaste kui rahva esindajate tõrkumine võtab teadliku vastuhaku kuju protestis valitseva ühiskonnakorra ja kiriklike vaateviiside vastu („Ilja tüli Vladimiriga“, „Vassili Ignatjev“, „Vassili Buslajev“). Töötav talupoeg tunnetab oma tähtsust ja tugevust („Volga ja Mikula“, „Svjatogor ja maa raskus“). Teravalt pilgatakse tõusikliku linnakodanluse juhmust, uhkeldamist ja kombelõtvust („Terenti-kaubasaks“, „Tšurilo“). Poolehoiuga suhtub rahvas „valju tsaar Ivan Vassiljevitsši“, kes karistab karmilt rahvast rõhuvaid bojaare ja teostab kindla käega riigi tsentraliseerimist.

Edasi hakkab kangelaseepos taganema ballaadi ja ajaloolise laulu eest. Riigi ühtsus oli kätte võidetud, tatarlaste ike maha raputatud, sellega oli saavutatud sajandeid püsinud eesmärk, ja rahva pilk pöördub nüüd sotsiaalsetele vastuoludele riigis. Uus eesmärk vajab teravamalt ja kiiremat reageerimist, kui seda suudab pakkuda eepose üldistav heroism. Eepos peegeldab mitte niivõrd üksikuid sündmusi kui terveid ajaloolisi ajajärke; eriaegsed sündmused ja isikud on eeposes sageli ühte sulatatud ja üldistatud. Rahvalooming hakkab nüüd kasutama teisi poeesiavorme, mis võimaldavad ajalooliste üksiksündmuste elavamalt kajastamist, arvustamist või heakskiitu, ja kangelaslike üksikisikute ülistamist (Stenka Razin, Pugatšov). Kujuneb välja uus liik vene rahvalaululoomingus — ajalooline laul.

Raskeis orjusingimustes ja kapitalismi pealetulekul ununesid böliinad nende esialgseis tekkimispaikades, säilides kauemini ainult oma leviku ääremail, peamiselt Põhjas, kuhu kapitalism tungis hiljem. Kuni meie päevini on böliinad paiguti säilinud Arhangelski oblastis Valge mere lähedal ja praeguse Karjala-Soome NSV aladel, Oneega järve ümbruses ja saartel. Veel nõukogude ajal on sealt folkloristlikel ekspeditsioonidel kogu-

tud palju materjale.² Rohkesti böliinatekste on saadud veel Siberist ja Doni kasakatelt. Kuid praeguse Ukraina NSV ja Valge-Vene NSV aladel on böliinad täiesti unustatud.

Böliinade — nagu muugi rahvaloomingu — hea säilimine põhjapoolsetel aladel oli tingitud sellest, et sinna oli juba XVI ja XVII saj. rännanud rahvalaulikuid lõuna poolt ja et seal püüsid veel väga kaua vanad patriarhaalsed olud ja kombed. Talumeeste ühistel jahi- ja kalastusretkedel leidus häid võimalusi jutustamiseks ja laulude esitamiseks. Uhele tuntumale böliinade kogujale P. N. Rõbnikovile on jutustatud, et vanasti, kui eided ja taadid kogunesid kalapüügivõrke kuduma, hakkasid rahvalaulikud böliinasid laulma — „algavad nad õhtuvidevikus, aga laulavad hilja ööni.“ Böliinad on olnud eeskätt meeste laulud, nagu see kahtlemata ilmneb juba nende sisust ja laadistki. Andekamad lauljad teadsid peast kümneid tuhandeid värse. Böliinade tundmine ja meisterlik esitamisõskus on paiguti olnud nagu perekondlikuks pärandiks. Laialt tuntud on Rjabininite perekond Oneega järve ääres. Kuulus laulik on olnud ka V. P. Štegoljonok sealsamas. Kaugemal Põhjas, Pinega jõe ääres oli kaks kuulsat naislaulikut — A. M. Krjukova ja M. D. Krivopolenova.

2.

Böliinade väärtust tõstab nende ehtrahvalik ideoloogia, nende ühiskondlike ja eetiliste hinnangute demokraatlik põhiilme. Just siit näeme, et böliinad on töötavate rahvahulkade ja neid esindavate sõjameeste, laulikute jt. looming, millel on küllalt ütelda ka veel nüüdisaegseile töötajaile. Sest böliinade ideoloogilise sisu üheks tähtsaimaks jooneks on just nende laiade rahvahulkade loomulik patriotism, oma jõu tunnetamine kui ka kohustuse tunnetamine, et seda jõudu tuleb rakendada kodumaa teenimiseks, eriti kodumaa kaitsmiseks välisvaenlaste vastu. Parimad böliinangarid Ilja Muromets, Dobrõnja Nikititš, Mikula Seljaninovitš jt. — need on vene rahvas ise oma võitluses looduse, väliste anastajate ja sisemiste vägivallatsejate vastu; need on rahva ideaalide, jõu ja iseteadvuse, püüete ja igatsuste kehastused. See suur kehaline jõud ja ka hingeline, moraalne jõud, hiidlikuks idealiseeritud tugevus ja vahvus väljendas sümboolselt kogu rahva elujõudu, surematust ja võimsust. Vägilaste alaline võitlusvalmidus, seiklushimu ja surmatrotsiv julgus, nende iseteadvus ja optimism kajastavad kogu rahva usku oma jõusse. Selliseid tüüpe võib luua ainult talupoeg, kes teab, et harrade ajutisest ülevõimust hoolimata kogu elu ja areng sõltub kõigepealt siiski just temast. Säärast talupoja, s. o. rahva jõu heroiseerimist nagu Mikula loos leiame maailmakirjanduses üsna harva.

² Näit. Ю. М. Соколов и В. И. Чичеров, Онежские былины, М. 1948 (Гос. Лит. Музей, Летописи 13); А. М. Астахова, Былины Севера, I, М.—Л. 1948; II М.—Л. 1951; ja rida teisi, nende hulgas ka üksikutelt tähtsamatelt laulikutelt kirjutatud böliinade väljaandeid.

Teiseks kõige olulisemaks jooneks böliinade ideoloogias on tunnetus, et see vägilaslik elujõud peab olema rakendatud loovaks tööks ja rahva teenimiseks, mitte isiklikuks kasupüüdmiseks või tühiseks ülemealikuseks. Ka ses suhtes on ideaalina näidatud Ilja Murometsi, seda lihttalupoja poega, kes algabki oma vägilastegevust lihtsa põllulaastamisega. Ka hiljem valib ta teelahkmel teadlikult mitte „rikkakssaamise“ või „naisesaamise“, vaid „surmasaamise“ tee, et seda teiste jaoks ohtudest puhastada, s. o. rahva teenimise tee. Ta surmab röövel Oöbiku selleks, et see enam ei paneks nutma lesknaisi ja vaeslapsi. Ta hurjutab läbi Suur-Ivani, et see oma hiigla jõudu ei rakenda abivajajate kaitseks.

Eriti selgelt väljendub böliinaloojate patriootiline hoiak loos Kalin-tsaari tagasitõrjumisest. Vürst Vladimir on oma ülekohtuse käitumisega raskesti solvanud kõiki vägilasi ja need lahkuvad, loobudes vürsti toetamisest ka stepinomaadide kallalefungi puhul. Aga suure ühishädaohu saabudes on vürsti vanglas kõige enam kannatanud Ilja Muromets ometi esimene, kes kodumaa kaitseks välja läheb ja teisigi üles kutsub endist vürstivimma unustama:

„Ei lähe kaitsema me vürst Vladimirit,
ei lähe kaitsema vürstinna Apraksiat,
läheme kaitsema püha emakest Venemaad...“

Ka vägilaste n. ü. isiklikud võitlused on suuremalt jaolt ühtlasi võitlused kodumaa ja rahva julgeoleku eest, et ära hoida „leskede ja vaeslaste nuttu“, vabastada vene vange (Dobrõnja) jne. Sügav patriotism koos sügava humaansusega, vabadusearmatus ja õigluse nõue, tööarmastus ja töö hindamine, üldine rahvalähedus, vägilaste omavaheline seltsimehelikkus, eluviiside lihtsus, isiklik vähenõudlikkus, vanemate austus, sõnapidamine, rüütellik suhtumine ka vastasesse jne. — kõik need on böliinavägilase omadused, mis kõnelevad tema looja, rahva enda kõrgest sotsiaaleetilise tasemest.

Kuid böliinalaulikud on mõningal määral teadlikud ka selles, et nende poolt kujutatud ideaalne sangar ei saa end vabalt teostada nendeaegsetes välisingimustes, feodaalses klassiühiskonnas. Vägimeeste vastaseks pole, nagu näeme, mitte ainult rahva välisvaenlased või röövlid, vaid väga sageli ka feodaalne ülakiht, eesotsas saamatu, tänamatu, vägivaldse jne. vürst Vladimiriga ja tema bojaaridega. See olude kitsus mõjustab paratamatult ka böliinade ideoloogilist ilmet. „Uljus ja lai eluhaare näitavad rahva tugevust, tema värsket ja tervet iseloomu“, ütles Belinski. „Aga sügav kurbus selle jõu juures viitab mingile tumedale teadvusele rahva tähtsuse ja tema saatuse vahel.“³

On loomulik, et rahva terve õiglusinstinkt pooldab võitlust mitte ainult välisvaenlaste, vaid ka sotsiaalse ülekohtu vastu.

³ В. Г. Белинский, Полное собрание сочинений V, СПб. 1903, lk. 475.

mitte selle passiivset talumist. Ilja Murometsi sõbrutsemist „kõrtsikaltsakatega“ ja „mässu“ vürst Vladimiri vastu kujutatakse böliinas suure sümpaatiaga, Vassili Ignatjevit lastakse tappa kõik „paksuvatsased“ bojaarid. „Vavilo“ loos nähakse isegi ette aega, kus lihtne töömees „tsaar Koera“ asemele troonile astub. Aga muidugi on see tol ajal ainult unistus. Nii on arusaadav, et böliinades (kuigi vahel harva) kõrvuti optimismiga esineb ka pessimistlikke ja traagilisi toone (Suhmati, Lovtšanin).

Siin võib olla tegemist ka hilisemate lisanditega; võtsid ju böliinade levitamisest osa näit. palverändajad-kerjavennad ja teised kultuse mõju all olevad isikud, kõnelemata kultuse mõjust kogu hilisemale talupojamassile. Nii näit. on isamaa-kaitsmine enamasti samastatud kirikute ja usu kaitsmisega. Teiselt poolt aga ei ole böliinade põhihoiak sugugi religioosne ja neis leidub otse usuvastaseid motiive, näit. Ilja kirikute rüüstamine, Vaska Buslajevi ülemeelik suhtumine Pilgrimisse ning ennustajaisse jne. Kirikute kaitsmine on arusaadav, kui arvestada, et kirikud olid sel ajal vene kultuuri kõige silmapaistvamateks välistunnusteks ja nende hävitamine stepinomaadide poolt äratas viha kõigis rahva-kihtides.

Loomulikult ei ole böliinade maailmavaatelised arusaamised ilma vastuoludeta; feodaalses talupojauhiskonnas ei saanud see teisiti ollagi. Ilmselt on böliinad aja jooksul vastu võtnud teravamalt suhtumist feodaalsesse ülakihti, teiselt poolt religioosseid motiive. Kuid mida enam kiriku ekspluataatorlik olemus selgub, seda enam hakkab böliinadesse tungima teravat kirikuvastast elementi (nii näit. ka Aljoša Popovitši kuju hilisemas ümber-töötuses).

3.

Mis puutub böliinade kunstilisse vormi, siis on see lähedalt seotud nende sisuga. Et böliina ülesanne oli imetlust äratada rahva ideaale kehastava vägilase ees, oli tarvis selle kuju, ta jõudu, uljust jne. näidata eriti silmapaistvana ja mõjukana. Kõige vanem ja rahvalikum vahend selleks oli kunstiline idealiseerimine, nimelt liialdus, hüperbool, ja sellega kaasas käiv tahtlik lihtsustus, näit. et vägilane üksinda hävitab suure vaenuväe, et ta mõne tunniga kihutab ära sadasid versti jne. Teadlikku liialdust näeme ka söömise-joomise kirjeldustes. Kontrastiks näidatakse ka sangari vastaspoolt, s. o. vene rahva vaenlasi — äärmiselt suurtena ja koledatena, näit. Puuslikku ja „koer“ Kalin-tsaari, või Ussipoega Tugarinit, kasutades nendeks sugukondliku aja luule koletisekujusid. See teadlik liialdus ja lihtsustus ongi peategur, mis annab böliinale väga rahvaliku ilme. Mitte põhjusega pole selline hiidlik liialdus omane paljude rahvaste kangelasluulele, näit. ka eesti Kalevipoja-lugudele, kreeka Herkulese-lugudele, Kaukaasia rahvamuistendeile jne. On tõenäoline, et just hiljem sõjavägilaste elust eemalseisvas talurahva-miljões need fantastilised jooned suurenesid realistlike elementide arvel. Kuid nende

vägilaskujude ja võitluste põhiilme jääb sellest hoolimata realistlikuks.

Vägilaskujude väljajoonistus elava jutustuse kaudu nende tegudest — selles seisabki böliinaloojate suurim kunstiline teene. Neid kujusid on palju ja mitmekesiseid, mitmest ühiskondlikust kihist, kummastki soost, mitmesuguse moraalse ilmega: alati aus, vapper ja ohvrivalmis Ilja, sõna parimas mõttes rüütellik ja viisakas Dobrõnja, talupoeglikult lihtne, aga iseteadlik Mikula, uljas kavalpea Aljoša, osav võitleja ning maletaja, kuid liigselt viinasse kiindunud Mihhailo Potõk, paljuõppinud, nõiavõimeline aadlik Volga, individualistlik, mässumeelne kaupmehepoeg Vassili Buslajev, õnnelaps kanneldaja Sadko, joodik vägilane Vassili Ignatjev, toretsev naistekütt Tšurilo, vapper ja traagiline Suhmati, talupoeglik „tugev poiss“ Rahta Ragnozerski, arg ja saamatu vürst Vladimir, energiline, aga tasakaalutu „valju tsaar Ivan Vassiljevitiš“, aga ka Dobrõnja ja Vassili Buslajevi hellad emad, Stavjori vapper ja osav naine, samuti vägilaslik ja truu Dobrõnja naine, „mustuke“ teenijapiiga jt., — need on kõik elavad, realistlikult nähtud, tõelised inimesed, vene inimesed. „Ei saa olla tunnustamata“, kirjutab juba Belinski, „neis sisalduva elu ebarahilikku hiidlikku jõudu... Vene rahvaluule kubiseb vägilastest... see vaprus, see uljas hoog ja nooruslik energia esinevad sellistes laiades mõõtmetes, sellises murdmatus, hiidlikus jõus, et selle ees pead tahtmata kummarduma.“⁴

Küllalt mitmekesine ja haarav on ka nende kangelaste tegude kujutuse kunst. Ürgne ja rahvalik peavõte on siin kordamine, alates hääliku, sõna ja lause kordusest ja lõpetades motiivikordusega. Viimane on tavaline võte kõigis muinasjuttudes ja mõjuks pikapeale väsitavalt, kui sellega ei liituks ka oskuslik teisendus. Kui röövel Oõbiku kolm tütart kõik samade sõnadega kujutaksid oma isa tulekut, siis oleks see varsti lihtsalt igav. Kui aga seda kordavad ainult kaks, kolmas tütar aga samade sõnadega liidab üllatava kontrasti, et seal just „mühkam-talumees“ toob seotud kätega „härra isakest“, siis aitab siin kordus tegevust pidurdades põnevust suurendada, ühtlasi kujutada röövli tugevust ja siis ka Ilja veel suuremat tugevust, — nii et tütar lihtsalt oma silmi ei taha uskuda.

Et suusõnaline luulelooming püüab võimalikult vähendada mälu koormamist detailidega, tarvitatakse jutustuses võimalikult sagedasti teatud lihtsustatud ja klišeelisi väljendusvormeleid, näit. samade situatsioonide kujutust samade sõnadega, üha korduvaid, püsivaid epiteete (näit. „merel sinisel“, „pea tuline“ jne.). Nagu kujude joonistuses, nii jääb siingi puudu realistlikkudest detailidest, kuid tõstetakse seda enam esile tüüpiline peajoon. Tulemuseks on see lihtne, aga monumentaalne stiil, mis iseloomustab vene kangelaseepikat.

⁴ В. Г. Белинский, Полное собрание сочинений V, М. 1954, lk. 426—427.

Vastavalt oma suurtele ideoloogilistele ja kunstilistele väärtustele on böliinad avaldanud suurt mõju vene uueaegse kirjanduse sünnile ja arengule (Puškin, Lermontov, Nekrassov, Gorki jt.), samuti inspireerinud vene maalikunsti (Vasnetsov jt.) ja muusikat (Borodin, Rimski-Korsakov). Ka praegu lasevad nad meid elamuslikult süveneda muinasvene inimestesse ja oludesse, sundides meid neid uskuma ja huviga jälgima, hoolimata sajanditepikkusest vahemaast.

Böliinades kajastuvad suure vene rahva sajandeid kestnud kangelaslikud võitlustraditsioonid ja ajaloolised kogemused. See tõttu on böliinad mitte ainult vene rahva sügava patriotismi väljendajaks, vaid ka just patriotismi allikaks ja kasvatajaks. Selistena on nad säilitanud suure tähtsuse ka tänapäeval.

R. Viidalepp

TÖLKEST

Eesti lugejale on vene kangelaslugude suurest varasalvest seni tutvustatud ainult mõnda üksikut pala. Algataja teened on siin Jakob Tammel, kes peale vene klassikalise luule näidete eestindas 2 böliinat („Talupoeg Mikula“ 1887 ja „Kuidas vägilased Venemaalt otsa saivad“ 1901). Paljude aastakümnete jooksul jäid need ainsateks katseteks. Nõukogude ajal on sellele lisandunud paar-kolm uut tõlget koolilugemikkudes ning käesoleval aastal ajakirjas „Looming“. Nüüd on saanud võimalikuks käesoleva suurema koguilumumine, mis taotleb anda ülevaate vene rahvaeepika paremikest.

Palade valikul on kasutatud eeskujuks vene vastavaid väljaandeid, eriti M. Gorki asutatud „Poeedi biblioteegis“ juba kolmes trükis ilmunud väikest böliinavalimikku, otsides täiendusi ka teistest väljaannetest, kõigepealt A. F. Hilferdingi poolt Oneega järve äärest 1871. aastal kirja pandud kolmeköitelisest böliinakogust, vähemal määral ka Kirša Danilovi omast, ja hilisematest Rõbnikovi, Kirejevski jt. kogudest. Võimalikult täielikult on seejuures püütud tuua vene rahvaeepika kõige populaarsemate vägilaste Ilja Murometsi ja Dobrõnja Nikititši nimedega seotud tsükliid. Vähemtuntud vägilaslugude ja ajalooliste laulude puhul on tulnud piirduda ainult ilmekamate näidete tõlkimisega.

Raskeks probleemiks käesoleva valimiku koostamisel oli böliinadest küllalt esindavate teisendite leidmine. Vene rahvas on oma pärimusliku luule viljelemisse suhtunud väga loovalt. Täpselt pärimuslikud on — muidugi peale böliina üldise sündmustiku — ainult sageli korduvad nn. üldised kohad, nagu näiteks pidu vürst Vladimiri juures, kangelase sõitma-asumine jne. Aga isegi nende sõnastuses esineb palju individuaalseid erinevusi. Seetõttu on ka laulude välisvorm võrdlemisi kergesti muutuv ja üksikuil laulikuil kaunis erinev, sagedasti isegi samalt laulikult eri aegadel üles kirjutatud teisendeis. Böliinaluule arengus toimusid niisiis kaks pidevat ja paralleelset protsessi: ühelt poolt böliinade püsiv ajakohastamine, täiustamine ja kunstipärasemaks lihvimine, teiselt poolt nendes sisalduvate vanade elementide ununemine ja väljasuremine.

Kuna enamik böliinade üleskirjutusi pärineb XIX sajandist, seega ajast, kus nad liigina olid juba lõplikult välja suremas, on nende hulgas õige rohkesti defektseid teisendeid, isegi kõige

paremate laulikuperekondade, nagu Rjabininite ja Krjukovate repertuaaris. Ja parimategi teisendite hulgas on vaevalt seesugust, mis esindaks kõiki üksikutes üleskirjutustes leiduvaid sisulisi ja vormilisi rikkusi. Ikka on mõnel laulikul säilinud või õnnestunud paremini üks koht, teisel jälle teine. Et saada neist käesoleva aja lugeja jaoks ainult üks, tõesti täielik ja esindav koondteisend, tuleks see kujundada paljude üksikteisendite parimate kohtade liitmise ja ühtlustamise, s. o. teatava ümberloomingu abil, millist moodust aga siin pole kasutatud.

Käesolevas valimikus on iga tõlke aluseks ikkagi ainult üks kindel rahvateisend, ja üksnes erandjuhtudel, suurema lünga või ebaühtluse esinemisel on täienduseks kasutatud värsse teistest variantidest. Nii on tehtud näiteks Ilja ja Kalin-tsaari loos, et välja ei jääks stseen Ilja vangisattumisest Kalin-tsaari kätte ja seal antud võimas patriootiline vastus Kalin-tsaari reetmis-ettepanekule. Kommentaaris on igal säärasel juhul ära näidatud allikad, kust mingi osa on võetud. Parema ülevaate saamiseks on mõned pikemad böliinad jagatud alaosadeks. On ühtlustatud nimesid ja nende õigekirjutust, lähtudes teisendite enamikust või muist sisulistest kaalutlustest, nagu „Apraksia“ pro juhuslik „Opraksia“, „Afimja“ pro juhuslik „Omelfja“ jne.

Nüüd veidi tõlke n. ö. tehnilisest teostamisest.

Küllaltki raskeid probleeme esineb böliinade värsimõõdu ülekandmisel eesti keelde. Just rahvaluule vorm, aastasadade jooksul välja kujunenud ja iga keele iseärasustest tingitud, on kõige omapärasemalt rahvuslik vorm, mida täpselt teise keelde üle kanda on äärmiselt raske, kui mitte peaaegu võimatu. Sageli tuleb siin piirduda ainult kaudse ümberloominguga, kus sama sisu püütakse adekvaatselt edasi anda sootü teistsuguste keelevahenditega. Böliinavärs ei ole nii rangete silbipikkuse ja rõhutarvitamise reeglitega nagu meie regivärsilise rahvalaulu värs; see aga ei tähenda, nagu oleks siin võimalik algupärandi värsse ja silpe ainult väliste vahenditega ja mehaaniliselt järele aimata. Vene keel ei tunne erisuguseid pikkusvälteid, vähemalt ei ole neil tähenduslikku funktsiooni nagu eesti keeles, aga ta on üldiselt palju dünaamilisem; temas on sõna pearõhk palju tugevam kui eesti keeles (eriti meie I ja II välte sõnades). Vene keelele ei sobi kvantiteerivad värsimõõdud ega skandeeriv esitusviis, nagu meie rahvalaulus, kuid tema sõnade pearõhu ümber võib koondada rõhutuid kõrvalsilpe nii enne kui pärast pearõhulist rohkemal määral, kui see on tavaline eesti keeles. Viimases on pearõhk nõrgem ja sellele järgnevad kõrvalrõhud kolmandal ja viiendal silbil annavad meie keelele iseendast trohheilise põhiskeemi; kuna vene keelele omaseid jambilisel ja anapestilisel algavaid sõnu esineb meil väga vähe, needki peaaegu ainult liit-sõnadena. Oleks aga üsna lootusetu ettevõtte jagada vene böliinavärsi mingiteks tavalisteks regulaarse toonilise värsimõõdu värsjalgadeks, kuna viimased temas üha vahelduvad. Böliinavärs õigupoolest ei koosnegi „värsjalgadest“, vaid taktiühikuist, mis enamasti kokku langevad pikemate sõnaühikutega (või sõnarühmaga), ja mis peavad koonduma ühe pearõhulise silbi ümber;

dustrikkus, millel kahtlemata on oma väärtus, niisama kui antiikse heksameetri või meie regivärsi rütmi alalisel varieerumisel.

Paiguti esineb tõlkes ka tavalise sõnajärjekorra muutmist, inversiooni, mida originaal samuti nagu eesti vana rahvalaul rohkesti tarvitab; vanade sõnalõppude kulumise tõttu võib see ehk paiguti arusaamist raskendada ja nõuab pisut tähelepanelikumat lugemist.

Püsivaid epiteete ja muid stereotüüpseid väljendusi on üldiselt püütud tõlkida alati ühtemoodi, kuid real juhtudel, kus eesti keeles kuidagi ei õnnestunud leida igas olukorras ühteviisi täpset vastet, tuli viimast paiguti varieerida. Nii tundus bõliinade tavalises tegevusmiljööös, stepis toimuvate sündmuste puhul väljendit „чистое поле“ kõige vastavam tõlkida „lai stepp“ või „lage stepp“; põhjapoolseid paikkondi kujutavates palades on see aga asendatud „laia“ või „lageda väljaga“. Vene rahvaluulele nii tüüpiline väljend „добрый молодец“ on mõnes loos tõlgitud „ulja nooruki“ või „noormehena“, vanemate kangelaste puhul aga juba „sangar“, „vägimees“ vms.

Tõlke keeletarvituses on üldarusaadavuse huvides püütud püsida eesti kirjakeele piirides, kuigi vene originaalis esineb väga rohkesti arhailisi ja murdelisi keelevorme. Ainult paaril üksikul juhul on tõlkeski tarvitatud mõningaid vähemvõõrastavaid eesti keele arhaisme või rahvalikke murdevorme.

A. Annist

Kasutatud kirjandus

Tõlgitud bõliinad on võetud järgmistest kogudest:

1. Альферов А., Допетровская литература. Москва, 1911.
Lühend: Alferov.
2. Былины. Библиотека поэта 2-е изд., Ленинград, 1951; 3-е изд. 1954.
Lühend: Bibl. poeta.
3. Былины Пудожского края. Подготовка текстов Т. Н. Париловой и А. Д. Соймонова, Петрозаводск, 1941.
Lühend: Parilova.
4. Былины севера. Записи А. М. Астаховой, т. 1, Москва-Ленинград, 1938.
Lühend: Astahhova.
5. Древние российские стихотворения, собранные Киршею Даниловым. Москва, 1938.
Lühend: Kirša Danilov.
6. Григорьев А. Д., Архангельские былины и исторические песни, собранные в 1899—1901 гг., т. 1, Москва, 1904.
Lühend: Grigorjev.
7. Зайцев И. С., Народное творчество южного Урала. Челябинск, 1943.
Lühend: Zaitsev.

8. Истомина и Дютли, Песни русского народа. С.-Петербург, 1894.
Lühend: Istomina.
9. Марков А. В.; Беломорские былины. Москва, 1901.
Lühend: Markov.
10. Онежские былины, записанные А. Ф. Гильфердингом летом 1871 года, т. I—III, 4-е изд., Москва-Ленинград, 1949—1951
Lühend: Hilferding.
11. Ончуков Н. Е., Печорские былины. С.-Петербург, 1904.
Lühend: Ontšukov.
12. Песни, собранные П. В. Киреевским, ч. 1, Москва, 1868.
Lühend: Kirejevski.
13. Песни, собранные П. Н. Рыбниковым, тт. 1—3, 2-е изд., Москва, 1909—1910.
Lühend: Rõbnikov.
14. Русский народный эпос. Сводный текст Н. В. Водовозова. Москва, 1947.
Lühend: Vodovozov.

Järelsõnas ja kommentaarides on kasutatud peamiselt teoseid: Русское народное поэтическое творчество (Академия наук СССР, Институт русской литературы), т. I, М.—Л. 1953, т. II:1, М.—Л. 1955 ja В. Я. Пропп, Русский героический эпос. Ленинград, 1955.

KOMMENTAARE

I. ILJA MUROMETS.

Ilja Murometsi tervekssaamine.

Originaal: Rõbnikov I nr. 51, (Bibl. poeta, lk. 45).

Uleskirjutus on tehtud proosakujuiselt, mistõttu originaalis esineb defektseid värsse. Imepärane tervenemine on laialt levinud muinasjutumotiiv, siin aga on ta täiesti omapäraselt ümber kujundatud, et veelgi toonitada vene kõige populaarsema böliinakangelase talupoeglikku päritolu ja tema demokraatlikke vaateid. Böliina on arvatavasti loodud võrdlemisi hilja, et ligemalt välja maalida armastatud vägilase eluloo algust ja seletada tema jõu allikaid. Teadlik „talupoja-orientatsioon“ avaldub ka selles, et Iljal kästakse mitte võidelda Mikula (kui idealiseeritud talupoegluse esindaja) suguseltsiga. —

Ilja tervekssaamise lugu esineb sageli mõne teise böliina sissejuhatusena. Nii on ta ka käesoleva loo originaalis seotud Ilja ning Svjatogori looga, mida aga enamasti lauldakse iseseisvana.

Ilja Muromets ja röövel Oöbik.

Originaal: Rõbnikov I nr. 9.

Böliina on rahva seas üks kõige armastatumaid ja levinumaid, kuna temas on selgelt välja joonistatud Ilja kui lihtsa talupojavägilase kuju, kes kaitseb rahvast stepinomaadide ja röövlite eest, liiklustõkete hävitamisega aitab kaasa ka riigi ühtluse kujundamisele. V. J. Proppi arvates polegi Oöbik harilik röövel, vaid iidne zoomorfiline koletis, keda varem kujutleti „teise maailma“ piirivalvurina; uue, riikliku käsitluse puhul aga pandi tõkestama teed riigi pealinna, Kiievisse. Juba selles, Ilja vägitegude alguse kujutuses algab ka tema vastuolu vürst Vladimiriga, kes temasse suhtub halvustavalt kui talupojasse.

Ilja Muromets ja Svjatogor.

1. osa — Bibl. poeta, lk. 66; 2. osa — Rõbnikov, nr. 51.

Svjatogori kuju põlvneb arvatavasti igivanade seletusmuistendite loodushiiust, kelle astumise ja tegude jälgedega seletatakse

mitmesuguste maapinnavormide jne. tekkimist, niisamuti nagu eesti Kalevipojagi puhul. Viimasega seob käesolevat lugu ka teise kangelase taskupanemise motiiv. Bõliina ideoloogiliseks eesmärgiks on rõhutada inimvägilase Ilja moraalset üleolekut Svjatogorist kui väljaspool inimühiskonda tegutsevast stiihilisest jõust, kes vastavalt sellele allub ka stiihilisele „saatusele“ (kindlal ajal ja kohal ettemääratud surm).

Svjatogor ja maa raskus.

Originaal: Rõbnikov I nr. 86 (Bibl. poeta, lk. 72); proosakuju-line üleskirjutus.

Ka antud teine variant Svjatogori surmast toonitab tema kui üliinimliku loodushiuu allajäämist stiihilisele saatusele. Väärrib tähelepanu, et mõnes variandis tõstab Svjatogori poolt maha jäetud pauniku ilma suurema vaevata üles Mikula — talupoegluse esindaja.

Eesti lugejale on eriti huvitav, et sellesama „maa raskuse“ tõstmise looga on mitmes teisendis (näit. Hilferding nr. 185) seotud ka Kolõvani nimi, mis tõenäoliselt on arenenud eestisoome-karjala hiidvägilase Kalevi omast. Nähtavasti on nii Svjatogor kui ka Kolõvan-Kalev (ja bõliinades nendega kõrvuti esinev piibellik Samson, s. o. Simson) feodalismieelse ajajärgu hiidvägilased, kes uue, feodaalse ajajärgu laulikuid huvitasid peamiselt sellega, et nende hiiujõule vastu asetada uusi, realistlikumaid inim-sangareid. Seepärast kujutataksegi peamiselt nende hiidude surma, kuna Ilja, Dobrõnja või Aljoša surmast ei kuule me midagi.

Vägilaste valvetõkkel.

Originaal: Alferov, lk. 217.

Enamasti lauldakse seda lugu sissejuhatusena bõliinale Ilja ning ta poja kahevõitlusest (vt. allpool), millega tal on ühtlaadi võitlusstseen. Aga viimasest eraldab teda tavaliselt ta algus, mis annab kujuka pildi terveist vägilaste kollektiivist, kes on valvel oma kodumaa piiril stepinomaadide vastu.

Ilja Muromets ja Puuslik.

Originaal: Hilferding nr. 48.

Parema puudusel on vene „Идолище“ „Puuslikuks“ tõlgitud, kuigi see vaste on ainult umbkaudne.

Mõnes teisendis päästab Ilja samal viisil Kiievi linna; V. J. Proppi arvates on see isegi algupärasem. Tsargradi päästmises kajastuvad Vana-Vene iidset suhted Konstantinoopoliga, mis alistus „uskmatuile“ a. 1453. Rahva eitavat suhtumist kirikusse näitab asjaolu, et palverändajat Ivani on kujutatud arana ja saamatuna. Puusliku kuju sellisena ja kõnelus temaga on laenatud Aljoša Popovitši ja Tugarini loost, mis on ajaliselt vanem.

Ilja Murometsi kolm sõitu.

Originaal: Hilferding nr. 171 (Bibl. poeta, lk. 59).

Lugu arvatakse olevat hiljem loodud, et ligemalt välja maalida vägilase elulugu, sellesse liites mitmesuguseid muinasjutumotiive. Eriti siin on Ilja kuju osatud hästi hingestada, näidates teda juba vanana ja loobumisvalmina, äärmiselt omakasupüüdmatu rändvägilasena.

Ilja Muromets ja ta poeg.

Originaal: Hilferding nr. 46.

Lugu isa võitlusest oma võõrsilkasvanud poja vastu on rahvusvaheline ja igivana, põlvnedes ehk juba matriarhaadi ajast. Ilja pojaga on liidetud tavalisi stepivaenlaste jooni, tigidust ja sõnamurdmist. Laulu põhimeeleolu ja traagiline lõpp on böliinade kohta haruldane ja väga mõjuv.

Ilja Murometsi tüli vürst Vladimiriga.

Originaal: Parilova nr. 2 (Bibl. poeta, lk. 88).

Böliina on silmapaistev vürst Vladimiri vastu suunatud tendentsiga ja Kiievi lihtrahva sotsiaalse käärimise kujutusena. Nii põlvneb ta arvatavasti feodalismi hilisemast ajajärgust, kus rahvas mõisnikevastases võitluses ka oma armastatud böliinavägilast kujutas rahvaülestõusu pooldajana ning juhina.

Ilja Muromets ja Kalin-tsaar.

Originaal: alaosad 1—4 ja 8 — Hilferding nr. 57, täienduseks alaosad 5—7 — sealsamas nr. 75 (Bibl. poeta, lk. 96). Alajaotused tõlkijalt.

Böliina on Ilja Murometsi tsüklis ja kogu vanas vägilaslules kõige kesksem ja jõulisem, vastavalt sellele ka väga levinud. Selgemini kui kuskil mujal näidatakse siin Iljad kui talupoegliku rahva esindajat, kes ainuüksi suudab ja tahab maad päästa seda ähvardavast katastroofist. Laulu lõpposas esinev Ilja väide, et ta võitleb „vürst Vladimiri eest“, ei ole mingis vastuolus tema varasema kinnitusega, et ta ei lähe välja vürsti, vaid kogu Venemaa eest: vastates Kalinile käsitleb ta Vladimiri teenimist just Venemaa teenimisena, kuna selle ainuvõimalik vastand oleks Kalini, s. o. Venemaa vaenlaste teenimine.

II. DOBRŌNJA NIKITITŠ JA ALJOŠA POPOVITŠ.

Dobrõnja Nikititši kihlvedu vürst Vladimiriga.

Originaal: Astahhova nr. 96 (Bibl. poeta, lk. 149).

Harilikult on selle böliina peategelaseks Ivan Gostinõi sõn (Ivan Kaubasaksa poeg); viimase asemele on alles hiljem tulnud Dobrõnja kui enam tuntud ja armastatud vägimees. Loo teravik on sihitud vürst Vladimiri vastu.

Dobrõnja, Aljoša ja Dunai.

Originaal: Hilferding nr. 34.

Loo ajalooliseks lähtekohaks peetakse vürst Vladimiri onu Dobrõnja kosimisretke Polotskisse. Sealne uhke vürstitar Rogneda hülgas esmalt vürst Vladimiri kosjad, kuid oli siis sunnitud nõustuma, kui Dobrõnja Polotskisse läks sõjaväega ja lahingus oli langenud Rogneda isa.

Aljoša Popovitš ja Tugarin.

Originaal: Kirša Danilov nr. 20 (Bibl. poeta, lk. 157).

Uks kõige vanemaid ja haruldasemaid böliinasid, mille lähtekohaks on iidne lugu lendavmao, s. o. kurja loodusjõu võitmisest, kuid mis hiljem tehtud ajalooliseks. Aljoša ajalooliseks eeskujuks on peetud Rostovi kangelast Aleksander Popovitšit, kes langes Kalka lahingus 1223; kuid mõnede uurijate arvates on viimase nimi ka kroonikasse võetud juba rahvaluulest. Tugarini nimi on moodustatud polovetsi Tugor-khaani nimest. Böliina ideoloogiliseks eesmärgiks on õhutada rahva võitlustahet stepinomaadide vastu ja paljastada vürste, kes nendega sõbrutsesid. Aljoša esineb siin veel täiesti positiivse kangelasena, kelle silmapaistvaks omaduseks on rünnakujulgus ja kavalus. — Originaalist on tõlkes välja jäetud rida, mille kohaselt Aljoša juba pärast Tugarini esimest võitmist „maha lõi tal pea tulise“, kuna nii Tugarin oleks böliinas surnud kaks korda. Tõenäoliselt on see värss sinna sattunud kahe tapmisredaktsiooni üksteise otsa liitmise tõttu; neist on esimene Tugarini tapmislugu vanem, kuna teine näitab Aljošat juba Kiievi kangelaste hulka kuulvana.

Dobrõnja ja Marina.

Originaal: Hilferding nr. 5.

Böliina on loodud, liites Dobrõnja kujuga rahvajuttude motiive kangelase muutmiseks loomaks. Marina nimetus arvatakse pärinevat Vale-Dimitri naise, poolatar Marina Mnišeki omast, keda rahvas pidas nõiaks. — Dobrõnja hävitab siin nõia, kes on palju kurja teinud.

Dobrõnja ja Lohemadu.

Originaal: Hilferding nr. 5.

See on üks vanemaid ja levinumaid böliinasid, kus rahvusvaheline igivana muinasjututeema võitlusest lendavmaoga (vrd. Perseus, Püha Jüri) on edasi arendatud vene rahva ajaloolise võitluse piltlikuks kujutuseks; — Lohe sümboliseerib siin stepinomaade, kelle käest Dobrõnja vabastab „vene vangisid“.

Dobrõnja ja Nastasja.

Originaal: Hilferding nr. 5, (esineb ka ühenduses Dunai looga).

Arvatavasti hilissündinud böliina, kuhu on liitunud motiive mitmest teisest loost: näiteks vägilase taskupanemine Ilja ning

Svjatogori loost, kuhu ta sobib palju paremini. Ka ülitugeva naisvägilase (amatsooni) kuju on mujalt võetud hiidlike joontega segatud (vrd. „Dunai“).

Dobrõnja Nikitiš ja Aljoša ebaõnnestunud naisevõtt.

Originaal: Hilferding nr. 5; mujal esineb ka iseseisvalt. Algas on võetud osalt Markov nr. 62-st, kus Marfa Krjukova on seda esitanud eriti kunstipäraselt (Bibl. poeta, lk. 173), kuigi mitte just traditsionaalselt. Ka 6 lõppvärssi on täienduseks lisatud Hilferding nr. 33-st ja nr. 38-st (lk. 350).

Lugu mehe tagasitulekust just tema naise uute pulmade päevaks on igivana (vrd. näit. Odysseuse kojutulek), kuid siin ümber töötatud üsna venepäraselt. — Kunstiliselt on „Dobrõnja ja Aljoša“ üks meisterlikumaid, täis dramaatilisi stseene ja häid psühholoogilisi iseloomustusi. Vastavalt sellele on ta ka rahvas seas üks armastatumaid.

III. TEISI KIIEVI VÄGILASI.

Volga Vseslavjevitš.

Originaal: Hilferding nr. 91 (Bibl. poeta, lk. 203).

Volga nimi tuleb hääldata rõhuga viimasel silbil (muljeerituna); vahel esineb tema asemel ka Volh, s. o. nõid. Säärane nõidvürsti kuju on pärit kaugest muinasajast, kus vürstid olid sageli ka preestriteks ja nõidadeks. Vastavalt sellele kuulub ka kogu böliina feodalismieelsesesse aega. Hiljem on ta ümber töötatud, stepirahvad asendatud „Türgi tsaariga“ jne., kuid sellest hoolimata on tema ideoloogiline olemus üsna arhailine ja võõras hilisema kangelasloo realistlikule vaimule. — Originaalis juhuslikult esinev nimi Buslajevitš on tõlkes asendatud tavalise Vseslavjevitšiga.

Mihhaila Kazarenin.

Originaal: Kirša Danilov, lk. 137—144 (Vodovozov, lk. 126 j.)

Lugu kajastab muinasjutuliselt teravdatud kujul seda alalist võitlust, mis vene rahval tuli pidada stepiröövlite vastu. Mõnes teisendis kujutatakse pikemalt ka peakangelase varasemat noorust, vanemate põlu alla sattumist ja pikka kodust eemal viibimist. — Tõlkest on välja jäetud väike episood, mis näib põlvnevat mõnest teisest loost.

Mihhailo Danilovitš.

Originaal: Kirejevski III, lk. 41.

Böliina on tähelepanav oma noorusliku peakangelase kujuga, kelles nagu kehastub rahva usk oma surematusse jõusse, mis avaldub üha uutes generatsioonides. Ajalooliseks lähtekohaks võib

loole olla taplus polovetsidega a. 1136, kus kroonika andmeil langes vägilane Ivan Danilovitš. Mihhailo nimelisest noorukist räägib teine kroonikapärimus.

Suhmati.

Originaal: Markov nr. 11 (Bibl. poeta, lk. 196).

Böliina on hilissündinud ja haruldane nii oma esinemiselt kui ka laadilt; seda iseloomustab ebatavaline traagiline lõpp ja sünge heroism, mis ühtlasi on juhitud vürstide vastu.

Jõe tekkimine kangelase verest on traditsiooniline korduv motiiv (näit. ka Dunai surma puhul).

Vassili Ignatjev ja Batõga.

Originaal: Ontšukov nr. 18 (Bibl. poeta, lk. 186).

Batõga = Batu-khaan (vn. хан-Батый), tatari pealik, kes juhitis kallaletungi Venemaale. Eriti iseloomulik böliinale on see, et siin maa päästjana on näidatud just linnarahva kõige vaesemaist kihtidest tõusnud kangelast. Kuigi siin oma osa mängib ka rahvaluulele omane kontrastitaotlus, kajastab see ühtlasi teravnenud klassisuhteid hilisema feodalismi ajal ja iseteadvuse tõusu linna töötavate alamkihtide hulgas. Sügavalt poeetiline ja omapärane on böliina alguses kujutatud linnamüüri (või jumalaema) nutt saabuva katastroofi pärast. Rohkem kui böliina trafaretne õnnelik lõpp kajastab just selle algus rahva tegelikke meeleolusid tatarite ikke ajal. Arvatavasti oli see varem iseseisev laul, mis oma laadilt ligineb vaimulikele värssidele.

Mihhailo Potõk.

Originaal: Hilferding nr. 6. Alajaotused tõlkijalt. Mõned täiendavad read on võetud Hilferding nr. 52-st.

Ruumi kokkuhoiuks on böliina alguses kärbitud sõnasõnalisid kordusi, millega kujutatakse kolme vägilase väljasõite ja vägitõid. See böliina algus oma liialdatud kordustega pole enam tüüpiline paremate böliinade stiilile. Kuid ei saa eitada, et siin mujalgi esineva laia väljamaalimise ja paljude motiivide liitmise tagajärjel on kujunenud terve omaette huvitav väike eepos, milles iidse kosjaloo muinasjutulis-seikluslikud osad vahelduvad võitluslikega. Maksude viimise ja tagasimängimise lugu on sagedamini seotud Vassili Kazimirovitši nimega ja kajastab Venemaa vabanemist tatari ikkest.

Danilo Lovtšanin.

Originaal: Kirejevski III, lk. 32.

Böliina, kunstiliselt väga jõuline, on laialt tuntud Põhja- ning Kirde-Venes, kuid mitte Oneega laulumail. Võib arvata, et ta on sündinud võrdlemisi hilja ning kajastab rahva üha teravnevat vaenu feodaalkorra ning vürstivõimu vastu.

Stavjor Godinoviš ja Vassilissa Nikulitišna.

Originaal: Hilferding nr. 7.

Kuigi oma põhisüzeelt anekdootlik, annab böliina elava kuju leidlikust ja vaprast muinasvene naisest, kes oma aru ja füüsilise jõuga ületab mehedki. Siit nähtub, et hoolimata naise halvustamisest kiriku ja ülakihtide poolt säilis ja arenes rahva seas edasi vaba ja iseseisva kangelasnaise ideaal.

Solovei Budimiroviš.

Originaal: Kirša Danilov nr. 1.

Böliina esindab tervet rühma teisi, kus imetletakse muinasvene kaupmeeste ja teiste ülimuste rikkust ning hiilgust (näit. Tšurilo, Djuk Stepanoviš jt.). Nähtavasti on ka hilisema rahvalauliku meelest rikas kaupmees siiski rahvalähedasem kui vägivaldne vürst; tema rikkusi toonitatakse vahel just vürsti halvustamiseks.

Tšurilo Plenkoviš.

Originaal: Kirša Danilov nr. 18. (Bibl. poeta, lk. 217).

Eelmise böliina taoline ülimuse rikkuste kirjeldus ja nende vastuseadmine Vladimiri omadele. Kuid sellega liitub ka protesteerivat kujutust nende ülimuste poolt tehtavast ülekohtust.

Tšurilo surm.

Originaal: Hilferding nr. 8.

Juba eelmise böliina lõpus mõista antud ballaadi teema on siin välja arendatud ja lõpule viidud haruldase dramatismi ja vormikindlusega.

IV. NOVGORODI VÄGILASI.

Volga ja Mikula.

Originaal: Parilova nr. 8 (Bibl. poeta, lk. 210).

Böliina on üks omapärasemaid ja tähelepanuvamaid oma ideoloogiliselt sügavuselt ja kunstiliselt ilmekuselt: näib nagu oleks terve talupojaklassi tähtsus ja jõud siin väljendatud üheainsa idealiseeritud sümbolkujuga, et näidata selle üleolekut vürstist. Säärane sügav sotsiaalne läbimõtestatus on arvatavasti hilisema ümbertöötuse tulemus ja toimunud Novgorodi või Moskva maa-alal, kuhu viitavad ka põhja loodus (näit. põllukivid) ja kohanimed (Orehhovets, Gurjevits). Volga kuju on üle võetud vanast nõidvürsti loost ja teda tarvitatakse siin ainult kontrastiks. Ka hiidliku jõuga kündja kuju sellisena võib minna tagasi juba feodalismieelsete etioloogiliste hiilugudeni (mis teda muide lähendavad ka kündvale Kalevipojale), kuigi ta siin on saanud sootuks uue tähenduse.

Vassili Buslajev ja novgorodlased.

Originaal: Kirša Danilov nr. 10 (Bibl. poeta, lk. 243).

Parimaid ja sisutihedamaid böliinasid, mis kujutab elavalt XIII—XV sajandi Novgorodi sisevõitlusi kui ka neis oludes kasvanud uljaid ja vägivaldseid ülimustüüpe. Ta peategelase Vassili Buslajevi kujus (kroonika andmeil sellenimeline kaupmees suri Novgorodis 1171. a.) on nähtud isegi juba uueaegse inimese individualismi ja trotslikku hoolimatust feodalismiaja religioosete eelarvamuste vastu, kui ka Novgorodi alamrahva juhti võitluses ülaklasside vastu (V. J. Propp).

Piligrimi (palverändaja) asemel esineb loos Vassili ristisana vahel Novgorodi juhtiv munk-vaimulik, kes oma pead märatseva Vaska eest kaitseb püha kirikukellaga, kuid kelle Vaska sellest hoolimata tapab.

Vennaskond — vabatahtlik organisatsioon, mis korraldas oma liikmeile tööartelle, koosviibimisi jne.

Vassili Buslajevi surm.

Originaal: Kirša Danilov nr. 19. (Bibl. poeta, lk. 253). Esineb sageli eelmise looga ühtesulanult.

Böliinale iseloomulikud on kajastused nn. üsuiniklusest, s. o. sõja- ning kaubaretkedest, mida novgorodlased ette võtsid kerge tel jõelaevadel ehk „uiskudel“ ja millede abil nad alistasid kogu Põhja-Vene määratud maa-alad. Samuti kajastab ta palverännakuid Jeruusalemma, mida keskajal korraldati enamasti suurtes salkades või kaitsevæe saatel. Ideoloogiliselt pole aga böliina eesmärk mitte mingi patukahetsuse kujutus, vaid Vassili uljuse ja kartmatuse imetus — kuigi toonitatakse, et just see liigne „uskmatuse“ ja hoolimatus (näit. surnupealuu solvamine) viis sangari enneaegse hukkumiseni. —

Ruumi säästmiseks on tõlkes ära jäetud episood Buslajevi kohutumisest surnu pealuuga juba enne Jeruusalemma jõudmist, mis on ilmselt alles hiljem liidetud sõnasõnaline kordus samast episoodist kangelaste tagasisõidul.

Sadko.

Originaal: Hilferding nr. 70. (Bibl. poeta, lk. 264). (Nime Sadko tuleb hääldada rõhuga viimasel silbil.)

Böliinas on kasutatud mõningaid laialt tuntud muinasjutu-aineid (vesihaldjate lossist, imelisest kandlemängust jne.), kuid oluliselt on ta siiski realistlik ja annab haarava pildi muistse Novgorodi kärarikkast elust, ta pidevast kaubaliikumisest ja ta uljaist, ettevõtlikest inimestest. Mitte asjata pole just selle kui kõige värvirikkama ja ilmekama böliina aineid ka hiljem kasutatud ooperiks (Rimski-Korsakov) ja menukaks filmiks. Sadko kuhu ajalooliseks lähtekohaks on peetud Novgorodi rikast kaupmeest Sadko Sötinitšit, kes 1167. a. ehitas linnale Borisi ja Glebi nimelise suurkiriku.

Terenti-kaubasaks.

Originaal: Kirejevski VII, lk. 48—51.

Rahvusvaheliselt levinud humoristlik muinaslugu truudusetu naise paljastamisest on siin osavasti Novgorodi oludele kohandatud ja ümber loodud, nähtavasti skomorohhide poolt. Ka välisvormina tarvitatakse siin nn. skomorohhide värssi, mis on böliinade omast lühem.

Rahta Ragnozerski.

Originaal: Parilova nr. 42 (Bibl. poeta, lk. 291).

Ilmselt Oneega järve mail sündinud hilisaegne lugu, kus on kasutatud kohalikke pärimusi, traditsioonilise „tugeva poisi“ muinasjutu motiive ja muidugi ka vanade vägilasböliinade eeskujuga.

V. AJALOOLISI LAULE JA UUEMAID BÖLIINASID.

Štšelkan Dudentjevitš.

Originaal: Kirša Danilov nr. 4.

Uks kõige varasemaid ajaloolisi laule, vormilt väga tihe ja jõuline, täis tatarite ikke aja võitluste sünget, traagilis-heroilist meeleolu. Iseloomulik on siin eriti stepivalitsejate julmuse ja ahnuse paljastamine, mis laseb aimata rahva viha nende vastu. Ajalooliseks aluseks on rahva vastuhakk khaani verisele asehaldurile Ševkal Djudenipojale Tveris a. 1327. Esiialgu lõppes see ülestõusnute võiduga, kuid hiljem tabas linna ometi tatarlaste verine kättemaks.

Avdotja, naine Rjazanist.

Originaal: Rõbnikov nr. 182 (Bibl. poeta, lk. 287).

Laul kajastab Rjazani linna hävitamist tatarite poolt, kuigi Rjazani nimi on hiljem asendatud Kaasani omaga ja tatarite asemele toodud „türgi tsaar“. Vangide säärase tagasitoomise motiiv ise on pärit muinasjutust, aga tema käesolev väljatöötus on silmapaistev eriti oma kangelasliku naiskujuga tõttu.

Kaks Liivikut.

Originaal: Hilferding nr. 42; lõpus on mõned värsid võetud sealsamast nr. 61 ja 71 (lk. 660).

Viimases mainitud „Limonskaja zemljale“ vastab muis teisen-deis „Livonskaja zemlja“, s. o. Liivimaa, vahel aga India v. m. Motiiv vaenlase sõjaväe hävitamisest end loomaks moondanud kangelase poolt on igivana (vrd. „Volga Vseslavjevitš“), siin aga kohandatud Moskva-Leedu sõdade aega ja seotud harilikult vürst Roman Dmitrijevitsi, vahel ka Ivan Groznõi nimega, kelle poolt peetud Liivi sõda (1558—1583) jäi väga elavalt rahva mällu. „Lii-

vikute" all on mõeldud arvatavasti Vana-Liivimaa penirüütleid, kellega Moskval oli tihti sõdimist. Laulule on iseloomulik eriti ta uhke patriootiline paatos ja usk „valgekivise“ Moskva võitmatusse. On võimalik, et see kajastab eriti 1581. a. sündmusi, kus võidurikkalt tagasi löödi Poola-Leedu kuninga Stephan Báthory sõjaretk Pihkva alla.

Kostrjuk.

Originaal: Istomina nr. 5.

Laulu ajalooliseks lähtekohaks on Ivan Groznõi abiellumine kabardiini vürstitari Maria Demrjukovnaga a. 1561; viimase vend Mistrjuk ongi käesoleva laulu peategelase lähtekuju. Ligemad teated mingist selletaolisest maadlusvõitlusest puuduvad; võib-olla on siin ajalooliste isikutega liitunud tavaline böliinamotiiv hoopleva paganavägilase võitmisest vene vägimehe poolt.

Ka stiililt on laul veel üsna lähedane böliinale, kuid juba teatud grotesksete elementidega.

Ivan Groznõi ja ta poeg.

Originaal: Hilferding nr. 13 ja 25, lõpp osalt Rõbnikov IV, nr. 14.

Laul kajastab ägedavihalise tsaar Ivan Groznõi perekondlikku draamat, kes vihahoos tappis oma poja. Laulu ebaajalooline õnnelik lõpp ja kogu kujutusviis näitab rahva heatahtlikku suhtumist tsaarisse, keda ta hindas tema võitluse pärast vihatud bojaaride vastu.

Väljend „tõi tsaarivõimu ära Tsargradist“ viitab sellele, et Ivan Groznõi esimesena hakkas nimetama end tsaariks ja väitis, et pärast Bütsantsi riigi hävimist on Moskva saanud „kolmandaks Roomaks“.

Kaasani võtmine.

Originaal: Kirša Danilov nr. 28.

Laulu aluseks on tatarite võimu all olnud Kaasani linna ja riigi vallutamine Ivan Groznõi poolt a. 1552, mille tagajärjel Moskva riigiga liideti laiad Volga äärsed maa-alad; alles nüüd sai Volga vene jõeks ja Venemaale avanesid teed Kaspiale ja Siberisse. Selle sündmuse määratut ajaloolist tähtsust aimates seobki laul oma patriootilistes lõppridades Kaasani vallutamise ja Moskva tsaaririigi rajamise. Üksikasjadeski põhineb siin palju ajaloolistel faktidel: Kaasani tsaar Jediger tõrkus Ivanile alistumast ja sai sundristimisel endale nimeks Simeon, linnus vallutati tema alla uuristatud miinikäiguga tekitatud plahvatuse abil, minööride seas oli reetjaid jne. Õigesti on kujutatud Ivan Groznõi äkkvihane, karm ja umbusklik, aga oluliselt õiglane iseloom ja poliitiline arukus. Huvitav on ka siin esmakordselt esinev lihtsa noore kanoneeri kuju, kes sõandab vihasele tsaarile vastu kõnelda. Kuigi käesolev laul oma kunstiliselt vormilt pole just silmapais-

tev, on ta ometi väga populaarne kogu põhjapoolses Venes ja tema eeskujul on rahvas vastavais lauludes kujutanud ka teiste linnade (Aasovi, Riia) vallutamist.

Stenka Razini poeg.

Originaal: Hilferding nr. 203.

Laul kõneleb suure rahvaülestõusu juhi Stepan Razini ühest agitaatorist, milliseid ta saatis paljudesse Volga-äärsetesse linnadesse rahvast oma tulekuks ette valmistama. Astrahanis üks säärane „poeg“ küll vangistati ja hukati, aga rahva ülestõus oli sellest hoolimata võidukas, rahvas avas ise Razinile linna väravad ja tsaari kuberner tapeti. — Nagu üldse uuemaaegses ajaloolises laulus, ei kujutata siingi sündmusi pikalt, vaid valitakse neist ainult mõni üksik stseen. Selles kajastub siiski rahva imetus ja usk Razinisse.

Tsaar Peeter ja Butman Kolõbanovitš.

Originaal: Ontšukov nr. 14 (Bibl. poeta, lk. 301).

Ajalooline (ja võrdlemisi õigesti nähtud) on siin ainult Peeter I kuju ja võib-olla ka mälestus tema hädasolemisest välisreisi ajal või Türgi sõjas. Muidu on esitus veel võrdlemisi lähedal vanade böliinade omale ja ta peategelane meenutab mõneti Vaska Ignatjevit.

Ataman Pugatšov.

Originaal: Zaitsev nr. 1.

Kuigi siin eepiline sündmustik juba peaaegu täiesti puudub, kajastab see hästi rahva pooldavat suhtumist oma vabaduse eest võitlejasse.

Vavilo ja skomorohhid.

Originaal: Grigorjev nr. 85. (Bibl. poeta, lk. 296).

Nimetus „Võõriti riik“ on tõlgitud väga umbkaudselt: originaali „НИИШНОЕ ЦАРСТВО“ tähendab sõnasõnaliselt küll umbes „teist“, „võõrast“ riiki, aga lähem käsitus laseb oletada, et sellega on antud juhul mõeldud sisemist „teisiti“, „võõriti“ või „vääriti“ elukorda. Laul on ainulaadne nii stiililt kui ideedelt. Ta näitab, kuidas skomorohhidel on kindel usk, et „tsaar-Koera“ „Võõriti riik“ kord ometi kukutatakse. Nii on see muistsetel böliinadel tuginev laul ühtlasi nagu teatavaks üleminekuks uuemaaegse revolutsioonilise rahvalaulu juurde, mis juba aitas ette valmistada Võõriti-riigi tõelist kokkuvarisemist.

SISUKORD

	Lk.
I. Ilja Muromets	
• Ilja Murometsi terveksaamine	7
• Ilja Muromets ja röövel Oöbik	10
• Ilja Muromets ja Svjatogor	17
• Svjatogor ja maa raskus	22
• Vägilaste valvetökkel	23
• Ilja Muromets ja Puuslik	28
• Ilja Murometsi kolm sõitu	36
• Ilja Muromets ja ta poeg	41
• Ilja Murometsi tüli vürst Vladimiriga	48
• Ilja Muromets ja Kalin-tsaar	55
 II. Dobrõnja Nikititš ja Aljoša Popovitš	
Dobrõnja Nikititši kihlvedu vürst Vladimiriga	69
Dobrõnja, Aljoša ja Dunai	75
Aljoša Popovitš ja Tugarin	79
Dobrõnja ja Marina	88
• Dobrõnja ja Lohemadu	95
Dobrõnja ja Nastasja	104
• Dobrõnja Nikititš ja Aljoša ebaõnnestunud naisevõtt	108
 III. Teisi Kiievi vägilasi	
Volga Vseslavjevitš	123
Mihhaila Kazarenin	128
Mihhailo Danilovitš	133
• Suhmati	140
• Vassili Ignatjev ja Batõga	145
Mihhailo Potõk	153
Danilo Lovtšanin	176
Stavjor Godinovitš ja Vassilissa Nikulitšna	182
• Solovei Budimirovitš †	191
Tšurilo Plenkovitš	198
Tšurilo surm	205
 IV. Novgorodi vägilasi	
Volga ja Mikula	211
• Vassili Buslajev ja novgorodlased	216

* Vassili Buslajevi surm	224
† Sadko	232
Terenti-kaubasaks	248
Rahta Ragnozerski	251

V. Ajaloolisi laule ja uuemaid bõliinasid

M. Stšelkan Dudentjevitš	257
M. Avdotja, naine Rjazanist	261
Kaks Liivikut	264
M. Kostrjuk	269
Ivan Groznõi ja ta poeg	273
M. Kaasani võtmine	280
N. Stenka Razini poeg	282
Tsaar Peeter ja Butman Kolõbanovitš	284
Ataman Pugatšov	287
* Vavilo ja skomorohhid	289
Bõliinad	295
Tõlkest	304
Kommentaare	309

БЫЛИНЫ

На эстонском языке

Эстонское Государственное Издательство
Таллин, Пярну маантеэ 10.

*

Koostanud, tõlkinud ja kommenteerinud
A. Annist

Toimetaja T. Hulk

Tehniline toimetaja A. Ruutsoo

Korrektorid V. Kuresson ja V. Tui

Ladumisele antud 12. X 1955. Trükkimisele antud 2. XII 1955. Paber 54×84, 1/16. Trükipoognaid 20,25. Formaadile 60×92 kohaldatud trükipoognaid 16,82. Arvutuspoognaid 16,53. Trükiarv 5000. MB-19052. Tellimise nr. 1522. Trükikoda «Punane Täht», Tallinn, Pikk tn. 54/58.

Hind rbl. 8.15

A-20898

TARTU ÜLIKOOI RAAMATUKOGU

1 0300 00098285 2